2
II 7809

II-7809

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

vol 2

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MIRCEA STREINUL

PRĂVĂLIA DIAVOLULUI

ROMAN

EDITURA „CULTURA ROMÂNEASCĂ" S.A.R.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V 2.

13 AUG. 1942

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MIRCEA STREINUL

PRĂVĂLIA DIAVOLULUI

ROMAN

* *

EDIȚIA I-a

705971
B.C.U. IAȘI

Editura «CULTURA ROMÂNEASCĂ», S. A. R.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

13 FEB. 1943
Biblioteca Universității Iași
ale 34.336

BCU-IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

— Mult?

— Mult...

— Ca pe cine?

— Ca pe nimeni, căci te iubesc numai pe tine.

Jocul acesta copilăresc îl încântă pe Hrisant.

— Nu ţi se pare că se-aud clopoţei?

— Da. Fiecare fulg de zăpadă e un clopoţel de-argint.

— Peste trei zile e Crăciunul, Pat. N'o să regreţi că nu-l mai prinzi?

— Cum poţi spune aşa ceva, Alina? Crăciunul petrecut fără tine n'ar fi Crăciun... Il vom face împreună, pe alte tărâmuri, departe, departe...

— Ca'ntr'un vis...

— Da, Alina, ca'ntr'un vis...

Apoi, ea se-opri:

— Dac'ai şti cât am luptat până m'am hotărît să-ţi accept moartea! Te iubesc atât de mult, încât aş fi în stare să renunţ la tine, numai ca tu să poţi trăi fericit aici, între oameni.

— Fără tine, nu pot fi fericit, aşa că nu era nevoe să eziţi. Faptul că mă iubeşti îmi dă curajul să fac orice.

— Când stam în restaurantul acela obscur şi, totuşi, atât de plăcut, voiam să pot dispare deodată, să te las cu amintirea unei umbre. Acceptându-ţi iubirea, înseamnă să te duc în moarte. Am regretat imediat când ţi-am scris pe bileţel că te iubesc.

— Nu trebuie să regreţi nimic. Totul ce facem e bine

şi, în definitiv, dacă nu te-aş urma, te-ai întoarce să-l găseşti pe altcineva, gând pe care eu nu-l pot suporta. Aşa că, vezi, voiu muri din motive strict egoiste. Nu mă jertfesc...

Alina îi mulţumi cu un surâs vag de fotografie veche şi se uită lung spre cimitir. Hrisant înţelese şi-o disperare sălbatică îl cuprinse. O sgudui de umeri pe femee şi-o sărută de nenumărate ori. Ea îi luă între mâni capul şi se pierdu în ochii lui înebuniţi de durere.

— Alina, fii deplin a mea... Alina...

Femeea dădu cu tristeţă din cap şi-i spuse obosită:

— Nu, nu se poate, Hrisant.

— Nu se poate! Dar dece nu se poate? Spune-mi dece nu se poate, când eu te iubesc şi tu mă iubeşti?

— Nu se poate, Hrisant... — repetă ea.

Profesorul dădu din umeri şi se resemnă să nu-i mai ceară explicaţii.

— Trebuie să mă duc, — spuse femeea, răguşită.

— Nu, nu! Mai stai, te rog să mai stai, — şi'o 'mbrăţişă, însă Alina se smunci şi-alergă spre poarta cimitirului.

— Stai, Alina, stai! Măcar încă o clipă... — strigă el, desnădăjduit.

— Nu pot... Indată răsare soarele...

— Mai e timp... — şi-alergă după ea.

Hrisant îngenunchie.

— Te iubesc. Te iubesc fără sfârşit. Voiu veni după tine. Alina, îţi mulţumesc nespus de mult pentru feri-

cinea, pe care mi-ai dat-o în noaptea asta. Aşa ceva nu se poate uita niciodată. Ochii tăi au fost lumină pentru mine, mânile lujere de crin. Tu eşti sensul vieţii mele şi scopul morţii. Cred că, oricum, e greu să mori, însă eu voiu muri fericit. După o noapte ca aceasta, viaţa nu mai are nici un rost. Alina... Alina, eu te iubesc... Atâta am vrut să-ţi mai spun. Du-te. Eu voiu veni în curând după tine pe cărările întunericului... Lasă-mă să te sărut, Alina, — însă ea se smunci din nou şi Hrisant îşi plecă privirile într'o dureroasă nedumerire.

— Hrisant, iartă-mă, dar nu se poate. Eu te iubesc, nu uita asta. Eu te iubesc, Hrisant, — şi-l mângâie pe obraji.

— Tu plângi, Alina?

— Nu, nu plâng... — şi'ncepu să se 'ndepărteze cu paşi înceţi.

— Eu te iubesc, Hrisant. Eu te iubesc... Te iubesc...

Alina intră în cimitir; nu mai privi îndărăt.

Poarta căzu fără sgomot.

Hrisant nu încercă să se ia după femee.

El o vedea, par'că, îndepărtându-se pe aleile cimitirului, unde obscuritatea mai domnea între copaci. Vedea şi pietrele mormintelor, desprinzându-se albe dintre tufişuri, iar pe Alina — împiedicându-se în zăpadă şi pierzându-se definitiv într'o criptă fără fund.

Vântul scutura crengile uscate, cari se întindeau deasupra străzii. Tulbureala zorilor încenuşa zidurile case-

lor, ale căror ferestre oglindeau paliditatea halucinantă a cerului.

Profesorul îşi privi mânile. Nu arătau murdare ca de-obiceiu după o noapte de nesomn, dar erau cenuşii, cu vinele albăstrite. Lumina, care cădea asupra lor, era, par'că, trecută printr'un voal des. Degetele — deveniseră şi mai subţiri. „Mâni de pianist," cum remarcase odinioară un coleg, profesorul de muzică.

Vântul spulbera zăpada.

Profesorul îşi aminti de fulguirea deasă de astă noapte, regretând că n'o va putea retrăi. Acuma, zăpada se înăsprise şi semăna cu nişte grunzuri de nisip. Încercă s'o revadă pe Alina. Făcu o mare sforţare, ca imaginea ei să-i apară limpede înaintea ochilor obosiţi, dar nu reuşi. Era ceva neclar în ea. Trăsăturile se estompau ca într'o ceaţă fumurie de toamnă. Cu toate acestea, dorul după dânsa creştea mereu mai sălbatic. Il sfâşia, îl durea aproape fizic. Apoi — voi să-şi acorde iluzia că ea se va întoarce. Aştepta ca, din moment în moment, poarta cimitirului să se deschidă tot atât de fără sgomot cum s'a închis adineaori şi Alina să apară zâmbind.

Vântul se înteţise. Pete mari — puternic albastre — de cer matinal se zăreau printre nourii sdrenţuiţi, cari începuseră să alerge nebuneşte spre dealurile depărtate ale Mamorniţei. Oraşul îşi limpezea lumina. Umbrele se retrăgeau spre păduri şi scorburile văgăunelor. Cu toate acestea, o mare tristeţă continua să stăpânească peisagiul. Lumina zorilor era acuma destul de clară, însă dezolantă.

Hrisant îşi simţi coclită gura. Picioarele îl dureau şi mânile îi atârnau ca de plumb. Capul îi vâjâia şi inima bătea atât de puternic, încât vinele de la tâmple, îngroşate, svâcneau.

Profesorul făcu câţiva paşi în direcţia străzii Romane, dar se opri brusc.

Proprietăreasa, Vasilescu şi ceilalţi colegi, elevii şi diferiţi cunoscuţi se strânseseră în faţa lui. Răsăriseră ca dintr'o negură şi vociferau ceva, însă el nu-i auzea, numai că le vedea gesturile, repezi, mecanice, fără continuitate.

Înţelese abia târziu: toţi îi făceau semn să se întoarcă spre cimitir.

— Dece? Cum, voi vreţi ca eu să mor? — se nedumeri Hrisant, ca apoi, dând din cap, să se înapoieze resemnat la poarta cimitirului.

Dincolo, după zid, era încă întuneric. Profesorul se plimbă de câteva ori încoace şi încolo, ca şi cum s'ar fi aflat într'o odaie. Chiar se şi miră că nu aude sgomotul obişnuit de duşumea veche. Ar fi avut poftă să dea storurile în jos şi să se trântească aşa, îmbrăcat cum era, în pat şi să adoarmă imediat.

— Oare mai vreau să mor? — se întrebă curios, însă nu mai fu în stare să-şi răspundă.

Totul îi devenise indiferent.

Apoi, simplu, fără nici o emoţie, ca şi cum ar fi vrut să-şi cojească un măr, scoase briceagul, trase cu degetul peste lamă şi constată satisfăcut că e destul de ascuţită.

— Mi se pare că n'o mai iubesc pe Alina, — îşi spuse deodată, şi se jucă nehotărît cu briceagul; peste puţin, adăugă: — Insă mi-i foarte somn.

Oftă şi-şi spuse încăodată:

— Mi-i foarte somn...

La urma-urmei, îi era indiferent dacă o mai iubeşte sau nu pe Alina; dar nici acasă nu voia să se întoarcă. Îi era groază de camera închiriată la doamna Popescu. Iată fereastra murdară şi aburită, peisagiul mort al clădirilor din faţă, fotoliul acela demodat, oglinda mâncată de umezeală şi pereţii decoloraţi — şi simţi că, dacă ar mai vedea odată bustul lui Cicero, l-ar sparge fără multă discuţie în capul proprietăresei.

— Dar studiul meu asupra lui Vergilius? Eh! Ducă-se dracului... Par'că soarele n'o să fie soare chiar dacă lucrarea mea nu va fi tipărită! — şi-şi crestă arterele de la mâna stângă.

Nu-şi închipuise că totul va fi atât de simplu. Momentul nu fusese deloc tragic. Ceva tot atât de simplu, ca a bea un pahar de apă sau ca a merge la promenadă — şi Hrisant se miră foarte mult de această constatare.

Işi închise ochii, căci nu-i plăcea să vadă sânge. Apoi, îşi crestă şi arterele de la mâna dreaptă. Rănile — aproape că nu-l dureau deloc. O uşoară usturătură — atât. In curând, mânile îi fură pline de sângele, care curgea acuma şi pe zăpadă. Un fior îl străbătu pe Hrisant. Par'c'ar fi intrat deodată într'o apă prea rece. Mânile,

în schimb, îi erau calde de sânge şi profesorul avu o sensaţie plăcută, de odihnă, în degete.

— Dacă ar trece cineva pe-aici, oare-aş mai putea fi salvat? — se întrebă el plictisit întrucâtva. — Cred că nu. Desigur că am şi pierdut o treime din cantitatea normală de sânge.

Deschizându-şi cu precauţie ochii, evită să-şi privească mânile. Se uită cu atenţie împrejur. Era singur şi nu părea nici un pericol să vină cineva. Privirile îi lunecară pe zidul cimitirului şi zăpada de pe el, aşezată în strat mare, i-o aminti din nou pe Alina. Deastădată, isbuti s'o vadă clar. Fu mulţumit şi, cu toate că oboseala îl dobora, reuşi să zâmbească. Pe urmă, împleticindu-se, se-apropie de zid. Îşi lipi faţa de tencuiala lui aspră şi rămase aşa câtva timp. Pe urmă, îşi muie arătătorul mânii drepte în rana de la mâna stângă, din care sângele gâlgâia într'o şuviţă din ce în ce mai subţire, dar încă destul de abondent, şi mâzgăli câteva cuvinte pe zid.

Acuma, sângele nu-l mai impresiona. Avu chiar curajul să-şi privească mânile pline de el. Rănile se deschideau ca nişte guri hidoase, însă, după câteva minute de contemplaţie, nu le mai găsi urâte. Dimpotrivă, le asemănă cu nişte flori roşii. Coborîndu-şi privirea în pământ, dădu de băltoaca de sânge, care se formase pe zăpadă. Era de un roş violent, ca al macilor, zăpada. Pe-alocuri, băltoaca îngheţase şi părea o sticlă cu admirabile reflexe de ceruri purpurii. Îşi privi dinnou mânile şi găsi ciudat cât sânge poate curge dintr'un om.

Se miră că încă nu-şi pierduse cunoştinţa. Luciditatea, care-i permitea să-şi controleze toate gesturile, îl exaspera. Ar fi vrut să devină tragic, să-şi pară eroic, să plângă sau să înjure — numai să iasă din situaţia asta de indiferenţă.

— Doamne, până şi agonia îmi va fi mediocră! — dar nici exclamaţia aceasta nu depăşea calmul unei oarecari constatări comune şi nu conţinea câtuşi de puţin, în intenţie sau măcar în intonaţie, vre-un început de revoltă.

I se păru caraghioasă situaţia aceasta de spectator al propriei morţi — şi râse.

Se rezemă cu spatele de zid şi renunţă să-şi mai privească mânile. Înălţându-şi fruntea, căută să vadă, în toată imensitatea lui, cerul. Borul pălăriei deranjându-l, o aruncă în zăpadă şi se lăsă furat de priveliştea aurorei.

Nu mai erau decât câţiva nouri pe cer, subţiri ca vălurelele unui iaz. Marginile lor luau o nuanţă când trandafirie ca interiorul luciu al unei scoici, când aurie ca şofranul. Răsăritul era o mare de flăcări şi Hrisant socoti că nu văzuse niciodată o aurora mai fastuoasă. Cu încetul, culoarea purpurie a zărilor începu să inunde oraşul. Intâiu geamurile, apoi zidurile şi, însfârşit, turlele bisericilor. Când totul se cufundă în această baie de sânge, Hrisant — fascinat şi umilit de-atâta grandoare — îngenunchie. Cum ochii i se împăinjeneau, avu impresia că a căzut într'un fund de ocean, plin de coralieri, cari însângerau apele. Lumina se tulbura. Zările se strângeau. Copacii din marginea cimitirului se plecau ca nişte alge deasupra lui.

Dădu din mâni, ca şi cum ar fi vrut să iasă la suprafaţă, dar îşi pierdu echilibrul şi căzu cu fruntea la pământ. Nu-şi închisese pleoapele şi zăpada îi intră în ochi. O clipă, îl durură atât de tare, încât gemu, dar, în curând, îi trecu, şi Hrisant se linişti. Avu iluzia că se găseşte acasă, în pat, înainte de somn. O moleşeală dulce îl stăpânea. Apoi, se smulse din toropeală. Nu voia să moară aşa, cu faţa îngropată în zăpadă. Luptând din răsputeri cu slăbiciunea, reuşi să se întoarcă pe spate. Şoväind, îşi duse la ochi o mână şi şi-i şterse. Cerul incendiat de soarele care, peste puţin, avea să se ridice dominator de după orizontul cu zăpezi roze, îl ameţi. Se temu că universul s'a răsturnat şi că el, Ipatie Hrisant, ar putea să cadă în adâncurile cerului.

In cele din urmă, trebui să-şi închidă ochii. O singură dată mai clipi şi, într'o străfulgerare, îşi adună în privire tot albastrul înălţimilor, care îi rămase mult timp sub pleoape.

Işi spuse:

— Dacă nu mi s'ar fi întâmplat ieri după-amiază atâtea lucruri stupide şi dacă doamna Popescu n'ar fi avut proasta inspiraţie să iasă în oraş, desigur că nu mi se întâmpla nimic. Aş fi rămas tot timpul acasă şi-aş fi terminat să corectez extemporalele. Dar poate că e mai bine aşa. Nu regret că mor. N'aş fi putut trăi fără Alina. Ea a trebuit să vină şi-a trebuit să plece. Am aşteptat-o atâţia ani! Nu, pe ea n'am s'o las să mă aştepte.

După câtva timp, se înspăimântă:

— Dar dacă, într'adevăr, moartea e sfârşitul oricărui fel de viaţă? Dacă n'o voiu revedea niciodată pe Alina? Trăind, aveam măcar posibilitatea să mă gândesc la ea, s'o am mereu în amintire, — şi, deodată, panica puse stăpânire pe el.

Incercă să strige după ajutor. Se agăţa de speranţa că ar putea fi salvat, însă strigătul i se stingea în gâtlej, unde borborosea ca o apă în clocote — şi nimeni nu-l auzi.

— Ce nebun îs! — se consolă el, ruşinat. — Dacă moartea e ceva definitiv, care exclude orice fărâmă de conştienţă, atunci mi-i perfect indiferent dacă Alina există real undeva sau dacă totul n'a fost decât o fantasmagorie.

Nu-şi mai simţea mâinile şi picioarele. Doar pieptul şi respiraţia îi arătau că trăieşte. I se păru că, înapoia sternului, un val de sânge tot urcă şi coboară ca 'ntr'o eprubetă fierbinte.

— Dar nu putea fi o simplă fantasmagorie apariţia ei. A văzut-o şi Vasilescu, i-a făcut curte, i-a sărutat mâna, a găsit-o frumoasă... Atunci? Doamne, cât de puţin cuprinzătoare e mintea omului! Nu, moartea nu poate fi definitivă. Faptul că Alina mi s'a arătat e cea mai bună dovadă că şi dincolo există viaţă.

Pe urmă, nu mai fu în stare să gândească ordonat. Imaginile începeau să se amestece.

Retrăi halucinant de repede întâlnirea cu Alina. Re-

văzu farmacia Malcinschi din apropierea podului de peste calea ferată, în dreptul căreia femeea îi răsărise în faţă. Apoi, restaurantul acela întunecat, în care căldura fusese atât de plăcută, şi plimbarea prin ninsoare. Păstra şi acuma, pe buze, gustul sărutării, pe care i-o dăduse Alina. Treptat, cădea în adâncimi din ce în ce mai mari. Era o cădere lină, plăcută, cum o ai, uneori, în vis. Faptul că respiraţia îi ajunsese detot greoaie, mai mult o horcăială, nu-l turbura. Nici frigul nu-l stingherea. Încercă, din curiositate, să-şi redeschidă ochii, însă nu reuşi. Abia dacă o şuviţă de lumină i se strecură printre pleoape, mângâindu-i. I se făcea mereu mai cald. Par'c'ar fi bătut un vânt puternic de vară. După câteva minute, picioarele îi înţepeniră complet şi nu-şi putu mişca nici mânile. Urechile îi vâjâiau. Cu toate acestea, auzul i se ascuţise foarte mult şi tic-tacul ceasului din buzunarul dela vestă îi ajungea la ureche ca un dangăt de clopot.

— Cred că nu mai e mult până să mor, — îşi spuse.

Simţi că pieptul i se lărgeşte. Sesiză o durere abia perceptibilă în regiunea cordului, însă ea nu dură mult şi Hrisant, isbăvit, gemu. Apoi, într'o supremă încordare, îşi duse mânile la gât. Gura i se deschise. Icni scurt detot şi, deasupra feţei, îi trecu un zâmbet, care încremeni încă înainte de-a ajunge la deplinătate.

In creer îi mai stăruia, ca un zâmbet, o lumină mică. In curând, însă, se stinse şi ea — şi se făcu linişte mare în profesorul Ipatie Hrisant.

Aceasta a fost în dimineaţa zilei de 22 Decembrie 1936.

Timp de câteva săptămâni, trecătorii au putut citi pe zidul cimitirului, scris cu sânge:

AŞA SFÂRŞEŞTE O MARE DRAMĂ.

O umbră trecu încet strada. In dreptul lui Ipatie Hrisant se opri o clipă şi zâmbi cu multă prietenie. Apoi, porni mai departe.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA A PATRA

DUPĂ MIEZUL-NOPȚII

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prima mea amintire e aceasta:

M'am trezit, deodată, şi mi-a fost frică. Visasem că mă jucam spre seară în ogradă, sub streşina casei din Cuciurul-Mare. Ploua şi bălţi mari se formaseră pretutindeni, deşi ploaia era subţire, mai mult o burniţă — rece şi cenuşie de toamnă. Dealtfel, totul devenise cenuşiu: pereţii casei, şura, cerul, turla bisericii. Hargatul Trifon tăia lemne cu ferăstrăul; se producea o muzică stranie, sălbatică; totuşi, oţelul ferăstrăului vibra dulce, moleşitor; nici astăzi nu pot uita muzica aceea copleşitoare, sfâşietoare. La un moment dat, ajunsese atât de puternică, încât părea că isvorăşte din cer, din pământ, de pretutindeni. Apoi, tăcuse brusc şi, odată cu ea, pierise orice sunet din lume. Aveam impresia că asurzisem. In curând, însă, tăcerea fusese sfărmată de-un strigăt înspăimântător. Privisem îngrozit spre Trifon: hargatul prinsese motanul nostru uriaş, galben, îl apucase de fălci şi-i rupsese botul. Din gâtlejul sfâşiat al motanului începuseră să curgă valuri imense de sânge, cari creşteau, se umflau, pătrundeau pretutindeni. Trifon mă privea şi râdea. Acuma, tăia din nou lemne, fără să-i pese de valurile de sânge cari ameninţau să mă înnece — şi muzica aceea stranie a ferăstrăului vibra iarăşi pe

când seara se lăsa tot mai repede deasupra satului.

Când m'am trezit, eram leoarcă de sudoare. Mi se părea ciudat că mama coase indiferentă la maşină şi că servitoarea Aniţa lălăieşte în bucătărie. Am scâncit ceva, însă mama nu m'a auzit.

Se făcea seară, întocmai ca în vis. M'am îmbrăcat repede şi, ieşind în ogradă, am văzut că plouă, iarăşi ca în vis, dar Trifon nu tăia lemne, ci cânta în grajd. Intâiu, mi-a fost frică să intru acolo; totuşi, mi-am luat inima în dinţi şi-am împins uşa. Hargatul o adăpa pe Puica, iapa noastră cea neagră, cu stea albă în frunte. Aşezându-mă pe scăunelul de pe care Aniţa mulgea vacile, l-am privit scrutător pe Trifon, care nici nu mă băga în seamă.

Mi-l amintesc foarte bine: era un vlăjgan înalt, cu păr atât de negru, încât avea reflexe albăstrui când îl bătea soarele; ochii lui verzi râdeau întotdeauna; era în stare să ridice un sac de grâu cu o singură mână şi nimeni nu-l întrecea la călărie. Nici măcar tata, care era un pătimaş iubitor de cai.

Puica sorbi până la fund apa din găleată. Trifon o mângâie cu palma peste grumazul lucios şi, luând cu sine fanarul, merse să aducă încă o găleată cu apă; grajdul se cufundă în întuneric; totuşi, nu-mi fu frică: Puica lovea liniştitor cu copita în podeala aşternută cu paie, iar vacile răsuflau domol — ca nişte copii în somnul dinspre dimineaţă. De afară venea zuruitul lanţului care se desfăşura; apoi, ciutura pleoscăi cu putere

în apă şi Trifon începu să învârtească roata, care scârţâia cu glas jalnic de plâns omenesc.

Hargatul se re'ntoarse în curând; pe când Puica sorbea şi-a doua găleată, veni şi Aniţa. Trifon o prinse de mână, însă fata mă văzu şi se smulse, spunându-i:

— Ne vede!

— Lasă! Ce pricepe el...?!

— Nu, nu vreau, c'are să ne spuie la cucoana...

Trifon stinse fanarul şi chicoti:

— Amu nu ne mai vede!

A doua amintire mi se leagă iarăşi de Trifon.

După cum am spus, tata era un aprig iubitor de cai. Avusese pe vremuri trei roibi minunaţi, însă trebuise să-i vândă. In locul lor cumpărase pe Puica, iapa cu ochi de om. Trifon era un mare blestemat şi-şi făcea de cap, însă tata continua să-l ţină în slujbă, căci hargatul iubea şi el nebuneşte caii.

Pot să spun că tata o iubea mai mult pe Puica decât mă iubea pe mine. Când mă îmbolnăveam, n'avea nici o grijă pentru feciorul său. In schimb, tremura când i se părea că Puica nu mănâncă sau nu se adapă cum trebuie. Dar eram încă prea mic ca lucrul acesta să mă doară.

Mama — nu ţinea nici dânsa la mine. Cred că nici la tata. Când a murit, tata nici n'a plâns, iar a doua zi după înmormântare s'a dus să vâneze sub Adâncata, de unde s'a întors cu trei vulpi şi un lup. Şi seara a invitat la sine pe părintele paroh Avacum, pe domnul diriginte şcolar Ioniţă Nimeni şi pe domnul învăţător Hughiur,

cu cari a jucat taroc până spre dimineaţă. Mama a murit dintr'o răceală rea.

Intr'o dimineaţă strălucitoare de Octombrie, tata îl trimise pe Trifon la Cernăuţi, căci îşi terminase alicele şi praful de puşcă. Hargatul plecă pe Puica, însă nu se 'ntoarse la amiază, cum îi poruncise tata, ci abia noaptea. Incă nu dormeam când a venit. Auzind paşii iepei, am sărit din pat şi m'am apropiat de fereastră. In ogradă ardea un felinar, aşa că puteam deosebi foarte bine totul. Tata a ieşit cu bastonul său nedespărţit; mergând deadreptul la Puica, îi pipăi grumazul; apoi, fără o vorbă, ridică bastonul şi-l lovi cu tărie pe Trifon; hargatul căzu.

Şi azi mă cutremur când mă gândesc la această scenă; totul se petrecuse atât de straniu, încât avusesem impresia că mă aflu într'un coşmar.

Sărind prin fereastră, m'am furişat până la felinar şi l-am stins. Apoi, am venit la Trifon, care mai zăcea în mijlocul ogrăzii; tata îl croise peste umărul stâng; pielea crăpase într'un loc şi sângele uda cămaşa de in. Peste puţin, veni şi Aniţa.

Servitoarea rânji:

— Aşa-i trebuie!

— Ascultă, Aniţa, dece l-a bătut tata?

— Cred că a aprins iapa. De bună seamă că a gonit-o până la Lujeni, unde a slujit odată la părintele Rusu. A avut o ibovnică acolo, una Hudema. Ca să nu întârzie prea mult, o fi galopat furta-furt până aici, — şi,

ridicând din umeri, Aniţa intră înapoi în casă, lăsându-mă singur cu Trifon în ograda pustie, peste care luna revărsa o lumină drăcească, aproape roşie.

Când se trezi, hargatul gemu adânc şi murmură ceva, însă nu i-am înţeles cuvintele.

Şi nu-mi mai amintesc nimic; poate tata a descoperit lipsa mea şi m'a bătut; poate m'am re'ntors imediat în casă.

Trifon fu alungat chiar a doua zi dimineaţă; credeam că Aniţa va plânge, dar nu se întâmplă nimic cu ea.

Apoi, ţin minte că s'a îmbolnăvit mama, dar tata nu se prea îngrijea de dânsa; se interesa mai mult de iapă. Când îl căutai, tot în grajd era. Puica tuşea; Aniţa avusese dreptate: Trifon o aprinsese. „Mai mult de-un an n'are s'o ducă," (se gândea la iapă, nu la mama...) — spunea mereu tata şi strângea din pumni. Mama îl privea într'un fel ciudat, îşi netezea mânecile rochiei (un tic al ei) şi ofta; oftatul acesta îl scotea din sărite pe tata; trântea uşile şi pleca de-acasă. „Se duce la Ilisafta!" — spunea atunci mama şi strângea şi dânsa din pumni. Ilisafta Mamolea fusese învăţătoare. Din nu ştiu ce motive, o dăduseră afară din învăţământ. Pe când mama gogea, Aniţa mi-a istorisit în liniştea unei după-amiezi că Ilisafta i-a făcut farmece tatii.

— Intr'o noapte a aruncat pe pragul casei o broască moartă, legată cu aţă roşie. Altădată, i-a trimis nişte semne prin baba Manchirecha. Să ştii că tot din cauza Ilisaftei îi bolnavă cucoana!

Mama bolea urât. Era nervoasă, rea. N'avea nobleţea boalei. Spunea întotdeauna că tata a îmbolnăvit-o. Era o boală femeească, dar se'ncăpăţina să susţină că a căpătat-o din cauza tatii. Am auzit-o cum spunea odată bătrânei domnişoare Tiţa Vasilciuc: „Dacă ştia cum e, trebuia să-şi ia o matahală de nevastă, nu o femee delicată ca mine!" Când mama îl exaspera, tata striga: „Lasă-mă'n pace! Ce, te-am luat cu de-a sila? Nu te-ai agăţat tu de gâtul meu?" Atunci, mama tăcea, şi tăcerea asta îl înebunea pe tata.

Nu-mi vine să cred în visuri, însă înainte ca mama să moară am visat mereu haine, noroaie şi câni negri. Intr'o noapte am auzit o cucuvea; cobea pe casa noastră. Şi motanul cel galben a adus o sălămâzdră vie în casă, şi-a lăsat-o la patul mamei. Mama s'a'ngălbenit, iar Aniţa a stins repede cărbuni peste capul motanului.

Cu musafirii, mama se purta altfel decât cu mine. Era amabilă şi prietenoasă cu ei. Veneau pe la noi, în afară de părintele Avacum Sfeclă, Ioniţă Nimeni şi Vaşcovici (partenerii de taroc ai tatii), — şi-o mulţime de cucoane: Tiţa şi Aglaia Vasilciuc, Melania Nimeni, Zenobia Magheru (din Ceahor), Dubsoaia, Kranzoaia şi altele. Dacă veneau pe la amiază, apoi până seara nu se dădeau duse, atât de straşnic puneau ţara la cale.

Mama a murit într'o dimineaţă. Nu eram decât eu şi cu Aniţa acasă. Tata plecase cu Dumitru Dunic, hargatul nostru cel nou, la Cernăuţi, de unde n'avea să se'ntoarcă decât a doua zi. Imediat a venit o mulţime de lume.

Părintele Avacum a rostit o rugăciune şi m'a sărutat pe frunte, iar Aglaia Vasilciuc a spus către Melania: „Bietu' băiat! Pe mâna cui are să'ncapă?" Cuvintele acestea m'au înspăimântat atât de mult, încât am fugit în grajd, unde m'am ascuns în halău.

Când s'a re'ntors de la Cernăuţi, tata era mai mult plictisit decât mâhnit.

Aniţa bombănea în ogradă:

— Apoi da! Ilisafta a fost şi ea la Cernăuţi. Mi-a spus Kranzoaia... Tu n'ai văzut-o, Dumitre? N'au umblat împreună?

— Nu ştiu, c'a trebuit să stau la căruţă tot timpul.

— Uf! Că tot era Trifon mai deştept decât tine, hăbăucule!

Dumitru râse şi nu mai spuse nimic: nu-i plăcea să-şi pună mintea cu Aniţa.

La înmormântare s'a adunat întreg satul. Au slujit patru preoţi: Avacum, Gavriil, Isidor Grigorovici şi Ioan Popescu; şi mă simţeam foarte mândru: eram în centrul atenţiei. Lumea se uita mai mult la mine decât la tata, care păşea încruntat la braţul mătuşii Leopoldina, sora mamei, care venise din Iacobeni.

După înmormântare, Aniţa îi spuse lui Dumitru:

— Ai văzut? Neruşinata aceea de Ilisafta a fost şi dânsa la înmormântare. N'are obraz nici de fel. Bietu' băiat!

Iarăşi „Bietu' băiat!"

Chestia asta începea să mă plictisească. Niciodată —

şi nici astăzi — nu mi-a plăcut să fiu căinat, şi încă de femei. Dar trebuia să rabd. N'aveam încotro. Prea eram mic pentru a-mi permite luxul să mă revolt.

După câteva săptămâni — mama par'că nici n'ar fi trăit vreodată. Într'o zi, dispărură şi fotografiile ei şi Aniţa bombănea iarăşi prin ogradă: „Aşa un păgân!"

Desigur că şi alţii vorbeau la fel, însă tatii nu-i păsa de gura lumii. Işi vedea după plac de ale sale şi nu tolera nimănui să i se amestece în afaceri. Tarocul, vânătoarea, Puica şi Ilisafta. Altceva nu-l interesa. Când Leopoldina, sora mamei, a încercat să-i facă imputări, dânsul a privit-o atât de pieziş, încât mătuşa mea n'a mai spus nimic. A plecat chiar în aceeaşi zi.

Când m'a sărutat la despărţire, a spus şi ea „Bietu' băiat!"

Ne mai pomenit!

Eram bucuros c'am scăpat de ea.

Nu mai era nimeni care să-mi mai spună „Bietu' băiat!", căci tata dăduse dracului toate femeile, iar Aniţa era în proaspătă tandreţă cu unul Macoveiu, hargat la chiaburul Domnichie Hupca, aşa că nu-i mai păsa de mine.

Apoi, câtva timp nu s'a petrecut nimic deosebit în casa noastră.

Tata îşi vedea înainte de treburi, Aniţa umbla cu capul în nouri din cauza lui Macoveiu, iar eu mergeam la şcoală, în clasa întâia, însă o făceam cu atâta lipsă

de entusiasm, încât învăţătorul meu, domnul Vasile Semaca, spunea că-l dau de ruşine pe tata.

Par'că mie îmi păsa de asta!

Ce, tata nu mă dădea şi el de ruşine?!

Faţă de mine se purta mai străin decât până şi domnul învăţător.

Dar nu-mi păsa nici de asta.

N'aveam nimic de'mpărţit cu dânsul!

După moartea mamei, tata s'a însurat din nou. Bine 'nţeles, cu Ilisafta Mamolea... Mama mea vitregă era frumoasă, dar nici ea nu se sinchisea de mine.

Oamenii frumoşi nu sunt chiar întotdeauna şi oameni buni. Cred că numai printr'o mare suferinţă poţi ajunge bun, însă şi atunci e nevoie de predestinare. Nu poţi să te faci, de pildă, compozitor genial, dacă nu te-ai născut cu darul acesta. Odată ce ai darul, trebuie să-l desvolţi prin muncă necontenită. La fel şi cu bunătatea. Născându-te cu darul acesta, trebuie să-l desvolţi prin suferinţă, până ajungi stăpân deplin pe el.

Mama mea vitregă avu un copil. L-au botezat cu mult tămbălău. Neputându-se împăca în ce priveşte numele, i-au dat două: Silvian — ales de mama — şi Petru — ales de tata. Silvian reprezenta întru totul gustul mamei, care învăţase ceva şcoală la Suceava şi citea întreaga zi romane nemţeşti de Marlitt, iar Petru gustul tatii, obişnuit cu ţarinile şi cu ţăranii, cu cari chefuia de multe ori pe la nunţi sau botegiuni.

Fratele meu mă stingherea. Il auzeam ţipând şi plângând mereu în leagănul lui aurit şi-mi era scârbă de broscoiul acela cu piele roşie şi ochi bulbucaţi. Când mama mă punea să-l legăn, o făseam în silă şi-mi venea să gâtui jivina aceea care urla de câte ori mă vedea. Uneori, micul diavol striga ca'n gaură de şarpe când mă vedea. Atunci, mama se repezea la mine şi mă bătea, spunându-i tatii că pişe pe furiş broscoiul. Tata mă bătea groaznic. Nu-mi era atâta de bătaie, cât de ruşine, căci tata mă bătea sub ochii Aniţei şi ai lui Dumitru. Pe Aniţa o uram, căci zâmbea când eram snopit în bătaie. Dumitru, însă, mă lua cu sine în şură când scăpam din mânile tatii şi-mi spunea poveşti. Mă trata ca pe-un om de vârsta lui, ca pe un om adevărat, nu ca pe un vrăbioiu ce eram. In cursul verii, mama mă expulsa din casă.

— Dormi în şură sau în grajd! — spunea ea. — Şi-aşa îţi place să te ţii mereu cu hargaţii.

Credea că, astfel, mă pedepseşte. In realitate, îmi făcea o bucurie imensă. Nimic nu era mai plăcut decât să mă cuibăresc în fânul din şură şi s'ascult poveştile lui Dumitru sau să privesc stelele prin ferestruica deschisă.

Odată l-am întrebat pe hargat:

— Măi Dumitre, de unde ştii tu atâtea poveşti?

Dânsul mi-a răspuns tainic:

— Am legământ cu cineva, care mă învaţă...

Părul mi s'a sburlit de frică.

— Dumitre... e el?

Cineva sau El... Adică stăpânul întunericelor, al văgăunilor din păduri, al mâţelor negre, al moroilor cari gem să fie botezaţi, al solomonarilor şi-al vârcolacilor, al vulpilor fără coadă, al ciumăfaiului şi-al bulboanelor de sub poduri.

— Da, e el, — clipi dânsul într'un fel ciudat.

— Şi unde-l întâlneşti?

— Asta e o taină...

— Spune-mi-o, Dumitre, — am scâncit luându-i mâna.

— Bine, ţie am să ţi-o spun. Mă chiamă la miezulnopţii, să mă duc sub podul de lângă Kobliuk. Imi trimite un motan negru, care vorbeşte cu graiu omenesc. „In noaptea asta să fii sub pod," îmi spune motanul, şi eu mă duc.

— Şi nu te temi?

— Ţ!

— Dumitre .. Cum arată... el?

— Asta e o taină...

— Dumitre!

— Uf! Cu tine n'o mai scoate omul la capăt. E un sdrahon cât îi stejarul.

— Şi-i tare urât la faţă?

— Nuuu! Deee să fie urât?

— Da' are un picior de cal?

— Are.

— Şi fumează din faică?

— Ihîm.

— Da' are ochi de foc?

— Nu.

— Credeam că are.

— N'are. Da'i lucesc ca la mâţe.

— Şi te'nvaţă poveşti?

— Sigur. Cine altul m'ar învăţa?

După un timp de tăcere, i-am spus brusc:

— Dumitre, ia-mă cu tine odată. Vreau să'nvăţ şi eu poveşti.

— Ţ! Nu se poate...

— Te rog, zău, te rog mult...

Insă Dumitru rămase intransigent.

Atunci, m'am hotărît să-l pândesc. Mă sileam să veghiez până la miezul-nopţii, dar — ca un făcut! — adormeam întotdeauna înainte de soroc. Prea era îmbietoare moleşeala din şură ca să nu fiu furat de somn. Dimineaţa, îmi venea să plâng de ciudă. Mă lua naiba că nu reuşeam s'apuc miezul-nopţii. După vre-o câteva nopţi de cazną, m'am hotărît să merg singur la podul de lângă Kobliuk. Intr'o noapte plină de lună, o lună care ar fi fost în stare să ridice toţi morţii din ţintirimul Cuciurului-Mare, am pornit singur pe sub răchitele ulicioarei în care se ridica bujdeuca Mariţei Paulovici — în viaţa mea n'am cunoscut o femee mai aristocrată decât această ţărancă —, şi, luptându-mă cu umbrele scorburilor, am trecut pe lângă casa lui Bubi Schuster, ca să ajung în cele din urmă la pod. Aici, am coborît râpa şi am poposit sub grinzile uriaşe. Văsduhul era plin de miros de ierburi

crude. Putreziciunea lemnului lucea verzuiu în câteva scorburi. Apa limpede şi fulgerată de stele a părâuaşului clipocea peste bolovanii acoperiţi cu muşchiu şi gângăniile nopţii ţârâiau într'o fermecătoare simfonie pitică. Am stat până târziu acolo, aşteptându-l pe Cineva.

Eram sigur că va veni.

Mă gândesc şi astăzi cum de nu-mi fusese teamă. Auzisem, doar, destule despre Cineva. Ştiam că fură copiii cari bat uliţele noaptea, că stăpâneşte peste strigoi, iele, babe-cloanţe şi moroi, că uneori ia chip de câne sau de ţap negru, ca să iasă cu vrăjmăşie în calea oamenilor cum-se-cade, că pândeşte la anume ceasuri, în poarta ţintirimurilor, sufletul celor morţi şi că e spre pierzanie inimilor slabe. Ştiam toate acestea, dar se pare că dincolo de urâţenia încornoratului stătea prea mult farmec de poveste ca să mă mai tem.

O căruţă durui peste pod şi, în curând, copitac-copitacul cailor se pierdu spre gospodăria lui Domnichie Hupca, lăsându-mă iarăşi singur cu liniştea din jurul meu.

Era o noapte cu adevărat de vrajă. Niciodată n'am retrăit atâta nebunie de frumuseţă; umbrele se jucau sub copaci, se jucau de-a v'aţi-ascunselea cu luminile risipite de lună pe foile de brustur, late ca mânile unor uriaşi; o dulce bură albăstrie se prelingea peste Horaiţa, iar Derehluiul înălţa pânze alburii de vis pentru nişte corăbii cari n'aveau să sosească niciodată. Câţiva mesteceni îşi aruncau svelţi ca nişte zei trupul vegetal spre cerul care-şi irosea deasupra unei lumi pline de

tăcere zădărniciile înstelate, pe când un fag singuratic își profila peste lună melancolia bucolică.

Un sgomot din ierburi mă făcu să tresar.

„A venit!" — mi-am spus turburat și mă pregăteam să mă închin marelui stăpân al întunericelor, dar nu fusese decât un brotac romantic și amator de plimbări nocturne.

Apoi, trecură doi oameni peste pod.

— Mâne musai să mă scol dis-de-dimineață, — grăia unul, care se oprise pentru o clipă, ca să-și aprindă țigara. — Trebuie să plec la Camena, că vreau să cumpăr un harmăsar din herghelia lui Timoteiu.

— Se mai ține bine bătrânul?

— Sdrăhon ca un munte! Numai de-aș putea să cad la 'nvoială cu prețul... Că-i mare șmecher Mafteiu!

— Trebuie să mă scol și eu cu noaptea 'n cap, c'am de lucru la Voloca. Cum crezi că are să fie anul aiesta?

— Deh... Cu grâul a fost cam slab, da' păpușoiul și barabulele văd că's minunat de frumoase, numai că se arată niște semne în fântâna de sub Hlibicioc și știi că semnul aiesta îi... — însă, n'am mai auzit, căci cei doi flăcăi se'ndepărtaseră prea mult.

I-am văzut încă destul timp — două arătări albe, nimbate de ploaia aurie a lunei —, până se pierdură sub răchitele de la cotitură.

Nu se scurseseră nici zece minute — și apăru un câne; adevărat, nu prea negru, dar suficient de cenușiu ca să poată fi un demn reprezentant al lui Scaraoțchi,

aşa că m'am pregătit iarăşi să mă prostern, însă javra se dovedi a nu fi decât o biată javră, căci o luă la goană straşnică de'ndată ce mă zări. De ciudă, am aruncat pietre după el. Mulţumesc lui Dumnezeu — nu l-am nimerit.

Ce 'ncetul, am început să pierd nădejdea că diavolul va veni în noaptea aceea. Şi, mai târziu, mi-am dat seama că nu va veni niciodată. Oamenii sunt întocmiţi astfel, că jumătate din ei şi-ar vinde imediat diavolului sufletul, dacă dânsul s'ar prezenta când e chemat. Dar dânsul nu se prezintă. Se pare că Satana e şi aşa sigur că va obţine — fără nici un contra-serviciu — sufletul celor ce ar dori să i se adreseze...

Totuşi, inima nu mă lăsa să mă urnesc de lângă podul fermecat.

Nu-mi păsa deloc dacă m'ar fi putut surprinde cineva sau dacă tata ar fi aflat că bat coclaurile la astfel de ceasuri. De mama — nici nu mai vorbesc. Iar Dumitru — desigur că dormea la un asemenea ceas de fantasme şi cădere de stele.

Faptul că stam astfel, singur, frate cu fagul şi cu mestecenii din apropiere, îmi dădea o stranie mândrie.

Peste noapte, peste dealuri şi ceruri, peste ierburi şi ceaţă — eu eram domn, domn fără năprazná şi fără viclenie.

Niciodată, din noaptea aceea, n'am mai avut atâtea sentimente de fericire absolută. Noaptea aceea mă urmăreşte şi acuma. Ea mi-a dat gustul amar şi plăcut tot-

odată al singurei fericiri absolute: gustul fericirii gratuite.

Veghiam.

Eu veghiam.

E ceva fără asemănare de frumos să veghiezi când ştii că tu singur stai pază tăcerilor în timp ce toţi ceilalţi dorm; atunci, numai tu eşti viaţă peste toată moartea lumii.

Am mers la mesteceni şi le-am mângâiat trupul alb; am mers şi la fag, şi i-am sărutat pământul din scoarţa sgrunţuroasă; apoi, mi-am trecut pălmile peste ierburile umile; şi-am mângâiat şi lemnul mort al bârnelor podului; par'c'aş fi vrut să-i dau şi lui viaţă, viaţă bună, caldă, tânără, din viaţa mea.

De-atunci, n'am mai ştiut să fiu atât de generos.

(Pe când mângâiam lemnul mort al bârnelor podului, îmi spuneam:

„Doamne, aş da zece ani din viaţa mea, ca acest lemn mort să prindă mlădiţe. Şi-aş vrea ca mlădiţele acestea să dureze un pod viu până la cer. Astfel, oamenii ar putea să culeagă stelele din calea-robilor."

Astăzi — n'aş mai spune un asemenea lucru.

Oamenii ar fi în stare să facă negoţ până şi cu stelele...)

Departe, peste Horaiţa, începea să se lumineze. Cocoşii cântau acuma pretutindeni, câinii lătrau şi câţiva cai nechezau aprig a nutreţ prin grajduri, iar bufniţele sburau grăbite spre turle şi scorburi. Luceafărul de di-

mineaţă pâlpâia ca un mare foc ciobănesc între oile stelelor sale.

— Haide acasă, Largo, — mi-am glăsuit. — In curând va răsări soarele.

De-atunci urăsc soarele.

Am privit încăodată copacii.

Poate că nu numai ochii mei, ci şi ochii lor nevăzuţi plângeau.

Luna luneca să limpezească şi alte zări.

Am pornit repede, fără să mai privesc în urmă.

Când am ajuns acasă, se făcea ziuă deabinelea. Bătea un vânt cald, moleşitor, dinspre dealul nevăzut al Ţeţinului cernăuţean. Stelele păleau şi luna apunea într'o gingaşă lumină roşie, iar văsduhul părea albăstruiu. Porumbiştile foşneau dincolo de gardurile de nuiele din uliţa Mariţei. Peste lume plutea o tristeţă atât de stranie, încât mă înfiora. In căsuţa Mariţei era acuma lumină. Oamenii spuneau că dânsa e atât de bătrână, încât nu mai doarme decât un ceas pe noapte. Mânile îmi erau cenuşii ca apa unui iaz în care se oglindesc nouri de toamnă.

La ograda noastră, portiţa a scârţâit când am împins-o. M'am oprit înspăimântat. Dacă mă vedea tata?! Dar nu, era prea dimineaţă. Intunecimile nopţii încă nu se scurseseră pe deplin. Răsuflând uşurat, am deschis poarta şurii.

O umbră m'a prins îndată de mâni.

Era Dumitru.

Am ieşit amândoi în lumina tulbure de-afară şi-am văzut că ochii lui erau înfundaţi în orbite.

— Ce-ai făcut, Largo? Ce s'a 'ntâmplat? Unde-i fost? — m'a întrebat.

— Aici nu-ţi pot spune totul, Dumitre. Hai în şură.

Ne-am trântit în fân.

Eram mort de oboseală.

— Am fost sub pod, Dumitre. L-am pândit pe... el, însă n'a venit.

— Măi nebunule, măi... — mă dojeni domol hargatul şi mă îmbrăţişă. — Până acuma te-am aşteptat. Mi-era că ai păţit ceva!

— Am să merg şi mâne, Dumitre. Vreau să-l văd. Vreau să mă înveţe şi pe mine poveşti.

— Te-am amăgit, măi puiu de om, măi! Poveştile le fac eu, din capul meu...

— Tu...?

— Da! Nu-i vorbă, cred că de fapt tot el e pricina. Poveştile's un fel de ispită...

Intr'o după-amiază, tata îmi spuse că, a doua zi, voiu pleca la mătuşa Leopoldina.

Dimineaţă, veni Aniţa să mă trezească.

Era ora 5.

Afară — ninsoare mare.

— Te-alungă din casă păgâna, domnişorule, — rosti cu mânie hargata.

Păgâna era Ilisafta.

Tata mă conduse până la gară. Faptul acesta mă indispunea. Aş fi vrut să fiu numai cu Dumitru, ca să-mi spună o ultimă poveste înainte de plecarea mea. Sania luneca printr'o stranie lume de fantome. Copacii, îndeosebi, îmi făceau semne prin întunericul alburiu de iarnă.

La gară, tata mă dădu în seama unui domn, al cărui nume l-am uitat; pleca până la Vatra-Dornei şi urma să mă coboare la Iacobeni, unde, înştiinţată de cu vreme, trebuia să mă ia în primire mătuşa Leopoldina.

Când trenul plecă, m'am uitat la Dumitru; plângea; tata — vorbea cu şeful gării; apoi, nu mai rămase decât întunericul.

Hargatul îmi sărutase pe furiş mâna, când coborîsem din sanie.

Simt şi acuma cât de calde îi erau buzele.

Pe faţă îmi cădeau fulgi mari, cari îmi îngheţau fruntea, pe când mă depărtam de hargat.

„Oare Dumitru ştie mai mult ca mine?"

Căci, dealtfel, dece să-mi fi sărutat mâna?

Insoţitorul meu desfăcuse „Hiena", o revistă, care apărea la Cernăuţi şi pe care obişnuia s'o citească şi părintele Gavriil. Uneori, o cumpăra şi tata, însă nu-mi da niciodată voie s'o răsfoiesc. Pe'ncetul, începu să se lumineze de zi. Trenul alerga prin ninsoare. In compartimentul de-a III-a nu mai era nimeni afară de însoţitorul meu şi de mine. Ba nu! Era şi Dumitru. Il vedeam

clar în faţa mea. O clipă, am avut un fel de viziune: hargatul se uită la uşă; tocmai trecea un domn în haine cenuşii; şi Dumitru se ridică îndată de pe banchetă, oftă şi plecă.

Am început să plâng.

Plictisit, însoţitorul îmi oferi nişte bomboane cleioase dintr'un tioc alb.

Au fost cele mai amare bomboane, pe care le-am mâncat în viaţa mea...

La început — eram bucuros că mă despărţisem de casă. Lunga călătorie cu trenul până la Iacobeni, munţii, casa mătuşii Leopoldina — m'au distrat un timp. Pe urmă, însă, a început nostalgia. Nu după tata, mama vitregă sau Silvian Petru, nu, Doamne fereşte! Ci după Cuciurul-Mare, Dumitru şi Puica. Am încercat să mă familiarizez cu munţii, dar n'am reuşit. Îi găseam aşpri, ursuzi — ca şi casa mătuşii Leopoldina, casă care se compunea din trei camere şi bucătărie. Locuiam în odaia cea mai mică. Noaptea, auzeam sforăitul urât al bătrânei, care, fiindcă se temea să rămână singură în cursul nopţii, dormea în aceeaşi cameră cu servitoarea, o baborniţă urâtă şi uscată ca un harag.

Mă plictiseam cumplit. De mătuşa mea şi de servitoare n'aveam de ce să mă apropiu. Nu că ar fi fost rele, însă aveam mereu impresia că's nişte suflete de iască. Am făcut câteva excursii, însă nu m'am amuzat de loc. Era şi-al dracului de frig! Aşa de frig, încât corbii se obrăzniceau într'atât, încât veneau până în tindă, ca să fure câte un dărab din mămăliga raţelor şi-a găinilor.

N'am reuşit să găsesc nici un prieten. Şi iarna era abia la'nceput! Mă gândeam cu groază la zilele cari vor urma grele, mâzgoase, — chinuitoare pentru un om obişnuit să aibă măcar un prieten lângă sine.

După vre-o săptămână, mătuşa intră în odăiţa mea şi-mi spuse solemn:

— Măi băiete, tat'tu mi-a scris că vei rămânea pentru totdeauna la mine.

Deodată, am înţeles totul, dar n'am plâns, n'am urlat, ci mi-am strâns pumnii şi-am dat din cap.

— Bine, mătuşă.

Prin urmare mă gonise. E, însă, ciudat că nu l-am urît pentru asta. Era logic să mă gonească. Nu-l interesam.

In singurătatea de la Iacobeni, mă gândeam aproape tot timpul la Cuciurul-Mare. Amintirea oricărui fapt de acolo mă turbura până la halucinaţie; cel mai ne'nsemnat eveniment din Cuciurul-Mare lua proporţiile unui miracol. Aveam impresia că am părăsit o împărăţie fabuloasă, că fusesem exilat. Când nu citeam, trăiam numai cu gândul la casa şi ograda din cari mă fugăriseră tata şi Ilisafta. Priveam munţii Iacobenilor şi mă cuprindea dorul de dealurile Cuciurului-Mare. Brazii de aici îmi erau odioşi, par'că-mi sgâriau ochii cu ăceele lor nesuferite. In munţi, ploile îmi rupeau nervii, mă răpuneau. Soarele îmi părea întotdeauna palid. Oroarea faţă de munţi nu m'a părăsit niciodată. Nu înţeleg nici astăzi cum poate cineva să iubească munţii, aceste buboaie u-

riaşe ale pământului, cari te ameninţă necontenit cu puroaiele lor de lut.

Iarna nu mă distra deloc la Iacobeni; zăpada par'că era nisip. Preferam să rămân în casă decât să mă amestec cu băieţii de seama mea, pentru a merge la săniat. Incercam să intru în vorbă cu Pipiţa, servitoarea, ca să mai alung urâtul iernii din casa mohorîtă a mătuşii Leopoldina, însă hargata era morocănoasă şi nu ştia poveşti ca Dumitru. Femeea asta n'avea amintiri.

Noroc de biblioteca şcolii primare, de unde puteam împrumuta câte cărţi doream, ca să trăiesc numai cu ele şi cu amintirile.

Veni primăvara, o primăvară înfiorător de friguroasă, aşa că n'am avut nici o bucurie cu ea.

Credeam că de Paşte voiu pleca acasă, însă tata îmi scrise să nu mă mişc din Iacobeni.

— Vezi? N'ai ce să cauţi la Cuciur, — îmi spuse cu un fel de satisfacţie mătuşa, aprinzându-şi ţigara şi sorbind din cafea. — Numai să nu ieşi şi tu un ticălos ca tat'tu!

Am încercat să uit totul. Pe Dumitru, pe Puica, pădurile, grădina. Uneori, credeam că am isbutit, dar, deodată, patima pentru Cuciurul-Mare reisbucnea şi mai cumplit, şi-mi ustura sufletul. Atunci, umblam ca un nebun prin odăile friguroase, trânteam uşile şi nu mă linişteam până nu cădeam istovit pe pat.

Liceul l-am urmat la Vatra-Dornei. N'am ţinut nici la profesorii, nici la cunoscuţii mei. Intr'o primăvară, m'am

îndrăgostit. Aveam 15 ani. Ea — 14. Bine'nţeles, îl iubea pe altcineva, pe unul mai bătrân; cred că era funcţionar la primărie sau aşa ceva. Nu m'am simţit obligat să fiu foarte nefericit şi nici n'am scris poezii din cauza asta. Suferisem de mii de ori mai mult din cauza Cuciurului-Mare.

In cele din urmă, a venit şi bacalaureatul, la comisia din Câmpulungul-Moldovenesc.

Pe acasă încă tot nu fusesem. Tata nu mă dorea deloc. Acuma, însă, se apropia timpul re'ntoarcerii. Scăpam, însfârşit, de munţi. Intâiu, am plecat la Iacobeni, ca să-mi iau rămas-bun de la mătuşa Leopoldina, care ajunsese aproape oarbă. Mă sărută cu buze îngheţate şi-mi spuse — ca odinioară:

— Să nu ieşi un ticălos ca tat'tu.

Deastădată, mi-am dat seama că bătrâna aceea mă iubea.

Călătoria până la Cernăuţi îmi păru un veac. Am ajuns noaptea la Cuciurul-Mare. Şi, îngenunchind, am sărutat pământul.

Reveneam în împărăţia mea.

Dar n'a fost o re'ntoarcere glorioasă. Cine să taie viţelul cel gras...? Tata era foarte surprins că n'am re'ntors şi nu s'a sfiit să-mi spună că „vizita" mea îl încurcă. Ilisafta mă privi urât, însă nu rosti nici o vorbă.

Dealtfel, nu se schimbase nimic în casă.

Fiind târziu, m'am culcat. M'am culcat fără să mănânc. Deşi eram foarte obosit, n'am adormit decât spre dimineaţă şi nu m'am trezit decât pe la amiază. Hargată

era tot Aniţa. Revăzându-mă, a plâns. Am întrebat-o unde-l pot găsi pe Dumitru. Şi am aflat că Dumitru a murit. S'a înecat. O întâmplare nelămurită. Unii susţineau că se îmbătase şi că un pas greşit l-a prăbuşit într'o bulboană a Derehluiului. Alţii, că l-a atras ştima apelor. Mi-am strâns pumnii, am mers în şură, am urcat pe fân. Şi, închizându-mi ochii, l-am revăzut pe Dumitru în sufletul meu.

Dar Dumitru a dat trist din cap şi mi-a spus:

— Nu mai ştiu nici o poveste, domnişorule Largo.

Incă în aceeaşi zi — am plecat la Cernăuţi. In capitala Bucovinei am început o viaţă nouă, mai agitată şi mai plină de neprevăzut. Dam lecţii; fiind bun matematician, am găsit în curând o mulţime de elevi, pe cari îi preparam pentru corigenţă. Intr'o dimineaţă, l-am văzut pe tata; era cu mama şi cu un băiat. L-am recunoscut imediat pe Silvian Petru, fratele meu vitreg. I-am urmărit pe tus-trei.

Imi reamintesc perfect dimineaţa aceea de Iulie, cu soare strălucitor, şi revăd un nour alb, orbitor de alb, deasupra uriaşului turn al bisericii iezuite. In piaţa de alături erau o mulţime de care cu fân; florărese; tarabe cu podoabe ieftine. Lunea, zi de târg. Tata mergea printre căruţe şi întreba de preţ. Apoi, a ieşit în strada Cuciurul-Mare, luând-o la deal, spre centru. Nu-mi mai deslipeam privirea de pe fratele meu. Avea mers legănat, apăsat. Semăna cu tata la trup. Il priveam şi nu simţeam nici o ură împotriva lui. Asta — deşi cred că din

cauza lui fusesem alungat de acasă. Mă simţeam tentat să mă apropiu de dânsul, să-mi las mâna pe umărul lui şi să-i vorbesc, însă m'am gândit la tata şi la Ilisafta, aşa că am renunţat. In piaţa Grigore-Ghica-Vodă i-am pierdut din ochi. Trecând prin strada Ştefan-cel-Mare, am auzit un pian. O fugă la J. S. Bach, genialul matematician al muzicii, matematician şi arhitect. O fugă de Bach într'o dimineaţă de Iulie. Totuşi, o mare tristeţă m'a cuprins în dimineaţa aceea. Mi-era dor de cineva, de nişte părinţi cum-se-cade, pe cari să-i iubesc, de un frate bun, de-o locuinţă în care să mă simt acasă. Şi trebuia să ajung la aşa ceva, ce naiba! E absurd să n'ai pe nimeni pe lume.

In aceleaşi vacanţe i-am cunoscut pe Filo Taină, Leonţiu Vavra şi Isachie Lume. Cu ei, m'am mai desgheţat din gerurile singurătăţii mele. Intr'o cârciumă, la „Berbecul vesel", petreceam seri minunate. Atunci am cunoscut şi plăcerea de-a juca taroc. Citeam mult cu toţii şi aveam discuţii pasionante.

La facultate, am obţinut rezultate excelente.

Vacanţele următoare le-am petrecut iarăşi la Cernăuţi, căci n'aveam unde să plec.

In cursul anului şcolar, tata mi-a trimis bani printr'un mandat poştal. Cum de-şi adusese deodată aminte de mine? Bine'nţeles, banii nu i-am acceptat. Mai ţin minte ce ochi mari a făcut factorul poştal...

In August, m'am pomenit cu tata la mine. Mari Ţi's minunile, Doamne! Ce voia? După ce s'a aşezat pe singurul scaun din odăiţa mea, mi-a explicat:

— Ui-te ce-i... Am auzit că eşti un student foarte bun... Hm! Şi aş vrea să... dacă poţi... să-l meditezi pe Petru...— şi adause repede: — Plătesc.

Intâiu, m'am gândit să-l refuz. Apoi, însă, nostalgia unui suflet de frate lângă mine mă cuprinse iarăşi şi am acceptat. Tata începu să se târguiască pentru preţ, dar i-am tăiat cu un semn nerăbdător vorba. Stabilirăm să-l aducă a doua zi după-amiază pe Silvian Petru.

Seara, n'am mai mers pe la „Berbecul vesel", ci am lucrat până târziu noaptea la un plan pentru educarea fratelui meu vitreg. Voiam să fac un om adevărat din el, un om care să găsească în mine dragostea, care mie mi-a lipsit; voiam să aibă parte de o educaţie multilaterală, completă. Să cunoască ştiinţele, literatura, artele. Mă gândeam ce cărţi să-i cumpăr. Ştiam cât de sgârcit e tatăl meu în astfel de chestiuni. Dacă va fi nevoie, voiu da bani de la mine pentru a-l putea creşte conform planului meu.

Iar mai presus de toate, voiam să-l învăţ să iubească tainica mea împărăţie, Cuciurul-Mare, şi mă gândeam dacă Dumitru Dunic îi va fi spus şi lui poveştile, pe cari mi le spusese mie.

Dimineaţă, am făcut de mântuială lecţiile cu elevii mei şi, dupăce am mâncat în grabă, am alergat acasă, deşi mai era destul timp până la ora stabilită.

Intrucât trecuseră câteva minute peste această oră, am început să mă tem că tata s'a răsgândit, însă peste puţin

uşa se deschise şi tata se ivi cu Silvian Petru în cadrul ei.

Tata n'a rămas mult.

Mi-a spus că-mi va trimite săptămâna viitoare ceva bani şi a plecat cu mersul său de urs sau de marinar, pe care i-l moştenise şi fratele meu vitreg.

Rămânând singuri, i-am făcut lui Silvian Petru semn să se aşeze.

Îi vedeam pentru întâia oară faţa. Nu semăna nici cu tata, nici cu mama. Faţa îi era butucănoasă, dar atrăgătoare. Numai ochii nu-mi plăceau. Aveau uneori ceva furiş în ei.

Am început:

— La care obiect ai corigenţă?

— Am la două obiecte. La matematici şi la franceză.

— Vii abia într'a treia şi ai două corigenţe? Cam prost, măi... Dar cum vrei să-ţi spun? Silvian sau Petru?

— Petru...

— Am să-ţi spun Petruş.

Un prim semn bun: îl prefera pe Petru pretenţiosului şi totuşi vulgarului Silvian.

— Ui-te, Petruş, azi nu ţinem lecţie. Vreau să ne cunoaştem întâiu. Ştii că suntem fraţi?

— Da.

— Pe mine mă bucură mult că ne putem cunoaşte însfârşit. Vreau să-ţi fiu drag, Petruş. Crezi că se va putea lucrul acesta?

— Am să încerc, — şi privirile îi sburară afară, ca să se agaţe de ramurile unui castan.

— Îţi plac copacii, Petruş?

Mă privi cu un fel de mirare.

— Da. Sunt cuiburi de păsări prin copaci. Imi place să prind păsări.

— Şi ce faci cu ele când le prinzi?

Mă privi iarăşi cu mirare.

— Ce să fac?! Le ucid...

Am rămas cu ţigara în aer.

— Cum?

Se trase puţin în sine.

— Le ucid... Apoi, le arunc la pisici.

Am tăcut câtva timp.

— Ascultă, Petruş, să nu mai faci niciodată asta.

Răspunse fără grabă şi fără convingere:

— N'am să mai fac.

Apoi, am trecut la Cuciurul-Mare.

— Pe Dumitru Dunic l-ai cunoscut?

— Da.

— Îţi spunea poveşti? Dumitru Dunic ştia poveşti foarte frumoase.

— Nu. Mama nu-mi da voie să ascult poveşti. Poveştile umplu cu prostii capul băieţilor.

— Aşa ţi-a spus mama?

— Da.

Am oftat.

— Păcat că n'ai ascultat poveştile lui Dumitru, Petruş. Atunci, poate că n'ai mai fi ucis păsări. Până acuma, ce fel de cărţi ai citit?

— Cărţile de şcoală.

— Nu vorbesc de cărţile de şcoală, ci de celelalte. De cărţile adevărate.

— N'am citit decât cărţile de şcoală. Tata spune că numai cărţile de şcoală sunt cărţi adevărate.

Tata!

Ilisafta!

Oare ce fel de oameni sunt aceştia?

Şi m'am gândit că Raskolnikov a avut dreptate.

— Ce-ai vrea să devii tu, Petruş — l-am întrebat brusc.

— Nu ştiu.

— Ce-ţi place mai mult?

— Nu ştiu.

— Călătoriile îţi plac?

— N'am călătorit niciodată.

— E minunat lucru să călătoreşti. Sunt ţări frumoase, ciudate şi depărtate pe lumea asta. Ai auzit de Ceylon? de Java? de fiorduri? de Groenlanda?

— Din geografie.

— Vezi, dacă ai fi citit, le cunoşteai mai îndeaproape. De-acuma înainte ai să citeşti. O să te minunezi cât o să-ţi placă.

— Da, — spuse maşinal Petruş şi privi cu o lucire în ochi la copac; mâna şi-o dusese instinctiv la buzunarul de la piept.

Am privit şi eu la copac: pe-o creangă ciripea un vrăbioiu din cale-afară de guraliv.

— Ce ai în buzunar, Petruş?

— Nimic.

— Petruş, să nu minţi niciodată. E cel mai urât lucru de pe lume, — şi-am întins mâna spre buzunarul lui.

Se feri, însă l-am prins sdravăn şi i-am descheiat haina.

Avea o praştie şi-o mulţime de pietricele. Am rupt praştia şi-am aruncat pe fereastră pietricelele. De nu eram în odaie, desigur că-l ucidea pe bietul vrăbioiu.

Incepu să plângă.

— Să-ţi fie ruşine, Petruş! Cum poţi să plângi fiindcă ţi-am rupt o jucărie urâtă?

Dar plângea atât de groaznic, atât de cutremurat, încât îmi veni să ucid eu însumi vrăbioiul...

Şi am început să-l învăţ pe fratele meu. Era neatent; trebuia să lupt cu încrâncenarea cea mai cumplită împotriva indiferenţei lui. Totuşi, după vre-o două săptămâni, am reuşit să mă împrietenesc cu el: l-am dus la un film, pe lângă care rula şi un desen animat. La despărţire, mi s'a uitat pentru întâia oară în ochi. Am văzut, atunci, că şi-a pierdut orice ascunziş faţă de mine.

Il meditam la obiectele, la cari avea corigenţă, însă nu neglijam educaţia lui generală. L-am determinat să citească. Am început cu Jules Verne şi Karl May. Apoi, i-am dăruit Medelenii inimii lui Ionel Teodoreanu. Am cumpărat o mulţime de chimicalii, ca să facem împreună

experienţe. Magneziul îl fascina prin flacăra lui albă ca soarele şi, într'o zi, mi-a spus:

— Largo, vrei să-mi dai nişte bani?

— Desigur. Dar ce vrei să cumperi cu ei?

— Vreau să cumpăr magneziu, magneziu mult de tot! Zău, Largo... hai să punem la cale o aventură...! — şi-mi luă mâna.

Doamne, cât de plăcut e ca un frate să-ţi ia mâna în mâna lui!

— Ce fel de aventură, Petruş?

— Ui-te... Luăm un chilogram de magneziu şi urcăm într'o noapte întunecoasă, fără lună, pe Ţeţin sau pe Weinberg. Şi aprindem magneziul... Lumea va crede că s'a întâmplat o minune...

Da, am fost de acord să cumpărăm magneziul!

Ne-am procurat de la „Schmied & Fontin" trei chilograme. Doamne, ce ochi mai făcuse vânzătorul! (Astfel de ochi nu mi-a fost dat să mai văd decât la un farmacist, căruia îi cerusem un tub de bromural: credea că vreau să mă sinucid...) Seara s'a întâmplat să fie nouroasă. Pe la 10, am auzit din stradă semnalul convenit: Petruş fluiera o arie din „Rigoletto". Am ieşit ca un hoţ din casă. Fratele meu vitreg m'a îmbrăţişat. Tremura ca şi cum ar fi avut febră.

— Largo, să mergem pe Weinberg! E mai aproape...

— Bine, măi Făt-Frumos în straiu de lup, fie şi pe Weinberg!

Ne-am tupilat pe sub ziduri. Petruş mă ţinea de braţ

şi vorbea înfrigurat. Era fericit că noaptea se arată atât de adâncă. Pe Weinberg era o beznă de iad. Pipăiam cărarea şi, de multe ori, cădeam în genunchi, căci rădăcinile unor copaci tăiaţi de mult ne prindeau picioarele. Înainte de-a da foc magneziului, ne-am trântit pe iarbă. Era un cer halucinant. Nouri joşi, cari ne apăsau ca nişte pumni de uriaşi. Câte-o cucuvea ţipa uneori, dar strigătul ei nu era deloc înfiorător. Stam iarăşi în irealitate.

Intr'o dimineaţă, gazda veni să mă anunţe că mă caută o doamnă.

Eram foarte intrigat.

De unde să-mi treacă prin minte că e Ilisafta?!

Am văzut imediat că e pornită pe ceartă.

Imi cerea socoteală. Aruncă o avalanşă de imputări asupra mea. Susţinea că vreau să-l înstrăinez de dânsa pe Petruş. Imi reproşa că i-am cumpărat o vioară şi i-am dat cărţi, că l-am dus la teatru şi l-am luat cu mine până la Vijniţa.

— Ii împuiezi cu prostii capul şi, să ştii, aşa ceva nu tolerez. Te pomeneşti că mă şi vorbeşti de rău la băiat. Eşti în stare, te cunosc eu!

Am dat din umeri.

— Dacă vrei să iasă un prost din băiatul ăsta, care, în fond, e un copil bun, n'ai decât să-i porunceşti să nu mai vină pe la mine. Nu ştiu cum l-aţi crescut, dumneata şi cu tata, dar aţi făcut un monstru, un monstru şi-un înapoiat, ca să nu spun altfel, din el. Mi-am mân-

cat sufletul până să-l desbar de-o mulţime de obiceiuri urâte şi să-l atrag spre carte. Vrei să-l iei? Ia-l!

Vorbeam aşa, fiindcă ştiam că nu va avea curajul să-l oprească să vină pe la mine.

Vedea şi dânsa că, de când îl meditam eu, Petruş nu mai are note slabe, însă era prea mândră şi mă ura prea mult ca să recunoască lucrul acesta.

— In orice caz, îţi interzic să-i mai faci daruri.

— E fratele meu. Am dreptul.

— O să vedem! — şi ochii ei verzi, puţin piezişi, scânteiară cu o nestăvilită duşmănie, care, pe un altul decât mine, l-ar fi putut înspăimânta.

— Perfect. Aş vrea, totuşi, să văd că-i porţi de grijă măcar a zecea parte din câtă i-o port eu. Dumneata n'ai venit la mine pentrucă te-ai da în vânt pentru Petruş, ci fiindcă nu vrei ca eu să par mai bun decât propria lui mamă.

Incă în aceeaşi noapte se întâmplă ceva îngrozitor, un lucru de adevărat coşmar.

Trecând prin grădina-publică, un copac se prăbuşise peste tata, sdrobindu-l. Ziarele scriseră mult în jurul acestui caz. Nişte lucrători tăiaseră copacul, însă — cum sunaseră orele 6 — încetaseră lucrul, lăsând tăiat numai pe trei sferturi copacul. Pe când tata trecea pe sub el, o gură de vânt răsturnase namila vegetală. Nu mi-a părut rău de moartea tatii. Nu ştiu dacă dânsul avea dreptul să fie într'adevăr tatăl meu. E strigător la cer faptul că mărturisesc lucrul acesta, însă nu pot să nu

fiu sincer cu mine. Prefer să par sau chiar să fiu o brută cinică decât un perfid.

Inmormântarea tatii s'a făcut în grabă. Am plecat chiar în seara aceleiaşi zile la Cuciurul-Mare. Însăşi Ilisafta dorise aceasta. Voia să mă ocup eu de vânzarea gospodăriei. Tata redactase un testament, prin care cerea ca o jumătate din preţul realizat să fie încredinţată soţiei sale, iar cealaltă jumătate mie. De Petruş nu făcuse nici o menţiune. Socotise desigur că Ilisafta se va îngriji de fratele meu, însă dânsa îmi spuse că nici prin gând nu-i trece aşaceva şi că doreşte să plece la o vară de-a ei din Iţcani.

Inainte de-a mă culca, am dat o raită prin ogradă. Biata mea împărăţie! Un singur om ar fi putut s'o menţină în stare înfloritoare: Dumitru, căci o iubea, însă Dumitru nu mai era decât o amintire de vis, sau chiar de mai departe: de dincolo de vis.

Aniţa rătăcea ca o umbră prin ogradă. Plângea şi se tot tânguia că unde o să meargă — ea, care aici trăise şi îmbătrânise. I-am spus că-i voiu găsi un serviciu la vre-un cunoscut şi s'a mai liniştit.

In grajd, locul Puicii era gol. Aşa hotărîse tata, care ţinuse mult la acest cal. Aici, în întunericul alburiu al ogrăzii, între casă şi grajd, cari se ridicau ca nişte fantasme în noapte, am simţit deodată un fel de simpatie pentru tatăl meu şi m'am gândit că n'aveam dreptul să-l judec. Nu cunoşteam nimic din trecutul lui. Cine-ştie, poate că şi dânsul suferise, iubise şi se sbătuse pentru

afurisita asta de viaţă. Locul gol al Puicii indica o inimă, care era, totuşi, capabilă să iubească.

A doua zi, am găsit un muşteriu pentru casă în persoana domnului Johann Hönig, un cârnăţar gras şi astmatic. Cu excepţia câtorva amintiri, am vândut totul. L-am rugat pe Hönig s'o menţină în serviciu pe Aniţa, ceeace dânsul mi-a admis — însă fără prea mult entusiasm.

Petruş asistase nepăsător la înstrăinarea gospodăriei, iar Ilisafta era grăbită să se vadă cât mai curând în posesia banilor.

După câteva zile, mama mea vitregă a plecat la Iţcani. Nici eu, nici Petruş, n'am revăzut-o vreodată. Cu câţiva ani mai târziu, am aflat că s'a remăritat cu un învăţător din Costâna. A murit anul trecut, roasă de-un cancer la sânul drept.

Pe măsură ce creştea, Petruş îşi crea o altă faţă.

Ploua cu găleata în noaptea aceea. Vremea era atât de friguroasă, încât a trebuit să fac puţin foc. Petruş plecase la teatru. Imi păruse neliniştit şi deprimat în cursul zilei. Credeam că primise vre-o notă rea, însă îmi răspunsese că nu, aşa că-l lăsasem în apele lui. M'am întins pe pat, m'am cuibărit cum am putut mai bine şi-am început să citesc. Imprumutasem de la Isachie „Le diable au corps", dar lectura mergea greu. Văzând că nu înaintez aproape deloc cu ea, am stins lampa şi

am mers la fereastră, ca să ascult mai bine ploaia, care şuvoia pe stradă. Nici nu ştiu cât am stat aşa şi când a intrat Petruş, inundând cu lumină camera.

— Cum ţi-a plăcut piesa? — l-am întrebat, întorcându-mă către el.

— Bine, — îmi răspunse dânsul moale.

— Ce-i cu tine? Eşti palid. Mi se pare că ai febră.

— Nu, nu, — se feri Petruş.

— Cum „nu"? Ce, nu văd? Ochii ţi's tulburi.

— Dacă-ţi spun că n'am nimic!

— Petruş, îmi ascunzi ceva.

— Mă plictiseşti cu veşnicul tău spionaj. La dracu'! De când te cunosc, nu faci decât să mă suspectezi. Asta mă plictiseşte de moarte, mă'nţelegi? Termină odată!

Am roşit de mânie.

— Ascultă, canalie. Cine te-a făcut om? Mă-ta? Ori tat'tu, Dumnezeu să-l ierte?

— Era datoria ta de frate să'ngrijeşti de mine.

— Aşa? De unde-ai mai scos-o şi pe asta? De mine cine a îngrijit? Din cauza ta, am fost alungat de-acasă. A trebuit să muncesc pe brânci, ca să mă pot întreţine, pe când tu te bucuri de toate comodităţile şi asta, culmea, datorită mie, mie, fratelui care a fost fugărit ca un câne din casa părintească. M'a alungat însăşi mama ta, care, acuma, nici nu se mai sinchiseşte de tine.

Petruş nu-mi răspunse.

Eram bucuros că tace. Discuţia mă scârbise. Fusese

rea şi murdară. Preferam să ascult ploaia sau să mă gândesc la cu totul altceva.

Am stins iarăşi lumina.

Simţeam în întunericul acela binefăcător că Petruş încă nu dormea.

Se svârcolea ca un câne înfometat.

Era să aţipesc însfârşit, când un vaiet prelung răsună din patul alăturat.

Apoi încă un vaiet.

Şi încă unul.

N'am mai putut răbda.

Am uitat întreaga ceartă şi l-am întrebat îngrijorat:

— Ai să spui şi acuma că n'ai nimic?

Lumina lămpii desveli crud faţa contractată de durere a lui Petruş.

— Lasă-mă'n pace!

— Ai merita-o, într'adevăr, — şi am vrut să mai adaug câteva cuvinte grele, însă am privit dinţii încleştaţi ai fratelui meu şi, atunci, am tăcut, ca să cobor din pat şi să mă apropiu de dânsul, pentru a-mi pune mâna pe fruntea lui, care ardea.

— Ai răcit?

Petruş se'ncăpăţina să tacă.

Am vrut să dau la-o-parte plapoma, dar el se apără cu înverşunare.

— Nu fi stupid, trebuie să-ţi fac imediat o compresă, iar mâne dimineaţă voiu aduce un medic.

— Nu vreau! — urlă dânsul.

— Trebuie, — şi, apăsându-mi braţul pe pieptul lui, l-am desvelit dintr'odată.

Petruş era bolnav de cea mai oribilă, mai murdară boală lumească. L-am acoperit cu un singur gest şi m'am ridicat. Deodată, am simţit că în faţa mea nu e decât un om străin, spurcat de puroaiele celui mai abject suflet, şi am avut sensaţia că mă aflu lângă un stârv, care numai pe dinafară poartă înfăţişare de viaţă.

Ghicind sentimentele mele, Petruş strigă:

— Nu trebuia să faci asta, nu trebuia!

L-am întrebat liniştit în ce fel s'a întâmplat totul.

— A fost din cauza lui Sil, un coleg de-al meu...

— Nu e nevoie să arunci pe altcineva vina. Istoriseşte.

— Acuma o săptămână am fost cu dânsul... Pentru prima dată în viaţa mea... La o fată de lângă gară... Sil nu s'a îmbolnăvit... Numai eu...

— Aşa... aşa... Şi dece n'ai mers imediat la medic?

— Mi-a fost ruşine... S'a ivit o complicaţie şi am dureri groaznice. Imi vine să mă urc pe pereţi.

— O să merg la o farmacie, ca să-ţi cumpăr „Soridon". Ştii să fii încăpăţinat numai în cele rele, în cele bune nu. Dacă te simţeai bolnav, dece n'ai rămas acasă? Dece nu mi-ai spus ce ai?

Am luat pardesiul şi am plecat în căutarea unei farmacii cu serviciu de noapte. Ploua mereu, şi tot mai puternic. Am găsit în cele din urmă o farmacie şi m'am îndreptat înapoi spre casă. L-am făcut pe Petruş să ia

la un mic interval două pastile şi durerile i se mai potoliră, că, după câteva minute, să înceteze detot.

— Să ştii, Petruş, că mi-i scârbă de tine.

Imi răspunse, morocănos, că nu-l interesează.

— Măi omule, — i-am spus, — nu te gândeşti că aş putea să-mi ies odată din sărite şi s'o rup pentru totdeauna cu tine?

— N'ai decât.

Atunci, ne mai ţinând seamă de faptul că e bolnav, am sărit din pat şi l-am plesnit cu palma peste faţă.

— Să nu mai dai! — urlă dânsul. — Dacă mai dai, dau şi eu!

— Intr'adevăr? Indrăzneşti?

— Fii sigur că da!

— Atunci, ai! — şi l-am mai plesnit, repede, încă de două ori.

A lovit şi el.

L-am privit lung şi nu l-am mai bătut.

Am îmbrăcat din nou paltonul.

Trântind uşa după mine, am alergat în ploaia aceea aţurisit de rece. Am rătăcit mult prin toate uliţele din cartierul evreesc; apoi, frigul mă pătrunse atât de adânc, încât trebui să mă gândesc la un adăpost pentru restul nopţii. Sub un felinar, o femee mă opri şi-mi spuse:

— Vină cu mine. Poţi să rămâi până dimineaţă.

Mi-am controlat buzunarele; îmi lăsasem acasă pormoneul.

— N'am bani la mine.

— Nu-i nimic. Şi-aşa n'o să găsesc alţi muşterii pe ploaia asta.

Am urmat-o într'o odaie scundă şi mică, însă curată şi prietenoasă prin albul pereţilor ei. Femeea cotrobăi prin dulap şi scoase mâncare. Aşternu masa; apoi, mă invită să mănânc cu dânsa.

Era ceva frumos şi ţărănesc în glasul ei, şi-am acceptat.

In timpul mesei, îmi istorisi că o chiamă Rozalia Boldea şi că e din Cuciurul-Mare.

— Şi eu sunt din Cuciurul-Mare, — i-am spus.

Faptul acesta o bucură şi femeea începu să-mi istorisească o mulţime de lucruri. Fusese îndrăgostită de băietănaşul Ion Aluion, dar acesta murise, aşa că se măritase cu unul Damian Sgârcea; întrucât nu se împăcau, îl părăsise şi ajunsese aici, unde era cunoscută sub numele de „Roza".

— Dar astăzi mă vrea tot mai puţină lume. Nu ştiu ce am să fac, da' nu mă plâng, — şi-mi turnă un pahar de vin negru. — Am strâns ceva parale. Poate că-mi voiu cumpăra o căsuţă sub vre-o pădure.

(Peste un an, am citit într'un ziar că hoţi necunoscuţi au intrat prin spargere în locuinţa Rozaliei, furându-i din saltea o sumă oarecare de bani. După vre-o săptămână, am căutat-o, ca să-i ofer un ajutor, însă femeea dispăruse şi nimeni nu ştia unde plecase. De-atunci, n'am mai auzit de dânsa.)

Dimineaţă, i-am mulţumit pentru găzduire şi m'am reîntors destul de liniştit acasă.

Pe birou am găsit această scrisoare:

„Largo,

Plec definitiv de la Tine. Te urăsc şi Te disprețuiesc. N'am să te mai plictisesc. N'ai reuşit să mă înţelegi niciodată. Am veghiat întreaga noapte. Vreau să ştii şi lucrul acesta.

Petruş."

Dupăce am citit-o, am rupt-o în bucăţele şi-am aruncat-o în sobă.

Continua să ploaie. Schimbându-mi hainele, am plecat imediat la lecţii. N'am fost niciodată atât de liniştit. După-amiază, am mers la un cinematograf şi m'am distrat de minune la un film cu Stan şi Bran, iar seara am jucat taroc cu Filo, Isachie şi Leonţiu, bând din cele mai bune vinuri de la „Berbecul vesel".

M'am re'ntors pe la 3 dimineaţa acasă. Cum a doua zi era Duminică, am mai citit până la vre-o 5. M'am simţit foarte bine în singurătatea odăii mele.

Ce aş mai putea să spun despre mine?

Am citit mult şi amestecat. Fără nici un stil. Faust, Laus pediculi al lui Daniel Heinsius, pe Nietzsche ca şi pe Sar Peladan, pe Josephus Flavius, pe Edgar Wallace,

pe Rabelais ca şi pe Saphir, pe Shakespeare şi romane în fascicole... Am învăţat din curiozitate ebraica şi m'am specializat în matematici, mă pricep în toate câte puţin. Părerea mea neclintită era că aşa e bine. Dar am rămas ca un controlor de bilete de teatru, care nu vede niciodată spectacolul... Credeam cândva că sunt un umanist şi n'am ajuns decât un diletant în tot ce gândesc şi fac. Sunt diletant, căci mă entusiazmez de aproape orice carte, pe care o citesc. Am jurat, succesiv, pe Giovanni Papini, pe Emil Cioran, pe toţi sumbrii disperaţi ai Nordului, pe Mircea Vulcănescu, pe Max Stirner, pe Mircea Eliade... Când am descoperit scriitorii bisericeşti, m'am repezit lacom şi asupra lor. Fericitul Augustin, Ioan Damaschinul şi formidabilul Origen m'au pasionat timp de un an, ca, apoi, să cad în cealaltă extremă: Engels, Marx şi Lasalle. In cele din urmă, i-am aruncat şi pe aceştia. Am încercat să scriu. Voiam să creez un tip opus lui Gog al lui Papini. L-aş fi numit Magog. Mi-am dat seama la timp că nu voiu reuşi niciodată să scriu.

Cuprinzându-mă, într'o noapte de insomnie, teroarea ideii de moarte, am început să citesc pe nerăsuflate şi fără concluzii cărţi ca: La survivance humaine, de M. Cornillier; La grande énigme, de Léon Denis; La magie et l'astrologie a lui A. Maury; Memories and studies de James William şi altele, indiferent dacă autorii erau iluştri ca Flammarion, Allan Kardec, Conan Doyle sau simpli mistificatori şi jalnici mistificaţi.

Astăzi mă mulţumesc cu romanele criminale.

Am fost pervers. E. Lovinescu scria undeva — cred că discutând o carte a lui Mircea Eliade — că perversitatea constă în a voi să modelezi întreaga lume după chipul sufletului tău. Am fost întotdeauna un groaznic pervers: doream din răsputeri ca prietenii mei să admire cărţile pe cari le admiram eu, să iubească muzica lui Ravel şi Debussy, când ei o iubeau pe aceea a lui Bach sau a lui Beethoven, să le placă miniaturile italiene din secolul al XVI-lea, să deteste radio-ul şi răsăritul soarelui, să le fie scârbă de cântatul noptatic al cocoşilor, să aibă fobia călătoriei cu avionul sau să se pasioneze pentru filatelie şi şah. Odată, am pierdut întreaga stimă faţă de un mare savant ebraist (Vasile Tarnavschi); motivul: spusese că şahul e prea greu ca să fie o distracţie şi prea uşor ca să ajungă o ştiinţă.

In prezent, sunt pe cale de-a deveni un hiper-normal: vreau ca toţi oamenii să aibă preferinţe absolut contrarii a-lor-mele.

Despre Petruş am aflat că a fost eliminat din toate liceele din România.

Nici nu m'am interesat dece.

De câte ori mă gândesc la Petruş, simt un fior de mare amărăciune în sufletul meu. N'am fost în stare să-i transmit nimic din ceeace e bun în mine. Nici măcar dragostea pentru Cuciurul-Mare. Vina a stat oare în mine? A fost a lui? Sau, poate, omul nu e în măsură să se îndrepte, să devină bun, să iubească prin educaţie?

Acuma, mi-i dor de oameni simpli, de oameni, cu cari să nu discut decât banalităţi, de oameni, cari nu-şi falsifică prin nici o poezie şi prin nici un stil sufletul şi, mai ales, inima. Am oroare de idei. Ideile sunt mai periculoase decât armele şi decât cea mai cumplită boală. Nu sunt capabil să ajung la Iisus. Lucrul acesta e înfiorător, dar nu pot simula ceeace nu cred. Iată încă un lucru groaznic: nu reuşesc să cobor în păcat. Dacă aş coborî în păcat, cât mai adânc în păcat, poate că m'aş mântui. Ştiu că e o erezie ceeace afirm, dar aşa simt. Poate că, la urma-urmei, nici nu mă interesează mântuirea. Nu mă interesează nimic. Nici măcar bunătatea. Mă plictisesc. Aceasta e totul.

Recitesc cele ce le-am scris aici. Credeam că, scormonind adânc în sufletul meu, voiu descoperi un om interesant. Doamne, ce cumplit a fost pedepsit orgoliul meu...!

Nu, Largo Luria, nu! N'ai nici o priză la infinit...

Vreau să termin caietul acesta inutil.

Sunt singur în întreaga casă.

Privesc obosit aceste rânduri multe, scrise — toate — după miezul-nopţii, şi mă mir cum de-am avut răbdarea să le însăil şir după şir, ca pe nişte mătănii urâte şi ieftine.

Ce linişte e în odaie!

Numai ceasornicul macină, macină înainte timpul, duşmanul sau prietenul nostru.

Afară ninge.

Mă cuprinde dorul să alerg prin zăpadă, indiferent unde, dar sunt laș; știu prea bine că voiu rămâne cuminte acasă. E aproape 2 după miezul-nopții. In curând voiu deschide excelentul roman criminal „Königin der Nacht", de Weinert-Wilton, și mă voiu delecta cu lectura lui... Voiu fuma și, poate, mă voiu gândi la porcării... Viața nu-i chiar atât de urâtă. Urâți suntem doar noi, oamenii.

Focul mai pâlpâie în sobă.

Indată voiu arunca în flăcări caietul acesta, care mă încurcă, mă complică și, poate, mă și mustră.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA A CINCEA

LUPTA IMPOTRIVA VISULUI

BCU IASI/CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I

Marea petrecere populară...

Filo participase la o lungă şi plicticoasă consfătuire economică, prezidată de Ipolit Rezeda, directorul „Uniunii băncilor de Nord"; consfătuirea durase aproape patru ore. Trebuiseră să dea piept cu interpuşii lui Erast Wegener: cu Weinblum, Rappaport şi Storfer, aşa că desbaterile fuseseră istovitoare, mai ales că domnea o căldură cumplită la acest sfârşit de Iulie.

Filo Tainã muncise din răsputeri câteva luni. Pe altul, poate că l-ar fi doborît atâtea eforturi şi-atâtea obstacole, dar pe Tainã nu-l putuseră încovoia. Banii procuraţi de Vavra se dovediseră a fi cu noroc. De 'ndată ce banca „Progresul" fusese deschisă, Tainã găsise înţelegere şi sprijin din partea lui Ipolit Rezeda, directorul general al „Uniunii băncilor de Nord". Cu toate acestea, se iviseră destule greutăţi în cariera noului bancher. Un oarecare Erast Wegener, financiar de obârşie echivocă — unii spuneau că e Polon germanizat, alţii că e Maghiar —, care reuşise să se pună bine cu întreaga protipendadă a Cernăuţilor, îi sufla toate afacerile mai importante.

Când fusese vorba de-o mare transacţie cu cereale, Erast Wegener, care lucra în numele firmei „Anglo-Româna, S. A. R.", îl îndepărtase pe Filo Tainã din orbita intereselor unei mari case comerciale din Londra. Banca „Progresul" trebuise să cedeze pe un preţ de nimic stocurile de grâne, cu cari se aprovizionase.

Copleşit de zăpuşeală, Filo intră în grădina restaurantului Drăguleanu. Mâncă fără poftă şi repede, ca şi cum ar fi vrut să scape de-o corvoadă. Apoi, ceru un ţap de bere şi începu să privească frunzişul bogat al copacilor, cari se bolteau deasupra meselor.

Cum grădina era aproape goală şi plină de adânca linişte a după-amiezilor călduroase de vară, tresări când un vânzător de ziare strigă lângă dânsul:

— „Glasul Bucovinei", doi lei „Glasul Bucovinei"...

Cumpără un exemplar, îl deschise şi-l parcurse plictisit. Nu-i venea să citească articole sau telegrame pe asemenea căldură, dar privirea îi căzu pe următoarea informaţie:

Mare petrecere populară la Plaiul-Cosminului

Duminică, la orele 3 după-amiază, va avea loc în sala Casei Naţionale din Plaiul-Cosminului o şezătoare cu un bogat program teatral şi muzical.

Se va reprezenta „Păcală hargat", comedie în 4 acte de C. Frunză, după care vor urma recitări din poeţii cosmineni Teofil Lianu, George Stratoiu, Aspazia Munte, Nela Ropceanu şi Neculai Pavel, solo-uri de ghitară şi

coruri sub conducerea d-lui Mihai Verbovschi. Săteanca Mosorofinceanu şi săteanul Fialcovschi, cunoscutul nostru basist, vor executa cântece bucovinene.

O mare petrecere populară va avea loc după încheierea şezătorii. Seara, va urma un bal cu diferite surprize. Un bufet bine asortat va sta la dispoziţia Onor. Public. 5 autobuze vor aştepta pe oaspeţii din Cernăuţi la bariera comunală strada Transilvaniei. Important!!! La miezul-nopţii se va alege o Regină a Balului!!!

Venitul net va servi la repararea şcoalei primare.

După ce citi această informaţie, Filo se simţi înviorat. Participase la numeroase petreceri populare în timpul adolescenţei sale, jucase şi el teatru pe scene improvizate prin şuri sau clase de şcoală, recitase şi el — anecdote de Speranţia, poezii patriotice, de toate; obţinuse succese teribile cu monologul „Baba Hârbura", pe care-l spusese la Ţureni pentru întâia oară, sau în „Bolnavul închipuit", reprezentat de-un grup de elevi la Ostriţa, unde se îndrăgostise de Ştefi Vogel, o elevă de la „Liceul ortodox de fete" din Cernăuţi. Petrecuse întotdeauna din plin, dansase, băuse, se 'ndrăgostise de ţărănci frumoase ca merele domneşti când le bate prima roşeaţă şi se plimbase sub lună cu câte-o sfioasă fată de preot sau de diriginte şcolar. Simţindu-se cuprins de focul sacru, nu se dăduse în lături să joace până şi piese de Camil Petrescu, Liviu Rebreanu sau Mihail Sorbul, pe la diferite „aranjări".

Petrecerile populare din Bucovina erau pe vremea lui

Filo evenimente sociale din cele mai importante. In cursul unor asemenea petreceri se puneau la cale căsătoriile cele mai fericite. De obiceiu, le hotărau părinţii, însă niciodată fără a-şi consulta copiii. Toţi intelectualii satelor îşi aduceau fiicele la aceste „baluri". Domnişoarele se pregăteau cu săptămâni înainte în vederea lor. Comunele Cuciurul-Mare, Boian, Plaiul-Cosminului şi Ţureni erau vestite prin petrecerile aranjate de câte o societate studenţească din Cernăuţi, ca „Junimea", „Academia Ortodoxă", „Dacia", „Arboroasa", „Bucovina" sau „Moldova", societăţi cu un puternic trecut cultural şi social. La aceste petreceri îşi găseau studenţii miresele. Teologii, în deosebi, cari, în Bucovina, se recrutează numai din bacalaureaţi, erau foarte bine primiţi de mame, căci ei reprezentau pe cei mai siguri candidaţi la însurătoare. Studenţii soseau în dimineaţa petrecerii. Oamenii cu fete de măritat îi aşteptau în „centru" şi deobiceiu intelectualul cel mai în vârstă din comună îi repartiza pe la case. După ce luau cafeaua cu lapte şi cozonacul copt „chiar de fata mea" — bine înţeles, cozonacul era întotdeauna minunat...—, domnii „studinţi" se odihneau până la amiază, când treceau la mese încărcate cu răcituri de gâscă şi de limbă de porc, cu fripturi de curcan, de purcel sau de raţă, cu „Tag-und-Nacht-Torte" şi alte bunătăţi care-mai-de-care. Bietele mame se tot învârteau ca prâsnelul între bucătărie şi sufragerie, fetele de măritat stăteau cu ochii în jos şi-abia de duceau o bucăţică numai atâtica la gură — deh! ca

să nu creadă candidaţii că-s cine-ştie-ce mâncăcioase, iar taţii îşi tot îmbiau la bere sau vinuri musafirii.

Filo zâmbi: dacă ar fi ştiut studenţii câtă bătaie de cap şi câte emoţii, uneori chiar plânsete, pricinuiau aceste primiri...

Apoi, câte drame! Micii funcţionari rurali, învăţătorii şi elevii de liceu se vedeau daţi le o parte de domnii studenţi; Dulcineele lor îşi neglijau cu totul vechii adoratori; unele erau chiar atât de crude, încât se prefăceau că nici nu-i cunoşteau. Când petrecerile erau organizate de vre-o societate locală, atunci da! lucrurile se schimbau, toată lumea se simţea mai la ea acasă, evident cu excepţia cucoanelor cu fete de măritat, cari preferau pe „academici".

Cu timpul, petrecerile populare începură să-şi piardă din importanţă. Studenţii organizau tot mai rar „baluri" pe la sate, aşa că ele rămaseră mai mult pe seama învăţătorilor şi a elevilor de liceu. Totuşi aveau şi acuma farmec.

„Vechea burghezie bucovineană se destramă," — îşi spuse Filo cu părere de rău. — „Odată cu ea vor dispare multe obiceiuri bune şi plăcute. Dracu' să ia! Par'că a înebunit lumea. Astăzi, fiecare neisprăvit îţi propune cele mai formidabile reforme sociale, în loc să-şi păstreze bunele obiceiuri de odinioară, cari valorau infinit mai mult pentru viaţa de familie," — şi se hotărî să meargă la petrecerea din Plaiul-Cosminului. — „Voiu avea prilejul să văd şi altceva decât cifre," — oftă dân-

sul cu năduf, gândindu-se la învârtelile lui Wegener, pe care îl asista între alţii şi paşaportarul Widner, un tip, care-i da mult de lucru.

Apoi, se'ngrijoră:

„Numai să nu ploaie!" — şi-şi aminti cât de catastrofale sunt ploile atunci când e vorba de petrecerile populare; întreaga lume e indispusă: fetele par urâte, tineretul n'are nici un chef, bătrânii sunt cuprinşi de reumatism şi tac morocănoşi. — „Să sperăm că va fi vreme frumoasă..."

Speranţa lui Filo se'ndeplini. Era o vreme într'adevăr admirabilă. Nici un nour nu naviga peste marile-oceane ale cerului şi acoperişurile caselor scânteiau la soare în timp ce copacii multelor grădini ale Cernăuţilor îşi răspândeau peste străzile largi răcoarea binefăcătoare.

Filo coborî la frizerie şi se dichisi ca un îndrăgostit. Merse chiar până într'acolo, încât îi spuse frizerului să-i dea cu briliantină pe păr. Luă masa pe la orele 12; nerăbdător ca un elev, care merge la primul „bal", o şi porni spre Plaiul-Cosminului, însă nu cu autobuzul, ci pe jos, deadreptul prin câmp. Prea era frumoasă vremea ca să se înghesuie într'o maşină tixită. Dupăce lăsă în urmă gara Grădina-Publică şi aeroportul, începu să păşească voinicește pe cărarea, care ducea prin Ceahor; nu-i ţineau tovărăşie decât vre-un vrăbioiu ori câte-o cioară, câte-un iepure şuiu ori vre-o ţarcă mânioasă; încolo — numai holde şi ici-colo niscaiva tufişuri de smieură. Merse încet, apostoleşte; prin urmare n'ajunse decât

taman la ceasul al treilea. Când intră în sală, cortina se şi ridicase.

Filo se-aşează într'un colţ, pe-o bancă mai din fund, refuzând cu îndârjire locul de onoare din faţă, adică vre-un scaun acoperit cu un lăicer. Deşi într'un ungher întunecat şi ferit, simţi îndată cum zeci de ochi se'ndreaptă cercetări asupra sa; doamnele mame îl şi ghiciseră holteiu şi-l cântăreau cam câte parale face. Elevii de liceu, cari vedeau un nou rival într'ânsul, îi aruncau căutături chiorâşe. Câte-o fată îl privea pe furiş; când bărbatul îi surprindea uitătura, fetişcana roşea şi-şi pleca ruşinoasă ochii. Numai una şi-i ţinu fără teamă sus. „A dracului muiere!" — îşi spuse Filo şi, ca s'o pedepsească pentru îndrăzneală, o privi cu nerușinare, cu uitătura aceea, care e în stare să desbrace în pielea goală până şi pe cea mai virtuoasă femee, dar necunoscuta nu se sinchisi nici de asta, ci clipi şi mai provocator spre dânsul.

Intreaga fiinţă a lui Filo se răscoli; orgoliul său bărbătesc nu putea să suporte această împotrivire ostentativă.

„Am s'o încovoiu!" — se gândi, şi-şi întoarse spre scenă privirea, însă imaginea fetei îl urmărea ca o durere insuportabilă; privi — aproape involuntar — din nou spre ea; acuma, dânsa nu-i mai dădea nici o atenţie: se uita la un tânăr ofiţer de jandarmi, care se-amuza din plin de întâmplările ce se desfăşurau pe scenă. — „Vrea să mă facă gelos!" — se înfurie Filo. — „Am să mă

răsbun cu vârf şi 'ndesat!" — dar se calmă imediat: — „La naiba... Că doar nu mai am douăzeci de ani, ca să mă aprind în halul ăsta!"

O fixă tot timpul, dar ea nu-l mai onoră cu nici o aruncătură de ochi.

„O tipesă afurisit de rafinată!" — scrâşni bărbatul.— „Trebuie s'o pun neapărat cu botul pe labe."

La sfârşitul şezătorii, lumea ieşi din sală, ca să participe la petrecerea pentru săteni, care se desfăşura pe platoul din faţa casei naţionale.

Necunoscuta ieşise şi ea. Filo se ţinu mereu pe lângă dânsa. O cercetă îndeamănunt şi rămase turburat de amestecul de feciorie şi de perversitate, care se putea citi de pe faţa ei. Soarele o ploua din plin pe faţă, o transfigura, îi prefăcea în fagure de miere pieliţa gingaşă, în grâu de aur părul, în rujă buzele cărnoase. Fata se lăsă prinsă de un ţăran în sălbaticul joc al coasei. Filo fu cuprins de invidie; nu putea să stea liniştit ştiind-o în braţele puternice ale ţăranului, care-o purta ca pe un fulg; fiecare pas al ei îi călca pe inimă; zâmbetul flăcăului arăta că e minunat să dănţuieşti cu o asemenea muiere. Filo i-o smulse din mâni; îl mai privi şi văzu cum merge deadreptul la bufet, să bea o litruţă întreagă din rachiul cel mai tare. Soarele ardea puternic, zările se-adânceau, perechile se'nvârteau repede. Nu era dansul convenţional din saloanele orăşeneşti, ci o deslănţuire uriaşă, unică, a tinereţei; muzica lăutarilor nu mai conta; dănţuirea ar fi putut continua

din însuşi ritmul loviturilor date de picioarele înfierbântate în pământul bătucit al platoului. Chiuturile se înălţau svâcnind la cer; poate că treceau chiar dincolo de el, căci încleştarea dănţuitorilor era cumplită — ca o îmbrăţişare în moarte sau ca o mistuire, prin flacări, până la suflet.

„Mai repede! Mai repede!" — se gândea Filo.

Simţea în faţă răsuflarea fetei. Îşi închise ochii; nu se temea că o să cadă. Singurul lucru care îl interesa era să se rotească aşa, mereu-mereu, până când aburul gurii i se va preface în foc, până când picioarele i se vor moleşi ca trunchiul unui vişin tânăr, care-a luptat întreaga noapte împotriva unui orcan.

— Nu mai pot! — gemu fata, poticnindu-se moale.

— Trebuie! — o strânse Taină.

Fata gemu, însă îşi reveni, ca şi cum ar fi biciuit-o cineva.

— Am să mor, — spuse dânsa; totuşi, continuă să se rotească; nu mai erau doi oameni, ci unul, un androgin perfect, care, par'că, voia să sfideze însăşi viaţa şi însuşi cerul, care se-apropia tot mai mult de oamenii prinşi în arcanele de foc ale danţului.

Intre petrecerea pentru săteni şi „bal", urmă o pauză de două ore; domnişoarele trebuiau să-şi refacă toaleta, să se pudreze, să-şi dea cu apă-de-Colonia subţiori, să-şi îngrijească pantofii; cavalerii aveau răgaz să bea în linişte o bere sau să învârtă un tarocaş, iar doamnele

mame îşi completau informaţiile asupra candidaţilor la însurătoare. Bine'nţeles, cel mai discutat era Filo Taină. Nimeni nu ştia cine e, aşa că se făceau cele mai bizare presupuneri asupra lui.

— N'am nici o încredere în tânărul aiesta! — spuse o cucoană. — Aţi văzut? A dansat cu desmăţata aceea de Grigorencu. Ce, n'a putut să găsească o fată mai cum-se-cade, de-aici din ale noastre, ci tocmai pe venetica aceea a aflat de cuviinţă s'o aleagă?! Nu, doamnă Maga, mie nu-mi place de loc domnişorul! Cine-ştie-ce fificus periculos e dumnealui... N'ai văzut cum o sucea pe Crăiţa? In ce mă priveşte, am să-i interzic fiicei mele să danseze cu dânsul! Ştii cât de nevinovată e mititica...— hotărî doamna Drenetchi, a cărei fată jinduia din tot sufletul după un bărbat, fie el chiar şi un „fificus".

Cavalerii erau şi ei furioşi pe Filo. Le-o luase de sub nas pe cea mai bine domnişoară. Era o mare plăcere să dansezi cu Crăiţa Grigorencu. Avea ea nume rău şi nici naiba nu s'ar fi gândit s'o ia de nevastă, dar asta nu-i interesa pe domnişorii din Plaiul-Cosminului, cari o preferau domnişoarei Matilda Drenetchi, căci aceasta asuda atât de tare la pălmi, încât aveai impresia că strângi un burete cald în mâni, când dansai cu ea. Erau, prin urmare, cu toţii porniţi împotriva lui Filo.

— Mă rog! — strigă tânărul Zavihovschi.—La o adicăte cine mi-i boierul ăsta cu nasul sus, care nu binevoieşte nici măcar să ne spună cine e?! Că doar n'o fi Făt-Frumos!

Intr'adevăr, Filo nici nu se uita la tineretul din Plaiul-Cosminului. Nu fiindcă acest tineret n'ar fi fost alcătuit din băieţi buni, ci pentrucă toate gândurile îi erau la Crăiţa Grigorencu. Intrase la bufet şi muşca lacom din-tr'o bucată mare de „Podsudek-Schinkenwurst", pe care-o uda cu un bun vin moldovenesc: când eşti tânăr, dragostea se împacă foarte bine cu mâncarea... Cavalerii îl priveau cu invidie — îndeosebi tomnaticul candidat Nică Sârbu, perceptor în Camena, a cărui pretenţioasă eleganţă de Duminică dispărea cu totul în comparaţie cu hainele cenuşii ale lui Filo.

Pe la orele 8, începură să vină primele domnişoare în sala casei naţionale, care era împodobită cu ghirlande de cetină şi steguleţe tricolore. După vre-o zece minute, parohul comunei deschise cu doamna diriginte şcolar „balul", şi zeci de perechi se-avântară îndată în legănarea dansului. Filo o căută din ochi pe Crăiţa, dar ea nu se-arătă decât mai târziu. Venise fără însoţitor — un gest de atenţie pentru dânsul. Filo o salută, însă nu se duse s'o invite la dans, ci rămase ca s'o privească în voie.

Crăiţa, care dansa cu Nică Sârbu, se indispuse când îl văzu; era intrigată că nu vine s'o scape din braţele perceptorului. Il privi mult, cu insistenţă, dar dânsul nu coborî; se mulţumea s'o urmărească din ochi prin iureşul dansului. Furioasă de atitudinea lui Filo, fata se hotărî în cele din urmă să nu-l mai ia în seamă.

„Să-l ia dracu'!" — se gândise. — „Nici nu ştiu cum

îl chiamă...” — şi se lăsă în voia lui Nică Sârbu, care strălucea de fericire, căci ştia cât de mult îl invidiază ceilalţi cavaleri din sală; după câtva timp, fata îl uită cu totul pe aprinsul dănţuitor de după-amiază, mai ales că pusese ochii pe un învăţător tânăr, cu faţă feciorelnică, un băiat abia ieşit de pe băncile şcoalei normale din Cernăuţi.

Filo continua s'o privească, însă n'o mai făcea insistent, ci se mulţumea s'o urmărească din spatele unui grup de elevi de liceu. Uitând de el, Crăiţa se lăsase complet în voia tânărului învăţător, care-o purta ca pe-o floare printre ceilalţi dansatori, ceeace îi provocă o teribilă criză de nervi domnişoarei Matilda Drenetchi, căci aceasta şi dăduse oarecari avansuri junelui Niculiţă Ţiganiuc.

Matroana îşi certa amarnic fata:

— Vezi? Ţi-am zis să nu te 'nhaiţi cu besmeticu' aiesta! Amu ai...! Iacătă-l de gât cu stricata aceea de Grigorencu! Ce-are să spuie lumea de treaba iasta, când până şi nespălaţii aceia de Suchowerski ştiu că-i permiteai să-ţi cânte noaptea din mandolină sub fereastră?! Frumoasă treabă mi-ai făcut, n'am ce zice! Hai, ia-ţi paltonul şi să mergem acasă. Da' am să-l rog pe tat'tu să-ţi ardă o bătaie, de să-ţi iasă pentru totdeauna gărgăunii din cap! — şi doamna Drenetchi o trase de mână afară din sală pe fata, ai cărei ochi se scăldau în lacrimi.

CAPITOLUL II

Intâmplare de drum

Filo Tainã nu aşteptă sfârşitul „balului"; îi era groază să fie surprins de revărsarea zorilor, livid şi cu ochii înroşiţi. Ii plăcea nespus de mult noaptea, dar îi repudia sfârşitul ei tulbure, cenuşiu, aşa că, luându-şi pălăria, dispăru englezeşte din sala de bal. Trecând prin coridor, o mai văzu odată pe Crăiţa. Fata bea un pahar de sirop în tovărăşia unui student cherchelit, care istorisea ceva vesel — probabil o anecdotă cu evrei sau cu Scoţieni.

Când ajunse pe toloaca imensă de lângă biserică, se opri puţin. Niciodată nu văzuse un cer mai fermecător. Noaptea aceasta, deocamdată fără lună, avea adâncimi de fântână vrăjită. Stelele sclipeau ca nişte depărtate focuri ciobăneşti. Filo privi luceafărul şi-şi aminti un verset din „Apocalips": „Şi-i voiu da lui steaua cea de dimineaţă". Amplificând, Filo construi pentru sine o altă poemă: „Şi dete ciobanilor luceafărul de dimineaţă, să-l ducă miriştilor, dăruindu-l lor." Câţiva nouri lunecau leneş spre răsărit, ferindu-se de calea robilor, care scân-

teia ca o cingătoare de apă vie peste mijlocul cerului. Cloşca de aur, cu puii ei, strângea o mulţime de răţuşte de foc în jurul cuibului de'ntunecate azururi. Departe, dealurile se pierdeau ca nişte fantasme în bruma viorie a întunericului. Undeva, într'un lan de grâu întârziat, un pitpalac chema pe cineva din basm şi, deodată, se deschiseră porţi mari de poveste în sufletul lui Filo. Umilit de-atâta frumuseţă, omul îşi întinse spre cer mânile — ca şi cum ar fi vrut să-l implore să nu-l răpună cu greutatea imensităţilor înstelate.

Apoi, înspăimântat de grandoarea nopţii, o luă la goană spre oraş. De mai întârzia aici, stelele s'ar fi prefăcut în păianjeni, cari să-l lege pentru totdeauna de pământul acesta cu razele lor perfide, şi Filo ar fi renunţat la orice luptă cu viaţa — ceeace ar fi constituit o trădare faţă de prietenii săi. Când ajunse la podul de lângă moară, se opri. Obosise. Ca să se odihnească, se sprijini de parapet. Părâul, destul de larg şi de adânc sub pod, murmura bătându-şi de malul cu sălcii valurile înstelate. Foarte departe, o luminiţă pâlpâia în geamul unei case. La sate, e cam neobişnuit să ardă lumină la un ceas atât de târziu şi Filo se gândi că trebuie să fie vre-un bolnav sau un mort în casa aceea. Apoi, ochii îi rătăciră, spre răsărit. O dungă alburiu-viorie, care se topea într'un albastru deosebit de gingaş, vestea că în curând se va arăta luna. Filo îşi aminti de-o legendă, care susţinea că e folositor pentru dragoste ca feciorii să se scalde la răsărit de lună în ultim pătrar şi, zâmbind copilăreşte,

coborî malul, fără să stea mult pe gânduri, se desbrăcă şi se-aruncă în apa neobişnuit de caldă a părâului. Începu să înoate pe spate, lin, fără nici o sforţare. Işi închise ochii, ca s'o poată vedea cât mai lămurit pe Crăiţa în gând, şi-şi spuse că fata asta trebuie să ajungă a sa. Când îşi redeschise ochii, văzu că luna a şi răsărit, învăluind părâul într'un văl diafan de-argint roz, gingaş ca lumina din lăuntrul unei scoici. O cucuvea se tângui în apropiere, însă Filo nu găsi nimic sinistru în glasul ei. Dimpotrivă, i se păru comic ca al unei bătrâne guralive şi cicălitoare. Peste puţin, o desluşi sburând greoiu prin dreptul lunei, ca să se piardă între nişte răchite, unde chicoti desmăţat împreună cu bărbătuşul ei.

Filo începu să se joace cu apa, lovind-o uşor cu pălmile. Stropii cădeau într'o ploaie de stele argintii. Când din cer căzu o stea adevărată, Filo îşi spuse că desigur se joacă şi'n cer cineva. Gândul acesta îl înveseli atât de mult, încât râse. Şi nu mică îi fu mirarea, când auzi alt râs în apropiere. La început, avu impresia că i s'a năzărit, aşa că râse iarăşi — deastădată de spaima sa. Râsul din apropiere repetându-se, Filo întrebă contrariat:

— Hu! Cine-i acolo?

— Hu! Cine-i acolo? — i se răspunse cu aceeaşi întrebare, dar pe ton mai şugubăţ şi cu cel puţin o octavă mai sus.

Bărbatul se săltă puţin din apă şi se înveseli:

— Doar nu-i fi fiind ştima apelor?

— Dece nu, pământene? Poate că's chiar dânsa... — zâmbi glasul cald de femee.

— Aşa? Atunci, dacă nu cumva eşti ştirbă, chioară şi pleşuvă, arată-mi-te.

— Nu te temi că te-oiu trage'n fundul apelor?

— Nu mă tem... Ştimele's dornice de bărbaţi, că'n fundul apelor numai de broscoi au parte. De broscoi şi de răcăteţi...

— Dar dacă eşti slut şi strâmb?

— Sunt eu slut şi strâmb? — şi Filo îşi înălţă către lună mânile, de par'c'ar fi vrut să se-apuce de coarnele ei, ca să se dea huţa peste cer.

— Dar eu sunt ştirbă, chioară şi pleşuvă? — îl imită glasul din apropiere. — Că doar n'oiu fi fiind Babaua! Priveşte-mă...

Ieşind din întunericele podului, o fată cu părul lung şi de culoarea mătăsei de porumb pluti încet până lângă Filo. Nu era frumoasă, însă avea o lumină atât de atrăgătoare în ochi, încât bărbatul fu cucerit imediat de zâmbetul ei. Pe umeri, părul i se răsfira ca o ploaie de aur lunar.

— Spune drept, te-ai cam speriat, nu? — râse dânsa.

Filo nu-l răspunse, ci o muşcă aspru de buze.

Apoi, ca şi cum ar fi fost singurii oameni din lume, urcară goi malul plin de iarbă mătăsoasă şi se sărutară cu lipsa de ruşine a unor copii.

Gângăniile de noapte zumzăiau în scorburi şi'n buruieni. Pe uliţa de sub răchitele de pe celălalt mal, cineva

mergea cu un fanar în mână. Lumina se juca voios pe-un gard. Filo avea impresia că vede un cobold.

„Hotărît! Am căzut în poveste..." — se gândi el, amuzat. — „Ce-ar fi ca noaptea asta să nu se sfârşească niciodată?"

Părul fetei mirosea a busuioc şi-a călăpăr, iar umerii a iarbă amară, topită în apă de isvor.

Filo prinse un licuriciu.

— Na-ţi o stea, — îi spuse foarte serios bărbatul.

— Mă tem să primesc stele, — râse iarăşi fata.

Filo nu mai vorbi nimic; era bozumflat... Dar fata îi risipi îndată negura, căci îl prinsese de mâni, împingându-l cu totul în apă. Când îşi regăsi echilibrul, Filo auzi:

— Te scuturi ca un căţel plouat.

Râseră împreună.

Filo — cam îmbufnat.

Fata — din toată inima, însă fără nici o răutate.

Un brotac suspina languros prin apropiere:

— Umm... umm... — şi sunetul se pierdea până sub răchite.

— Îşi caută nevasta, — explică fata.

— De unde ştii că nu-i femee? — o întrebă ironic Filo.

— Pentrucă are glas mânios ca al dumitale, — îşi repezi dânsa mingea.

Filo nu spuse nimic un timp.

Apoi, deodată:

— Vrei să înotăm împreună?

— Mă tem să nu te iau cu mine în fundul apelor, acolo unde mormolocii se 'nfrăţesc cu domnii raci între rădăcinile răchitelor...

— Atunci, hai pe iarbă...

...pe iarba care scânteia de lună; se lungiră pe pământ; pământul era călduţ; zânele nopţii nu isbutiseră să-i fure soarele întipărit peste zi.

Gângăniile ţârâiau mereu neobosite prin ierburi; poate că se jucau cu luna. Cerul îşi deschidea cu dărnicie marile hăuri înstelate, peste cari se culca leneş câte-un nour răsleţ. Fata mirosea acuma a iarbă crudă, strivită între degete. A iarbă şi-a lapte proaspăt, oferit de-o fetişcană cu braţele goale într'o oală de lut la ceas de amiază dogorîtoare de vară. Pe imaşurile din apropiere se jucau silfii lui Max Reinhardt din „Visul unei nopţi de vară". Da, Puck era şi el acolo. Sărea ca o veveriţă, din răchită în răchită, şi râdea în gura mare la stele. Nu-i vorbă, mânioşi, copacii încercau să-l prindă de picioare cu marile lor rădăcini, cari ieşeau din pământ, însă Puck, fiind mai sprinten decât noduroşii colaci de lemn pe jumătate putred, la scăpa întotdeauna şi continua să se joace tot mai îndrăzneţ între crengile bărboase. Filo se lăcomea cu îndârjire după umerii fetei, căci râsul lui Puck îl înebunea, dar necunoscuta era o adevărată svârlugă, aşa că bărbatul rămânea mereu cu buzele umflate.

Un licuriciu se stinse lângă piciorul lui Filo.

— Vai! L-ai omorît... — oftă dânsa cu imputare.

Bărbatul îşi deschise ca un scamator pumnul.

— Iată-l! — şi bobul de stea luci nevătămat pe palma lui Filo, care râse fericit că-i poate face o bucurie necunoscutei.

— Ce bine-mi pare! — bătu ea din pălmi. — Deastădată, am să primesc steaua... — şi culese firul de lumină din mâna bărbatului.

— Dinţii par'că ţi's de omăt, când zâmbeşti cu faţa spre lună, — se tângui Filo, — şi tu nu mă laşi să te sărut! M'asculţi...?

— Te-ascult...

— Priveşte-mă'n ochi!

— Nu vreau să te privesc în ochi...

— Asta înseamnă că te temi de mine, — voi s'o întărâte bărbatul.

Fata privi luna şi tăcu un timp; apoi, răspunse deodată:

— Poate că mă tem...

— Atunci e bine! Aşa se şi cade. Femeea trebuie să se teamă de bărbat, — spuse Filo cu tămâie în glas şi vru s'o îmbrăţişeze, însă fata se feri şi dinţii îi luciră iarăşi în lumina lunei.

— Încă nu! — şopti dânsa. — Mai întâiu vreau să-mi juri ceva.

— Jur! Jur pe lună şi pe stele...

— Nu aşa. Să-mi juri cu adevărat.

— Şi ce să-ţi jur?

— Că n'ai să încerci să afli cine sunt şi că-mi vei da voie să plec de'ndată ce voiu vrea.

— Imi ceri un lucru greu şi ciudat.

— Totuşi, trebuie să-l primeşti dacă doreşti într'adevăr să mai stăm aşa aici, în iarba asta, flăcăule.

Filo jură, însă în acelaş timp se gândi că nu va putea să-şi ţină jurământul. Fata zâmbi ca şi cum i-ar fi ghicit gândul; totuşi, nu spuse nimic, ci primi sărutarea bărbatului de alături, care o cuprinsese ca pe-o amforă. Şi trupul fetei îi şi păru pur ca lutul trecut prin flacără al unei amfore, care conţine miresme de vin sacru, demn de buzele unor zei. Privind-o în ochii, în cari luceau toate stelele cerului, bărbatul primi darul tainic al fecioarei, şi ea nu plânse şi nu strigă, ci-l primi cu liniştea şi cumineţenia, cu care pământul primeşte sămânţa binecuvântată a semănătorilor.

O adevărată ploaie de stele se risipi asupra lumii.

Filo uitase de Crăiţa şi de toate femeile de până la femeea aceasta. N'o mai dorea decât pe dânsa. Dăruirea ei nu-l umplu de nici o tristeţă, nu-i dăduse nici un regret. Fusese tot atât de curată ca ogoarele roditoare sub roua dimineţii. Nu-l interesa cine e, însă trebuia să rămână a lui. Ii spuse acest lucru, dar fata i se smulse din braţe şi sări de lângă dânsul.

— Nu, niciodată! — şi se pregăti să meargă.

Filo sări după ea, însă fata fu mai repede; aruncându-se în apă, înotă la celălalt mal şi, strângându-şi din iarbă hainele, sări peste un gard, care despărţea imaşul

de porumbiştea învecinată. Bărbatul vru s'o urmărească. Sări şi dânsul peste gard, însă zădarnic încercă s'o găsească în foşnitorul labirint vegetal.

Renunţând s'o mai caute, Filo se re'ntoarse la locul unde îşi lăsase hainele, se îmbrăcă şi, dupăce mai cuprinse odată cu privirea zările, porni încet, pe cărarea Ceahorului, spre Cernăuţi.

Incă nu se făcea ziuă, dar apropierea dimineţii se şi simţea în văsduh. O şotie de vânt, trezită în cine-ştie-ce pădure, începuse să adie până aici, stârnind ierburile de pe marginea cărării, un iepure svâcni de sub paşii lui Filo, ca să ducă vre-o ştafetă depărtată, şi câteva păsări sburau acuma peste porumbiştile tot mai înfiorate de rouă. La apus, luminile electrice ale Cernăuţilor se amestecau leşios cu cenuşa nopţii, care se scurgea tot mai repede spre dealul Ţeţinului. Pe şoseaua din vale, primele căruţe cu mărfuri plecau, hodorogind şi răscolind colbul umezit, spre Cernăuţi.

Filo se opri o clipă, îşi duse pumnii la tâmple şi privi cerul. Il privi lung, cu lăcomia cuiva, care l-ar contempla pentru ultima oară. Şi tristeţea lui Filo nu era mai mică decât întreaga întindere dintre largile zări deluroase. Câţiva nouri se-adunau deasupra Ţeţinului. Luna era palidă. Ultimele stele licăreau cu o lumină tot mai potolită. Apoi, se stinseră. Răsărea soarele.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

Sensaţie la internatul «Fetelor cuminţi»

Inconjurată de tei înalţi, stufoşi, clădirea internatului „Fetelor cuminţi" se ridica tăcută şi misterioasă ca un castel medieval într'o liniştită stradelă laterală din preajma bisericii Sfântului Nicolae. Directoară era o doamnă respectabilă, văduvă după un profesor universitar care studiase la Berlin; concepţiile despre viaţă ale regretatului profesor o influenţaseră mult pe doamna directoară, aşa că în internat domnea o disciplină absolută, cu adevărat nemţească. Lucrul acesta făcea ca abaterile de la regulament să aibă un gust cu atât mai dulce. Fructul oprit fascina; în consecinţă, orice păcat, cât de ne'nsemnat, exercita o supremă atracţie pentru sglobiile alumne ale internatului.

Regulamentul prevedea ca toate elevele să se culce la orele 9 seara şi să se prezinte la rugăciune, dimineaţa, la orele 6. Când doamna directoare trecea noaptea în inspecţie dormitoarele, era complet satisfăcută. Fetele sforăiau într'o polifonie vrednică de-o simfonie a lui Morfeu. De unde să ştie buna, dar absurd de tipicara

doamnă Alma de Petrino că, dupăce uşa se închidea în urma ei, o lumină discretă, verzuie, răsărea de sub plapoma vre-unei şcolăriţe, ca la mănunchiul de raze sfioase să se deschidă brusc zeci de cărţi interzise: „La Medeleni" a lui Ionel Teodoreanu, vre-un roman de Zola, „Sonata Kreutzer", „Băieţana", Discipolul" lui Bourget sau „Madona din tren"; sportivele preferau romanele lui Edgar Wallace, iar „stricatele" „Fiziologia amorului" a lui Mantegazza, care circula într'o ediţie ferfeniţă de-atâtea mâni avide, şi alte drăcii. Unele, mai excentrice, se delectau cu biblioteca „Energia" sau cu tratate de hipnotism...

Buna doamnă de Petrino n'avea de unde să ştie nici de ocupaţiile suplimentare ale portarului Adalbert Haiduchevici, care era omul de legătură între internatul „Fetelor cuminţi" şi internatul eparhial. Câte nu treceau prin mânile lui Haiduchevici! — epistole parfumate, bomboniere, trandafiri, pachete de ţigări, fotografii... Pedagoaga Crăiţa Grigorencu, care fusese şi ea cu trei ani în urmă alumnă a internatului, era de părere că, de s'ar ridica vreodată o statuie a discreţiei, ea ar trebui să aibă neapărat chipul jovial, mustăcios şi sburlit al lui Haiduchevici.

Seara, după ora stingerii, cine nu citea se-aşeza la sfat. Fetele şuşoteau până târziu, după miezul-nopţii, schimbând păreri, mărturisind taine, evocând locurile natale — căci cele mai multe erau de la ţară, fiice de preoţi, de'nvăţători sau de ţărani.

La'nceput, în primul an de şcoală, Maria Dugan nu s'a simţit prea bine aici, între atâtea fete străine, departe de casa părintească din Ţureni. Îi era dor de luncile Prutului, de dealurile dinspre Mamorniţa, de gospodăria de lângă ulicioara cu plopi. Apoi, însă, s'a obişnuit atât de mult, încât — în vacanţe — îl ruga întotdeauna pe domnul cantor Eutimie Dugan, tatăl ei, să invite câteva fete la Ţureni. Cu ele, petrecea nespus de bine. Uneori, se trezeau la 4 dimineaţă şi se duceau la Prut; în dreptul unei lunci, râul se despărţea în două; braţul cel mic se pierdea pe sub sălcii uriaşe; fundul apei era acoperit cu nisip fin, auriu, aşa că fetele nu se temeau că-şi vor încurca picioarele în cine-ştie-ce rădăcini viclene sau în rămăşiţe de cabluri, căci nu trecea nici o plută pe-acolo. După ce se hârjoneau ceasuri întregi, se plimbau prin ţarini, ca să se joace de-a v'aţi-ascunselea prin porumbişti sau ca să se culce pe haturi, pentru a urmări jocul norilor albi, cari curgeau leneş dinspre nordurile tainice. Eutimie Dugan era gospodar vrednic şi cu multă doxă. Din ce agonisise dealungul anilor împreună cu soţia sa Sinclitica, îşi durase o căsuţă încăpătoare şi mobilată cuviincios, clădise un grajd şi ridicase o şură cât arca lui Noe; în odăiţa lui, erau cărţi multe şi folositoare. Prietenele Mariei găseau o primire minunată în casa lui Eutimie. Deaceea, când se întorceau din hoinăreală, se grăbeau întotdeauna s'ajungă cât mai repede. Odaia pe care le-o punea la dispoziţie Sinclitica era răcoroasă, căci dădea spre pomătul plin de umbră deasă. După ce

luau masa — pastramă, un borş gustos cu măruntaie de pui sau o supă cu belşug de măduvă, friptură de pui, pui cu smântână, clătite şi alte bunătăţuri —, fetele se retrăgeau să citească în odaia lor. Seara, jucau şah sau domino la lumina lămpii, iar înainte de culcare se mai plimbau câteva minute prin ogradă, ca s'asculte freamătul nopţii.

Crăiţa Grigorencu era o fată cu totul deosebită de Maria Dugan, cu care se'nrudea depărtat printr'o mătuşă. Dornică de parvenire, renunţase la multe partii bune, însă modeste. Acuma s'ar fi măritat bucuroasă şi cu un profesor, fie el chiar suplinitor, sau cu un funcţionar, căci majoritatea colegelor sale erau de mult căsătorite şi-o ironizau că rămâne fată bătrână. Adevărat, apariţia ei pe la baluri şi petreceri populare mai provoca sensaţie; toţi cavalerii se'nghesuiau să danseze sau să glumească în doi peri cu dânsa, dar nimeni n'o mai lua în serios. Toată lumea ştia că din cauza ei s'a sinucis elevul Antonovici Luciliu; apoi, s'a compromis cu Onufri, un student de faimă foarte rea; se vorbea şi de amestecul unui tânăr cu numele Ion Dracu în viaţa Crăiţei.

Intr'o seară, Adalbert Haiduchevici îi aduse un buchet de trandafiri în odaia, pe care domnişoara Grigorencu o împărţea cu Marietta, cealaltă pedagoagă.

Crăiţa rămase foarte surprinsă, căci de multă vreme n'o mai onorase nimeni cu o astfel de atenţie.

— De la cine e? — se interesă dânsa, roşind de plăcere.

— L-a adus un şofer, — o lămuri portarul.

— O fi o glumă, — scăpă, fără să vrea, Crăiţa, care uitase că vorbeşte de faţă cu portarul.

— Nu cred să fie glumă, căci mi-a dat un bacşiş de-o sută de lei, — clătină din cap Haiduchevici, a cărui autoritate în materie nu putea fi contestată.

După ce portarul se'ndepărtă, Crăiţa aşeză într'o cană florile, pe cari Marietta le mângâia înfiorată de plăcere.

Apoi, Crăiţa începu să discute cu prietena sa despre evenimentul acesta. Zădarnic îşi sforţă memoria, să-l găsească pe cineva capabil de asemenea gest cavaleresc. Cu Onufri o rupsese de mult şi, la urma-urmei, Ghiţă Onufri nici nu obişnuia astfel de atenţii delicate faţă de prietenele sale.

Marietta, bucuroasă de bucuria Crăinţei, renunţă să mai citească la tratatul de chimie organică, aşa că discuţia se prelungi, mai ales că o sticlă de vişinată apăruse miraculos dintr'un cufăr de sub pat, şi nu se termină nici atunci când pe coridor răsunară paşii măsuraţi şi cu tălpi de pâslă ai doamnei directoare, care, cuprinsă de-o crâncenă insomnie, întreprindea o a doua inspecţie prin dormitoarele alumnelor.

Pedagoagele tăcură chitic — de par'c'ar fi fost şi dânsele eleve; când paşii se topiră după colţul coridorului, fetele isbucniră copilăreşte într'un râs lung şi plin de clopoţei. Bine-dispusă, Marietta făcu două cafele şi, apoi, începu să-i ghicească prietenei în fundul ceştii.

— Să ştii că te măriţi, Crăiţo, — îi prooroci ea.

„Ar fi într'adevăr timpul!" — îşi spuse domnişoara Grigorencu şi privi visătoare în întunericul adânc de-afară.

A doua zi, Haiduchevici aduse un nou buchet de trandafiri. Deastădată, însă, buchetul era însoţit de-o scrisoare, pe care Crăiţa i-o citi cu multă emoţie Mariettei. Scrisoarea conţinea următoarele:

„Stimată Domnişoară,

Te rog să-mi ierţi îndrăzneala. Te-am văzut — cu şase săptămâni în urmă — la petrecerea populară din Plaiul-Cosminului şi-am început să te iubesc. Aş vrea, însă, să ştii din capul locului că dragostea mea nu e pasionată şi nici capabilă de gesturile mari ale primei tinereţi. Totuşi, e o dragoste destul de puternică pentru a sta temelie trainică unei căsnicii fericite — evident, dacă D-ta ai avea un sentiment identic faţă de mine. M'am interesat de tot ce te priveşte. Cunosc întreg trecutul D-tale. Aş vrea să nu-mi iei în nume de rău indiscreţia, dar a trebuit să mă interesez de reputaţia şi felul D-tale de viaţă. După ce m'am gândit îndeajuns, am tras concluzia că pot să Te cer în căsătorie. Acceptându-mă ca soţ, accepţi o situaţie onorabilă pentru D-ta, iar mie îmi acorzi posibilitatea de-a cunoaşte bucuria unei căsnicii cuminţi şi aşezate pe fundamentul unei

perfecte comunități de interese morale. Procedeul meu nu e romantic și nici măcar uzitat. Totuși, aceasta nu'nseamnă că e mai puțin corect.

Dacă accepți cererea mea, Te rog să-mi răspunzi printr'o scrisoare, pe care s'o dai șoferului meu mâne după-amiază, când se va prezenta la D-ta.

Cu cele mai respectuoase sentimente,

Filo Tainã."

Terminând lectura, Crăița spuse desamăgită:

— Va-să-zică tot farsă e... Însăși semnătura „Tainã" arată asta...

Fata nu reușea să ia în serios scrisoarea, care nu-i părea atât impertinentă, cât absurdă.

— Cine-a mai văzut o asemenea năsdrăvănie...? Și credeam că e vorba de-un admirator... — oftă cu regret Crăița. — Dar cine naiba o fi acest Filo Tainã, dacă numele nu e fictiv, ci există cumva într'adevăr?

Marietta se gândi câtva timp.

— Par'c'am auzit undeva de-un domn Filo Tainã... Așteaptă puțin... — și merse în cancelarie, de unde reveni cu o carte de telefoane, pe care-o răsfoi cu nerăbdare; în cele din urmă, găsi numele, și, alăturat, atributul profesiei: „directorul băncii Progresul".

Deastădată, emoția Crăiței ajunse la maximum.

— Tot e bine că nu m'am măritat încă! — spuse ea

cu o mare satisfacție egoistă. — O să turbe prietenele mele! Director de bancă...

Marietta revăzu, ca'n sclipirea unui fulger, chipul lui Luciliu Antonovici. Intristată, închise cartea de telefoane, o duse înapoi în cancelarie și nu mai reveni în odaie.

Răspunsul Crăiței fiind afirmativ, Filo îi trimise într'o după-amiază mașina; când fetele o văzură urcând în uriașa limuzină cenușie, rămaseră perplexe. Pedagoaga se-adaptase cu repeziciune la noua situație și urcase cu cea mai perfectă naturaleță în mașină. Inclinându-și ușor capul, salută cu un zâmbet fetele, ca, apoi, să dispară ca'ntr'o legendă cu un Făt-Frumos și-o Cenușăreasă de film american.

Revenindu-și, elevele tăbărîră cu zeci de întrebări asupra lui Haiduchevici, însă acesta nu voi să-și desmintă faima de statuie a discreției și se mulțumi să dea din umeri și să se retragă prudent în loja sa, unde își îndopă cu tutun din cel bun, căpătat de la șoferul lui Tainã, pipa străveche.

Elevele ciripeau atât de sgomotos în curtea internatului, încât doamna Alma de Petrino găsi de cuviință să apară în ușă, ca să vadă ce s'a întâmplat, dar fetele erau așa de-absorbite de discuție, că nici n'o observau.

— Asta-i culmea! — strigă doamna directoare, căreia i se părea că e suficient ca numai să apară în apropierea alumnelor pentru ca imediat să se facă liniștea cea mai deplină, și începu să bată cu bastonul ei noduros în trep-

tele de piatră. — Ce e cu voi? — tună dânsa. — Ce-i cu revoluţia asta? Care domnişoară pedagoagă e de serviciu astăzi?

— Domnişoara Grigorencu... — murmurară câteva glasuri.

— Şi unde-i domnişoara Grigorencu? — căută prin ochelari doamna directoare.

— Domnişoara Grigorencu a plecat... — răspunseră şi mai multe glasuri.

— Ce fel de vorbă-i asta? Cum a plecat, dacă e de serviciu? — se uită sever prin ochelarii înrămaţi în aur doamna Alma Petrino.

— A plecat cu un automobil... — spuse una mai răsărită.

— Cu o limuzină... un Pacard cât un vapor... tip nou... — o lămuri curent alta, al cărei verişor era un sportiv fanatic.

— Ce Pacard? Ce limuzină? Asta-i ne mai pomenit... — se scandalizâ doamna directoare. — Haiduchevici! Haiduchevici! — chemă ea cu trâmbiţe de apocalipsă 'n voce.

Portarul răsări cu „respect foarte, sărut-mâna, doam...", însă bătrâna îi reteză cu un gest energic vorba.

— Unde-i domnişoara pedagoagă Grigorencu?

Zădarnic căuta Haiduchevici o salvare. Figura doamnei directoare creştea s'astupe cerul, castanii din ogradă se strâmbau răutăcios la dânsul, clădirea se clătina ca beată, însă pământul nu se deschidea să-l salveze din

faţa Almei de Petrino, ai cărei ochi îl fixau fără milă, şi Haiduchevici se simţea ca o biată păsărică fascinată de privirea unui şarpe — deşi bătrâna şi buna doamnă directoare era, dealtfel, însăşi personificarea blândeţii. Portarul reuşi să'ngaime în cele din urmă că domnişoara pedagoagă Crăiţa Grigorencu a plecat cu o maşină trimisă special după ea de domnul Filo Taină, directorul băncii „Progresul".

— Ne mai pomenit! Ne mai pomenit! — suspină doamna Alma de Petrino. — Haiduchevici, imediat ce domnişoara pedagoagă se va re'ntoarce, să-i spui c'am ordonat să vină la mine.

Soţul doamnei directoare fusese poreclit „Der Oberst" de către colegii săi austriaci...

— Am înţeles, să trăiţi... — se pocloni Haiduchevici pe atâta, pe cât îi permitea pântecele de protopop.

— Iar voi, fetelor, marş la carte! — epilogă doamna Alma de Petrino intermezzo-ul, ca, apoi, să dispară cu supărare cu tot în cancelaria internatului, unde, în aşteptarea pedagoagei, se-aşternu să recitească, pentru-a treizeci şi doua oară, „Manon Lescaut" într'o excelentă traducere germană.

Şi, pentru-a treizeci şi doua oară, doamna Alma de Petrino va vărsa lacrimi amare la suferinţele frumosului cavaler des Grieux...

Toate elevele se cocoţaseră pe la geamuri, ca să nu piardă sosirea Crăiţei, şi ciripeau în fel şi chip despre evenimentul, care venise să turbure în asemenea măsură

paşnica viaţă a internatului model al „Fetelor cuminţi".

Crăiţa descinse ca o prinţesă. Nu mai era umila domnişoară pedagoagă, ci o fiinţă deosebită, care îşi dădea seama de sensaţia provocată de apariţia ei. Inainte de-a intra prin poarta cea mare, trase cu ochiul spre ferestre şi fu foarte satisfăcută când constată că întreg internatul se strânsese s'o admire. Haiduchevici o salută până la pământ, mai respectuos chiar decât pe însăşi doamna directoare. Fata era atât de încântată şi de transportată, încât avu impresia că până şi castanii se înclină în faţa ei. Portarul o întovărăşi şi, istorisindu-i incidentul cu doamna Alma de Petrino, îi ajută la împachetat.

„Păcat că nu-i şi Marietta aici," — se gândi Crăiţa.— „Ştiu că ar rămânea cu gura căscată!" — şi se hotărî să-i lase un bileţel, prin care o invita la sine.

Elevele se-adunară în curte. Una din ele fu de părere să i se ţină un logos de adio fostei pedagoage, însă propunerea căzu, căci s'ar fi putut ca o astfel de manifestaţie să nu fie pe placul doamnei directoare. Când Crăiţa ieşi, fetele o înconjurară, grăbindu-se să-i ureze care de care mai emoţionată multă fericire în noua viaţă. Domnişoara Grigorencu dădu mâna cu câteva din alumnele mai răsărite, dorindu-le, la rândul ei, succes la şcoală; pe cele mici le mângâie pe creştet, iar lui Haiduchevici îi dădu, generoasă, un bacşiş împărătesc, menit să-i răscumpere toate supărările din ziua aceea.

Apoi, porni spre poartă, urmată de bulucul tuturor fetelor, cărora Crăiţa le promisese că le va lua pe rând,

în fiecare Duminică, la plimbare cu maşina, ceeace stârnise un entusiasm indescriptibil.

Inainte ca limuzina să pornească, domnişoara Grigorencu îi strigă Mariei Dugan:

— Drăguţă, domnişoara pedagoagă o să-ţi dea un pachet pentru mine. Te rog să mi-l aduci mâne după-amiază. Dumneaei o să-ţi comunice şi adresa mea. Pa!

Şi maşina porni, lăsând în inima fetelor sensaţia că au asistat la plecarea unei Greta Garbo... — aşa de distinsă, elegantă şi misterioasă li se păruse Crăiţa. Numai doamna Alma de Petrino era bosumflată. Deh... — bătrâneţele! Totuşi, nu se putuse abţine să nu urmărească şi dânsa, din dosul unei perdele, spectacolul de-afară...

Apoi, deodată, începu să plângă fără motiv.

CAPITOLUL IV

Cămaşa lui Nessus

Aproape de miezul-nopţii, Filo se re'ntoarse acasă rupt de-oboseală. Mânile îi erau murdare, hainele pline de praf umed. Intreaga locuinţă sta cufundată în întuneric. Gândul că soţia i s'a culcat îl chinuia. „Ce-i pasă de mine?!" — îşi spuse, aprinzând o nouă ţigară. Se hotărî s'o trezească fără nici un menajament, aşa că trânti din răsputeri uşa dormitorului; apoi, învârti comutatorul şi lumina albăstrie a lămpii se răspândi ca o ploaie de lună peste patul uriaş. Filo tresări deconcertat: Crăiţa nu era acolo. Aruncând peste plapomă pardesiul, începu s'o caute sălbatic, cu ură, prin celelalte camere, însă femeea nu era nicăieri. „Va-să-zică a plecat de-acasă,"—vorbi tare, de unul singur, ca un beţiv. Incercă să ghicească unde s'a dus; era convins că soţia sa nu-l înşeală; totuşi, absenţa ei îl chinuia insuportabil. Crăiţa îi părea o femee fără nici un temperament erotic. Dragostea lui nu reuşise s'o încălzească niciodată. La începutul căsniciei îi făcuse de câteva ori scene — scene violente. Crezuse că femeea îl are şi pe altcineva; gândul

acesta îl înebunise; cearta sfârşise cu o bătaie penibilă; servitorii râdeau afară; a doua zi dimineaţă, îi râseseră şi în nas — unghiile Crăiţei îi sfârtecaseră o ureche.

Filo stinse lumina, deschise geamul şi-şi lipi de sticlă tâmpla înfierbântată.

La început, după cum îi şi arătase, n'o iubise; îi era numai dragă; pe urmă, însă, orgoliul său bărbătesc fusese biciuit de răceala ei; dânsa îi răspundea cu o totală indiferenţă la tandreţea, pe care i-o arăta — uneori ca un rob nebun de dragoste. Încercase s'o cucerească prin mii de atenţii; cumpărase pe furiş câteva broşuri sentimentale la un anticar, care vindea şi cărţi pornografice — „aduse cu mari sacrificii direct de la Paris şi Amsterdam"... —, şi, încuindu-se în birou, le studiase ceasuri dearândul cu cea mai încordată atenţie. „Arta de-a seduce femeile", „Graiul ochilor", „Sugestia în amor", „Tenacitatea în dragoste" — pe toate le citise. Era ca un bolnav incurabil, care apelează cu disperarea sa la orice produs farmaceutic din reclamele publicate în ziare. Învăţase dearostul pasagii ca:

„Statornicia femenină, fie ea incompletă, adică numai trupească, sau completă, adică şi trupească şi sufletească, este însoţită întotdeauna de gelozie.

Femeea nu iubeşte mai întotdeauna decât incomplet, sau cel puţin ceeace ea numeşte dragoste este adeseori satisfacerea orgoliului şi vanităţei ei, dar a fi iubită este religia ei, ţinta vieţei ei; ar fi iubită mai este şi mândria ei.

Gelozia femeească este neliniştită, adică fără scop, fricoasă, având ca motiv orice pericol, sau calmă, adormită, gata să se deştepte la cel mai mic tărăboiu de mică importanţă. Când gelozia nu există, nu se deşteaptă nici chiar în faţa trădării, femeea nu iubeşte şi nu e femee cu adevărat."

„Pentru a face să triumfe tenacitatea amoroasă trebuie să iubeşti cu adevărat, să ştii, dacă e nevoie, să suferi cu răbdare, să te impui cu discreţie şi duioşie, să te ataşezi fără să stinghereşti şi să fii isteţ. Fiecare fiinţă are o slăbiciune care-l stăpâneşte: această slăbiciune trebue s'o măguleşti.

Cutare femee îşi iubeşte bărbatul care o înşeală, dar ea doreşte să readucă la dânsa pe acest nestatornic, ea vrea ca el s'o răsplătească pentru dragostea ei. Ea-şi cunoaşte puţin tovarăşul, nu ştie din ce e plămădit acest suflet din care se şterge imaginea ei.

Ea care suferă nu se plânge, devine mai duioasă, mai răbdătoare şi mai iubitoare, cu cât el se îndepărtează de dânsa cu atât ea se apropie, apropiindu-se ea îl înţelege mai bine, ghiceşte fiecare din dorinţele lui, fiecare din aspiraţiile, din visurile lui şi dibace îşi pune în gând să înfăptuiască."

„Femeilor le plac titlurile de onoare, situaţiunile importante, banii, frumuseţea fizică, distincţia, prestigiul ce-l dă admiraţia celorlalţi oameni. Dar renunţă bucuros, şi chiar cu orgoliu, la tot ce le place, pentru un bărbat care n'are decât darul de a le procura, în intimitatea nopţii, plăcerea fizică.

O legendă absurdă arată că femeile de lume se dau servitorilor lor pentru delirul simţurilor. Nimic nu pare să predispue pe lachei: nici ocupaţiile, nici educaţia lor, la ştiinţa artei de a se avânta în dezmierdări fizice.

Acela care procură cele mai mari plăceri nu e cel mai viguros sau acela al cărui temperament e identic cu al femeii, ci acela care are în mai mare măsură simţul imaginaţiei. El dă o valoare neaşteptată fiecărei dezmierdări prin dragostea cu care se pricepe s'o întrebuinţeze. El înmulţeşte la infinit în domeniul subtil al nervilor acele radieri de voluptate aşa de preţioase firilor sensibile."

Se conformase cu un chinuitor gust de amărăciune tuturor sfaturilor din „Biblioteca inimii", pe cari le mai citeau doar plutonierii majori şi elevii sau elevele în epoca pubertăţii. Încercase să-i trezească gelozia, rătăcind şi „uitând" printre cărţile ei plicuri parfumate, cu adresa scrisă de dactilografa sa; o torturase ore întregi cu o pasiune absolut inutilă. Ii venea să urle, căci Crăiţa nu se schimba deloc; rămânea aceeaşi femee rece, capabilă să stea ceasuri întregi cu privirea în vre-o revistă de mode, dar care nu ştia să răspundă cu nici un zâmbet de recunoştinţă feminină la o mângâiere sau o îmbrăţişare. Când o întreba dacă-l iubeşte, dânsa da din cap, îl săruta mecanic, însă Filo simţea că ea face asta cu aceeaşi indiferenţă, cu care ar bea un pahar cu apă. Crăiţa nici măcar nu-şi da silinţa să pară îndrăgostită de el.

Filo își strânse în pumni tâmplele.

„E proastă!" — își spuse. — „E irremediabil proastă și rea! O femee inteligentă nu și-ar complica viața chinuindu-mă absurd și inconștient."

Gândurile îl ardeau. Încercă să le gonească, însă totul dispărea în fața imaginii Crăiței, care-i răsărea în minte ca figura pe care o văzuse cândva pe firma unei barăci de panoramă: un cap de femee pe trupul unui păianjen hidos.

Constatând că nu reușește prin pasiune sau prin simularea geloziei, crezuse că o va cuceri prin forța și ambiția sa. O scotea în lume, organiza recepții, ca ea să aprecieze de câtă considerație se bucură dânsul în societate. In frac, în costumul de sport, confecționat din stofă scumpă de Birmingham, la volan — se prezenta întotdeauna strălucit. Femeile o invidiau sincer pe Crăița. Câtva timp, Filo trăise numai pentru a voi să-i impună prin eleganță, distincție în gest și vorbă. Era cuceritor ca un zeu. Când își dăduse seama că n'o poate impresiona nici astfel, se neglijase complet; bea, nu-și mai îngrijea exteriorul, muncea fără nici o plăcere. Consuma numai băuturi tari: rom, cognac, whiskey. Când se trântea, seara, alături de ea, alcoolul duhnea din gura lui. Filo o pândea cu coada ochiului, să surprindă măcar o undă de curiozitate, dacă nu de milă, însă Crăița nu spunea, nu arăta nimic. Atunci, el îi arunca vorbe grele în obraz. Îi imputa c'o scosese din mediocritate și din sărăcie. Femeea tăcea, și tăcerea ei era mai insuportabilă ca o

insultă sau ca o mănuşă aruncată în obraz. Lui Filo îi făcea impresia că se află în faţa unei figuri monstruoase, în faţa unei alcătuiri de carne artificială, însufleţită de satanicul personagiu din „Povestirile lui Hoffmann". Apoi, renunţase brusc la alcool, ca să se-arunce în lupta împotriva lui Erast Wegener.

Filo îşi privi ceasul. Erau orele 12 şi jumătate. Luna se-apropia de-asfinţit, împrăştiind palori gingaşe peste acoperişul caselor. Simţind că se va sufoca dacă va mai rămânea în casă, luă pardesiul şi ieşi cu pas mare în stradă, ca s'o apuce spre „Berbecul vesel". Avu noroc. Ierofteiu încă nu se culcase; Ghiţă aşeza nişte sticle în rafturi, iar motanul se cocoţase pe-un butoiu burduhănos ca pântecul unui diavol al lăcomiei. Lumina era mică şi roşietică. Filo se văzu diformat în sticla geamului oblonit pe dinafară şi zâmbi ca unei fantome familiare; apoi, îşi alungă cu un gest zâmbetul şi spuse ca pe vremuri, sarcastic şi cu glas ridicat:

— Bună-seara, zei ai vieţii eterne!

Ierofteiu încă nu-şi revenise din uimire, iar Ghiţă îşi şterse o lacrimă. Trecuse mult timp, de când nici unul din bandă nu mai dase pe la „Berbecul vesel". Intâiu, patronul crezuse că jurământul din noaptea de pomină fusese o glumă; apoi, însă, auzise de isprăvile celor patru cavaleri şi se resemnase oftând. Numai Ghiţă de spunea uneori: „Ai să vezi, jupâne... Intr'o bună-zi iar o să vină pe la noi, pe la academia noastră."

— Proroc ai fost, măi Prepeliţă, — îl ţocăi Ierofteiu

pe frunte; și grăi către Taină: — A avut credință în re'ntoarcerea dumneavoastră băiatul.

— Vrednic e! — rosti solemn Filo, înduioșat.

Apoi, ceru masă mare.

Ierofteiu anunță cu glas de șambelan:

— Ghiță va aduce țigarete cu anchois, clătite cu ficat de rață, borș de sfeclă cu tocătură de raci și-un piept extra de gâscă friptă moldovenește și pupată cu mujdeiu. Peste douăzeci de minute masa boierului va fi servită. Ghiță, s'a auzit?

— S'a! — și garsonul dispăru în tainele bucătăriei.

— Pentru dumneavoastră am o sticlă de „Veuve Cliquot 1900"... Iar ca început un rachiu de Danzig, — adause plescăind din limbă patronul.

Filo goli aproape o jumătate din butelia de rachiu. Deși amețit, mâncă lacom, cu o poftă de animal. Apoi, sorbi din șampanie, oprindu-se abia când simți că îi s'ar face rău dacă ar continua. Motanul coborîse de pe butoiu și se-așezase lângă Filo, care vorbea verzi și uscate cu cei doi oameni ai casei. Le istorisi despre viața cea nouă, încercând să uite de Crăița — ceeace îi și reuși în cele din urmă. Evocă luptele de la bursă, jocul cu milioane, ascuțișurile transacțiilor riscante — și le istorisi atât de viu, încât Ierofteiu avu tot timpul impresia că asistă la un match de greco-romane plin de peripeții. Filo Taină redevenise mușchetarul vioiu, agil, ironic, țâfnos, imberb, exuberant, cuceritor, plesnind de atâta energie și viață. Nimic nu-i mai era străin. Jongla

cu nume de oraşe depărtate, unde avea legături comerciale, cu nume de firme răsunătoare, cunoscute până şi'n cel mai ne'nsemnat cătun chinez. Marii bogătaşi G. G. Mironescu, Bragadiru, sau Mociorniţa nu-l mai înspăimântau cu multele lor milioane. Le-avea şi el... Evident, nu atât de multe, dar le-avea!

Când Filo tăcea, ca să mai soarbă, prudent, din şampanie, se-auzea numai fârrr-fârrr-ul motanului, care-şi rezimase de braţul lui capul de tigru morocănos.

Apoi, însă, dimineaţa începu să-şi strecoare lumina cenuşie prin crăpăturile obloanelor; Filo Tainã îi privi pe Ierofteiu şi pe Ghiţă şi văzu că faţa lor a devenit pământie de nesomn; îngrozindu-se, îşi spuse:

„Doamne, dar oare cum arăt eu?" — şi, făcând plata, se despărţi brusc de dânşii, lăsându-i întristaţi şi nedumeriţi.

Ierofteiu îl conduse până 'n stradă, rugându-l să mai vină; Filo dădu din cap, borborosi ceva şi'ncepu să alerge spre casă pe strada pustie, asupra căreia se arcuia un cer greu, copleşitor, nouros. Oroarea lui faţă de ceasul dimineţii se transformase în panică. O silă de şine distrugătoare îl chinuia aproape fizic. După ceasul de bună-dispoziţie urma acuma o depresiune cumplită, care îi ardea toţi nervii, sensibilizându-i până la hotarele demenţei. Avea impresia că e fugărit de diavoli, mii de diavoli mici; aceştia hohoteau de slăbiciunea omului care alerga înebunit pe strada pustie şi-acoperită de nouri. Apoi, i se păru că zeci de pisici negre îi taie drumul;

ieşeau din poarta caselor, mieunau batjocoritor şi i se'ncurcau între picioare. Intâlnind în cele din urmă o birjă, se-aruncă în ea şi se mai desmetici. Când ajunse acasă, era aproape complet liniştit.

Intrând în dormitor, o găsi pe Crăiţa dormind fără grijă. Se vedea că se desbrăcase în grabă. Probabil că sosise foarte târziu acasă. Rochia îi era aruncată pe-un fotoliu, iar pantofii lângă sobă. Filo privi îndeaproape toaleta scumpă, de mătasă grea, combinată cu brocart în stil veneţian 1700. Era pătată cu vin. Bărbatul îşi impusese să fie calm; pofta de somn, însă, îi dispăruse la vederea rochiei pătate; toţi nervii îi vibrau. Desbrăcat numai pe jumătate, se repezi la fereastră; lumina spălăcită a dimineţii îl exaspera, aşa că trase în jos transparentul. Cum ziua se'ncăpăţina, totuşi, să mai pătundă în odaie, luă o pătură, pe care-o ţintui cu pioneze mari peste geamuri. Insfârşit, era întuneric deplin, dar Filo tot nu reuşea să se liniştească. Femeea de lângă el îl chinuia chiar şi numai prin prezenţa ei inconştientă.

La un moment dat, dânsa oftă — un oftat de satisfacţie sau, poate, de plăcere.

Bărbatul nu mai putu răbda.

Făcu lumină şi se năpusti asupra ei, scuturând-o.

Crăiţa se trezi, privindu-l nedumerită. Filo continuă s'o sgâlţâie. Apoi, încetă brusc. In ochii Crăiţei era atâta nedumerire de animal, care nu înţelege ce se întâmplă cu el, încât bărbatului i se făcu silă, aşa că spuse cu dispreţ:

— Poftim! Iată pe cine-am iubit, iată pentru cine m'am sbătut şi m'am chinuit!

In cele din urmă, femeea se desmetici.

— Ce vrei? — îl întrebă dânsa. — Lasă-mă să dorm.

— Să dormi! Să dormi! — şuieră printre dinţi bărbatul. — Să mănânci şi să dormi, atâta ştii.

— Amână-ţi, te rog, scenele, — spuse Crăiţa, întorcându-şi de la Filo faţa. — M'am săturat de-atâta scandal.

Bărbatul începu s'o înjure; îi aruncă vorbe nu numai aspre, ci şi murdare, însă Crăiţa le-asculta cu un zâmbet de dispreţ, pe care Filo îl recepta cu pe-o lovitură de biciu: scrâşnind şi strângându-şi până la durere pumnii. Se silea să se stăpânească, însă nervii îl târau înainte, până la gând de omor şi de sinucidere.

„Dacă bestia asta ar face acuma un gest, cât de mic, de prietenie, de'nţelegere sau chiar numai de milă, m'aş linişti. Insă e prea proastă, ca să fie capabilă de-un asemenea gest," — şi îi veni în minte şi faptul că niciodată nu întreprinsese dânsa primul pas spre împăcare de câte ori se certaseră. — „Are un orgoliu stupid, minor, meschin, de cocotă ofensată. Preferă să nu vorbească zile întregi cu mine decât să-mi adreseze dânsa mai întâiu un cuvânt."

Inebunit de indiferenţa ei, strigă iarăşi: — Unde-ai fost, târfă? Unde-ai fost? Ascultă, Crăiţa, dacă nu-mi răspunzi, te ucid. Inţelege-mă bine, Crăiţa, te ucid! Iţi jur că te ucid!

Femeea ridică din umeri.

Filo nu mai văzu decât un fel de ceaţă roşie înaintea ochilor.

Nu-şi dădu seama decât mai târziu că a bătut-o, lovind-o orbeşte, cu pumnii, peste cap, în piept, în pântece. Crăiţa căzuse pe covor. O dâră subţire de sânge i se prelingea din gură, murdărind ţesătura gingaşă de lână albă şi albastră ca seninul cerului de toamnă. Femeea icnea într'un plâns domol şi leneş. Filo se-aştepta ca dânsa să reacţioneze într'un fel oarecare, însă Crăiţa rămânea închisă şi mereu dispreţuitoare.

„E ca un animal," — se gândi bărbatul. — „Ca un câne, pe care-l baţi," — şi i se făcu o mare milă de ea, i se făcu o milă atât de mare, încât uită totul, ca să nu mai aibă decât o biată femee în faţă, însă o femee pe care-o dorea şi din cauza căreia se chinuia. — „Oare-o iubesc fiindcă mi-i milă de ea?" — Intrebarea aceasta îl făcu să se frământe; apoi, începu s'o dorească înverşunat, fără nici o ruşine, trecând peste întregul său amor-propriu; se-apropie de dânsa şi-i prinse mânile, dar ea şi le smulse, ceeace-l înfurie iarăşi pe bărbat. — „Da, e irremediabil proastă," — îşi spuse. — „Niciodată nu ştie să se împace când trebuie. Doamne, de-ar face măcar un gest..." — şi se'nfurie din nou când văzu că femeea rămâne impasibilă, morocănoasă.

Aruncă de pe ea plapoma de mătasă verzuie, cu nuanţe de mlaştină putredă.

— Lasă-mă, — se smunci Crăiţa. — Vreau să dorm!

— Dormire-ai în mormânt! — urlă Filo, însă îşi dădu

seama că astfel nu va dobândi ceeace dorea, aşa că se milogi: — Vreau să stau puţin lângă tine, Crăiţa...

Invârti comutatorul şi-un întuneric plăcut, liniştit, se lăsă peste trupul desgolit al femeii.

— Nu! — strigă iarăşi Crăiţa. — Nu te-atinge de mine, — dar bărbatul nu luă în seamă cuvintele ei, ci se trânti alături de dânsa, spunându-i:

— Tu, dacă nu mă laşi, am să te chinuiesc întreaga zi. Deee eşti proastă? In cinci minute scapi de mine şi, atunci, poţi să dormi cât vrei.

Crăiţa sări din pat.

— Nu te încăpăţina, femee! — scrâşni Filo.

O bătu iarăşi; pumnii sburau ca nişte pietre prin întuneric. Crăiţa căzu pe pat; un arc se desprinse, lovindu-se cu sgomot mare şi caraghios de podea. Urmă o tăcere deasă, în care nu se auzea nici măcar răsuflarea celor doi oameni. Apoi, Filo începu să-i sărute picioarele.

— Mi-i scârbă de tine, mi-i scârbă de tine, — gemea Crăiţa.

— Iartă-mă... recunosc... am fost stupid şi absurd, însă te iubesc. Nu-ţi voiu mai face niciodată scene... Deee, la naiba, să ne tot certăm?

— Mi-ai mai spus toate astea, mi le-ai spus de sute de ori! M'am săturat...

— Iţi jur că a fost pentru ultima oară...

In cele din urmă, femeea cedă; ştia că, dealtfel, nu va avea întreaga zi linişte.

După aceea, calmat, cu nervii complet neutralizați, Filo îi spuse, pe când se pregătea să se culce:

— Ești de-o groaznică lipsă de inteligență, Crăița. Decie menții situația asta? De cedat, tot ai cedat. Atunci decie atâta opoziție?

— Mi-ai promis să mă lași în pace, — gemu femeea.

— Te las, te las! Nu vezi că discut calm cu tine? — se'nciudă Filo.

Femeea îl rugă încăodată să tacă, însă bărbatul continuă cu o răutate mereu crescândă.

Crăița își pierdu cumpătul și'ncepu să strige:

— Ei bine, da, te-am înșelat, te-am înșelat chiar în noaptea asta... cu Ghiță Onufri și cu Ernest Mușat, da, cu amândoi, și ne-am îmbătat ca niște porci, căci, ascultă-mă, Filo, n'am mai putut îndura. Mi-i silă până'n gât de tine. Ți-am fost credincioasă. Mi-am dat silința să fiu o femee frumoasă, numai pentru tine, dar tu te-ai purtat întotdeauna ca un birjar, ba nu, ca un negustor meschin, ca un băcan de periferie. N'ai știut să fii niciodată galant și cavaler cu mine...

Pe Filo nu-l durea atâta faptul că ea l-a înșelat, cât afirmația că nu e decât un mitocan; hohoti batjocoritor:

— Galant și cavaler ca Onufri sau ca Mușat, nu? Îți apreciez și limbajul de semidoctă provincială! Ptiu, galant și cavaler...! Supremul ideal al soției mele!

— Da, să știi, ca Onufri sau Mușat ar trebui să fii! Mi-au spus întotdeauna numai lucruri plăcute, dar tu ce mi-ai spus? Credeai că dacă-mi aruncai, ca unei cocote,

bijuterii şi blănuri, îţi răscumpărai dispreţul, sub care mă copleşeai zilnic? Voiai să-mi arăţi mereu că eşti bun şi mare şi generos, şi nu erai decât un băcan egoist, un înfumurat, un vanitos caraghios!

— Taci, Crăiţa!

— Aşa? Acuma mă rogi tu? Dar tu tăceai când te rugam eu? Voiai să ţii seamă de suferinţa mea? Te dispreţuiesc, m'auzi? Şi să ştii că eu, nu tu, am dreptul să dispreţuiesc în această casă. Tu eşti un om gol. Niciodată n'am putut scăpa de impresia asta. De multe ori, mă întrebai, la vre-o recepţie sau la vre-un spectacol, dece începeam să râd din senin şi mă făceai proastă. Nu, Filo, nu eram proastă, ci te vedeam gol şi caraghios sub fracul tău strălucitor. Tu nu eşti decât un simulacru de om. De câte ori n'am plâns pe-ascuns din cauza ta! Doamne, eram într'adevăr o proastă, căci n'ar fi trebuit decât să râd, să râd necontenit, ca acuma, da, ca acuma, — şi-un hohot imens se deslănţui în odaie.

— Afară, ieşi afară, târfă, — strigă bărbatul.

Femeea dădu din umeri şi, luând din dulap un costum cenuşiu şi paltonul, plecă din dormitor. Filo căzu extenuat pe patul, care mai păstra căldura femeii; într'un târziu, îşi desbrăcă pantalonii şi cămaşa, aruncă jos aşternutul şi-l înlocui cu altul, scos din şifonier; apoi, stinse lumina şi se'ntinse în pat. Acuma, era complet liniştit; singura lui dorinţă: să doarmă, să doarmă mult şi să viseze zeci de visuri caraghioase şi reconfortante. De astădată reuşi să gonească din minte absolut toate gân-

durile la prezent. In starea plăcută de trecere de la trezie la somn, se gândi la viitor; vedea o casă mică, o gospodărioară şi-o grădină. Restul nu-l mai interesa.

Pentru a grăbi adormirea, luă două pastile de Quadronox şi, în curând, se pierdu în liniştile somnului.

Crăiţa se îmbrăcă repede şi plecă de-acasă cu gândul de-a nu se mai re'ntoarce. Abia ajunse, însă, până în piaţa Unirii, că-şi şi dădu seama de absurditatea unei astfel de intenţii. Unde s'ar fi putut duce? Pe ea n'o aştepta nimeni, nicăieri. Să se re'ntoarcă la internat? Râse singură de naivitatea unui asemenea gând. Nu-i rămânea nimic altceva de făcut decât să meargă iarăşi la Filo, dar — până atunci — voia să se răsbune, să-l umilească.

Intră în cofetăria Volosciuc din strada Romană. Localul acesta avea o atmosferă prietenoasă, familiară, pe care-o cunoştea încă de pe când era elevă de liceu, căci venea cu Ghiţă Onufri pe-aici. Cum afară bura, Crăiţa se simţea foarte bine pe canapeaua de pluş roş din ungher, unde era cald şi plăcut. Răsfoi „Realitatea ilustrată", „Timpul familiei" şi „Die Woche"; apoi, începu să privească forfota străzii. In faţă se găsea o staţie de autobuze, cari plecau spre Storojineţ, Cozmeni, Suliţa-Nouă, Herţa şi Dorohoi. Oameni nevoiaşi, evrei cu gâşte, golani şi femei obidite staţionau în curte sub ploaia mărunţă. Crăiţei i-ar fi venit mare poftă să plece cu ei, indiferent unde, ca să vadă peisagii noui, oameni noui,

ceruri noui. Pe faţa oamenilor din ploaie era ca un fel de fericire, fericirea aceea nervoasă şi excitantă a plecării, care contaminează ca o boală. Unii plecau să-şi întemeieze un nou rost în viaţă, alţii plecau să revadă pe cineva drag. O să ajungă în târguri mici, însă simpatice, deseară, când se-aprind lămpile pe la ferestrele cu perdele albe şi graţioase.

Crăiţa oftă şi'ncepu să răsfoiască iarăşi revistele ilustrate. Bău încet cafeaua cu lapte, mâncă o prăjitură şi-şi aprinse o ţigară. Cine-ştie, poate că tot are dreptate Filo, se gândi ea, însă îşi reaminti de bătaie şi şi-l alungă din minte. Apoi, i se făcu dor de-o escapadă. Ştia că Ghiţă Onufri obişnuieşte să doarmă târziu, aşa că era sigură că-l va găsi acasă. Făcu plata şi plecă. Într'adevăr, fostul ei prieten, cu care, în urma întâmplării din seara trecută, spera să se împrietenească din nou, era acasă.

— Tu, la mine...? — fu numai ochi Onufri.

— Da, Ghiţă. Nu cumva vrei să m'alungi? — zâmbi „vom Kopf bis zum Fuss auf Liebe eingestellt" Crăiţa.

— Se poate, doamna mea? — şi Ghiţă Onufri, care era numai în cămaşă de noapte, îşi redobândi galanteria şi cavalerismul.

O trată cu o turcească fiartă la flacăra mică şi albastră a unei maşini cu spirt şi, apoi, ambii se vârîră în aşternut. Stăteau ca nişte copii cuminţi. Îşi istorisiră glume; priviră ploaia, care bruegeliza întregul peisagiu. În pofida bădărăniei sale, lui Onufri îi plăcea mult pic-

tura — şi'n deosebi Bruegel. De aceea, prefera să locuiască la Jucica-Veche, în loc să ţină o cameră în centru. Acolo, par'că se găsea în faţa lui „La journée sombre", fascinantul tablou din „Kunsthistorisches Museum" de la Viena, pe care ar fi fost capabil să-l privească ore fără şir.

— Îţi place cum plouă, Crăiţa?

— Sigur! Ţii minte petrecerea aceea din Ceahor, când ne-am sbânţuit până dimineaţă cu Ion Dracu, Neculai Pavel, Ianovici şi Porfirie Popovici? Ploua ca şi acuma Ne-am dus în şura dirigintelui şcolar...

— ...şi nu ne-am trezit decât a doua zi, la amiază. Ştiu c'a avut ce vorbi satul pe socoteala noastră!

— Te cred...! Cine pomenise o afacere mai scandaloasă decât asta? Doamna Aglaia Vasilciuc din Cuciurul-Mare spunea că sunt mai destrăbălată decât Irodiada, iar părintele paroh nici nu-mi răspundea la salut.

— Să mă ia dracu' dacă n'au fost timpuri frumoase acelea! — oftă Ghiţă Onufri. — Ştii ce, Crăiţa? Vină mai des pe la mine. Vom retrăi, astfel, întreg trecutul nostru, toate intimităţile acelea, cari ne-au făcut fermecătoare viaţa...

— Celorlalte le spui tot aşa? — îl întrebă maliţioasă femeea. — Cocuţei, de pildă...

— Ştii că n'am iubit-o serios! — protestă Onufri.

— Totuşi, m'ai părăsit pentru dânsa. Dar să lăsăm asta. Am auzit că biata fată s'a măritat foarte prost. Bărbatul ei e un Rus beţiv şi rău, care o înşeală zilnic.

— Deh, n'are oricine norocul să dea peste-un Filo Tainã... Zău, cum naiba de te-a luat de nevastă...?!

— Ghiţă, — gemu Crăiţa, — m'a bătut îngrozitor.

— Bruta! — spuse Onufri, însă fără prea multă convingere; după o clipă adause cinic: — La urma-urmei, o bătaie, aşa, uneori, nu strică niciodată, mai ales când femeea e frumoasă...

După câteva luni, Filo găsi pe biroul său un plic. I-l trimisese Crăiţa—printr'un comisionar. Ea îl încunoştiinţa că, fiind însărcinată, intră pe câteva zile la sanatoriul „Providenţa".

„Dece nu mi-a spus-o azi dimineaţă?" — se întrebă nedumerit bărbatul. — „Sau i s'o fi făcut rău deodată?" — şi alergă la telefon.

Un Dr. Tranca îi comunică pe-o voce plictisită că doamna Tainã Crăiţa a şi fost supusă unei operaţii, care a reuşit.

— Ce fel de operaţie? — rosti gâtuit Filo, căruia i se trezise iarăşi întreaga dragoste pentru soţia sa.

— Avort, — veni sec răspunsul.

— Cum? Bine, domnule Doctor, dar mi se pare că, pentru aşa ceva, e nevoie şi de consimţământul soţului, — urlă Filo în pâlnie.

— Vă rog să vorbiţi mai încet. N'am înţeles nimic, — spuse calm omul dela celălalt capăt al firului.

Insă Tainã isbi de birou receptorul, care se sparse.

Spre seară, Filo îşi depuse telegrafic la o bancă din Bucureşti aproape toţi banii şi-i dădu procuristului său plenipotenţă nelimitată pentru conducerea afacerilor băncii.

Apoi, se încuie în birou şi începu să plângă. Lacrimile îi curgeau pe hârtiile din faţa sa. Cifrele se amestecau cu bietul suflet omenesc...

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

Circul «Barnum»

Dupăce îi înmână procuristului cheia cassei, Filo porni în neştire prin oraş.

Septembrie nu venise numai cu fructe opulente — nuci dolofane, alune ca nişte ochi căprui de fete, prune burate de promoroacă, dovleci pântecoşi şi ştiuleţi aurii de porumb —, ci şi cu marea vărsare de sânge a parcurilor din Cernăuţi. Dominicul se înălţa ca o flacără uriaşă către cer. Ardea ca argintul topit când torni alcool în el. Grădina publică îşi svârlea spre cer scuipatul roş ca văIvătaia lunei la un răsărit cu vântoasă, iar pădurica Horecii avea suavităţi gălbui de carte veche. Arborii din piaţa Unirii mureau liniştit, adormeau ca un cântec lălăit la gura sobei. Filo Tainâ îi privi mult, până-şi umplu sufletul de ei. Apoi, o luă încet prin strada Brâncoveanu, ca s'ajungă în piaţa Grigore Ghica-Vodă odată cu seara, care se revărsa ca o ploaie de frunze negre peste oraş.

In partea de jos a pieţii, se ridicau zeci de bude. In mijloc, se'nvârtea mereu un carusel cu armăsăraşi de poveste, încălecaţi de băieţaşi şi de fetiţe, cari chiuiau

de plăcere când vântul de seară îi isbea cu pumnii lui moi în obraji. Lângă palatul administrativ, un circ de pânză cenuşie se profila uriaş peste copacii grădinii Arboroasa. Par'că era o cetate de mucava dintr'un absurd decor de teatru expresionist. Spre apus, tribunalul penal — o clădire imensă, mohorîtă, cu linii severe, ai cărei pereţi gălbui prinseseră funingine cu vremea — ameninţa cu o năvală de pietre piaţa.

Filo Tainã se plimbă câtva timp dealungul şi dealatul imensului platou de granit. Nourii se'nvălmăşeau haotic deasupra omului, ca şi cum ar fi vrut să-l cotropească fără 'ntârziere cu stârvurile lor plutitoare. Tainã se simţea cu totul detaşat de trecut. Par'că s'ar fi înfăptuit un miracol. Nici măcar Crăiţa nu-l reţinea în amintire. Când intră în sectorul parcului distractiv, Tainã se pomeni dus fără putinţă de împotrivire prin faţa tuturor budelor. Aici, roata-norocului oferea urşi de porţelan, sticle cu sirop, vase pentru flori şi alte sute de atracţii. Dincolo, o tablă enormă, zugrăvită cu cele mai vii culori, invita publicul să admire, deavalma, viţelul cu două capete, femeea cu coadă de peşte şi raţa care ştie să numere. In altă parte, un indian bărbos, cu un turban alb ca zăpada, înghiţea foc spre spaima copiilor, cari îl priveau cu gura căscată. Incetul cu'ncetul, Tainã se lăsă prins complet de veselia din jurul său. Când ajunse în faţa circului numit pretenţios „BARNUM", fluiera vesel melodia marşului militar al lui Schubert. Pe estrada de deasupra intrării, câţiva muzicanţi făceau un sgomot a-

surzitor, însă nu atât de puternic, încât să acopere glasul unui clovn îmbrăcat în alb, care promitea cel mai excepţional program din lume în schimbul unei sume foarte modeste, accesibilă tuturor buzunarelor.

Invitaţia clovnului se prezenta sub o formă atât de atrăgătoare, încât numeroşi gură-cască îşi cumpărară bilet şi se strecurară cu sfială pe sub portalul strălucitor de lumină.

In cele din urmă, Tainã voi s'o ia din loc, însă o ploaie măruntă începuse să cearnă, aburind trandafirii aurii ai becurilor electrice, aşa că bancherul se hotărî să intre şi dânsul. Poate că, totuşi, n'ar fi intrat, însă întâlnise pentru o clipă ochii clovnului. Fusese ca un fulger; Filo se simţise, deodată, legat de privirea aceea pătrunzătoare şi, în acelaş timp, obosită, sfâşiată ca de-un îngrozitor foc lăuntric.

Pe manej, o trupă de echilibrişti executa un număr învechit şi banal în sunetele unui marş mai mult melancolic decât înviorător. Filo urmări câtva timp spectacolul; apoi, însă, privirea începu să-i rătăcească prin public. Era o lume simplă, veselă, acolo, o lume nepretenţioasă şi fericită, care se-amuza împărăteşte la producţia celor „3 Mortelli". După câtva timp, atenţia îi fu atrasă de-un câne negru, tupilat cuminte după fustele unei cucoane voluminoase, care-şi petrecuse braţul după mijlocul unui tânăr spilcuit şi prostuţ la 'nfăţişare.

„Ciudat..." — se gândi Filo, în a cărui amintire se treziseră o mulţime de 'ntâmplări de-atâta timp uitate. —

„De câte ori întâlnesc un câne negru, viaţa mea ia o întorsătură nouă, neprevăzută..." — şi inima i se strânse ca la o ameninţare.

Aplausele entusiaste ale publicului îl scuturară din meditaţie şi Taină se trezi ca dintr'un coşmar. O luciditate crudă, sălbatică, îi ascuţi gândirea. Era atât de îngrozit de viaţa sa, devenise atât de conştient de ea, încât i se păru că a sărit peste-o prăpastie de-a cărei adâncime îşi dădea seama abia acuma. In fundul abisului, striga cineva, îl chiema cu inflexiuni voluptuoase în glas. Filo se înspăimântă: glasul era al Crăiţei. Fruntea i se 'mbrobonă de sudoare; mânile îi tremurau şi-un fel de ceaţă îi trecea peste privire. Filo ştia că, dacă pleacă acuma de-aici, se va întoarce iarăşi la dânsa şi-şi va re'ncepe calvarul. Terorizat de gândul acesta, căută disperat o soluţie. Trebuia să-şi găsească imediat o nouă axă de viaţă — dacă nu un ideal, atunci măcar o iluzie. Şi privirea îi căzu asupra cânelui, care dormita cuminte în obscuritatea dintre bănci. Ca şi cum ar fi simţit că fiinţa lui a atras atenţia cuiva, cânele îşi înălţă capul şi-un fel de zâmbet se lămuri în ochii săi mari şi 'ntunecaţi. Deodată, de par'c'ar fi ghicit că omul care-l priveşte are nevoie de el, sări în picioare şi veni în trap mărunt la Filo. Ridicându-se pe labele de dinapoi, îşi lipi de genunchiul lui botul îmbumbat cu nasturele lucios al nasului umed. Omul îl mângâie pe cap şi, cum alături era un loc liber, îl urcă pe bancă.

— Pari un individ foarte cum-se-cade, domnule câne, şopti Filo.

— Ham!

— Stai cuminte, cuţulache! Să privim cu atenţie spectacolul... Ian uită-te la călăreaţa aceea în fireturi! Şi uită-te şi la clovnul de lângă dânsa... Iţi place, cuţulache?

— Ham!

— Ssst...

Când spectacolul se termină, Filo ieşi încet, evitând înghesuiala, din circul care 'ncepea să-şi stingă luminile. Uitase cu totul de câne şi iarăşi se gândea cu groază la goliciunea vieţii sale, când se'mpiedică atât de tare, încât fu cât pe ce să cadă. Lighioana scânci încet, ca şi cum ar fi vrut să-şi ceară de iertare, şi, în loc s'o înjure, omul se plecă s'o mângâie pe creştet.

— Hai, cuţulache, du-te-acasă, — îl îndemnă Filo pe câne, însă acesta clătină din cap ca un om şi se luă după dânsul.

Nu mai ploua, însă nourii continuau să-şi lunece stârvurile imense pe cerul luminat de oraş. Bătea un vânt destul de rece şi câte-o frunză din arborii grădinii Arboroasa lovea mângâietor faţa lui Filo. Infiorată, oglinda cenuşie a băltoacelor tremura în vălurele mici şi creţe. In cârciumile de lângă palatul uriaş al prefecturii sunau muzici vesele, cari răbufneau ca nişte valuri când se deschideau uşile. Filo se plimbă câtva timp pe sub castanii bulevardului. Ferite în umbra unei porţi, un grup de profesioniste îl invitară cu cuvinte obscene la ele. Una

îi ceru foc şi Filo o servi fără să ia în seamă mingile murdare ale vorbelor pe cari i le aruncau fetele.

— Ui-te că are şi-un câne cu el... Un câne negru... — chicoti isteric cea mai grasă din ele, furioasă că Taină nu-i acordă nici o atenţie. — Boierul şi-a scos javra la plimbare...

— Te pomeneşti că e Mephisto! — râse „intelectuala" grupului, o jidăncuţă, care văzuse la teatru „Faust"-ul lui Gounaud.

Cânele, ca şi cum ar fi înţeles că despre el se vorbeşte, le scuipă cu un lătrat scurt şi dispreţuitor. Zâmbind, Filo o luă mai departe. Când ajunse în dreptul bisericii iezuite, făcu cale întoarsă, dar trecu pe celălalt trotoar. O căruţă cu fân urca încet dealul, lăsând o dâră de iz plăcut în aerul umed. Filo se simţi tentat să urce pe căruţă şi să-l roage pe ţăranul, care mâna caii, să plece întreaga noapte, indiferent unde. Se şi luă după el; mergea cu ochii închişi, încercând o sensaţie stranie în felul acesta: i se părea că rătăceşte dematerializat undeva prin univers, poate între Marte şi Uranus, sau chiar în cine-ştie-ce depărtări ale altui sistem solar. Gândul acesta îl amuza atât de mult, încât îşi uită cu totul de căruţa, care urca scârţâind dealul, însă pe care dânsul nici n'o mai auzea, căci era detaşat până la absurd de realitatea imediată.

Ar fi continuat să mai meargă mult timp cu ochii închişi, dar un glas îl smulse aspru din peregrinarea interstelară:

— Hei! Domnu'? Ce-i cu dumneata?! — îl interpelă un sergent de stradă.

— Cum? — se trezi Filo.

— Ce-i cu dumneata?! — își repetă sergentul întrebarea.

Filo râse și-l bătu prietenește pe umăr; sub lumina felinarului, văzuse că omul din fața sa avea o înfățișare bonomă, căreia uniforma nu reușea deloc să-i imprime un caracter sever.

— Vin de pe Aldebaran, prietene, — îi spuse.

— Hm! Aveam impresia că ești beat... („Ce dracu' o fi Aldebaran? S'a schimbat numele vre-unei străzi? Uf! Iar mă strânge chipiul, fir'ar al naibei de ceaprazar! Aldebaran, Aldebaran..." — însă nu ceru nici o explicație. — „Ce, ca să creadă dumnealui că's un ignorant?! Asta mi-ar mai lipsi...).

— Trebuie să fii un om fericit, domnule sergent...

— Deh... — și, trecându-și degetele peste mustățile cărunte, se gândi că proprietarul său e un măgar („nici până azi n'a vrut să-mi repare soba din salonaș"), că nevasta o să-i facă iarăși zile fripte („cum de-am uitat să-i cumpăr ceaiul de mușețel?!") și că ginerele său Iancu Treflă e un potlogar și jumătate („de-un an mi-a promis că-mi aduce niște talpă de la Iței, dar mă amână de la o zi la alta!").

Filo o luă încet înainte.

— Ce, tot lângă mine ești, domnule câne?

Javra hămăi vesel.

Omul clătină din cap:

— Tocmai pe mine ţi-ai găsit să mă iei tovarăş?

Ajungând iarăşi în piaţa Grigore Ghica-Vodă, Filo se apropie de circul cufundat în beznă, către care îl atrăgea cu tărie un sentiment imprecis, însă stăruitor. Cânele mersese înainte. Ulterior, Filo îşi dădu seama că nu făcuse decât să urmeze fără voie animalul. Impiedicându-se de-o frânghie, care susţinea pânza cortului uriaş, căzu într'un genunchiu.

— Te-ai lovit? — îl întrebă din întuneric un glas, pe care Filo îl recunoscu imediat ca al clovnului de la intrare. — Mi-ar părea foarte rău dacă ţi s'ar întâmpla ceva neplăcut din cauza circului meu.

— Nu, nu m'am lovit. In orice caz, nu prea tare.

Glasul sună din nou:

— Dacă vrei, intră puţin în vagonul meu sau în manej, ca să-ţi controlezi mai bine genunchiul. Ui-te, iar a început să ploaie. Imi place să ascult cum lovesc stropii în acoperişul cortului. Când circul e gol, se aude minunat. Par'c'ar fi o muzică a lumii.

— Aceeaşi impresie o am, când ascult căderea ploii peste o porumbişte. E ca o deslănţuire cosmică a muzicii din întregul univers, — răspunse Filo.

Intrară în manej, însă uitaseră amândoi de genunchiul lovit. Ploaia lovea ca într'o imensă frunză de brusture. Cânele asculta şi el. Ii privea pe cei doi oameni şi asculta.

Filo își aminti deodată de necunoscuta din Plaiul-Cosminului și un regret sălbatic îl cuprinse.

„Dece n'am căutat-o? Fata aceea m'ar fi putut face fericit. Cât de nepricepuți sunt oamenii, când e vorba de fericirea lor! Li se oferă o șansă și dânșii nu știu s'o prindă, nu vor să înțeleagă că trebuie să se încleștеze de ea, căci a doua oară n'o vor mai găsi!"

Se lăsă copleșit pe marginea manejului.

Filo îl întrebă după un răstimp pe omul, care sta în picioare, cu fața îndreptată către cerul ascuns de cort.

— Dumneata ești proprietarul circului?

— Da, eu sunt. Giovanni Malaparte e numele meu.

— Domnule director, n'ai nevoie de-un clovn?

Filo constată intrigat că Malaparte nu e deloc mirat de această propunere: par'că s'ar fi așteptat la ea.

— Ba da, domnule...

— N'aș dori să știi cum mă chiamă... N'ai vrea să mă numești... să zicem... am găsit! Spune-mi Bambus...

— Sunt de acord, domnule Bambus. Am o cabină liberă în unul din vagoane. Dacă vrei, ți-o pot preda chiar acuma.

Apoi, o porniră ambii spre periferie. Mergeau prin ploaia măruntă, însă revărsarea apelor nu-i turbura deloc. Ajunseră, fără să vorbească, la extremitatea străzii Cuciurul-Mare. Se opriră dincolo de barieră. Porumbiștile tresăreau sub bătaia ploii. Cei doi oameni îngenunchiară și sărutară pământul.

Erau doi.
Doi.
Dar fiecare din ei era singur.
Da, singur.
Căci nebunia nu-l face mai nesingur pe om.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL VI

«Bambus & Cuţulache»

Filo începu să joace chiar din a doua seară. Deocamdată, nu făcea decât să intre cu cânele în arenă, pentru a executa câteva tumbe şi grimase, ca să se familiarizeze cu atmosfera manejului. Işi alcătuise o mască atât de ilară, încât lumea isbucnea în râs la simpla lui apariţie. Pe încetul, Filo începu să studieze temeinic împreună cu Malaparte. Lucrau uneori câte cinci-şase ore pe zi. Directorul circului era entusiasmat. „Dumneata ai mult talent," — spunea dânsul. După două săptămâni, plecară cu toţii la Bucureşti. Numărul lui Filo se numea „Bambus & Cuţulache" şi înregistra un succes categoric în Capitală. Cuţulache se arăta un partener demn de stăpânul său.

La Bucureşti, Filo re'ncepu să bea.

Intâiu câte un pahar de vin, apoi câte un păhărel de rom sau ţuică. Descoperise, nu departe de gara de Est, un local care semăna cu „Berbecul vesel". Acolo se ducea să-şi ia paharul sau păhărelul zilnic. Uneori rămânea în cârciumă până aproape de ora spectaco-

lului; citea un ziar sau asculta muzică de radio, alteori, juca table cu patronul localului în care nu veneau decât muncitori, soldaţi sau vânzători de ziare. După un timp, mări cantitatea de alcool. Ajunse să bea cu nemiluita. Işi pierdu pofta de mâncare; slăbi. Acuma nu se mai putea dispensa de băutură. Intra complet ameţit în arenă, însă nimeni nu observa că vestitul clovn Bambus e beat. De'ndatăce termina numărul, se retrăgea în cabina sa din vagon şi se culca. Pereţii se'nvârteau cu el şi tâmplele îl dureau ca şi cum cineva i-ar fi bătut cuie fierbinţi în creeri, aşa că nu reuşea să adoarmă, ci se svârcolea ceasuri întregi în aşternut, torturat de vedeniile trecutului şi sfâşiat de dorinţi confuze. In cele din urmă se arătară cele mai înfiorătoare consecinţe ale alcoolismului: accesele de plictiseală. Era o plictiseală ucigătoare, mai periculoasă decât orice venin. Nimic nu mai reuşea să-l distreze: nici spectacolele, nici cărţile, nici discuţiile. Totuşi, continua să bea. Euforia produsă de alcool îl făcea fericit o oră sau două; apoi, pleoapele i se îngreuiau, ca şi cum cineva ar fi atârnat plumb de ele, şi se culca. După svârcoleli îndelungate, cădea într'un somn agitat, plin de vise fantastice, şi, când se trezea, îşi simţea buzele şi limba uscate.

Filo Tainä lua în fiecare dimineaţă hotărîrea să nu mai bea; de multe ori răbda până spre seară, dar atunci, cu puţin înaintea numărului său, se repezea la prima cârciumă şi-şi calma cu rom sau cognac nervii sdrenţuiţi, ca, apoi, îngrozit de slăbiciunea sa, să se prăbuşească într'o disperare vecină cu nebunia.

Cu cât bea mai mult, cu atâta i se făcea mai dor de Cernăuți. O revedea în visele sale pe Crăița. Atunci, începea să alerge pe străzi, ca să găsească o femee care să-i samene. De multe ori, credea că a găsit pe cineva, pe care s'o poată iubi, însă în curând își dădea seama că s'a înșelat; și Filo trebuia să constate că a ajuns la o vârstă când nu mai poți iubi pe altcineva decât ființele trecutului tău, și același lucru i se întâmpla și în prietenie: de la un timp nu isbutea să se atașeze de nimeni.

In cursul unei reprezentații date la București, Bambus avea să fie văzut și remarcat imediat de Justus Flink, agent de artiști. Mister Justus Flink, American de origine germană, era în căutare de noui talente, cari să constituie numere de atracție pentru circurile din U.S.A. In Grecia descoperise un palicar care știa să jongleze ca nimeni altul cu cuțitele, în Jugoslavia o femee-ventrilog care imita la perfecție vocea Gretei Garbo, a ducelui de Windsor și-a lui Charlie Chaplin, iar în Bulgaria o trupă de echilibriști. Mister Justus Flink „făcea" Balcanii, în timp ce companionul său Sam Brown cutreera Italia, unde spera să descopere vre-un nou Maciste, însă — deocamdată — nu descoperise decât că gustul macaroanelor din Roma diferă enorm de acela al macaroanelor din San-Francisco.

La București, Justus Flink se familiariză întâiu cu bucătăria românească — o familiarizare care-l îmbolnăvi de ficat, căci înfuleca prea lacom fleicile, mititeii și sar-

malele stropite din belşug cu generoase vinuri moldoveneşti. Apoi, dădu o raită prin oraş şi, în cele din urmă, îl rugă pe portarul hotelului său să-i recomande câteva varieteuri şi circuri. Portarul îl îndrumă la un bar din Pasajul Comedia şi la Moşi. La bar, Mister Justus Flink nu descoperi decât nişte cabotini — indivizi cu pretenţii de vedete când nu erau decât nişte palizi imitatori ai celebrităţilor pariziene şi berlineze, aşa că, a doua zi, se duse să-şi încerce norocul la Moşi, intrând la'ntâmplare în una din istalaţiile de pe maidan. Nimerise la „Barnum" tocmai în momentul când intra în arenă Bambus, urmat de căţelul său negru. O explozie de hohote de râs salută apariţia clovnului care se'mpiedica mereu de căţelul cu ochi cuminţi de filosof.

Bambus începu să-şi joace piesa favorită, pantomima, pe care-o intitula „Cuţulache devine om".

Când artistul ieşi din arenă, Mister Justus Flink se ridică numaidecât de la locul său şi merse la vagonul din spate, unde clovnul tocmai se degrima. Agentul îl întrebă în franţuzeaşcă sa stricată dacă poate duce o conversaţie în această limbă. Bambus desluşi imediat accentul american al lui Flink şi-i răspunse într'o englezească foarte corectă şi fluidă că preferă să converseze în nobila limbă a lui William Shakespeare. Agentul îi propuse fără ocoluri un angajament la una din întreprinderile cu cari era în legături comerciale.

— Dumneata eşti un clovn desăvârşit, domnule Bambus. Iţi ofer un gaj de două sute de dolari pe săptămână

plus o reclamă în stil mare. Şi ştii că noi, cei din U.S.A., ne pricepem la asta.

Deşi manager american, familiarizat cu metode gen Dale Carnegie, totuşi Mister Justus Flink nu era un psiholog priceput.

Se aşteptase ca Bambus să înhaţe cu ambele mâni oferta, însă clovnul surâse — un afurisit de surâs sceptic, pur european — şi spuse blând:

— Mă bucură părerea dumitale, Mister Flink, dar... mă'ndoiesc dacă o să mă'nţelegi... sunt prea bătrân... şi, apoi, n'am nici un motiv să mă plâng de actualul meu fel de traiu...

Mister Justus Flink îşi căscă gura:

— Gândeşte-te, Mister Bambus... Două sute de dolari pe săptămână! Şi asta doar la'nceput... Ulterior vei putea ajunge până la cinci sute de dolari! Nu trebuie să dispreţuieşti o asemenea ofertă.

Agentul venea călare pe-un Douglas, dar Bambus se'ncăpăţina să rămână la carul cu boi...

— Nu, Mister Flink, nu mă poţi convinge. Iţi mulţumesc din tot sufletul pentru oferta dumitale, care mă onorează, însă nu pot primi. Sufăr de europenită... cronică... şi incurabilă... Sunt prea blazat ca să mai părăsesc bunul meu continent plin de contradicţii şi de nebuni, însă şi de mari înţelepţi, scumpe Mister Flink.

Dar Mister Flink, Mister Justus Flink, prin al cărui birou trecuseră celebrităţi ca Houdini, nu înţelegea să se dea bătut cu una cu două.

— Mister Bambus, îţi acord dintr'odată cinci sute de dolari şi te prevăd în contract cu clauza cap de afiş, — şi, după o pauză, adăugă cu un oftat: — Angajez şi cânele dumitale. Pentru câne, o sută de dolari pe săptămână.

Bambus zâmbi iarăşi.

— Cuţulache al meu se simte foarte flatat, însă refuză şi el...

Văzând că nici aşa nu reuşeşte să-l înduplece pe încăpăţinatul clovn, Mister Flink mai oftă odată şi plecă spunându-şi întristat că pezevenghii de Europeni nu-şi au în maimuţă originea, după cum afirma cu un atât de complex aparat ştiinţific bătrânul Darwin, ci — în pofida sterilităţii catârilor — direct din această simbolică speţă animală.

A doua zi, Mister Justus Flink primi printr'un comisionar următorul bilet:

„Stimate domn,

fiindcă nu mi-ar plăcea să pleci numai cu amintirea neplăcută a unui refuz, Te sfătuiesc să treci prin oraşul Cernăuţi, unde îl vei găsi pe domnul Sbârligău, marele rival al lui Cuţulache. Ţin să-Ţi atrag de la început atenţia că domnul Sbârligău nu e căţel, ci un motan foarte distins, care te va uimi cu talentele sale. Alăturat, adresa proprietarului. Cheerio!

Al D-tale,
Bambus."

Mister Justus Flink spuse: „Allright! We could go there!" — şi plecă încă în aceeaşi zi la Cernăuţi, ca să descindă direct la „Berbecul vesel".

Deastădată, Mister Flink era decis să-şi pună în joc întreaga diplomaţie, aşa că nu trecu direct la atac, ci, mai întâiu, comandă cu o plictiseală perfect simulată un pahar de vin, din care sorbi încet şi sgomotos, ca dintr'un ceaiu; apoi, îşi roti prin cârciumă privirea, până dădu de Sbârligău, care picotea cu nasul în jos pe-un poloboc.

— Frumos pisic! — spuse în cele din urmă, dupăce-şi consultase dicţionarul, Mister Justus Flink, silindu-se, totuşi, să nu-i dea glasului o intonaţie prea admirativă.

Ierofteiu îl ghionti pe sub tejghea pe Ghiţă, care-şi duse repede palma la gură, ca să nu isbucnească în râs, şi-i şopti:

— Să ştii că aiesta-i Americanu' cu pricina...!

— Yes, un frumos pisic! — spuse încăodată Mister Justus Flink.

— Da, — consimţi Ierofteiu. — Şi cuminte!

— Cumint? Cumint? — se nedumeri managerul.

— Da, cuminte, — şi restauratorul îşi duse explicativ la frunte arătătorul.

— Oh, yes! — înţelese Mister Flink; după o pauză şi-o nouă consultare a dicţionarului, adause: — Eu cumpar pisic la voi. Una mie lei dat eu pentru acest pisic.

— Sbârligău nu e de vânzare, — spuse Ierofteiu.

— Nu pricep la mine, — oftă managerul.

Noroc că în local se afla Stan Nimeni, care se oferi să funcţioneze ca interpret, căci, dealtfel, conversaţia s'ar fi împotmolit definitiv.

— Cum nu e de vânzare? — îşi pierdu Mister Justus calmul. — Vă puteţi cumpăra alte zece pisici pentru mia de lei, pe care v'o ofer în schimbul lui Sberligou al vostru.

— Atunci dece nu vă cumpăraţi dumneavoastră alte zece pisici? — se oţărî Ierofteiu.

— Fiindcă îmi place Sberligou.

— Şi nouă ne place Sbârligău! — exclamă Ghiţă.

— Atunci... fie! Vă ofer două mii.

— Nu! — rămase tare Ierofteiu.

— Trei.

— Mm!

— Cinci!

— Nu. Degeaba, Mister Flink. Nu vând motanul.

Ciorovăiala fu întreruptă de un strănut formidabil al lui Sbârligău, în al cărui nas foarte sensibil intrase un fir de praf.

— Să ştiţi că e răcit! — se îngrijoră Mister Flink, însă Ghiţă îl asigură că Sbârligău nu răceşte niciodată.

Dând dracului diplomaţia, Americanul oferi — spre mirarea lui Stan Nimeni, care nu era la curent cu motivul — zece mii de lei pentru motan.

— Zece mii de lei sunt bani mulţi. Zece mii de lei! — se scărpină pe ureche Mister Flink. — Şi ce capăt

în schimb? O mâţă'n sac! La urma-urmei, nici nu ştiu măcar cari sunt talentele acestui domn Sberligou!

— Ghiţă! — porunci Ierofteiu. — Să-i arătăm lui Mister Flink talenturile lui Sbârligău al nostru! Ian cântă ceva...

Garsonul îşi drese vocea şi atacă apoi, con brio, o arie din „Rigoletto", pe care-o auzise de nenumărate ori la patefon.

Intâiu, motanul se'ntoarse — vizibil supărat că i se turbură somnul — pe cealaltă pārte; apoi, miorlăi slab şi-şi reluă poziţia iniţială, însă — cum cântecul continua — nu rezistă mult, ci sări de pe poloboc, se ridică pe picioarele di'napoi şi începu să miorlăie în cea mai perfectă concordanţă cu aria din „Rigoletto".

Mister Justus Flink era năucit; nu, aşa ceva nu mai văzuse. Motanul acesta va face praf întreaga Americă! Trebuie să-l obţină numaidecât... Şi se va re'ntoarce imediat în U.S.A. N'are ce să mai caute în Europa. Când Ghiţă termină aria, managerul aplaudă, bătu din picioare, urlă — atât de entusiasmat era! Sbârligău făcu o reverenţă, îl privi chiorîş pe American, dădu nervos din coadă şi sări înapoi pe poloboc, ca să-şi reia fericitul somn motănesc.

— Ofer o sută de mii! — strigă Mister Flink.

— Nu, — răspunse calm Ierofteiu. — Şi, acuma, vă rog să mă iertaţi, că am nişte treabă prin bucătărie.

— Stai aici! — răcni congestionat Americanul. — Spune, omule, dece mă chinuieşti?! Vrei să mor aici, în

restaurantul dumitale, departe de San-Francisco, departe de-ai mei? Vrei să mor din cauză că dumneata eşti un catâr, vreau să spun un European, încăpăţinat? Dece urăşti America, domnule?! — recurse la şantaj sentimental Mister Justus Flink, strivindu-şi două lacrimi în pleoape.

— Sbârligău al nostru e un motan foarte inteligent. E din familia răposatului Chiţibuş, vestitul motan al lui Gherasim Vodă, din familia lui Chiţibuş, care-a plecat odată singur de la Cernăuţi la Adâncata, — explică mândru Ierofteiu.

— A plecat în clasa întâia, cu rapidul! — adause Ghiţă, tot atât de mândru. — Şi... fără bilet...!

— Dau o sută cinci zeci de mii de lei! Am să-l fac cunoscut în întreaga lume pe Sberligou al vostru. Pe voi, deasemenea! Daţi-mi fotografiile voastre, ca să le public în America, — încercă să-i încânte Mister Flink; apoi, ameninţă: — Dacă nu primiţi suma propusă, plec! — şi iar una caldă: — Pe Sberligou o să-l puteţi vedea în jurnalele de cinematograf... In Paramount, în Fox, în Metro... In toate! Ei, mi-l vindeţi sau plec?

Ierofteiu se temu ca Americanul să nu plece într'adevăr şi fu cât pe ce să cedeze, însă reciti sub tejghea telegrama-fulger, pe care i-o trimisese Filo, şi resistă.

Mister Flink se dădu învins:

— Bine, atunci fixează dumneata preţul.

— Un sfert de milion.

— All right, — oftă Americanul. — Trimiteţi după un notar, să facă tot ce trebuie.

Dupăce formalităţile de vânzare-cumpărare fură împlinite, Mister Justus Flink semnă cu tocul său de aur cecul, împărţi onorarii respectabile notarului şi lui Stan Nimeni, care-şi dusese la bun-sfârşit misiunea de interpret, îi dădu lui Ghiţă 30 de dolari pentru executarea ariei din Rigoletto şi expedie o cablogramă circulară tuturor agenţiilor din U. S. A.: „*Sosesc Luni Clipper stop aduc cel mai mare artist stop fenomenal stop Flink,*" — şi se gândi: — „O să turbe concurenţa!" Apoi, ceru să i se comande un taxi, care să-l ducă imediat la aeroport.

Despărţirea dintre motan şi ai săi fu plină de lacrimi. Ghiţă tăie ca amintire un smoc din vârful cozii lui Sbârligău, iar Ierofteiu îi legă o fundă roşie la gât, ca să nu-l deoachie vre-o mâţă americană... Din partea lui, motanul primi calm şi nedumerit toate aceste dovezi de afecţiune şi nu începu să se agite, miorlăind pe cât putea de tare, decât când Ghiţă, cu inima frântă de durere, îl vârî delicat într'un sac, care fu aşezat în automobil lângă Mister Justus Flink.

Şi, apoi, Sbârligău călători cu avionul până la Bucureşti, unde managerul îl vizită pe Bambus, ca să-i spună româneşte:

— Mare şmecher Ierofteiu de la dumita...

De la Bucureşti, Sbârligău sbură la Lisabona, iar de aici, cu Clipper-ul, la New-York.

Peste puţin, reclamele luminoase de pe Broadway anunţau că motanul-fenomen va debuta în câteva duete formidabile împreună cu celebrul tenor etc., etc., etc.

La Cernăuţi, Ierofteiu încadră într'o ramă sculptată telegrama lui Filo:

„Vine american cumpere sbârligău stop nu e nebun stop cere-i 250.000 lei stop nu-l ceda mai ieften stop filo taină."

CAPITOLUL VII

Reportaj local

Intr'un ziar din Cernăuţi apăru următorul articol la rubrica reportajului local:

O DRAMĂ IN LUMEA CIRCULUI

O înfiorătoare crimă s'a comis ieri seara în circul „Barnum", care, după o lungă lipsă din localitate, dă de câtva timp reprezentaţii în oraşul nostru.

Clovnul Bambus s'a oprit deodată din pantomima „Cuţulache devine om", care obţinea un mare succes de ilaritate, şi s'a apropiat de-o tânără fată din imediata apropiere a arenei.

Fără să spună vre-un cuvânt, numitul clovn a scos cu repeziciune un revolver, descărcând şase gloanţe în direcţia fetei, care s'a prăbuşit imediat.

La început, publicul a crezut că e vorba de-o nouă glumă a clovnului său favorit şi-a isbucnit în hohote de râs la grimasele paiaţei, însă în curând şi-a dat seama

că nu e vorba de-o glumă, ci de-o cumplită şi înfiorătoare realitate.

Victima zăcea într'un lac de sânge. Deşi nimerită de toate gloanţele, a mai trăit cinci minute. Un medic care se-afla întâmplător acolo, a încercat că-i dea ajutoare, însă rănita a sucombat pe când se sforţa să spună ceva. Clovnul asasin a fost arestat.

Fiorosul criminal refuzând să dea vre-o declaraţie şi păstrând un mutism complet, motivul bestialei sale fapte încă nu e lămurit.

Victima se numeşte Maria Dugan şi e elevă de liceu. După cât se pare, nu l-a cunoscut niciodată pe clovnul criminal, a cărui adevărată identitate n'a putut fi stabilită până 'n prezent. Regretata victimă era una din cele mai iubite eleve ale internatului „Fetelor cuminţi".

Nu ne'ndoim că poliţia va aduce fără întârziere lumină deplină în această crimă atât de misterioasă.

CAPITOLUL VIII

«Spiel im Morgengrauen»

La poliţie, Filo păstrase un mutism complet, la care nu renunţă decât în faţa judecătorului de instrucţie.

Domnul Glicherie Tălparu rămase foarte surprins când prevenitul răspunse fără nici o reticenţă la toate întrebările.

„Ce sensaţie o să fie în oraş!" — se gândi judecătorul. — „Filo Taină, însuşi Filo Taină, a cărui dispariţie a provocat atâta zarvă!" Vedea aevea reportagiile cari vor apare în ziarele din Capitală. Desigur că vor trimite reporteri speciali. Tălparu nu instruise până'n prezent decât cazuri comune, crime obişnuite, cari nu ocupau mai mult de câteva rânduri din cronica judiciară a ziarelor locale; acuma, avea însfârşit o bombă menită să cutremure întreaga opinie publică. O muscă bâzâia în fereastră. Câţiva copii se jucau pe stradă şi râsul lor limpede se înălţa până aici, la etajul II al palatului de justiţie. Tălparu se gândea să-l chieme pe Spang, căci o să aibă nevoie de fotografii pentru ziare. Grefierul îşi tot chinuia degetele, cari îl dureau de-atâta scris. Trezin-

du-se în cele din urmă din euforie, judecătorul reluă interogatorul: Dece a ucis prevenitul pe fata aceea? şi-i întinse totodată pachetul cu „Ferdinand", pe care-l păstra în sertarul biroului numai pentru musafirii aleşi cari se-abăteau uneori prin cabinetul său. Avea tot interesul să se pună bine cu Filo Tainã. Şi, apoi, Glicherie Tălparu era un magistrat modern, cu vederi largi, uman. Insă Filo refuză şi ceru o „Naţională". Magistratul îi împlini imediat dorinţa. In fundul sertarului avea şi ţigări de-acestea, rezervate musafirilor mai puţin distinşi.

— N'aş putea să dau nici o explicaţie. Am ucis-o fără nici un motiv, — şi, după o clipă, adause: — Cel puţin fără nici un motiv logic. Am ucis-o pentrucă... Nu, nu sunt în stare să lămuresc. Văzând-o în public, am dus automat mâna la revolver. Vă rog să nu înţelegeţi greşit. N'am intenţia să mă justific printr'o inconştienţă fatală. Sunt perfect normal. In fracţiunea de secundă în care-am recunoscut-o...

Glicherie Tălparu îşi ciuli urechile.

— Va-să-zică o cunoşteai...

— Chiar atât de precis, nu. Fosta mea soţie o rugase să-i aducă nişte obiecte de la internat, unde fusese pedagoagă. Mi se pare că erau şi rude, însă foarte vag... Cu prilejul acela am văzut-o. Numai odată. Nici nu ştiu cum se numeşte.

— Maria Dugan.

— Maria Dugan... — repetă încet Filo Tainã; peste

ochi îi trecu un fel de ceaţă; îşi amintea precis cum zâmbise fata când adusese lucrurile Crăiţei; undeva, în cel mai ferit ungher al conştiinţei lui Filo, zâmbetul acela fusese o necontenită vrajă, de care nu-şi putuse da seama decât când trăsese cele şase gloanţe, unul după altul, în trupul fetei; dânsa zâmbise uimită de flacările armei cari o împroşcau cu garoafele lor roş-albăstrui; apoi, zâmbetul se stinsese şi fata se prăbuşise. — „Ce mi-a şoptit înainte de-a muri? Poate că m'a recunoscut... Da, deaceea mă privea atât de uimită."

— Spuneai că în fracţiunea de secundă în care-ai recunoscut-o... — reluă judecătorul de instrucţie, însă Tainã se scuză răguşit:

— Nu mai ştiu ce voiam să spun... Domnule judecător, v'aş fi foarte recunoscător dacă aţi încheia pentru ziua de azi...

— Da, da... evident... Vom continua mâne, — se grăbi să încuviinţeze judecătorul, care ardea de nerăbdare să-i telefoneze primului procuror sensaţionalul rezultat al instrucţiei, aşa că Tainã fu condus iarăşi în celula sa din penitenciarul din piaţa Grigore Ghica-Vodă.

Filo era atât de obosit, încât se simţea nespus de bine în izolarea de-aici. Celula, aşezată la etaj, avea două ferestre, cari dădeau spre valea Roşei, ale cărei grădini numeroase incendiau peisagiul de toamnă. Pădurea Ţeţinului învăluit în ceaţă adia spre oraş un vânt uşor şi răcoros. Pe toloaca imensă de lângă cazarma jandarmilor câţiva copii se jucau cu un smeu care se'nălţase

sus de tot, ca să stăpânească întreaga zare a Cernăuţilor. După ce cercetă lacom priveliştea, Filo se'ntinse pe pat. Era bucuros că scăpase de promiscuitatea arestului de la chestura de poliţie, unde se chinuise îngrozitor timp de cinci zile. Încercă să nu se gândească la nimic. Privea fix patrulaterul albastru al unei ferestre şi, în curând, adormi — primul somn adevărat de când comisese crima —, fără să aibă habar de zarva care isbucnise în oraş la apariţia ediţiilor speciale cu declaraţiile de la instrucţie.

Era un scandal imens. Reporterii brodau cele mai absurde poveşti pe canavaua declaraţiilor lui Filo. Oraşul sbârnâia ca un stup de albine în care-a pătruns un tăun. Pretutindeni nu se vorbea decât de Filo Taină. Zeci de telegrame i se dădură lui Glicherie Tălparu, căruia Sami Turtelboim îi promisese că-i va publica în toate ziarele din Bucureşti fotografia plus câteva bine simţite cuvinte de apreciere pentru „magistratul integru şi abil, cu studii strălucite la Paris, care-ar merita ceva mai mult decât să-şi piardă timpul într'un cabinet de instrucţie," lucru care îl lăsă indiferent pe judecătorul, pe care îl pasiona cazul în sine.

După-amiază, gardianul îl trezi pe Filo, anunţându-i o vizită.

— A venit cu un permis special, eliberat de dom' judecător... — explică plin de deferenţă gardianul, care se purta foarte subţire cu oamenii subţiri; deh! văzuse destule...; odată se purtase mojiceşte cu un prevenit; după-ce acesta fusese achitat, îi făcuse destule mizerii, căci era

un politician trecut prin ciur şi dârmon şi care cădea întotdeauna 'n picioare.

„Cine poate să fie?" — se'ntrebă cu neplăcere Filo, care-ar fi fost bucuros să nu-l mai deranjeze nimeni.

Era Largo Luria. Privindu-l, Filo îşi spuse că s'a schimbat enorm de mult. Avea acelaş păr bogat, ondulat şi frumos, însă tâmplele îi încărunţiseră complet, iar peste ochi i se-aşternuseră ape de oboseală. Fără să vrea, Filo îi admiră hainele şi recunoscu imediat că au fost comandate la Londra. „Totuşi, a rămas acelaş om bolnav de plictiseală. Desigur că munceşte până la absurd ca să şi-o poată alunga," — şi-i zâmbi lui Luria, care-l îmbrăţişă cu căldură, spunându-i:

— Cum am aflat, am şi alergat încoace. Filo, nici nu-ţi poţi închipui cât mă bucur. Credeam că te-ai sinucis. Ce-ai păţit, măi omule?

— M'am eliberat, — zâmbi luminos arestatul; imediat, însă, regretă; cuvintele sunaseră orgolios şi Filo nu voia aceasta; eliberarea lui costa viaţa unei fiinţe omeneşti.

Işi spuse:

„Doamne, am devenit un cabotin sinistru..."

Largo Luria tăcu mult timp, ca şi cum ar fi cântărit întreaga greutate a unui păcat pe balanţa conştiinţei sale.

— Te înţeleg, — şopti dânsul într'un târziu.

— Şi m'ai iertat, nu? — rosti iarăşi, ironic, diavolul orgoliului prin gura lui Tainã.

Un vânt îngheţat trecu prin încăperea cenuşie, dar ini-

ma lui Luria nu se'nchise. Largo Luria îl înţelegea într'adevăr pe Filo Tainã, aşa că, luându-l de mână, îi spuse cu convingere că juraţii îl vor achita.

— Chiar azi îi voiu telefona lui Ionel Teodoreanu la Iaşi. E un penalist desăvârşit şi va isbuti să-ţi obţină achitarea chiar dacă juraţii tăi ar fi pietre, nu oameni. Măi Filo, blestemată a fost clipa când am luat hotărîrea aceea la „Berbecul vesel". Trebuia să rămânem oameni simpli şi să urmăm drumul tras de soartă. Cât de fericite erau întâlnirile noastre! Rătăceam prin uliţele oraşului, eram veseli, discutam. Acuma, ce-am ajuns? Ne-am înălţat zădarnic. Ştii cât de mult aş vrea să nu mai fiu marele industriaş Largo Luria? Ce am din banii cari îmi trec prin mână? Nimic, măi Filo, nimic! Dupăce vei fi achitat, lichidez dracului toate afacerile şi-mi reiau vechea viaţă. Vreau să intru iarăşi în anonimat. Am să-i scriu lui Vavra, la Bucureşti. Trebuie să-l conving să renunţe şi dânsul la legământ. Vom redeveni oameni simpli, Filo! Vom bate uliţele Cernăuţilor şi vom fi fericiţi. Noi, cei patru muşchetari... Nu zâmbi sceptic, măi răule! Am o voinţă de fier şi voiu reuşi să-i conving pe toţi de justeţea punctului meu de vedere.

„Ţie ţi-i uşor să vorbeşti, tu n'ai omorît pe nimeni," — vru să spună Tainã, însă se răsgândi, căci nu intenţiona să curme elanul lui Luria; se mulţumi, deci, să-l asigure de toată recunoştinţa şi-atâta tot.

— Plec, dragă Filo. Procesul va fi pus pe rol în curând, chiar în proxima sesiune a curţii cu juri. Am stă-

ruit la președinte. Te las. Voiu reveni mâne... mâne și poimâne... zilnic! Până vei scăpa de porcăria asta.

Filo nu se mai putu stăpâni:

— Măi omule, îți dai seama c'am ucis?

Luria îl privi mirat.

— Sigur că știu. Și ce-i dacă ai ucis? Asta nu contează, Filo. Da, sunt cinic. Poți să mă condamni. Deși criminal, îmi ești superior din punct de vedere etic, dar asta nu mă interesează. Ascultă, Filo... Am văzut aseară un birjar isbind cu cizma în burta unui cal. Crede-mă că nu-mi pot da seama de ce nu l-am omorît. Probabil chestie de glande... Lombroso greșea, dar endocrinologia nu greșește. O hipertrofie a hipofizei desigur că mă ducea spre crimă aseară.

In timp ce Luria continua să vorbească, Filo se gândea: „... am citit de mult, mi se pare că 'n „Universul", despre sinuciderea unei eleve. Directoarea liceului o învinovățise de destrăbălare. Pretindea că fata a avut relații cu nu știu cine naiba. Fata era amenințată cu eliminarea. Prea sensibilă, a preferat să moară, aruncându-se sub locomotiva unui accelerat, care-a sfârtecat-o. La autopsie, s'a constatat că era virgină..." — și lui Filo i se făcu groază. I se părea absurd ca un om să moară înainte de-a cunoaște realitatea carnală a dragostei. — „E o neîmplinire." — Se cutremură când își dădu seama că Maria Dugan a murit ca și fata aceea, despre care scria ziarul.

— ...acuma, cele bune! Curaj, Filo!

Deodată, deținutul își aminti că atunci, când trăsese asupra Mariei Dugan, un domn cu fața acoperită de umbră se ridicase de lângă elevă, zâmbise și-i făcuse niște semne.

„Cum de-am uitat lucrul acesta?" — se întrebă Filo. — „Și oare dece a plecat?"

Filo Taină n'avea de unde să știe că și domnul Moarte are uneori capricii.

CAPITOLUL IX

Reprezentație fără public

Auzind că e achitat, Filo fu cuprins de-o uriașă mirare și simți un fel de stranie durere. Ar fi vrut să i se dea posibilitatea să ispășească, însă cei ce-l judecaseră socotiseră că nu e nevoie de așa ceva. Când ieși din palatul de justiție, era miezul nopții. Trecu timid pe sub furcile caudine ale privirii curioșilor cari se'ngrămădeau la poarta clădirii și-aproape că voi s'o rupă la fugă, însă brațul lui Largo îl opri, împingându-l ușor în limuzina ce staționa în colțul străzii Brâncoveanu. Deși cumplit de-obosit, totuși Filo se reculese repede și'ncepu să tragă cu putere în piept aerul răcoros.

— Vii la mine, nu? — îl întrebă Largo. — Pledoaria lui Ionel Teodoreanu a fost magistrală. Ai observat ce mutră de idiot avea primul jurat? Când te gândești că 'n laba unor astfel de cretini îți stătea soarta, te-apucă groaza, nu alta! Bine că s'a terminat! Vii la mine, te odihnești și'ncepi o viață nouă, o viață într'adevăr nouă.

— Am scăpat de curioși? — întrebă cu teamă Filo?

— Te cred! Șoferul meu e-un tip dat dracului. Nu ne

urmăreşte nimeni. Nici măcar javra aia de Sami Turtelboim. Ai văzut câţi gazetari erau? Dacă ai scoate acuma o carte cu titlul „Am ucis", ai bate recordul tirajului mondial... Ce mai succes ai avea în America!

— Din nenorocire, asta-i adevărat. Unde suntem?

— In cartierul gării. Coborîm spre Prut. Ai să cunoşti vila mea, o minune de casă. Izolată, comodă şi înconjurată de pomi, e o mică bijuterie. Mă tem, însă, că am creeat o modă. Se pare că şi primarul vrea să-şi clădească o vilă în pustietatea din vale.

— Te rog să-i spui şoferului să oprească, — se opuse Taină.

— Jean, stop! — porunci Luria; apoi, îl întrebă curios pe Filo: — Ce vrei să faci?

— Vreau să cobor. Largo, te rog să nu te superi, însă doresc să rămân singur. Iţi mulţumesc din tot sufletul pentru câte ai făcut pentru mine. Nu vreau să mă socoţi un ingrat, dar trebuie să refuz invitaţia ta.

— Bine, cum vrei, — consimţi şocat, dar nu supărat, Largo Luria. — In orice caz, te rog să treci zilele astea pe la mine.

Promiţându-i acest lucru, Filo coborî şi limuzina porni. Luria se simţi, deodată, îngrozitor de singur. Inspăimântat de solitudinea sa, aproape că strigă către şofer s'o ia din nou spre centru. Coborî în piaţa Unirii, pescui trei golani dintr'o cârciumă ordinară, îi încărcă în maşină şi-i duse la sine acasă, ca să bea atât de porceşte

cu ei, încât căzu sub masă — ceeace-l determină, a doua zi, să jure că nu va mai bea niciodată.

Filo începu să urce încet dealul gării.

Era o noapte răcoroasă de Noembrie cu cer senin. Aerul clar mărea intensitatea strălucirii stelelor risipite peste cetatea de piatră a orașului. Calea robilor se-așternea limpede sub picioarele cine-știe căror titani nevăzuți, iar Marte-războinicul lucea însângerat între boabele aurii ale altor stele. Pământul înghețat toacă era acoperit de brumă. Strada părea un pod de-argint aruncat spre ceruri. La gară, semafoarele sclipeau cu ochi verzi și roșii de balaur pânditor. Când trecea câte-o birjă, nouri groși ieșeau din nările cailor. Filo își aminti de frații Grimm, de Andersen și de Perrault. Se simțea tânăr, aproape copil. Se-opri câtva timp lângă un restaurant din care svâcneau valuri de muzică ieftină, dar nespus de nostalgică. Se cânta „Duminica neagră", cântecul blestemat al unui compozitor în jurul căruia se formase o adevărată legendă. O fată ieși întovărășită de-un vlăjgan. Așa cum se țineau de braț, privind cerul, erau nespus de frumoși. Filo îi urmări câtva timp. Se bucura de aspectul lor puternic, tineresc. Apoi, când dânșii intrară la hotelul „Lemberg", a cărui faimă era cunoscută în întreaga Bucovină, își continuă cu tristețe drumul. „Incotro naiba să mă duc?" — se tot întreba, până-i veni în minte că, la circul „Barnum", Giovanni Malaparte îi va oferi oricând o primire călduroasă de frate.

Lui Filo îi era dor și de câne.

„Bietul Cuţulache!" — îşi spuse. — „Desigur că a suferit mult din cauza lipsei mele."

Gândul la câne îi grăbi mersul. In curând, ajunse pe platoul pieţii Grigore Ghica-Vodă. Retrăi vertiginos tot ce i se întâmplase în ultimul an şi se revedea intrând pentru întâia oară în circul „Barnum".

Noaptea aceasta era la fel de turburătoare. In văsduh pluteau miasme ciudate — ca de ciumăfaiu amestecat cu sulcină. In spatele catedralei, luna în ultimul pătrar, tristă, palidă, aurea suav crucea unei turle. Câteva femei rătăceau încoace şi 'ncolo.

Filo se-apropie cu sfială de circ. Lângă vagoanele artiştilor, se opri nehotărît. Aproape c'ar fi vrut să fugă, însă auzi un fel de geamăt şi, cu capul plecat, intră încet în întunericul din cort.

— Dece plângi, Cuţulache? — îl întrebă Filo pe cânele care schiauna stins în arena goală.

Intenţionase să rămână la Giovanni Malaparte câtva timp, însă se răsgândi. Il durea că, fără dânsul, circul va merge iarăşi prost şi că bieţii saltimbanci vor răbda de foame, însă nu voia să se mai expună în faţa publicului, care, acuma, n'ar mai fi văzut în el pe Bambus, ci pe faimoasa vedetă a scandalului Filo Tainã. Mângâie pentru ultima oară stâlpii de la intrarea în manej şi, luând în braţe căţelul, plecă încet, ca o umbră. Rătăci mult timp prin piaţa uriaşă, peste care cerul se boltea fascinant cu risipa lui de stele. Ar fi continuat să se plimbe astfel până dimineaţă, dar cânele dârdâia de frig.

— Hai, Cuţulache, să căutăm un adăpost...

Merse la un hotel ordinar din strada Plevnei, unde ştia că nu va fi descusut cu privire la identitatea sa, şi culcă pe un fotoliu cu toate arcurile plesnite cânele.

— Noi doi suntem prieteni foarte buni, nu-i aşa, Cuţulache? — şi coborî în restaurantul hotelului, ca să bea un ceaiu.

Câteva femei de stradă îşi înecau în vin plictiseala. Una din ele veni să-i ceară foc lui Filo, în speranţa că acesta o va reţine, însă bărbatul văzu deodată, în prăpastia sufletului, privirea Mariei Dugan, şi o respinse răstit. Femeea ridică din umeri, se'ndepărtă repede şi, aşezându-se din nou lângă tovarăşele ei, începu să vorbească tare pe socoteala omului care se lupta în tăcere şi singurătate cu toate nălucile trecutului său. Văzând că nici aici nu se poate distra fie şi câtuşi de puţin, Filo reintră în camera sa, unde cânele îl aştepta cuminte la picioarele patului.

— Haide, cuţulache, să vedem dacă nu ne-am uitat rolul. Allons! — şi, în faţa unor spectatori nevăzuţi, omul şi cânele începură să joace în odaia cenuştie şi slab luminată vestitul sketch al mizeriei umane, sketch care-i adusese întotdeauna atâta succes marelui clovn Bambus.

După ce obţinu un paşaport cu vizele necesare, Filo plecă în America, luându-şi bine'nţeles şi cânele. La New-York, merse la biroul lui Flink, însă nu-l găsi acolo

decât pe Sam Brown, căci acela se afla de-o săptămână la San-Francisco. Brown auzise de clovnul Bambus, despre care îi istorisise destule asociatul său, aşa că se grăbi să-i telefoneze. Flink îl conjură să nu-l lase din mâni pe Filo, ca nu cumva să încapă în ghiarele concurenţei, şi-i spuse că se va re'ntoarce chiar a doua zi cu avionul.

Filo încheie un contract avantajos cu agenţia Flink & Brown. Obţinu succesele cele mai mari pe scenele Broadway-ului. Apăru împreună cu Cuţulache şi Sbârligău în câteva filme ale lui Paramount. Era disputat de toate circurile mari şi, în curând, dobândi celebritatea unui Grock. „Bambus, Flush & Teddy" — respective Cuţulache şi Sbârligău — formau punctul culminant al tuturor programelor de music-hall.

Flink — cu un ochiu râdea, iar cu celălalt plângea. Râdea fiindcă Bambus îi aducea venituri imense, şi plângea fiindcă vestitul clovn specificase că nu va rămâne în nici un caz mai mult de-un an în America. Totodată, clovnul primise să se producă numai cu condiţia că, peste un an, îl va putea răscumpăra pe Sbârligău, pentru a-l lua cu sine în Europa.

PARTEA A ŞASEA

FUGA IN EGIPET

SCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I

Om fără somn

Isachie Lume se născuse într'o dimineaţă de 4 Ianuarie. Un astrolog îi făcuse horoscopul, spunându-i: — Ai un cer nenorocit. Viaţa dumitale va fi o înşiruire de înălţări şi de prăbuşiri. Trebuie să bagi de seamă. Poate că eşti sceptic şi nu crezi în afirmaţiile mele, însă te vei convinge cândva de temeinicia lor. Ţi-am însemnat un pasagiu din „Je lis dans les astres" a lui René Trintzius. Citeşte-l şi meditează. Şi Lume citise: „Occupation secrète. Travail dans la solitude. Oeuvres sociales. Toutes relations avec hôpitaux, prisons, asiles. En cas d'affliction, présence dans ces hôpitaux, prisons, asiles." Isachie se gândise mult la acest pasagiu. Intr'adevăr, îi plăcea alchimia. Citise aproape tot ce găsise în legătură cu ea. Îi plăcea şi singurătatea. Ar fi vrut să lucreze mult pentru societate, să se dedice operelor de caritate, să adune cât mai multă lume în jurul său, dar lumea îl privea cu ne'ncredere şi scepticism. Când, însă, lega prietenie apropiată cu cineva, era iubit şi stimat pentru caracterul său. Astrologul îi mai spusese: „Oa-

menii din zodia dumitale suferă adesea de acuzaţii nedrepte," — şi Isachie îşi amintea de următoarele:

Pe când era în clasa treia de liceu, unui coleg de-al său, Teodorescu Emilian, ulterior preot, i se furase un manual de matematici. Dirigintele, profesorul Mihai Ieşanu, ordonase o percheziţie şi manualul se găsise la Isachie. Scandal, anchetă, bătaie. Dirigintele era satisfăcut că descoperise pe hoţ. Zădarnic protesta Isachie că a cumpărat de la „Marca ţării" cartea. Nu voia să-l creadă nimeni. Totuşi, în cele din urmă, directorul ordonase să se ia informaţii şi la Zaionţ, proprietarul librăriei, de la a cărei secţie de anticariat afirma Isachie că-şi procurase manualul. Din fericire, librarul îşi amintea de la cine cumpărase cartea şi-l identificase pe adevăratul hoţ în persoana unuia din fraţii păgubaşului. Isachie Lume îşi amintea şi acuma de umilinţele prin cari trecuse cu prilejul acestei afaceri. Bădărănia dirigintelui, lipsa lui de perspicacitate, mojicia colegului, boicotul din partea tuturor elevilor din clasă îi rămăseseră pentru totdeauna întipărite în inimă. Se întrebase adesea, cu groază, ce s'ar fi întâmplat dacă Zaionţ nu l-ar fi recunoscut pe hoţ. Desigur că dirigintele n'ar fi ezitat să propună eliminarea lui din toate liceele, pedeapsă cu care fusese dăruit, pe când se afla în clasa întâia, un oarecare Popinciuc, care furase câteva creioane de la elevul Emil Repciuc, un insuportabil, blond şi limfatic „eminentist", protejat cu pasiune de Mihai Ieşanu. Apoi, Isachie se îmbolnăvise de tuberculoză şi trebuise să stea şase luni,

cumplite, chinuitoare, la spital, ca — în cele din urmă — să treacă şi prin puşcărie, iarăşi pentru o vină imaginară. In dorinţa de-a face bine, ajutase foarte multă lume, însă rezultatul fusese că nu se alesese decât cu neplăceri. Astfel, nu era de mirat că Isachie credea cu toată puterea în astrologie. Pasiunea pentru abscons şi misterios îl determinase să se intereseze mult de teatru. Incercase, chiar, să intre la conservator — secţia artei dramatice, — însă Alexandru Zirra, preşedintele comisiei de examinare, îl respinsese din cauză că dicţiunea nu-i era suficient de clară. Isachie fusese prea timid ca să arate că vrea să urmeze fără gândul de-a se face actor conservatorul. Vizitase odată — pe când era elev — culisele Teatrului Naţional din Cernăuţi şi rămăsese fascinat de atmosfera lor ireală, de ungherele întunecoase, de multele trape şi de treptele întortochiate, cari duceau în subterane. Pe atunci, încă nu ştia că actorii şi mai ales actriţele risipesc foarte repede acea „Stimmung" pe care scena o produce asupra profanilor. Isachie se pasiona, din aceleaşi motive, şi pentru gravuri. Ele îi păreau mult mai adânci în lăuntrul lor decât celelalte genuri de pictură. Gravurile îl invitau să treacă în ele, să le pătrundă dincolo de suprafaţă. Când mergea — noaptea — pe străzile cu case în vechiu stil austriac, se aştepta să audă deodată boncănitul misteriosului om cu picior de lemn, personagiu atât de grat autorilor de romane de groază, şi tresărea înfiorat de-o tainică plăcere când reuşea, în cursul îndelungatelor sale

peregrinări nocturne, să audă — lângă cimitir sau pe Weinberg — țipătul cucuvăilor. Odată, la o expoziție de animale, rămăsese mai mult de-o oră în fața unei bufnițe uriașe, care-l privea cu înțelepciunea tuturor eternităților ei păsărești...

Isachie nu prea avusese copilărie. Trăise de mic la oraș. Fiu unic, nu se bucurase de nici o plăcere alături de tatăl său pedant, un institutor mărginit, dar cu pretenții de educator, și de mama sa, o femee certăreață și mereu bolnavă. După ce satisfăcuse serviciul militar și-și luase la München doctoratul, fusese cuprins de o chinuitoare dorință de-a-și construi copilăria, pe care n'o trăise. In consecință, se refugia — oridecâteori i se prezenta prilejul — în fantastic și chiar în absurd, și citea cu lăcomie toate cărțile despre copii.

Avea o mare predilecție și pentru medicină, îndeosebi pentru endocrinologie. La München, era nelipsit de la cursurile de patologie nervoasă și de anatomie — și simțise o imensă bucurie când aflase că medicii români, în frunte cu doctorii G. Marinescu, Parhon și Daniel, sunt mult apreciați în străinătate.

Mai interesat de lumea sa interioară, pe care-o construia cu migală, decât de eventuale succese materiale și sociale, nu fusese prea entusiasmat de planul lui Leonțiu Vavra. Totuși, îl acceptase când își dăduse seama că probabila sa îmbogățire îi va permite să se dedice și mai mult fanteziei.

Banii și-i investise într'o fabrică de textile, la care

devenise, astfel, coproprietar. Prin investiţia sa, salvase de la faliment întreprinderea, care, ulterior, datorită priceperii unui energic director tehnic, adus din Polonia, luase un mare avânt. Nefiind lacom, Isachie îl plătea foarte bine pe director, obţinând în schimb posibilitatea de-a nu lucra aproape deloc.

Nervii, însă, i se toceau. Se simţea fără nici o axă. Era exasperat. Se lăsă văzut de un medic. Apoi, de încă unul. Primul îi spusese: „N'ai nimic. Distrează-te." Al doilea — îl sfătui la fel. Isachie era furios. „Poftim! Nici măcar bolnav nu pot să fiu!"

Intr'o după-amiază de toamnă, îşi aminti de dispariţia lui Filo Tainã. Până atunci, nu se gândise prea mult la ea, n'o analizase, nu-i căutase sensul. Acuma, însă, dorea să se lămurească neapărat cu sine însuşi în privinţa dispariţiei lui Filo. Se gândi o noapte întreagă la cauzele straniei fugi a prietenului său. „Se pare că toţi oamenii din generaţia mea," — îşi spuse târziu, când zorii prinseră să turbure cu lumina lor alburie puritatea unui întuneric fără stele, — „se simt cuprinşi la un moment dat de-o mare dorinţă de-a se naşte, oarecum, a doua oară. Cred că e un fel de vârstă critică a bărbatului. La femee, ea se produce îndeosebi fizic, la bărbat, spiritualiceşte. La treizeci de ani, fiecare bărbat trece prin cea mai cumplită criză. La treizeci de ani bărbatul simte cea mai chinuitoare nostalgie după copilăria şi adolescenţa sa. Tot atunci îşi dă pentru prima oară seama, complet şi definitiv, de moarte. Dacă depă-

şeşte momentul acesta de criză, se simte cu adevărat renăscut. Uită de copilărie. Ea nu-l mai interesează. Nu-l mai interesează nici moartea, şi nici dragostea, care e legătura dintre viaţă şi moarte. Panica de-a se perpetua, indiferent cum, nu-l mai încleştează, nu-i mai torturează până la absurd instinctul. Acuma, bărbatul se va gândi la sine ca om pentru sine. Nu mai aparţine nimănui. E rândul altora să-i aparţină. Timpul marilor linişti şi-a marilor creaţii începe abia după depăşirea crizei. Sunt curios dacă Filo a depăşit-o... Căci, cine n'o depăşeşte, e pierdut iremediabil." Isachie îşi aprinse o altă ţigară. Pornise un vânt destul de puternic, care arunca frunzele unui castan din apropiere în geam. Sirena unei fabrici din valea Prutului îşi chema la lucru muncitorii. Isachie coborî din pat şi privi în stradă. O ceaţă uşoară se târa dealungul caselor, o pisică matinală trecea agale strada, un câne lătra într'o curte din vecinătate şi de undeva venea scârţâitul unei căruţe. „Dupăce se va risipi ceaţa, va fi un timp foarte frumos," — se gândi Isachie. Apoi, trase storul. Se simţea mai bine în beznă. Spre deosebire de alţi oameni, Isachie nu se temea de întuneric. Dimpotrivă, avea impresia că întunericul îl apără, că-l înconjoară cu o pojghiţă protectoare, care îl izolează de orice neplăcere. Bâjbâi prin întuneric şi deschise bufetul. Îşi turnă orbeşte un păhărel de cognac, îl dădu pe gât şi se trânti iarăşi în patul care-i mai păstra căldura. Alcoolul îl moleşise întrucâtva; totuşi, încă nu reuşea să adoarmă.

După o oră, Isachie ajunse la o soluție, pe care o considera ca pe cea mai nimerită, și, atunci, somnul se prinse imediat de dânsul.

Isachie Lume luase hotărîrea să fugă și el.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

Ispita

Da, era toamnă deabinelea.

Ceaţa se risipea peste mirişti şi, când soarele răsări, câmpiile sclipeau ca argintul, căci le-acoperea bruma — prima brumă din anul acela.

Isachie Lume mergea cu paşi harnici, vioi, şi — ca şi cum un văl binefăcător s'ar fi aşternut peste tot ce i se'ntâmplase — fluiera de par'că a lui ar fi fost întreaga lume. Razele roşietice ale soarelui îi plouau luminos peste păr şi-i aureau fruntea, iar aburii, cari îi ieşeau din gură, păreau palele unui fum de primăvară. Răcoarea îl înviora pe Isachie, sângele circula mai repede şi părul îi flutura în vânt. Departe, dealurile împădurite se pierdeau albăstrui în pâclă. Pe mirişti, grămezile de bostani par'că ardeau — flăcări tainice deasupra unor comori din noaptea lui Sânzâiene.

Isachie întâlni o căruţă cu un moşneag şi cu o fată. Işi dădură veseli bineţe şi moşneagul, care mâna căluţii îndesaţi şi cenuşii, îl pofti în căruţă. Drumeţul sări sprin-

ten, din mers, peste draghină, aşezându-se lângă fata, care-i făcu bucuroasă loc.

— Da'ncotro ţi-i drumul, domnule? — se interesă bătrânul, ale cărui plete albe, frumos pieptănate, luceau ca omătul în lumina crudă a dimineţii.

— Nicăieri, moşule, — mărturisi Isachie, surâzând şugubăţ.

— Ţ! Ai grăit ca acela din poveste... Nu cumva îi fi fiind fecioru' lui Păcală...? — clipi şăgalnic din ochii verzui vizitiul, strunind caii, cari începură s'alerge în trap mărunt pe şoseaua umezită de brumă.

— Cam aşa ceva, moşule, — zâmbi şi mai larg Isachie.

— Apoi noi mergem mai aproape ca dumneata, domnule, — continuă moşneagul. — Ne ducem la sfânta biserică, s'ascultăm liturghia. Hai, vii şi dumneata cu noi?

— Bucuros! — zâmbi cald târgovăţul. — Măcar aşa să mă mai creştinez şi eu oleacă.

— Aiasta-i nepoata mea, Domnicuţa Aluion, — îi prezentă moşneagul fata, care-şi lăsase sfioasă în poală privirea. — Am şi-un nepot, pe Lăscăruş, da' acela a rămas acasă, să vadă de gospodărie, c'atâta tot îi familia mea. O Duminică vine fata cu mine la biserică, altă Duminică vine flăcăul, iar eu mă duc în fiecare Duminică s'ascult sfânta liturghie, că, deh, ca mâne m'a strânge Dumnezeu de pe faţa pământului şi'n iad nu ştiu zău dacă s'or fi făcând slujbe... Nu-i aşa, Domnicuţă, draga moşului?

— Iii... şi mata, tată-mare!

— Şăguiesc, fătuco... Poate că Dumnezeu s'a'ndura şi nu m'a trimite plocon lui Scaraoţchi... Thii, Doamne-iartămă! Ne ducem la sfânta biserică, iar eu vorbesc de dracu'! — şi bătrânul îşi făcu o largă cruce gospodărească. — Să ştiţi că Nichipercea a pus rămăşag cu soacră-sa să mă scoată din minţi în ziua aiasta cum nu se poate mai frumoasă.

— Aşa zic şi eu, tată-moşule. Deaceea, mai bine zoreşte căluţii, că, dealtfel, om ajunge abia la nafură, cum fac boierii cari numai ce-au intrat, că şi ies din biserică.

— Vrednică nepoţică am eu, domnule... — şi iscodi din ochi după numele surtucarului.

— Isachie Lume... — completă acesta.

— Isachie Lume... Frumos nume! Să-l porţi cu cinste.

— Mulţam!

— Numele meu îi Gheorghe Bojescu. Nu ştiu dacă l-am purtat cu cinste, dar nici ruşine nu i-am făcut. După cum îţi spuneam, tare vrednică nepoţică am. De când mi i-a strâns Dumnezeu pe fiică-mea şi pe giner'miu, Domnicuţa poartă întreaga gospodărie. Că eu, deh, cu bătrâneţele, iar Lăscăruş cu... tinereţele... mă'nţelegi dumneata, domnule Isachie Lume... — făcu din ochi, zâmbind pe sub mustaţa albă, Bojescu. — Dii, căluţii moşului, dii!

La biserică, Isachie evită să lege cunoştinţă cu intelectualii comunei şi-ascultă dintr'un ungher întunecos şi plin de sfinţi liturghia. Câţiva învăţători îl priviră curioşi, dar nu se-opriră prea mult asupra lui. Numai jandarmul Buzdugan, şeful de post, care era o namilă de mol-

dovean isteț de bună tradiție ostășească, nu-și deslipea de pe Isachie ochii. Trăgându-l la-o-parte pe fruntașul Sgreabțăn, îl întrebă în șoaptă:

— Cine-o fi acela? Târgovățul din ungher... Nu cel din ușă, măi!

— Habar n'am... Nu l-am mai văzut niciodată prin comună, — spuse fruntașul, examinând figura lui Isachie, peste-a cărui față tremura lumina aurie a unei făclii de sub icoana Maicii-Domnului.

— Să nu-l scapi din ochi! Cine știe ce neam afurisit o fi! Ian să-i ceri legitimația când va ieși din biserică... Fii țeapăn cu el!

— Am înțeles, să trăiți! — însă Sgreabțăn îl scăpă totuși din ochi pe Isachie, care ieși din biserică odată cu Bojescu și Domnicuța, ducându-se la căruța lor.

— Ș'amu ce-ai de gând să faci, domnule Isachie? — îl întrebă moșneagul.

O inspirație subită străbătu mintea lui Lume.

— Am de gând să rămân în satul acesta, — spuse el. — N'ai vrea să-mi dai mata casă și masă? Bine'nțeles, cu plată... Gândește-te dumneata oleacă și, dacă socoți, vorbește și cu nepotica dumitale.

— Îți dau bucuros! Iar cu nepotica n'am ce grăi, că văd cum își pleacă ochii. Suie în căruță, domnule Isachie. Cred că ț'a plăcea la mine.

La postul de jandarmi, Buzdugan se interesă la Sgreabțăn:

— Ei, cum se chiamă individul?

Fruntaşul trebui să mărturisească jenat că n'a reuşit să afle identitatea străinului.

Buzdugan ţinea mult să aibă linişte în comuna, care i se încredinţase.

Uneori, se abătea la Cuciurul-Mare câte-un sâmbătar, ca să facă prozelitism, dar şeful de post îl găbjea repede şi-l poftea să părăsească fără întârziere satul, sau câte-un borfaş de prin suburbiile Cernăuţilor, pe care Buzdugan îl dibuia cu tot atâta repeziciune.

Deaceea, spuse amărît:

— Of, măi Sgreabţăn, tu niciodată n'ai să ajungi sergent, că tare eşti moale şi pâclos la minte!

Sgreabţăn ofta şi el; ştia că şeful de post are dreptate, aşa că nu-i purta nici o pică pentru imputări. Afară de aceasta, Buzdugan era bun ca pânea cea caldă şi fruntaşul ţinea ca la un tată la dânsul.

Desigur că Lăscăruş pândise întoarcerea lui Gheorghi şi-a Domnicuţei, căci — de'ndatăce căruţa se ivi la cotitura uliţei — flăcăul se şi repezi să deschidă poarta cenuşie, afumată de vreme. Un dulău uriaş o sbughi din ogradă şi prinse să latre voios, sărind în jurul cailor, cari îşi încetiniră mersul. Lăscăruş vru să spună ceva, însă văzu că în căruţă se află un străin, aşa că tăcu, aşteptând ca Gheorghi sau Domnicuţa să'nceapă vorba.

Isachie îşi roti privirea asupra gospodăriei. In mijlocul ogrăzii cuprinzătoare se ridica, între nişte tei cari ajungeau cu creştetul până la cer, casa acoperită cu

tablă; sub streşini atârnau cercei de păpuşoiu peste faţa albă ca omătul a pereţilor. In fundul ogrăzii, de unde o grădină vastă se desfăşura până la părâu, şura de scânduri îşi căsca lacomă gura imensă, ca şi cum ar fi aşteptat să'nghită mii de harabale cu grâu. Grajdul, văruit curat ca şi casa, părea încăpător şi bine luminat, iar câteva coşare se-aliniau cuminţi lângă poartă.

Gheorghi sări uşurel ca un flăcăuandru din căruţă şi slobozi în mânile băietanului hăţurile noui, bătute boiereşte cu ţinte de-alamă. Domnicuţa coborî cu graţia unei prinţese, care descinde dintr'o caleaşcă de aur în braţele Făt-Frumosului ei. Bătrânul controlă dintr'o privire dacă totul e'n ordine. Apoi, îi porunci lui Lăscăruş să deshame şi să lase slobozi telegarii prin ogradă. Băietanul făcu întocmai, iar Gheorghi împinse sub un şopron căruţa.

După acestea, moşneagul îşi apucă de mână nepotul şi-l duse în faţa lui Isachie.

— Iată, domnule Lume, aiesta mi-i Lăscăruş. Nu te uita că-şi pleacă în pământ ochii. Aşa-i el, ruşinos ca o mireasă, da' vrednic la treabă ca un smău.

Isachie strânse puternic mâna băietanului.

— Imi plac oamenii vrednici, Lăscăruş. Cred c'om putea fi prieteni buni amândoi. După ochi, eşti deschis la suflet şi săritor în timp de necaz.

— Iii... nu-i mai da nas, — se-oţărî vezi-Doam'te Bojescu; de fapt, era mulţumit că Lume nu e ca alţi intelectuali, cari îi consideră pe ţărani drept nişte fiinţe in-

ferioare, menite doar să sgârie pământul pentru a-i hrăni pe ei. — Amu, hai în casă, domnule Isachie. De-bună-seamă că-i fi ostenit. Domnicuţă, ian pregăteşte un pahar cu apă şi-un fagure de miere pentru domnul nostru.

In casă, aceeaşi ordine înviorătoare. Bucătăria — oglindă; celelalte trei încăperi, de asemenea. In „odaia cea mare", grămădită pe două laviţe largi cât nişte paturi, înflorea zestrea Domnicuţei: covoare, perne, cămăşi de borangic, catrinţe ţesute cu fir. Pe grinzi, mere, pere şi mănunchiuri de busuioc. Intr'o odăiţă, deasupra unui tăpcean, veghia icoana sfântului Ioan-cel-Nou de la Suceava, patronul Bucovinei.

Dupăce se ospătă, Isachie porni la taifas cu bătrânul Bojescu şi cu Lăscăruş. Domnicuţa — parte femeească fiind... — sta oleacă mai la un colţ şi asculta fără să se-amestece în vorbă; uneori, ochii i se întâlneau cu ai lui Isachie; atunci, fata prindea roşeaţă de garoafă în obraji şi-şi trimitea repede pe sub câte vre-o laviţă privirile... Târgovăţul simţea cum inima i se încălzeşte tot mai mult la aceste tainice iscodiri din ochi; deaceea, nu zăbovi să-i mulţumească în gând bunului Dumnezeu că i-a îndrumat încoace şi nu pe alte meleaguri paşii.

In noaptea aceea, Isachie dormi ca un copil. A doua zi dimineaţă, merse în câmp, se trânti pe un hat şi începu să se gândească la Domnicuţa. Rămase până spre amiază acolo. In drum spre casa lui Bojescu, îşi spuse:

„Da, cred că în fata asta îmi va sta împlinirea. Mă voiu întoarce la plug şi la coasă. Voiu ara pentru dânsa

pământurile şi pentru dânsa voiu strânge dealungul toamnelor roadele pământului."

In ogradă, Lăscăruş îi făcu cunoştinţă cu Niculuţă Hnat, un flăcău din cătunul Sălişte, vatra satului Cuciurul-Mare. Băietanul venise la desfăcatul păpuşoilor, cari se ridicau ca nişte mormane de aur lângă fântână. Pe Isachie inima nu-l răbdă să stea degeaba lângă ei, aşa că se repezi să lucreze şi el. In curând, se deschise o fereastră şi Gheorghi îi pofti la masă — o masă îmbelşugată şi gustoasă, pregătită de Domnicuţa. Bucatele fumegau plăcut în talgere mari, mămăliga se răsturnase pântecoasă pe fundul de lemn, cana cu apă şi ulcelele păreau o călugăriţă voinică, înconjurată de şcolăriţe, iar o strachină plină cu mere aducea miresmele unei grădini întregi în casă.

Bătrânul Bojescu imploră binecuvântarea lui Dumnezeu asupra bucatelor şi bărbaţii începură să mănânce cu voioşie.

Isachie o privea mereu pe Domnicuţa, dar — deastădată — căutătura îi era deschisă, mergea drept în faţă.

„La sfârşitul mesei o voiu cere de soţie. Am să-i spun lui Gheorghi cine sunt. Ii voiu vorbi cinstit, lămurit, ca nu cumva să mă considere ca pe-un tehuiu sau ca pe vre-un înşelător."

Continua s'o privească pe Domnicuţa, însă dânsa nu-şi întorcea spre el faţa, ci îi servea tăcută şi cu ochii la talgere pe bărbaţi.

Târgovăţul nu observa că Niculuţă Hnat, care era un

băietan frumos, cu frunte luminoasă, se uita şi el la fată, şi că bătrânul Bojescu are un zâmbet îngăduitor pentru flăcăul din Sălişte.

Erau acuma aproape de sfârşitul mesei şi Isachie vru să deschidă vorba, când Gheorghi îi spuse:

— Ian uită-te, domnule Lume, cât de ruşinoasă e fata mea! Nici astăzi, că-i logodită de cinci luni cu Niculuţă, şi tot nu vrea să-i răspundă cu o uitătură mai dulce. D'apoi la nuntă ce-i face, draga mea?!

Şi râse cu un hohot bun şi sănătos.

Fata alergă în grădină, de unde nu se reîntoarse până ce bărbaţii nu se aşternură iarăşi la lucrul lor.

— S'or însura după Bobotează, — grăi bătrânul Bojescu. — Imi place de Niculuţă, că-i băiat tare vrednic şi-i pricepător la toate.

Hnat trase către casă cu coada ochiului, însă Domnicuţa, care privise prin fereastră, îşi ascunse repede capul în întunecimea odăii.

La cină, Isachie îi comunică bătrânului că va pleca a doua zi.

Pasă-mi-te că Gheorghi se dumerise cum stau lucrurile, căci vorbi astfel:

— Bine, domnule Lume. Şi să nu-ţi fie cu supărare că s'a întâmplat aşa. Ţi se vede din ochi că eşti om ales la suflet. Deaceea, mă întristează plecarea dumitale.

Isachie îi înmână un dar în bani pentru nunta Domnicuţei.

După ce toţi cei din casă adormiră, lăsă pe masă, într'un plic, un dar şi pentru Lăscăruş şi plecă.

In drum spre gara Cuciurului-Mare, se isbi de Sgreabţăn. Bucuria jandarmului! Se şi vedea răsplătit cu laude de către Buzdugan. Il conduse la jandarmerie pe târgovăţul, care îi produsese atâta bătaie de cap, însă — în loc să fie elogiat — se pomeni cu noui imputări, deastădată şi mai amare, căci şeful de post, dându-şi seama cu cine are de-aface, îşi ceru scuze dela Isachie Lume.

Lui Sgreabţăn, îi grăi după cum urmează:

— Măi omule! Ţi-am spus să te interesezi cine e domnu', dar nu să-l aduci pe sus, ca pe-un sâmbătar! Of şi iarăşi of! Ai să-mi scoţi sufletul, măi Sgreabţăn.

Faţa fruntaşului era atât de dezolată, încât Isachie Lume isbucni într'un râs straşnic, căruia i se asocie şi şeful de post.

Apoi, nevasta lui Buzdugan aşternu masa, la care se-aşezară cu toţii; se veselea până şi Isachie; totuşi, uneori, un şarpe îi muşca inima.

Se întrebă:

„Dece am fugit iarăşi?! Ar fi trebuit să rămân, ca să-mi măsor cu Niculuţă puterile şi s'o cucerese pe Domnicuţa. Zădarnic! Văd că-mi lipseşte egoismul acela sănătos, reconfortant, care-l face fericit pe om."

CAPITOLUL III

Convorbire în ograda mănăstirii

Stareţ al mănăstirii era prea cuvioşia sa părintele Atanasie Sfeclă.

Inainte de-a intra în cinul monahicesc, părintele Atanasie purtase numele de „Avacum" şi fusese paroh în Cuciurul-Mare. După moartea Pulheriei, soţia sa, ceruse să intre în mănăstire, unde ajunsese arhimandrit. In tinereţele sale, fusese om aprig şi luptase sub Austriaci în Bosnia. Impărăţia îl decorase în două rânduri pentru vitejia lui. Re'ntorcându-se în Bucovina, începuse să studieze teologia şi fusese întâiul preşedinte al „Academiei ortodoxe", în care calitate stătuse în strânse legături, spre folosul Românilor, cu mai-marii mireni. Când primul tren românesc trecuse prin Cuciurul-Mare, dânsul — împreună cu părintele paroh Ioan Popescu, cu părintele cooperator Gavriil şi cu părintele cooperator Isidor Grigorovici — fusese acela, care reprezentase satul; ţinuse, atunci, o voroavă de adânci înţelesuri şi sguduitoare simţăminte, o voroavă, care adusese multe lacrimi în ochii ofiţerilor români.

Isachie Lume găsi imediat un prieten în părintele arhimandrit. Fără să fie mistic sau ars până în cele mai ascunse străfunduri de văpaia credinței, stareţul Atanasie era, totuşi, un călugăr din cei ce fac numai cinste ortodoxiei. Om de carte, lămurea pricepere şi faţă de oameni ca Isachie, care, încetul cu încetul, începu să se introducă în toate rânduielile mănăstireşti. Asista înfiorat la slujbă. Acolo, în nava bisericii, avea într'adevăr sensaţia că se află într'o corabie care-l duce către Dumnezeu.

Intru Domnul ucenicea sub veghierea stareţului şi fratele Vladimir Pătraşcu.

— Nu ştiu dece ai venit dumneata încoace, — îi spuse dânsul într'o seară luminată de lună, — dar pe mine m'a adus plictiseala. Oraşul mă neurastenizase. Am venit aici să stau o lună şi iată că au trecut doi ani de-atunci, şi tot n'am plecat. Am venit ca la un hotel, însă într'o noapte m'am gândit la turla veghetoare a bisericii şi m'am hotărît să rămân pentru totdeauna. Poate să ţi se pară absurd, dar aşa s'a întâmplat. Şi, acuma, cred în Dumnezeu, domnule Isachie. Cred.

Stăteau pe treptele arhondaricului. Călugării se culcaseră. Numai la Atanasie mai era lumină — gingaşă, albăstruie. Isachie ştia că stareţul citeşte în fiecare seară din „Istoria bisericii universale" a lui Eusebie Popovici sau din „Vieţile sfinţilor". Luna tocmai ajunsese dincolo de turlă, aşa că o aureola ca pe-un cap de sfânt.

După o tăcere, continuă:

— Ştii ce m'am gândit? Că, dacă lumea e atât de rea

astăzi, aceasta se datorește împuținării mănăstirilor și-a schiturilor. Omenirea nu se mai înmulțește, ci se fabrică în serie pentru scopuri statale. Uniunea sovietică oferă un exemplu îngrozitor în privința aceasta. Nu mai există castitate, nu mai există frăție, nu mai există dragoste adevărată, care să justifice căsătoria. Nici viața socială, nici orice alt considerent în afară de dragoste nu poate justifica taina căsătoriei. Totuși, oamenii se căsătoresc și fac copii. Îți poți închipui ce fel de copil poate fi acela, care se naște din părinți luați fără dragoste. Va fi întreaga lui viață bolnav sufletește. N'am fost niciodată un om moral, într'un anumit fel, și cred că nici nu sunt, însă morala m'a pasionat întotdeauna. Poate că deaceea am învățat dearostul epistolele sfântului apostol Pavel, care-a scris: „Cel ce s'a căsătorit se îngrijește de ale lumii, cum să placă femeii!" Și asta chiar când femeea e ca ilustra doamnă Karin Michaelis, celebra cocotă intelectuală, care le sfătuiește pe femei să-și părăsească bărbații, dacă aceștia nu le pot satisface până la spasm. Te-ai întrebat vreodată pentru ce trăiesc miile de mii de femei vopsite, cari își plimbă impertinența geneziacă pe marile bulevarde ale metropolelor internaționale? De iubit, nu sunt capabile să iubească. Sunt un fel de trântori de sex feminin, târfe de lux, chiar când sunt căsătorite. Dacă rămân însărcinate, avortează, distrugându-și astfel până și sensul existenței. Numai un fapt poate salva prestigiul femeii... Mama! Mă închin în fața oricărei mame de pe lume. Tatăl meu era alcoolic. Și iată

decc. In timp ce Ruşii, comunizaţi şi beţi de sângele frontului, se retrăgeau din nordul Bucovinei prin satul nostru, tata sta la poartă, cu o coşarcă plină de pâni lângă el. Cum intra un Rus, primea o bucată de pâne şi-o înghiţitură de rachiu. Dacă nu se declara mulţumit numai cu atâta, căpăta şi câteva ruble pe deasupra. Unii deveneau ameninţători şi voiau să pătrundă neapărat în casă, unde tata ascunsese caii şi vacile. In cea de-a opta zi, un grup de bolşevici s'a năpustit asupra mamei. Tatii, îi puseseră în piept baioneta. Norocul lui a fost că între soldaţi se găsea şi un Român basarabean, care se numea Alexandru. Dacă acela n'ar fi intervenit, Ruşii l-ar fi căsăpit pe tata. Scurt după-aceea, au intrat Austriacii în comună. In tot cursul celor opt zile de retragere a hoardelor bolşevice, tata n'a dormit decât pe apucate. Ca să poată resista, bea câte un pahar de rachiu. In cele opt zile, părul i-a albit cu totul. De-atunci, din timpul retragerii aceleia blestemate, a început să bea tot mai mult, până a devenit alcoolic. Cunoşti desigur fazele alcoolismului. Intâiu, te simţi înviorat, bine-dispus. Apoi, te moleşeşti. Iţi vine să dormi mereu. Nu te mai interesează nimic. Cum se trezea dimineaţă, tata bea. Bea şi se culca iarăşi. Nu se trezea decât ca să bea din nou. Evident, a decăzut foarte repede. Aveam doisprezece ani când a murit în urma unei pneumonii. Rudele nu s'au sinchisit de mama, ci au lăsat-o în plata-Domnului. Mama nu s'a plâns. A început să conducă ea gospodăria. A condus-o atât de bine, încât a putut să ofere o zestre

frumuşică surorilor mele. Am văzut-o muncind ca o roabă. Se scula cu noaptea în cap şi se culca întotdeauna ultima. Când eram bolnav, tremura pentru mine. Simţeam că ar fi fost oricând în stare să-şi dea viaţa pentru mine. Mama n'a purtat niciodată rochii de mătasă. Nu şi-a permis nici cel mai mic lux. Tot scopul vieţii i-am fost noi, copiii. Crezi că unei astfel de femei i-ar fi trecut vreodată prin minte să-şi pună problema satisfacerii complete sau a avortului? Priveşte câte femei avortează astăzi. Şi asta nu fiindcă n'ar avea cu ce să-şi crească plozii, nu, ci pentrucă s'ar simţi stingherite în viaţa lor de cocote legale. Soţiile lucrătorilor, ale ţăranilor, ale micilor burghezi nu recurg aproape niciodată la avort. Numai femeile obişnuite cu luxul inutil al vieţii mondene preferă această pruncucidere râsului reconfortant al unui copil. Dacă aş fi căsătorit şi soţia mea ar avorta, fără să fie nevoită din cauza vre-unei boli, sunt sigur că mi-ar pieri imediat orice dragoste faţă de dânsa, chiar dacă această dragoste ar fi cea mai puternică din lume. Vezi, eu am o mare încredere în poporul nostru. Un popor, care naşte mame ca ale noastre, e un popor mare. Ai observat încă un lucru...? Noi nu exportăm dansatoare de music-hall. N'avem artiste picante de celebritate mondială, cu cari să zăpăcim lorzi sau magnaţi americani, dar ne putem mândri cu câteva scriitoare excepţionale, cu câteva cântăreţe ilustre, cu câteva femei, cari au făcut enorm pentru neamul acesta. Femeea română e profund cinstită. In ţara noastră, n'au existat scandaluri mondene ca în

alte părți. Sau, când s'au întâmplat, au fost provocate întotdeauna de către femeile străine, cari trăiesc la noi.

O liniște deplină domnea în ograda mănăstirii. Numai hargații Pavel și Nichita mai umblau prin întunericul luminat de lună. Ei și, uneori, motanul cuviosului Nectarie... Frigul aspru al sfârșitului de Noembrie îi înviora pe Isachie și Vladimir. Într'un târziu, bufnița uriașă, pe care-o îmblânzise cuviosul Tit, sbură pe lângă cei doi conlocutori ca, apoi, să se piardă spre ograda grajdurilor.

Lumina dela fereastra arhimandritului se stinse.

— Acuma, prea cuvioșia sa își începe visurile, — grăi Vladimir.

— Oare noi vom ajunge vre-odată la liniștea lui? — vorbi, mai mult pentru sine, Isachie.

Pătrașcu făcu un semn către cer.

„Da, numai Acela le știe pe toate," — se gândi Lume.

Motanul cuviosului Nectarie se așeză lângă ei.

— Călugării trăiesc exact ca niște copii, — spuse după un timp, Isachie. — Vezi, asta îmi place cel mai mult aici. In lumea de-afară, o țigară, o partidă de taroc, o discuție la un păhărel de vin sau o plimbare sunt un lucru obișnuit. La mănăstire, însă, ele iau proporțiile unui mare eveniment. O mănăstire se compară cu un internat, iar monahii cu niște copii.

— Părintele stareț, — grăi Vladimir, — e un om într'adevăr excepțional. Știe foarte bine că, în zilele de azi, când ispitele's atât de puternice, monahii nu mai sunt în stare să respecte orânduielile sfântului Antoniu. Formal, pretinde ascultare desăvârșită, însă știe să în-

chidă ochii când află de inocentele abateri ale călugărilor. In felul acesta, o ţigară devine un deliciu, inofensivul tarocaş o mare petrecere şi-un păhărel de vin un tainic şi plăcut păcat... Până la părintele Atanasie, nu se prea citea în mănăstire. Venind arhimandrit prea cuviosia sa, a început să'ndemne de îndată la carte călugării. Mai cu duhul blândeţii, mai cu certare, i-a adus pe toţi la plăcerea slovei. Astăzi, până şi părintele Tit, după cum vei avea prilejul să constaţi, a ajuns doftor în „Vieţile sfinţilor". Da, da, zece mii de oameni ca arhimandritul nostru şi să vezi cum ai schimbat faţa lumii!

— Şi când te gândeşti că a fost şi pe front!

— Căile Domnului sunt uneori foarte întortochiate, însă duc întotdeauna la ţintă. Dar nu crezi, frate Isachie, c'ar fi timpul să-l ducem la culcare pe domnul motan? Mă tem că părintele stareţ ne vede şi că va bate în geam, ca să nu-i stricăm turma...

Insă motanul o svâcni spre treburile sale cele pisiceşti...

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV

Infrângerea trufiei

— Amarnic viscol, urgia lui Dumnezeu, nu alta! — exclamă starețul când o răbufnitură mai puternică isbi în geamul astupat cu zăpadă al chiliei în care se-adunaseră în jurul unei căni cu vin fiert călugării Nicodem, Nectarie și Tit, împreună cu Isachie, care le ținea bucuros hangul.

— Așa ceva nu s'a mai pomenit de când țin minte, — spuse Nectarie. — Nu numai că viscolește, dar e și frig. Cel puțin treizeci și cinci de grade.

— Bine de noi, că stăm aici, lângă bunătatea asta de vin, — grăi Nicodem. — Dacă prea cuvioșia sa îmi va da deslegare, îmi voiu aprinde țigara...

— ...păi de-o jumătate de ceas o tot sucești între degete, — zâmbi cu îngăduință starețul. — Aprinde-o, părinte Nicodem. — Iată, în seara asta oiu pufăi și eu câteva fumuri din iarba celui rău, — și se gândi la anii tinereței sale, trăită cu multă cazină prin internate urâte și friguroase, când singura plăcere ce și-o putea îngădui

era să fumeze pe furiș, noaptea, o țigară sub pătura prea subțire.

Limba lui Tit se deslegă și prinse a spune despre sihastrul Iacov din țara Feniciei, cel care, în păcat fiind căzut, s'a pocăit.

— Să nădăjduim că asta nu ne-o istorisești ca à-propos la iarba noastră... — se sborși cu haz Nicodem.

— Ferească sfântul! — spuse Tit. — Și, ca dovadă că nu, iată că te-oiu ruga să-mi dai și mie o țigară... Numai să nu mă amețească... Știi... eu nu duhănesc furtai-furt ca mata...

— Bată-te să te bată! Apoi frumos e să mă părăști la părintele stareț?

— Pace între voi, fraților, că eu nu-mi plec la nimic urechea în sara asta, — îi împăcă moșneagul.

Isachie zâmbea blând la pricinile inofensive ale călugărilor, cari se prefăceau cu atâta talent a fi certăreți, când, în realitate, nu era decât miere în inima lor.

In cele din urmă, Tit putu să continuie istorisirea despre Iacov cel din cetatea Porfirionului Feniciei. Nu-l întrerupea decât urletul furtunii. Atunci, Tit tăcea până ce viscolul renunța să se mai lupte cu geamul.

Când călugărul termină, Isachie îi spuse că numai Mihail Sadoveanu are asemenea dulceață în graiu — ceeace îl bucură atât de mult pe Tit, încât își scutură încurcat barba stufoasă și cârlionțată.

Tocmai vru să răspundă ceva în duh umilit, însă orcanul re'ncepu cu așa de cumplită putere, că toți priviră

oarecum înspăimântaţi spre întunericele dindărătul perdelei de omăt, din care ghiarele vântului smulseseră câteva fâşii.

Nicodem spuse cu glas mic:

— Mi se pare că se desluşesc şi urlete de lupi.

— Cred că Vladimir va fi fost destul de cuminte ca să nu pornească de'ntoarcere pe-aşa vreme, — rosti îngrijorat stareţul.

— Dacă pornea pe vreme liniştită, era acuma aici, — încercă să-l potolească părintele Tit. — Socot că prea cuviosul Pancratie nu-l va fi lăsat să ia drumu'n spinare.

— Asta-i şi socotinţa mea, — spuse Nectarie, aprinzându-şi nervos altă ţigară.

Isachie îşi roti prin chilie privirea. Lumina lămpii cu petrol aşternea o mare blândeţă pe chipul tuturor, iar pe pereţii îmbrăcaţi cu scoarţe umblau fluturi palizi ca mierea albinelor de la munte. In sobă, jarul licărea potolit, încălzind blana motanului îndrăgit de părintele Nectarie. De mult nu se simţise atât de bine Isachie. Aici, i se părea că se găseşte pe-o corabie fermecată, izolată de restul lumii, departe de orice inutilă sbatere omenească. Apoi, avu impresia că păcătuieşte printr'un astfel de gând. „Credinţa e viaţă în Dumnezeu, nu proprie linişte şi comoditate sufletească," — se gândi Isachie. — „Doamne, oare şi aici trebuie să fiu egoist?"

Atanasie începu să istorisească despre întâmplări din războiul bosneac.

Monahii se bucurară: când stareţul îşi deslega traista cu amintiri, însemna că e foarte bine dispus.

Il ascultau cu multă atenţie, căci Atanasie avea graiu bogat în culoare şi plin de întorsături isteţe.

Tresăriră cu toţii când cineva sgâlţâi cu putere uşa.

Stareţul privi cu mirare într'acolo şi Nectarie se ridică să tragă zăvorul.

— Tu eşti, Pavele? Da' ce s'a 'ntâmplat? — întrebă moşneagul.

Hargatul cel tânăr intră cu sfială în chilie.

— Vorbeşte, Pavele, — îl îndemnă stareţul, făcându-i semn să se apropie.

— Prea cuvioşia voastră, eram în şură şi dădeam jos nişte fân pentru cai, ca să-l am la'ndemână mâne dimineaţă, — începu Pavel.

— Apoi asta-i o mare nechibzuinţă, — îl întrerupse bătrânul. — Am poruncit să nu umblaţi cu fanarul aprins prin şură, că se poate întâmpla o mare nenorocire.

— N'am umblat cu fanarul, căci văd bine şi prin întuneric, — explică Pavel cu glasul său blând, şi reluă firul: — Când mi-am aruncat prin ferestruică privirea, mi s'a părut că zăresc o lucire roşietică sub pădure. Uitându-mă mai bine, am deslușit un foc prin perdeluirea ninsorii.

— Ţi s'o fi năzărit, băiete, — rosti neîncrezător stareţul. — Cine să facă foc pe aşa vreme sub pădure?

— Poate că-i om în primejdie, — mai mult şopti decât vorbi Nicodem.

— Da, — spuse şi Pavel. — Şi mă tem să nu fie fratele Vladimir.

Un fier ascuţit trecu prin inima tuturor; apoi, însă, stareţul rupse tăcerea:

— Fratele Vladimir ştie drumul, şi de sub pădure până aici nu-i decât un chilometru şi jumătate, cel mult. Nu poate să fie dânsul.

— Dar dacă s'au dat lupii la el?! — cuteză hargatul. — O fi aprins focul ca să-i ţie de lângă dânsul.

Stareţul se gândi câtva timp şi i se adresă lui Isachie:

— Dumneata eşti cel mai tânăr dintre noi şi ochii ţi's mai buni. Iată ce te rog... Imbracă şuba mea şi du-te până în şură cu Pavel, ca să vezi dacă e aşa cum susţine.

Isachie îl urmă în ogradă pe servitor.

Orcanul — să-l isbească la pământ, nu alta.

— Dece umbli cu capul gol, măi omule?! — îl dojeni pe hargat.

— N'aveţi nici o grijă, că nu mi se'ntâmplă nimic, — spuse Pavel şi râse blând, însă îndată îl năpădi o tusă uscată şi rea.

Ieşiră din cuprinsul mănăstirii şi trecură în ograda grajdurilor.

Aici, ne mai fiind la adăpostul zidurilor, Isachie simţi că viscolul îl orbeşte. Pavel râse încet şi-l luă de mână, ca să-l conducă. Lume se lăsă cu totul în voia lui şi nu-şi redeschise ochii decât când intră în şură.

— Stai să răsuflu oleacă, măi Pavele... Uf! Credeam că mă înăbuş.

Hargatul râse iarăşi, tot fără răutate, şi râsul se termină din nou cu tusa aceea uscată.

— Trebuie să te îngrijeşti, băiete, că, dealtfel, ai să dai în oftică, — şi Isachie îl sfătui să bea lapte cu unt şi ouă crude.

Când respiraţia reveni la normal, Isachie bâjbâi pe scară după hargat.

Ajungând sus, se lăsă dus la ferestruică.

Işi încordă văzul, dar nu desluşi nimic prin ninsoare. Bezna era deplină, grea ca o stâncă prăbuşită peste gura unei peşteri. Cerul nu se deosebea de pământ. Nici o luminozitate nu voia să îndulcească smoala de iad a nopţii.

— Nu văd nimic, Pavele, — spuse Isachie după un timp. — Ţi s'o fi năzărit. Nu-ţi mai face inimă rea. Du-te la culcare, că ai muncit destul astăzi.

Re'ntorcându-se în chilie, grăi către stareţ:

— N'am reuşit să văd nimic. Desigur că va fi fost doar o năzărire de-a servitorului. Afară e urgia lui Dumnezeu şi nu deosebeşti nimic nici la doi paşi.

Nicodem încercă să istorisească o întâmplare hazlie, însă voia cea bună nu se restabili. Părintele stareţ îşi mai aprinsese o ţigară şi privea absent în colacii de fum, Tit îşi juca prin barbă degetele, iar Nectarie trăgea cu urechea mai mult spre vântul, care sgâlţâia fereastra, decât spre cuvintele lui Nicodem. Isachie avu deodată impresia că un frig mare s'a lăsat în chilie, că lumina lămpii s'a înconjurat de nişte fluturi cenuşii şi

că undeva, foarte departe, o cucuvea cobeşte a moarte.

— ...ţineţi minte cum a adormit odată la masă cuviosul nostru Tit? Nectarie, bată-l norocul, i-a schimbat cu un morcov chiorchina de strugure din talger şi, când s'a trezit, Tit mai-mai să creadă că însuşi necuratul i-a făcut această figură... Nu-i aşa, frate Tit? — însă călugărul nu auzi întrebarea lui Nicodem.

Continuând să-şi chinuiască barba, care i se încălcise de-atâta umblare a degetelor, Tit privea în gol, ca şi Atanasie.

— Mai pune un lemn pe foc, frate Isachie, — spuse Nectarie. — Nu ştiu dece mi-i aşa de frig...

Isachie adună cărbunii şi vârî un butuc noduros în sobă; lemnul începu să trosnească, răspândind o ploaie de scântei din cărbunii de dedesubt; apoi, o flacără subţire cuprinse butucul şi lumina ei roşietică însomnoră ochii lui Isachie.

Nectarie tocmai turna un nou rând de pahare din cana cu vin fiert, când se auzi iarăşi un bontănit în uşă.

Deastădată era Nichita, tovarăşul de grajd al lui Pavel.

Stareţul par'că presimţea că nu i se aduce o veste bună, aşa că se'ncruntă.

— Prea cuvioşia voastră, — rosti gâfâind Nichita, — Pavel a luat cojocul pe dânsul şi-a plecat din ograda grajdurilor. A dispărut aşăş-îndată spre pădure. Spunea că se duce să-l mântuiască pe fratele Vladimir.

— Asta-i curată nebunie! — exclamă bătrânul. — Merge la moarte sigură.

— Aşa i-am spus şi eu, dar n'a vrut să m'asculte. A sărit peste poartă şi s'a dus cântând. Am auzit încă mult timp cântecul lui. Apoi, a început să urle un lup şi, înspăimântându-mă, am fugit încoace, ca să vă vestesc prea cuvioşiei voastre. Am ajuns într'un suflet aici.

Isachie ieşi în ogradă. Auzi în întuneric — sau i se păru că aude — un lălăit depărtat.

„Nici orcanul nu-i poate acoperi glasul," — se gândi Isachie. — „Iată, sluga aceasta e mai aproape decât mine de tainele lui Dumnezeu," — şi începu să plângă amar în noaptea înebunită de viscol.

Dupăce sărise peste poartă, Pavel pornise voinicește prin nămete. Nu se oprea decât când tusa lui uscată prindea să-i sgârâie gâtlejul. Ca să-şi facă puţin curaj, cânta. Nu cânta o melodie anume, căci urechile sale nu isbutiseră niciodată să-i încopcieze un cântec în auz. Lălăia doar la întâmplare şi se bucura când îi se părea că sunetul e frumos. Cântând, avea impresia că slujeşte o liturghie pentru poporul copacilor pădurii, de care se apropia. Auzise şi dânsul, ca şi Nichita, urletele unui lup, însă nu se temuse. Grija sa mare era să nu piardă direcţia locului unde zărise focul acela, care îl chemase. Când i se păru că nu mai poate fi departe de marginea pădurii, se opri şi-şi şterse sudoarea de pe frunte. Obosise ca şi cum ar fi tăiat o zi întreagă lemne. Cămaşa se

făcuse leoarcă şi i se lipise de spate. Părul îi era plin de zăpadă, aşa că îi ţinea loc de cuşmă.

Deodată, furtuna se potoli ca prin farmec. Ninsoarea prinse să se aştearnă liniştit, fără nici un vârtej. Acuma, Pavel crezu că e nimerit să pornească strigăte lungi în direcţia pădurii. Se sforţă să strige cât mai puternic, căci perdeaua de zăpadă îi muia glasul.

Nu răspundea nimeni. In bezna aceea, hargatul avea impresia că se află într'un mormânt. Totuşi, nu se descurajă, ci continuă să strige până când auzi, undeva în stânga sa, urletul hămesit al unui lup, urlet rău, crud, care par'că muşca din fulguirea deasă a acestei nopţi adânci şi fără sfârşit. Atunci, Pavel tăcu un timp, ca să nu atragă spre sine fiara flămândă şi înebunită de frig.

Intr'un târziu, hargatul îşi reluă strigătele, însă ele nu aduseră nici deastădată vreun răspuns.

„Poate că, într'adevăr, totul n'a fost decât o năzărire," — se gândi dânsul; îi era frig; mânile îi ardeau de ger şi sudoarea începea să-i îngheţe pe frunte.

Piciorul i se poticni într'o groapă. Căzu în genunchi şi rămase aşa câteva minute. Dupăce îşi frecă fluierul piciorului, care se lovise în cădere, se ridică icnind, dar nu făcu decât un pas, că se poticni iarăşi. Totuşi, nu mai căzu.

Mergea drept înainte. In curând, începu să dea de câte-un copac, semn că pădurea era aproape de-tot. Inălţându-se uriaşi, copacii păreau că vor să împiedice cu pumnii lor nenumăraţi prăbuşirea cerului înourat, care

amenința să înăbușe lumea în noianul lui de zăpadă. Oprindu-se, Pavel mângâie trunchiul unuia din copaci, ca să-i mulțumească astfel pentru prietenia, pe care o arătau el și frații lui bietului pământ cotropit de nămeți.

Când socoti că s'a apropiat îndeajuns de pădure, își reîncepu chemările:

— Frate Vladimireee... Frate Vladimireee...

Ascultă cu încordare.

Nimic.

Întunericul devenea, par'că, și mai întuneric.

— Frate Vladimireee... Frate Vladimire... — strigă iarăși și, când auzi, apropiat deși înăbușit de zăpadă:

— Aicea's, aiiici... —

chiui de bucurie și repetă chemarea:

— Aiiici...

Și încăodată:

— Vladimireee...

— Aiiici...

Acuma știa încotro trebuie s'o ia: încolo, spre apus, spre stejarul acela uriaș, care se desprindea ca o fantasmă din noapte.

Totuși, ca să fie sigur, mai striga din-când-în-când și primea întotdeauna răspunsul lui Vladimir, spre care își îndrepta tot mai sigur pașii.

Când Vladimir răspunse:

— Aici, Pavele, aici,

hargatul chiui din nou; era peste măsură de fericit că fusese recunoscut.

In curând, simţi că nu-l mai despart decât câţiva paşi de Vladimir, aşa că se grăbi şi mai mult.

Furtuna reisbucni cu o violenţă mărită.

Hargatul îşi închise ochii şi merse bojbăind în căutarea lui Vladimir.

Il găsi chiar sub stejar, zăcând în zăpadă.

— Frate Vladimire!

Şi acesta îi spuse, pentru întâia oară:

— Frate Pavele!

Furtuna sgâlţâia crengile de deasupra lor, dar jos era linişte.

— Cred că mi-am rupt piciorul, — îi explică Vladimir. — M'am împiedicat de-un ciot ascuns în omăt şi gata beleaua! Noroc de şubă şi de ciubote, că, dealtfel, degeram aici. Am aprins un foc, dar s'a stins repede, căci n'am găsit destule vreascuri.

— Am văzut focul. Mi-am închipuit îndată că sunteţi dumneavoastră şi că vi s'a întâmplat ceva. M'am dus la părintele stareţ, însă nu m'a crezut. Am vrut să-i arăt şi fratelui Isachie focul, dar când a venit şi dumnealui în şură nu se mai vedea nimic. Atunci, am lăsat totul baltă şi-am luat-o încoace.

— Dacă mai întârziai, sau degeram, căci stau de două ceasuri aici, sau mă sfâşiau lupii. Iţi mulţumesc, frate Pavele.

Hargatul îi ajută să se ridice. Vladimir gemu, însă îşi încleştă pumnii şi porni sprijinit de Pavel. Vântul

încerca să-i răstoarne, însă cei doi oameni îl înfruntau cu toată puterea.

Merseră câtva timp în tăcere.

Apoi, Pavel se opri deodată.

— Iată... acolo... — rosti gâtuit hargatul şi-şi întinse mâna.

O umbră înota nu departe prin zăpadă.

— Lup? — întrebă Vladimir.

— Nu cred. Un lup ar şi fi sărit asupra noastră. Mai degrabă o vulpe...

Totuşi, nu porniră decât când umbra se pierdu în ninsoare.

— Pe-un aşa ger, îs periculoase şi vulpile, — spuse Pavel. — Frigul şi foamea le înebuneşte.

Merseră aproape o oră.

— Oare nu ne-am rătăcit, măi Pavele? — se'ngrijoră Vladimir. — Ar fi trebuit s'ajungem de mult acuma.

Hargatul scrută bezna.

— Am şi ajuns, — se veseli dânsul. — Iată poarta mănăstirii... Au aprins fanarul cel mare. De-bună-seamă că Nichita l-a încunoştiinţat pe părintele stareţ de plecarea mea.

Işi reluară cu puteri noui drumul. Vântul şi ninsoarea, şi nici măcar urletele apropiate ale unor lupi, nu-i mai înspăimântau. După un sfert de oră, trecură pe sub poarta mănăstirii.

Nichita, care-i aştepta în curte, alergă la părintele

Atanasie, ca să-i comunice că Pavel s'a întors cu Vladimir.

— Du-te de fă repede un foc mare în chilia fratelui şi pregăteşte patul, — porunci stareţul. — Până s'a încălzi încăperea, adă-i încoace.

— Am şi făcut focul. Chiar de cum a pornit Pavel, — spuse Nichita, — căci eram sigur că-l va aduce pe fratele Vladimir.

„In timp ce noi ne îndoiam," — se gândi cu amărăciune Isachie, — „Nichita *credea, era sigur*. Pământul rodeşte de la sine, fără căutări în a fi plăcut lui Dumnezeu, şi dă crini şi stejari. Pământul e simplu, Pavel e şi el simplu. Hargatul a rodit astăzi un crin în sufletul său, iar eu am stat aici, la taifas, şi n'am rodit decât spini."

Merseră cu toţii în chilia lui Vladimir; acesta se şi întinsese în pat. Nicodem îi cercetă piciorul. Dupăce îl întoarse şi-l suci pe toate părţile, monahul îi spuse că nu e decât o sclintitură.

— Peste câteva zile te vei putea ridica din pat, însă până atunci trebuie să stai foarte liniştit. Nu e bine să te joci cu astfel de lucruri.

— Ţi-om mai ţinea noi de urât, — se grăbi să-l asigure Nectarie. — Oleacă de odihnă nu-i strică nimănui.

Vladimir le comunică o mulţime de noutăţi din Suceava.

— Ce-i cu tine, Pavele? — îl întrebă deodată Isachie pe băietanul, care sta la-o-parte.

Toţi îşi îndreptară spre hargat privirea.

— Nimic, ce să fie? — spuse dânsul încet, însă nici nu termină bine, că se şi clătină; până ca Isachie să-l poată cuprinde, Pavel se prăbuşi la picioarele peretelui, de care încercase să se sprijinească. — Nu-i nimic... Am ameţit oleacă... — şopti dânsul, ca şi cum ar fi încercat să se scuze de vre-un fapt ruşinos.

Nectarie îl apucă de subţiori şi-l săltă pe laviţa de lângă sobă, iar Nicodem pregăti un şervet ud, ca să i-l pună pe frunte.

— Stai liniştit, şi are să-ţi treacă, — spuse Tit, aşternând o pătură peste dânsul.

— Să rămână la mine noaptea asta, — ceru Vladimir, agitat şi neliniştit de slăbiciunea lui Pavel.

— Te mai doare rău piciorul? — se interesă stareţul.

— Mi-i mult mai bine. Cred că părintele Nicodem are dreptate. E o simplă sclintitură.

— Părinte Nectarie, repede nişte ghiaţă şi sare! — strigă Isachie.

— Da' ce s'a 'ntâmplat? — întrebă stareţul.

— Pavel varsă sânge. Părinte Nicodem, un lighian, repede, şi scoate ştergare din dulap.

Nectarie şi Nicodem se grăbiră să împlinească porunca, iar stareţul veni lângă hargatul de pe a cărui buză curgea o şuviţă de sânge. Isachie amestecă într'un pahar ghiaţa şi sarea, turnă apă deasupra şi i-l întinse balnavului, care bău ascultător conţinutul, însă această licoare nu-i ajută, căci nu trecu mult şi valuri de sânge

înroşiră ligheanul. Era o hemoptizie împotriva căreia nu se putea face nimic, mai ales aici, unde nu se găsea nici un medicament adecvat, farmacia de casă a mănăstirii nefiind prevăzută decât cu preparate banale. Pavel transpira şi se sufoca. Neputinţa de-a-i veni în ajutor, îi tortura pe ceilalţi; Vladimir se sguduia la fiecare val de sânge care ieşea din gura hargatului, Tit căzuse în genunchi într'un ungher al chiliei şi murmura rugăciuni, Nicodem îşi dusese la ochi braţul, ca şi cum lumina slabă a lămpii i-ar fi stingherit privirea, Nectarie gemea, stareţul se plimba pe vârful picioarelor, iar Isachie îşi simţea uscat gâtlejul.

— Iertaţi-mă că vă fac atâta neplăcere, — şopti între două valuri de sânge Pavel. — Poate-ar fi mai bine să mă duceţi la grajd. Iată, s'a stropit şi cerga cea nouă a fratelui Vladimir.

„Doamne, cât de mici suntem faţă de dânsul," — se gândi Isachie, şi ceilalţi se gândiră şi ei asemănător.

— Nu-i nimic, Pavele, — spuse Vladimir. — Lasă, stai aici. Vrei să vină cineva din prietenii tăi de la grajd? Poate Nichita?

— Nu, nu-i nevoie.

Urmă un nou val de sânge. Lighianul aproape că se umpluse. Nectarie îi şterse cu prosopul fruntea îmbrobonată de sudoare şi bărbia. Bolnavul recăzu cu capul pe pernă. Respira greu şi ochii i se înfundaseră în mari cearcăne albăstrui. Nicodem scăzu lumina lămpii. Urgia de-afară se deslănţuise iarăşi; urla atât de puternic,

încât se părea că-şi pusese în gând să răstoarne turla înaltă a bisericii.

Isachie veni la Pavel şi-şi puse mâna pe fruntea lui; apoi, îi pipăi picioarele şi-i luă pulsul. Învelindu-l mai bine, îi vârî încă o pernă sub cap. Hargatul gemu slab, dar geamătul nu se auzi, căci vântul tocmai sguduia fereastra, ameninţând s'o scoată din perete.

Isachie se re'ntoarse în mijlocul chiliei.

— Prea cuvioşia ta, cred că Pavel va muri încă în noaptea asta, — îi spuse dânsul încet stareţului.

Moşneagul se cutremură; asistase la destule morţi în mănăstire, dar fuseseră întotdeauna numai oameni bătrâni, cari se stinseseră fără chin şi fără spaime; acuma, era vorba de altceva, şi stareţul era înfricoşat de sabia îngerului.

Apropiindu-se de hargat, îl întrebă:

— Grăieşte, fiul meu... Vrei ceva? Ai vre-o dorinţă deosebită?

Pavel zâmbi sfios:

— Dacă nu-i cu supărare, aş avea într'adevăr o dorinţă...

— Spune-o, fiule. Haide...

— Aş vrea să puneţi un cântec la maşina asta... — şi arătă spre patefonul lui Vladimir.

Isachie clătină din cap şi, după ce învârti manivela, dădu drumul discului, pe care se afla „Morgen", un lied de Richard Strauss, cântat de Cormack.

— Părinte Nectarie, — spuse Pavel, — ştiţi... odată...

când m'aţi prins aici, în chilia fratelui Vladimir... credeaţi c'am venit să fur ceva... şi m'aţi mustrat... da' eu n'am vrut să fur, ci să privesc îndeaproape maşina asta fermecată... mi-a fost ruşine să-i cer voie fratelui Vladimir... — şi răsuflă uşurat că a spulberat o suspiciune.

— Ţi-o dăruiesc ţie, Pavele... — spuse Vladimir, strângându-şi puternic pleoapele, ca să nu i se vadă lacrimile.

— Adevărat?—şi hargatul se lumină de un mare surâs; apoi, şopti repede: — Nu, nu se poate, frate Vladimir... Ar fi un dar prea însemnat...

Cântecul de nădejdi al lui Strauss suna biruitor; însăşi furtuna se oprise pentru câtva timp, ca şi cum ar fi vrut să asculte şi ea patetica invocare a muzicii.

— Doamne, ce mare-i lumina asta! — spuse deodată, foarte puternic, Pavel.

— Care lumină? — întrebă înspăimântat stareţul.

De fapt, bătrânul înţelesese.

Cântecul se termină.

Acul diafragmei alerga în gol.

„Ca veşnicia," — se gândi Vladimir.

Isachie merse la patefon, să-l oprească.

Intorcându-se spre stareţ, spuse:

— Prea cuvioşia ta, Pavel a murit.

Apoi întrebă deodată:

— A venit cineva nou în mănăstire?

— Nu, — răspunse Atanasie. — Dar dece întrebi?

— Iertaţi-mă... O întrebare proastă!

Lui Isachie i se păruse că un străin trecea încet prin mijlocul ogrăzii.

Spre dimineaţă, furtuna se potolise şi, acuma, soarele scânteia vesel peste omete.

Isachie se trezi târziu. Când îşi aminti de câte se întâmplaseră peste noapte, îşi închise iarăşi ochii. Ar fi vrut ca totul să nu fi fost decât un vis urât, însă realitatea era prea aproape de dânsul, ca să poată trece peste ea. „Cumplit a fost ruşinată trufia mea," — se gândi dânsul, strângându-şi disperat pumnii. — „Un om de rând ca Pavel a ştiut să fie mai mult ca mine. Noi spuneam că e prost, şi el avea înţelepciunea cea fără prihană a sfinţilor într'ânsul." Ridicându-se din pat, se spălă şi se îmbrăcă în grabă, ca să meargă la stareţ. Il găsi cu ochii umbriţi şi faţa mai albă decât de obiceiu.

— Prea cuvioşia ta, — spuse Isachie, — vreau să-mi dai binecuvântare, — şi, după o pauză, adause scurt: — Plec.

— Domnul cu tine, — şopti călugărul. — Dar unde vrei să pleci aşa, deodată? Mai ales că drumul trebuie să fie foarte greu acuma. Incă n'a avut timp să se bătucească măcar o cărare... — însă Atanasie nu insistă când văzu luminile tulburi de tristeţă din ochii lui Isachie.

Acesta plecă fără să-şi mai ia rămas-bun de la călugări. Nichita îl conduse o bucată prin pădure. O mulţime de urme de lupi se desluşeau pe omătul proaspăt. Câţiva copaci fuseseră doboriţi de furtună şi zăceau ca nişte morţi uriaşi şi ciudaţi.

— Cumplită încercare a trimis Dumnezeu asupra lumii în noaptea trecută, — spuse Nichita, privind copacii doborîţi. — Ştiţi, pe Pavel l-au îmbrăcat în straie călugăreşti. Îl înmormântează între fraţi. Aşa a hotărît părintele stareţ. Cânele lui Pavel a urlat întreaga noapte şi nici nu s'a atins de mâncare, iar caii bat mereu cu copita în stâlpii ieslelor. I-am spus şi fratelui Vladimir.

Printre copacii, cari se răreau tot mai mult, se vedeau acuma primele case din sat.

— Aşa, Nichita, — se opri Isachie. — Iţi mulţumesc că ai venit până aici. Te poţi întoarce, căci nu mai am mult până la gară.

Işi strânseră mânile şi se despărţiră.

Isachie întâlni o sanie, care-l duse până la Iţcani. După ce mâncă într'un restaurant de lângă bariera c. f. r., merse la gară. Nu trebui să aştepte mult. Găsind un compartiment gol în acceleratul Bucureşti-Cernăuţi, se lungi pe banchetă şi încercă să adoarmă, însă nu reuşi, cu toate că sgomotul roţilor îl îmbia necontenit la somn; acuma, regreta că plecase; se gândea că nu va mai afla nicăieri intimitatea, prietenia şi liniştea de la mănăstire.

„Totuşi, nu puteam să rămân," — îşi spuse. — „Prin rămânerea mea acolo, aş fi păcătuit şi mai mult," — dar nu reuşi să nu se gândească imediat: — „Iarăşi am fugit! De lume am fugit de la Cuciurul-Mare, iar de cer, de la mănăstire."

Apoi, se încrâncenă:

„Pentru Dumnezeu! Dar ce? Până şi la mântuirea sufletului e nevoie de egoism?"

Când trenul trecu prin Cuciurul-Mare, Isachie îşi flutură mâna în direcţia, în care ştia că se află casa lui Gheorghi Bojescu.

Apoi, oftă şi începu să se îmbrace încet. Nu mai erau decât câteva zeci de minute până la gara Cernăuţi. Insera, căci trenul întârziase foarte mult din cauza troienelor de zăpadă.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

Scrisoare din Cernăuți

Leonțiu Vavra primi de la Largo Luria o scrisoare recomandată-express. Tocmai telefona, așa că n'o deschise imediat.

Terminând convorbirea, trânti în furcă receptorul și privi afară. Ningea de câteva ceasuri cu fulgi mari, deși, ceeace e o raritate la București. Se duse la geam, ca să se desfăteze mai bine la priveliștea de basm ce i se oferea. Bulevardul Brătianu se'mbrăcase cu o blană groasă de zăpadă. Tramvaiele abia de mai puteau circula. Pe pietoni par'că-i înghițise pământul. Era și destul de frig. Vavra putu citi aceasta din aburii cari ieșeau din nările unor cai de birjă.

Abia într'un târziu reuși să se desprindă de lângă fereastră, ca să se'ntoarcă din lumea babei Dochia, a lui Andersen și-a fraților Grimm în realitatea biroului ultra-modern de la etajul III al unui blok uriaș de lângă „Aro". Privirea îi căzu pe scrisoarea lui Luria. Înainte de-a o deschide, se jucă puțin cu ea, cântărind-o în mână, ca și cum ar fi vrut să-i ghicească rostul. Apoi, o desfăcu brusc și citi:

„Dragă Leonţiu,

Nu Ţi-am scris de mult, pentru că am fost prins în vâltoarea procesului, pe care desigur că l-ai urmărit şi tu prin ziare. Apoi, am avut şi alte lucruri pe cap! Procesul a fost ceva cu totul ciudat. Am avut, în cursul lui, impresia că trăiesc într'o carte stranie, turburătoare şi absurdă.

Iţi scriu fiindcă sunt copleşit. De la terminarea procesului şi până azi m'am gândit tot timpul la un singur lucru: oare am făcut bine când ne-am unit în legământul acela? Adevărat, am ajuns s'avem bani. Destui ca să putem întreţine câteva amante, să plecăm în limuzine de mare lux şi să mâncăm toate bunătăţile. Dar au toate astea vre-un rost? Ce importanţă prezintă faptul că posed un Hispano-Suiza în loc de-un Ford? Da, Leonţiu, n'am reuşit decât să ajungem nişte mahalagii ai gloriei. Geniu n'are nici unul din noi, ăştia patru. Voiam, după cum ţii minte, să-l suplinim prin bogăţie, însă n'am ajuns să acumulăm bogăţii atât de mari, încât să putem întreprinde ceva grandios cu ele. Şi nici nu vom ajunge vre-odată să acumulăm bogăţii atât de mari. Şi ştii de ce? In orice întreprinzi, trebuie să pui tot sufletul. Iţi trebuie geniu ca să devii un Rockefeller — şi noi n'avem decât talent, adică nu ne putem concentra asupra unei singure idei.

Căci geniul este trăirea într'o singură idee. Clinic,

geniul nu e, după părerea mea, decât monomanie, dar o monomanie dumnezeească. Eminescu, oare, s'a gândit vre-odată la altceva decât scrisul său? Iubirile sale au fost divertismente, au fost o chestiunea cu totul secundară, după cum deasemenea secundare îi vor fi părut amabilităţile protectoare ale lui Titu Maiorescu. (Sunt curios ce voia să spună Slavici într'un interview, afirmând că ştie o mare taină despre Eminescu, dar că n'o va divulga niciodată — şi, într'adevăr, nici n'a divulgat-o.)

Prin urmare, nu vom avea, chiar de-am trăi o mie de ani, o avere atât de mare, încât să creăm ceva magnific cu ea. Nu, Leonţiu, nici o piramidă nu ne va purta numele...

Aceasta fiind situaţia, n'am evolut deloc de la aceea ce am fost cu doi ani în urmă.

Filo a dispărut definitiv din Cernăuţi.

Puţin după aceea, Isachie s'a făcut şi el nevăzut. Nu ştiu ce să cred. Mă tem să nu li se fi întâmplat ceva şi...”

Leonţiu merse furios la telefon şi ceru să i se dea legătura cu Cernăuţii.

Tună în telefon:

— Ascultă, mă elefantule cu pretenţii de om teribil! Dacă te-ai duce din-când-în-când la cinematograf sau ai citi mai des ziarele, ai vedea că Filo Taină e unul din marii actori de cinematograf de azi, că Sbârligău al

nostru e deasemenea vedetă şi că tu eşti un prost. Taci! In ceeace îl priveşte pe Isachie, s'a reconfortat prin diverse localităţi şi acuma e bine-sănătos la Cernăuţi, chiar sub nasul tău, de unde mi-a telefonat ieri. Dece naiba vă complicaţi cu toţii viaţa? Aţi uitat că, peste un an, trebuie să ne re'ntâlnim la „Berbecul vesel"? Vom face ceva frumos. Evident, cu condiţia să nu vă prostiţi! Şi, până atunci, nu-mi mai scrie epistole romantice, fiindcă nu excelezi deloc într'un astfel de stil. Gata! Allo, centrala? Domnişoară, am încheiat convorbirea. Mulţumesc.

PARTEA A ŞAPTEA

ZEII IN INFERN

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

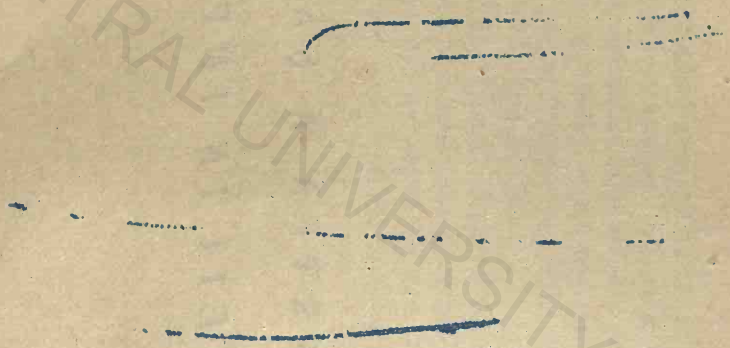

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I

Ananke

Se-aprindeau luminile pe străzi. Seara venea acuma, cu paşi de tâlhar, însă ziua mai stăruia spre apus, pe dealul Ţeţinului, ale cărui zăpezi reflectau ultimele luciri roşietice ale zării. Se vestea o noapte cu cer senin, şi un val de ger aspru tălăzuia ameninţător dinspre ţările neguroşilor Norzi.

Largo Luria urca încet şi fără grabă spre centru. Îl condusese la gară pe Leonţiu Vavra, care — în drum spre Londra, unde urma să încheie o mare transacţie cu o societate petroliferă — se oprise pentru o zi la Cernăuţi. Voia să facă puţină mişcare, aşa că trimisese acasă maşina. Lângă piaţa Fântânii, i se păru că vede o siluetă cunoscută; grăbi paşii, căci era curios să afle cine e. Când îl recunoscu pe fratele său, îl strigă. Tânărul se întoarse brusc şi se opri. Văzându-l că e Largo, se re'ntoarse şi începu să meargă mai repede, însă fratele său alergă după dânsul şi-l prinse de braţ:

— Petruş, trebuie să-ţi vorbesc.

— Nu vreau, — răspunse dânsul răstit.

— Petruş, trebuie!

— Şi-ţi repet că nu vreau! Lasă-mi în pace braţul. Au început să se uite la noi trecătorii.

— Nu-mi pasă. De când dracu' te interesează asemenea chestii, — însă imediat îi păru rău de ironie şi-l rugă: — Iartă-mă. Ascultă, Petruş, e absolut necesar să-ţi vorbesc. Nu poţi să refuzi atâta lucru. Hai, vină la mine acasă.

— Ştiu di'nainte ce o să-mi spui. Ai să-mi faci morală fiindcă am fost eliminat din liceu, ca să devin un bachiar, o să mă compătimeşti, îmi vei da admirabilele tale sfaturi bune şi poate că-mi vei oferi, ca supliment, ceva bani. Iţi mulţumesc anticipat, însă refuz.

— Nu, Petruş, nu-ţi voiu spune nimic din toate acestea. Vreau să-ţi vorbesc despre mine.

— Asta-i ceva nou! — rosti batjocoritor Petruş.

— Poate.

— Bine, vin cu tine. Insă pentru ultima oară.

Merseră în tăcere.

Largo nu reluă vorba decât dupăce intrară în casă. Spuse încet, cu pauze îndelungate între gânduri:

— Vezi, asta-i pustietatea mea. Vavra s'a stabilit definitiv la Bucureşti, Filo e în America, iar Isachie mă evită. De când Ierofteiu a tras obloanele cârciumii „Berbecul vesel", a dispărut şi acest ultim refugiu al meu. Petruş, n'ar fi fost mai bine să nu mă fi părăsit atunci? Aveam un frate lângă mine, şi asta mi-ar fi fost de mult folos. Am ajuns la o vârstă când nu-ţi mai poţi face decât foarte greu prieteni noui, căci în prietenie

e ca şi în dragoste. Am nevoie de cineva, cu care să pot vorbi, căruia să-i pot împărtăşi gândurile mele. Am nevoie de cineva, cu care să fiu legat prin amintiri identice. Voiam ca pe noi să ne lege indisolubil Cuciurul-Mare. Vezi, Petruş, e ceva puternic ca însuşi sângele în satul acesta. Numele lui par'că-i un jurământ, care mă ţine ancorat în apele cele mai adânci ale unui ocean de vis. Amintirea se tulbură, slăbeşte, însă nu se poate risipi. Cuciurul-Mare e însăşi realitatea vieţii mele. Aş vrea s'o pot împărtăşi cu cineva, cu cineva care-a trăit în atmosfera lui de poveste. Dece n'ai vrut să mă laşi să te învăţ ce înseamnă Cuciurul-Mare?

— Eu l-am trăit altfel, — spuse încet Petruş, a cărui frunte se încreţise. — In ultimul timp m'am gândit mult la el. Tu, Largo, ai avut o copilărie a ta, ţi-ai construit-o cum ai vrut. La mine, a fost altfel. De când mă ţin minte, casa noastră a fost mereu un adevărat hotel. Uneori, veneau câte trei-patru rude de-ale mamei deodată. Fiecare din ele mă cicălea, mă învăţa „Fă aşa şi fă aşa!", mă silea să particip la o viaţă de meschinerii, de gâlcevi, de intrigi, mă tortura cu diferite curiosităţi bătrâneşti. In felul acesta, când era să mai descopăr împărăţia de basm, despre care mi-ai vorbit atâta? De unde era să ştiu că, dincolo de pereţii casei şi de figura oamenilor ei, începe universul fermecat al lui Dumitru Dunic? La toate astea m'am gândit mereu, de când am fugit de la tine.

— Atunci, dece nu m'ai lăsat să te modelez cum voiam

eu? Alături de mine, ai fi putut recâştiga tot timpul pierdut. L-am fi reconstituit împreună, l-am fi retrăit. In felul acesta, m'ai fi salvat din mâzga, în care mă sbat. Iar tu, tu ai fi învăţat cele mai frumoase lucruri din lume. Ascultă, Petruş, cunosc într'adevăr cele mai frumoase lucruri de pe lume.

— Cred că ai făcut o mare greşală în ceeace priveşte educarea mea. Ar fi trebuit să-mi ajuţi ca eu însumi să descopăr Cuciurul-Mare, însă ai fost încăpăţânat, ai vrut ca tu să-l descoperi pentru mine. Totuşi, la urma-urmei, Dumnezeu ştie care din noi doi are dreptate!

— Petruş, e absolut necesar să ne împăcăm. Trebuie s'o luăm de la început. Supune-mi-te, lasă-mă să te modelez. Permite-mi să te conduc timp de-un an. Te voiu învăţa să auzi creşterea copacilor în pădure, îţi voiu arăta mersul adevărat al stelelor, te voiu împrieteni cu lupii, cu vulpile şi cu cânii. Vom sparge împreună învelişul fals, care ne înconjoară şi ne sufocă. Petruş, ajută-mi să construim o lume proprie, a noastră, o lume în care să putem trăi ca nişte zei, stăpâni pe noi şi pe visurile noastre. Trebuie să vrei asta, măi omule! E pentru binele nostru al amândurora. De vreme ce nu ne putem realiza ca genii, într'o luminoasă închisoare de idei şi de creaţie, trebuie să încercăm să ne realizăm măcar ca oameni. Şi, fără vis şi dragoste, nu se poate ajunge la aşaceva.

— Nu voiu accepta niciodată să mă împac cu tine. Ascultă, Largo, tu n'ai înţeles semnificaţia fugii mele

de-atunci. După ce ai plecat, am început să plâng. Am plâns vre-un ceas. Imi spuneai necontenit că nu ştiu să apreciez gesturile tale faţă de mine. Dece n'ai vrut să-ţi dai seama că sunt tânăr şi prost? Trebuia să mă iei altfel, nu să mă cerţi mereu. Fugind, am vrut să-ţi arăt cât ţin de mult la tine. Intenţionam să mă sbat în mizerie, să sufăr cum ai suferit tu. Cum ai suferit tu din cauza mamei mele. Văd că n'ai înţeles. Sau poate că n'ai vrut să înţelegi că făceam o jertfă pentru tine. Renunţam la toate comodităţile, pe cari mi le ofereai tu, numai ca să răscumpăr greşelile făcute de mama faţă de fiul ei vitreg.

— Jertfa ar fi fost mai frumoasă, frumoasă e un cuvânt poate cam deplasat, cuvântul adevărată desigur c'ar fi mai just, dacă ai fi renunţat la încăpăţinarea ta.

— Posibil. Dar, atunci, n'aş fi suferit atât de mult. Şi, ceeace voiam eu, era să sufăr. Când am fugit, n'aveam decât şasesprezece lei la mine. Am umblat năuc prin ploaie. Nu ştiam încotro s'o iau. Cine era să mă primească aşa cum eram, bolnav şi fără bani?! Abia spre dimineaţă m'am gândit c'ar fi bine să încerc la Silvestru Vodă, care mă dusese la Ania. Nu puteam să-i port nici o pică lui Sil pentru faptul că mă îmbolnăvisem Bietul băiat nu voise decât să-mi facă un serviciu ducându-mă la fata aceea, căci îl implorasem pur şi simplu să mă îndrumeze spre vre-o muiere cunoscută de dânsul. Bătrânul Vodă, cantonierul Gherasim, m'a primit ca pe un fiu al său, m'a îngrijit fără să-mi pună în-

trebări, m'a mângâiat, căci ghicise că nu trec numai printr'o boală urâtă, groaznică, demoralizatoare, ci şi printr'o înspăimântătoare criză sufletească. Mi-era dor de tine, Largo. Mi-era dor, deşi te uram din răsputeri. Criza a durat mult. Atunci am învăţat că, uneori, sufletul poate să doară mai mult decât trupul.

— Trebuie să te re'ntorci, Petruş.

— Nu, asta n'aş fi făcut-o nici în ruptul capului. Încetul cu'ncetul, m'am vindecat. Acuma, Largo, ţin la altceva. Am o taină a mea şi nu trăiesc decât pentru această taină. Tu nu mai contezi pentru mine.

— Fie şi-aşa, — răspunse Largo, turburat. — Totuşi, să nu uiţi niciodată că eşti fratele meu. Petruş, nu te am decât pe tine. Şi tu nu mă ai decât pe mine.

Scoţându-şi portmoneul, spuse:

— Trebuie să primeşti banii aceştia. Nici o obligaţie nu te leagă de ei, aşa că poţi să-i primeşti liniştit. Un refuz ar fi absurd. Cândva, însă, cred că ne vom re'ntâlni. De vei simţi nevoia să mă vezi, să nu te sfieşti. Cine-ştie, poate că, odată şi-odată, va trebui să te re'ntorci la mine. S'o faci simplu, frăţeşte. Acuma, pleacă!

CAPITOLUL II

Zeul cu picioare de lut

Taina lui Petruş era Antonia Iurașcu. O cunoscuse în casa Aglaiei Vodă, soţia divorţată a cantonierului Gherasim, cu care fata se înrudea pe de departe, prin rudele din Lipcani ale mamei lui Sil, fostul coleg de clasă al lui Luria. Doamna Aglaia Vodă se interesase îndeamănunt de Petruş. Aflase că e certat cu Largo, însă îi spusese Antoniei: „Asta n'are-aface! Largo Luria e un tip foarte bogat şi, dupăce tânărului îi vor trece fumurile tinereţii, tot o să se împace amândoi. Atunci, Largo se va grăbi să-i facă lui Petruş o situaţie bună. De tine şi-aşa n'are cine să vadă, că mă-ta-i o nătătoalăăă...! Ascultă de mine! Incurcă-te cu băiatul ăsta şi n'are să-ţi pară rău. Iţi grăiesc din suflet, Nio." Fata cântărise mult argumentele Aglaiei şi ajunsese la concluzia că bătrâna avea dreptate; în consecinţă, îl încurajase pe Petruş în dragostea lui. De pierdut, n'avea ce pierde. Zestrea cea ascunsă a trupului dolofan şi-o prăpădise de mult cu un funcţionar de la percepţie, care o ameţise cu bere şi cuvinte dulci la o petrecere popu-

lară din Siret. Mama ei Didona era o modestă pensionară, plină de tabieturi şi leneşă, lacomă de mâncăruri alese şi de taclale, urâtă şi cicălitoare; se sinchisea prea puţin de fiica asta, care nu fusese în stare să-şi găsească un soţ bogat; o iubea numai pe Graţica, sora Antoniei; aceasta se măritase cu un preot din Dumbrava-Roşie; cu Graţica, Antonia rupsese orice legătură; îi ceruse odată un împrumut — şi tânăra preoteasă găsise cu cale s'o pălmuiască trimiţându-i prin Didona o rochie veche; de-atunci, Antonia nici nu-i scria măcar.

Intâlnirile dintre Petruş şi domnişoara Iuraşcu aveau loc în casa Aglaiei. Discretă, bătrâna pleca întotdeauna la timp de-acasă: la cinematograf sau pe la vre-o cimotie. Dânsa îşi făcea planuri frumoase cu privire la cei doi tineri. Era convinsă că, până la urmă, Largo şi Petruş se vor împăca. Atunci, Antonia va avea bani; poate chiar bani mulţi de tot. „Bine'nţeles," — îşi spunea Aglaia, — „fata nu va uita că eu am sfătuit-o să se încurce cu golanul..."

Intr'o seară, o întrebă pe Antonia, care îi ajuta să aştearnă masa:

— Fată dragă, Petruş vine astăzi pe-aici?

— Mi-a spus că da.

— Ai ajuns... departe cu dânsul? Mă'nţelegi...?!

— Nu... încă nu...

— Asta nu-i bine... E primăvară, băiatu-i tânăr şi... deh! Te pomeneşti că ţi-l ia alta... Vreo lepădătură dintre-acelea, de cari e plin târgul! Adă, te rog, şi ceştile

din bucătărie. Cele albastre! Ascultă-mi sfatul, fată... Ameţeşte-l bine. Iată, eu am să plec de-acasă şi, până dimineaţă, n'am să mă re'ntorc... Voiu rămânea la doamna Popescu. Auzi, Nio? Să ştii că am să mă re'ntorc abia pe la amiază. Sticla de vin e'n dulap. Vin bun, vechiu.

Se aşezară la masă.

Prin fereastra deschisă veneau valuri proaspete de aer călduţ, încărcat cu mireasmă de liliac şi de iarbă crudă. Glasul muncitorilor, cari plecau de la lucru, intra vesel în odaie. Dealtfel, totul era vesel în seara asta. Până şi sunetul tramvaielor cari alergau spre Prut părea altfel.

— E un timp afurisit de plăcut! Un timp periculos, Nio. Cum îţi gustează peştele?

— L-ai gătit delicios.

— Mai scoate, te rog. Ui-te... Măcar bucăţica asta! Ia şi puţină maioneză. Inseamnă-ţi un lucru foarte important.... Să-i faci copii. Măcar unul, ca să-l legi cât mai strâns de tine. Aşa, n'o să-ţi poată da niciodată cu piciorul. Ah, fată dragă! Păcat că n'a fost cine să mă înveţe şi pe mine! N'ajungeam roaba răului de Gherasim, un nenorocit de nimeni, care în viaţa lui n'a putut să devie altceva decât acar... Acuma, am auzit că se mulţumeşte cu slujba de cantonier.

Soneria ţârâi lung, nerăbdător.

— E Luria! — spuse Aglaia. — Numai el sună aşa, de par'că l-ar fugări Turcii din urmă. Deschide-i repede!

Petruş intră cu un braţ de liliac alb, pe care-l lăsă în mânile Aglaiei.

— Vai! Cât de atent eşti! — se extazie femeea. — Dă cana cea mare, Nia...

Dupăce aşeză în apă florile, Aglaia se îmbrăcă în grabă.

— Copii, copii, am întârziat! Vă las singurei... — şi, clipind din ochi, spuse cu cel mai dulce glas al ei: — Să fiţi cuminţi, copii...!

— Stimată doamnă, sunt cavaler! — o asigură galant Petruş.

— Nu mă'ndoiesc, nu mă'ndoiesc... Copii, cu bine şi petrecere plăcută...

Dupăce îşi dădu ca apă de Colonia pe mâni, Aglaia plecă.

Petruş o conduse până în antreu; dupăce ascultă câtva timp, încuie uşa. Se re'ntoarse fericit în sufragerie. Merse deadreptul la Antonia şi-şi trecu pe după mijlocul ei braţul. Fata se feri.

— Aglaia nu va reveni decât mâne la amiază, — spuse dânsa cu glasul acela leneş, care-i plăcea atât de mult lui Petruş.

— Admirabilă idee din partea ei! — chiui tânărul. — Vom putea sta până târziu de vorbă.

— Da? Şi ce va spune gazda mea? — obiectă pudic Antonia.

— De cine îţi pasă mai mult? De gazdă sau de mine? — se revoltă Petruş.

— De tine, bine'nţeles că de tine, — consimţi fata.

— Vezi! Acuma, să stingem lumina şi să ne aşezăm la fereastră.

Antonia ar fi preferat să meargă la un cinematograf, însă se gândi că nu e bine să-l contrazică în seara aceasta pe tânărul Luria. Stinse deci lumina şi se lăsă condusă la geam. Se sprijiniră de pervaz cu coatele; începură să privească seara; tineri ucenici se plimbau ţinându-se ţărăneşte de mâni şi discutând despre fete, cărţi sau cinematograf; câte-o pereche trecea încet, tăcând; raţeori se-arăta vreun singuratic; seara îi îndemna la tovărăşie pe oameni; până şi bătrânii se plimbau câte doi trei la-un-loc.

— ... mi-a plăcut grozav Wallace Beerry mai ales în scena aceea cu am întâlnit-o aseară şi mi-a nu n'ai dreptate Gorki a fost un om ne vreau să-mi cumpăr un costum de mi-a dat inelul ăsta spunea că-l are de la slăbeşte-mă cu Bakunin al tău dacă vrei ceva adevărat citeşte trebuie să vii cu mine te rog dece nu mă iubeşti şi tu oare eu n'am venit nu nu-mi mai spune nimic Lucan e sigur că va primi serviciul ţi-ai dat examene la atelier e un loc li ca mâne o să murim şi noi Iacove frumoasă primăvara vii şi tu Elena îs în stare să-l bată şi...

Frânturile de conversaţie, pe cari le auzea şi cari se amestecau într'o plăcută rumoare, îl amuzau pe tânărul Luria; din unele, reuşea să reconstituiască romane întregi. După un timp, însă, începu să se gândească numai

la Antonia; îşi petrecu iarăşi, încet, braţul pe după mijlocul ei; deastădată, fata nu se mai feri; dimpotrivă, îşi aşeză peste mâna lui palma şi şi-o apăsă cât putu mai puternic. Atunci, Petruş, o sărută. Intâiu — cast, ca pe o soră. Apoi — din-ce-în-ce mai lacom şi mai înfrigurat; în cele din urmă, Antonia se desprinse din braţele lui.

— Fii cuminte, ne văd oamenii.

— Ei şi?! Par'că ei nu se sărută?! Ian priveşte într'acolo... Da, sub castan... Ii vezi cum se'mbrăţişează? Acuma se sărută. Ui-te, îl sărută şi ea. Nu e răutăcioasă ca tine.

— Dacă nu eşti cuminte, plec!

— Bine, — oftă Petruş. — Voiu fi cuminte.

— Aşa.

De la fereastră se vedea, peste gară, până în valea Prutului. Fumul fabricilor căzuse liniştit peste lunci, învăluindu-le în văluri cenuşii şi subţiri, cari se prelingeau, apoi, spre Mănăstirea Horecii. Zecile de semnale luminoase din gară aveau în ochii lor de sticlă colorată licăriri ştrengăreşti, nu stranii ca'n timpul lungilor ploi de toamnă. Locomotivele chiuiau vesele, ca şi cum ar fi vrut să meargă la vreo nuntă, şi aburii ţâşneau ca nişte sburdalnice iasme jucăuşe de sub roţile imense. După câtva timp, lumea se mai rări în uliţă. Undeva — lătrau câni: răsărea luna; era mare şi însângerată; totuşi, lumina ei părea o gingaşă ploaie albăstruie, sau un fel de brumă amestecată cu cele mai limpezi culori de stânjenei. Drumul avea luciu stins de var proaspăt şi

umbrele trecătorilor se lungeau peste măsură pe uluce şi pereţi.

Antonia se scutură de un fior, căci afară începuse să fie răcoare.

Se retraseră în lăuntrul întunecat şi călduţ ca o văgăună ferită din adâncul unei păduri şi se-aşezară pe patul scund şi larg al Aglaiei.

Petruş luă mâna fetei.

— Nu! spuse dânsa.

— Ba da, trebuie, Nio! — insistă dânsul, simţindu-şi aprinse buzele.

O sărută, însă Antonia sări de pe pat şi făcu lumină.

Se temea.

Era sigură de iubirea lui Petruş, dar se îndoia că dânsul o va ierta cu uşurinţă pentru faptul de-a nu fi primul ei bărbat. Turnă nervoasă vin în pahare şi îi dădu să bea. Apoi, bău şi ea. După ce sticla fu golită, Antonia stinse iarăşi lumina şi se întinse alături de Petruş. Un genunchiu i se desgoli. Fruntea tânărului căzu pe el. Mâinile fetei îi prinseră umerii.

„Poate că nu va afla nimic," — se gândi Antonia şi, după o ultimă împotrivire, îl lăsă să se prăbuşească imens, cu toată primăvara dintr'ânsul, peste ea.

Petruş îşi aprinse o ţigară.

Tăcuse mult timp.

Luna era acuma destul de sus.

Antonia plângea încet.

Fata nu îndrăznea să-l întrebe dece tace; cunoştea motivul, pentru care bărbatul îşi aprinsese, de-atunci, a treia ţigară; căută mânile bărbatului, le sărută; scânci ca un copil:

— Petruş!

Bărbatul tot nu voia să vorbească.

Din stradă mai veneau — rar, dar veneau — sgomote vesele, sgomote de primăvară în toiu.

Antonia gemu:

— Petruş!

Iarăşi tăcere — tăcere grea ca o piatră sau ca o palmă.

Şi femeea nu mai putu răbda.

— Înţelege, omule! Primul amant nu contează. L-am avut din curiozitate, din dorinţa de-a afla ceva inedit, din ce vrei, dar nu l-am iubit. Dece mă chinuieşti, Petruş?

Bărbatul se ridică în coate, îşi aprinse o nouă ţigară — afurisita de ţigară! — şi spuse:

— Nu face nimic, Nio! N'are nici o importanţă, însă aş fi vrut să fie altfel. Poate că e o simplă superstiţie masculină, însă nu pot lupta împotriva ei. Totuşi, nu face nimic. Te iubesc, şi acesta e singurul lucru important. Şezi aici, lângă mine şi nu spune nimic. Noaptea asta e o noapte mare, în care nu se cuvine să fii nefericit. Sărută-mă sau ţine-mi mâna într'a ta. Atât.

Luna veni peste dânşii. Petruş avea sensaţia că lumina albăstruie a lunei e materială. Pleoapele aproape că-l dureau sub ploaia ei îngheţată.

Răsuflarea caldă a Antoniei par'că-i gonea frigul, care

încerca să-l cuprindă, aşa că se dădu mai aproape de dânsa.

— Petruş, mă ierţi pentru...? — scânci glasul Antoniei.

Dar bărbatul nu răspunse. Privea luna care se înălţa tainic dintre două hogeaguri, ca să-şi reverse din plin miracolul de brumi asupra lumii. O privi atât de mult şi atât de fix, încât ochii începură să-l doară ca şi cum şi-ar fi dat cu zăpadă peste ei.

Deodată, sări.

— Nio, oare cât poate să fie ceasul?

— Cred că n'o fi trecut de zece, — răspunse nedumerită Antonia.

— Imbracă-te.

— Cum?

— Imbracă-te imediat. Nu întreba nimic, ci îmbracă-te. Vreau să facem o mică nebunie. Am un plan minunat!

Fata se supuse şi, peste câteva minute, fu gata. Nedumerirea ei crescu şi mai mult când văzu că Petruş o conduce spre gară. Dupăce cumpără biletele, dânsul îi spuse că vor pleca la Cuciurul-Mare. Antonia dădu din umeri. Incepea să se plictisească de un asemenea bărbat sbrehuietic. Totuşi, nu arătă prin nici un semn lucrul acesta.

Pentru Petruş fu o călătorie de vis. Işi duse braţul peste mijlocul fetei şi-o rugă să privească luna. Antonia îşi înăbuşi căscatul. Petruş se bucură ca un copil, când zări semnalele luminoase ale gării Cuciurul-Mare. Tre-

nul opri cu un chiot vesel. Tânărul Luria îi ajută galant Antoniei să coboare pe prundişul, care strălucea ca o apă de argint. O luară întâiu pe marginea liniei ferate; apoi, trecură pe uliţa ce ducea spre casa, în care se născuse. Peste puţin, ajunseră în dreptul ei. Ograda era cufundată în linişte. O arătare albă o traversă la un moment dat şi Petruş îşi spuse că trebuie să fie Aniţa. Totuşi, n'o strigă, ci porni mai departe. Ştia că, dacă l-ar fi văzut, servitoarea ar fi început să plângă. Merseră pe lângă gospodăria lui Hupca şi pe lângă aceea a lui Ioniţă Nimeni, pe care-o stăpânea Muniş Glaubach acuma. Nu poposiră decât în Ţaranca, unde văsduhul mirosea a sulcină crudă.

— Aşa, — spuse Petruş în şoaptă, ca şi cum n'ar fi vrut să trezească vre-un duh al câmpiei. — O să rămânem până dimineaţă aici. Ne vom re'ntoarce cu personalul de opt la Cernăuţi.

— Vai-de-mine! — gemu Antonia. — Mă voiu îmbolnăvi.

— Nici o grijă! Te-acopăr bine cu paltonul meu. Vom dormi strâns îmbrăţişaţi.

— Nu, nu se poate să rămânem aici, Petruş!

— Ba da, Nio. Priveşte cât de frumos e totul! Vezi cum se lasă pe vale fumul trenului?

— Bine'nţeles că văd, că doar nu's chioară, dar mai văd că voiu lua cel puţin o pneumonie. Sunt o fiinţă delicată, nu o ţărancă de pe-aici!

Ca s'o domolească, Petruş o sărută.

— Iată ce plan am eu, Nio...

— Ce, ai iarăşi un plan? — se alarmă fata.

— Sigur. Eu am mereu planuri!

Antonia oftă.

Petruş reluă:

— Iată la ce m'am gândit. Fratele meu mi-a dat o sută de mii de lei...

Fata deveni numai urechi.

— ...Vom închiria o cameră şi-o bucătărie. Apoi, vom merge la Thoener, ca să alegem mobilă. O să avem mobila noastră proprie, Nio! Doamne, ce frumos va fi apartamentul...

Antonia ar fi vrut să-i spună că preferă să-şi reînoiască îmbrăcămintea, ca să turbe Graţica, dar socoti că e mai bine să tacă deocamdată; va avea ea grijă să-l convingă pe zăpăcitul ăsta să ceară încă o sută de mii de la bogătaşul acela de Largo!

— Apoi, vom locui împreună.

— Nu, nu! Asta nu se poate, — protestă fata. — Cum să locuiesc cu un bărbat?!

Evident, protestul era numai formal, căci Antonia aşteptase cu nerăbdare această invitaţie.

— Pe urmă ne vom căsători, Nio. Deocamdată sunt prea tânăr. Hai, spune da, te rog să spui da.

— Mă voiu mai gândi.

— Trebuie să răspunzi chiar acuma!

— Bine, fie da.

Petruş tăcea jignit.

„La naiba!" — îşi spuse. — „Aveam dreptul să pretind ceva mai mult entusiasm..."

Totuşi, supărarea îi trecu.

Cum să stai bozumflat într'o noapte ca asta şi cu o fată lângă tine?!

Petruş închirie, cu banii primiţi de la Largo, un mic apartament în strada Roşei, pe care îl mobilă cu destulă pricepere.

— Aşa, Nio, — îi spuse Petruş când ultima mobilă fu aşezată la locul ei. — Suntem la casa noastră. O să vezi ce bărbat vrednic ai!

— Un bărbat de douăzeci de ani... — zâmbi dânsa.

— Şi ce?! Nu-ţi plac? Ian priveşte-mi umerii. Şi muşchii. Şi pieptul. Crezi că nu's în stare să mă lupt cu viaţa? Ehei! Zău, o să vezi!

— Să dea Dumnezeu...

— Dece eşti sceptică, Nio? — se'ncruntă Petruş. — Nu vreau să primesc duşuri din partea ta. Lasă în pace perdeaua, acuma ascultă ce-ţi spun.

— Te ascult.

— Nu aşa, „Te ascult"! Ci să mă asculţi într'adevăr, să văd în ochii tăi că mă asculţi într'adevăr. Da, Nio, chiar de mâne voiu începe să caut un serviciu. Şi-am să-l găsesc, fii sigură! Acuma, hai s'aprindem lampa. Ştii, mi-i o foame de lup. Şi te iubesc grozav de mult, Nio. Mă stăpâneşti cum stăpâneşte marea nisipul din fundul ei.

Antonia o vizita şi-acuma pe Aglăiţa, care o iniţia în tehnica „mariajului", spunându-i să nu-i arate prea multă căldură, să fie cât mai indiferentă în toate împrejurările şi, în orice chestiune, să nu cedeze decât după multe insistenţe atunci, când va fi de altă părere decât Petruş.

Aglăiţa socotea că numai aşa pot fi dominaţi bărbaţii.

Nu se gândea că tocmai din cauza unor astfel de principii o părăsise Gherasim.

Largo auzise de isprava lui Petruş şi se bucură. Regreta că n'o cunoaşte pe Antonia, ca să-şi dea seama ce fel de fiinţă e, însă nădăjduia că fratele său a ştiut să facă o alegere bună. Ii trimise o scrisoare de felicitare, însă o primi îndărăt, nedeschisă.

Intr'o seară, Petruş se re'ntoarse cu o mulţime de pachete. Lăsându-le să cadă pe masă, se repezi la Antonia şi începu s'o sărute sălbatec. Ea se desprinse cu oarecare silă.

— Imi mototoleşti rochia.

— Dă dracului rochia! Nio, trebuie să te bucuri şi tu cu mine... Am găsit un serviciu straşnic. In întreprinderea lui Anton Timoteu, Nio! Ei, ce spui? Nu-i aşa că ai un bărbat vrednic? Hai, chiuie şi tu cu mine! — şi începu s'o sărute din nou, însă Antonia se desprinse iarăşi, deastădată cu şi mai multă bruscheţă.

— Ce-i asta, Nio?! — se supără Petruş. — Zău, nu

te'nțeleg... Dece te porți așa? Credeam că vei fi nebună de bucurie. Vin să-ți aduc o veste atât de bună, și tu mă primești rece și indiferentă ca o străină.

— Doar n'o să vrei să umblu cu picioarele pe tavan fiindcă tu ai căpătat o slujbă.

— Nu vorbi așa, Nio! Nu-i ușor ca un tânăr de douăzeci de ani să obțină un serviciu la întreprinderea lui Timoteu. Ce, n'ai auzit niciodată de Timoteu?

— Ba am auzit, și încă prea destule, — spuse cu dedesubturi în glas Antonia. — Știu că fiul său Filip s'a sinucis în urma unui mare scandal.

— N'a fost nici un mare scandal, ci o chestiune nenorocită.

Antonia dădu din umeri.

Petruș nu mai insistă; își pierduse toată plăcerea; privi fără nici un interes pachetele de pe masă și se trânti pe pat.

* * *

După câteva săptămâni, isbucni întâia mare ceartă între Antonia și Petruș. Cearta pornise din nimic, dar continuă cu patimă și otravă. Petruș devenise livid. Încercând să se stăpânească, spuse:

— Bine, dragă, sigur că-ți vei cumpăra rochia. Deocamdată, însă, n'am bani. Peste-o săptămână voiu primi leafa și-ți vei putea lua stofa. E caraghios să ne certăm dintr'o chestie atât de meschină. Și, apoi, dece nu vrei să înțelegi că o duc destul de greu cu banii...?

— Să nu-mi faci astfel de imputări. Te-am silit eu să

mă iei la tine? După câte îmi amintesc, ţi-am atras la timp atenţia că va trebui să te sbaţi mult pentru ca să mă poţi întreţine.

— Nu m'am plâns de aşta.

— Atunci, în definitiv, ce vrei?

— Eşti stupid de indiferentă.

— Mă plictiseşte să fiu femeea, care-l divinizează pe bărbat, care-l priveşte cu ochi languroşi de vacă şi care se extaziază în faţa oricărui cuvânt al lui.

— Nu ţi-am cerut niciodată aşaceva, — rosti revoltat bărbatul, — dar vreau să văd pe faţa ta că te bucură sforţarea de-a-ţi face cât mai plăcută viaţa.

— E datoria oricărui bărbat să facă plăcută viaţa femeii, cu care trăieşte.

— Evident, dar nu te-ai gândit că şi femeea e datoare să ofere ceva în schimb bărbatului? Când vin obosit acasă, când am vre-o supărare, doresc să găsesc un cuvânt bun la tine, un gest, o atenţie care să-mi facă plăcere. Tu nu-ţi dai niciodată silinţă să faci cald, prietenos, cuibuşul nostru. Eu trebuie să aştern patul, eu să mătur, eu să curăţ pantofii, eu să...

— Doar n'o să pretinzi ca eu să ţi-i lustruiesc!

— Şi dece nu? Nu e nici o ruşine, — exageră Petruş,

Tânărul Luria regretă pentru prima dată că nu se îndrăgostise de Maria Boldur, o elevă din ultima clasă a liceului din strada Herescu. Maria Boldur îl iubise mult şi — într'o după-amiază liniştită de toamnă — îi mărturisise, roşind, faptul acesta. Când auzise că Petruş înce-

puse cu Antonia un simulacru de căsnicie, fata se logodise cu profesorul Petru Policrat.

Luria îşi mai amintea cum îi spusese:

— Vezi, Maria, tot de-un Petru ai parte,—şi adăusese bine-dispus: — Noroc că's prieten cu dânsul... Dealtfel, m'aş supăra...

Fata zâmbise, însă Luria nu observase cât de depărtat îi era zâmbetul.

Petruş veni extrem de agitat acasă. Nemulţumirea îi creşcu şi mai mult când văzu că Antonia plecase în oraş. Aşteptând-o, se învârtea furios ca un animal de pradă, închis într'o cuşcă. Antonia se re'ntoarse abia pe la 10. Petruş o privi cercetător şi găsi că faţa ei iradia de-o ascunsă, dar profundă satisfacţie.

— Ascultă, Nio, trebuie să-ţi comunic ceva foarte grav, — începu Petruş, încruntând într'un tic nervos fruntea.

— Da? Tu ai întotdeauna câte ceva grav de comunicat! — îi răspunse cu glas leneş şi sarcastic femeea.

— Nio, am plecat de la Timoteu, — spuse cu gravitate bărbatul.

— Cum?

Antonia îl privi ne'ncrezătoare şi nedumerită.

— Da, am plecat de la Timoteu.

Femeea se lăsă pe marginea patului, trecându-şi peste pătură pălmile.

— Şi dece ai făcut asta?

— Trebuia s'o fac! Inchipuieşte-ţi... Bestia de Macovescu mi-a trântit în obraz că Timoteu m'ar fi angajat în urma intervenţiei fratelui meu. Bine'nţeles, l-am pălmuit imediat şi-am plecat. Definitiv.

— L-ai pălmuit pe Macovescu şi-ai plecat fiincă ai fost angajat în urma intervenţiei lui Largo?

— Sigur!

— Nu-zău, Petruş, n'am văzut un om mai încăpăţinat ca tine. Eşti ridicol.

— Ridicol? Dece? Fiindcă am demnitate?

— Demnitatea ta! Ascultă, Petruş, eu m'am săturat de demnitatea ta şi de toate năzdrăvăniile tale. Aş prefera să ai ceva mai mulţi bani, nu demnitate!

— Ce-i, Ghiţă? — întrebă Largo, lăsând din mână cartea.

— Vă caută cineva. E...

— Ce?! La ora asta?! E aproape unsprezece...

— Vă caută fratele dumneavoastră.

— Petruş?! — şi sări din pat. — Pofteşte-l imediat!

Tânărul Luria năvăli în dormitor. Largo se înspăimântă; ochii fratelui său căzuseră în fundul capului, faţa îi era nebărbierită, părul vâlvoiu şi hainele în neorânduială. Petruş se repezi în braţele lui Largo şi începu să plângă cu hohote. Ghiţă se retrase încet şi închise uşa.

— Linişteşte-te, Petruş.

— Largo, Nia a fugit... a fugit cu un tip...

— Stai, Petruş, lasă asta... O să-mi istoriseşti mai târziu...

Sună.

Veni Ghiţă.

— Pregăteşte baia pentru domnul Petruş, adă ceva de mâncare şi-o sticlă cu vin. Tu, Petruş, treci în baie, bărbiereşte-te, fă-ţi o frecţie sdravănă cu apă de Colonia şi, dupăce o să mănânci, îmi vei istorisi totul, pe'ndelete.

— Bine, Largo, — răspunse ca un copil Petruş.

După o jumătate de oră, Largo îşi aprinse o ţigară şi se cuibări cum putu mai bine în fotoliu, ca să-l poată asculta cu toată atenţia pe fratele său.

— Hai, Petruş, istoriseşte-mi.

— Dupăce am renunţat la serviciul de la Timoteu...

— Cum? — întrebă Largo, surprins. — Ai plecat de la Timoteu? Dece?

— Fiindcă am aflat că am primit în urma intervenţiei tale serviciul, — mărturisi jenat Petruş.

— Bine, — oftă Largo, — spune mai departe.

— Dupăce am renunţat la serviciul de la Timoteu, am început să caut în altă parte vre-o ocupaţie, aşa că lipseam până seara de-acasă. Alaltăieri, n'am găsit-o pe Nia. Credeam că s'o fi dus la doamna Aglaia Vodă, o bună prietenă de-a ei. Văzând, însă, că se face miezulnopţii, n'am mai putut răbda, ci am plecat s'o caut. Am bătut un ceas în uşa Aglăiţei. In cele din urmă, s'a arătat o vecină, care mi-a spus furioasă că doamna Vodă e plecată. M'am înspăimântat. Credeam că i s'a întâmplat

ceva şi-am alergat la poliţie, însă acolo nu auzise nimeni despre vre-un accident. N'am dormit întreaga noapte. Ieri, am mers din nou la Aglăiţa. Deastădată, era acasă. Mi-a comunicat că Nia a fugit cu un funcţionar particular, un oarecare Truţu Sârbu, subdirector sau aşa ceva la o firmă de export-import. Măi omule, îmi făcea o mulţime de mizerii, însă o iubeam, şi-o iubesc şi-acuma.

— Foarte ciudat, — zise Largo. — Alaltăieri dimineaţă, domnişoara Iurăşcu a fost pe la mine.

— Cum?

— Da. Şi mi-a spus că ai neapărată nevoie de-o sută cinci zeci de mii de lei, dar că te jenezi să vii la mine, căci te temi să nu te refuz.

— Şi i-ai dat?

— Bine'nţeles.

— Ticăloasa!

— Vezi, Petruş? Nu vrei să-mi mărturiseşti nici acuma că întreaga ta purtare te-a dus întotdeauna la o copilărească şi naivă absurditate? O iubeşti într'adevăr mult?

— Nu, Largo, n'o mai iubesc. De când mi-ai spus că te-a escrocat, n'o mai pot iubi. Ascultă, măi, primeşti să locuiesc la tine? Vreau să încep un nou fel de viaţă. In primul rând, trebuie să termin liceul.

Largo sună.

— Iată, Petruş... Aiesta-i Ghiţă Prepeliţă, fost garson la „Berbecul vesel". L-am luat la mine după închiderea localului, în care obişnuiam să descindem aproape zilnic.

E un majordom perfect. Ghiţă, mâne dimineaţă vei merge cu fratele meu la dumneasa şi vei aduce încoace bagajele. Apoi, vei porunci să fie tăiat viţelul cel mai gras din turma noastră...

Dupăce Ghiţă ieşi, Petruş adause la cuvintele lui Largo:

— ...pentrucă viţelul cel mai hition s'a întors pocăit acasă... — şi râse. — Acuma, ca să redevenim serioşi, cred că va trebui s'o dai în judecată pe Antonia.

(Nu voia să-i mai rostească numele de desmierd.)

— Nici prin gând nu-mi trece să fac aşa ceva. Ar râde lumea de mine.

— Iarăşi m'am pripit...

— Lasă, nu-i nimic. Vârsta îţi va aduce înţelepciune. Şi, acuma, la culcare, Petruş! Mâne, viaţa ta se va detaşa de toată sgura unui trecut cu visuri urâte.

— Noapte-bună, Largo.

— Noapte-bună, Petruş.

CAPITOLUL III

Scrânciobul vanităţilor

Petruş începu să înveţe cu o fervoare aproape nebunească. Se înscrisese particular şi isbuti să dea cu mult succes clasa a şaptea. Acuma, se pregătea pentru a opta. Timpul liber şi-l petrecea citind enorm sau în plimbări lungi cu fratele său. In una din aceste plimbări făcu cunoştinţă, pe marginea Prutului, cu Ştefan Ierihon, care era student în teologie, însă preciză de la început că nu doreşte să se hirotonească.

— Vreau să văd dacă omul poate să înveţe să-l cunoască pe Dumnezeu, — spuse dânsul şi privi soarele care apunea în susul Prutului, înroşind valurile râului. Vreau să aflu dacă poţi să ajungi prin învăţare la Dumnezeu atunci, când credinţa nu ţi-i înăscută.

Largo Luria zâmbi şi preferă să-i lase singuri; se întoarse acasă, ca să citească un nou roman criminal.

— Să mergem în grădina restaurantului Adis-Abeba, — propuse Ierihon. — Aş vrea să mai vorbim. Dacă te plictiseşte o discuţie despre teologie, putem discuta şi despre altceva.

Aşa începu prietenia dintre Petruş Luria şi Ştefan Ierihon.

Noaptea era de Septembrie, şi caldă. Departe, dincolo de râu, oraşul fremăta şi rumoarea lui ajungea până aici, turburând liniştea din luncă.

Petruş trecuse în mod normal de la copilărie la adolescenţă — de la plăcerea de-a purta haine de culoare vie, ţipătoare, la aceea de-a se interesa dacă paltonul îi cade bine de pe umeri... Înainte de-a trăi cu Antonia, avusese câteva inofensive manii ale adolescenţei; mania de-a se crede terorizat de către Largo fusese cea mai gravă; celelalte — relative: voia să pară de origină foarte distinsă, credea că e centrul preocupării tuturor cunoscuţilor şi era egoist (îndrăgostindu-se, această manifestare de adolescenţă întârziată dispăruse); acuma, eliberat de ele, citea enorm, se simţea cuprins de-o furioasă libido sciendi; voia să ştie totul, citea cu pasiune şi se gândea să studieze medicina; odaia îi era plină de cărţi; se interesa de viaţa artistică şi ştiinţifică a Bucovinei, mergea la toate conferinţele şi la toate concertele, vizita expoziţiile (chiar cumpăra, uneori, tablouri semnate de pictorii mai cunoscuţi ai Cernăuţilor) şi dorea să înveţe la perfecţie elina şi latina (ediţii frumoase din Euripide, Sofocle şi Eshil, din Vergilius, Tacitus, Horatius şi Terentius stăteau la loc de cinste în odaia sa).

Era, deci, foarte bucuros că-l cunoscuse pe Ştefan Ierihon în după-amiaza aceea, căci noul său prieten se dovedea a fi familiar cu scriitorii, pictorii şi muzicienii

din Bucovina şi făcea impresia că se poate mişca foarte uşor în orice domeniu intelectual. In consecinţă, rămase până târziu seara de vorbă cu Ierihon. Pe vechiul său prieten Sil — dealtfel nici nu-l prea văzuse în cursul ultimului an — îl uitase cu desăvârşire în seara aceea; nu-l mai admira, dintre cunoscuţii săi, decât pe studentul în teologie, pe care i-l scosese în cale soarta.

Ştefan Ierihon îi promise că-i va face cunoştinţă cu câţiva intelectuali din Cernăuţi — ceeace îl bucură foarte mult pe Petruş. La despărţire, îl salută ca pe un maestru, fapt care îl flată pe student. Acasă, tânărul Luria îi istorisi cu entusiasm lui Largo toate câte le discutase Ierihon.

Fratele mai mare zâmbi sceptic, însă nu spuse nimic.

Ierihon se ţinu de cuvânt şi îl introduse pe Petruş în câteva cercuri intelectuale din Cernăuţi.

Cu un astfel de prilej, tânărul Luria fu martor la o ceartă între Ştefan şi un asistent universitar cu numele Decebal Paskudneak, — ceartă isbucnită în urma unei controverse literare.

Pierzându-şi cumpătul, Paskudneak îl repezi:

— Eşti un impertinent.

Ştefan îi spuse calm:

— Domnule Paskudneak, dumneata vrei să parvii cu orice preţ. Până la un punct o să reuşeşti, dar n'o să poţi depăşi punctul acela. Indiferent de ceeace întreprinde, un om trebuie să facă absolut cu toată sinceritatea lucrul,

pe care şi l-a propus. Dumneata, domnule Decebal Paskudneak, te-ai ridicat de jos, din clasa sub-burgheză. Nu din burghezi, ca mine, sau din muncitori, şi nici din ţărani sau mici-burghezi. Înţeleg foamea dumitale de ajungere socială, o ajungere care pe mine nu mă interesează, căci, nedorind să devin episcop, nu pun nici un preţ pe „mărturia bună din afară"... Când te-aşezi la poker cu dorinţa aprinsă să câştigi, pierzi. Vei pierde şi dumneata. Dacă munceai cu toată râvna în domeniul dumitale, era posibil să parvii şi din punct de vedere social. Ai studiat filosofia la Heidelberg, dar statul nu s'a gândit la dumneata când ţi-a oferit bursa, ci, fie şi numai în principiu, la filosofie, nu? Dumneata, deci, aveai datoria să studiezi filosofia, ca să devii, dacă nu filosof, cel puţin un bun cunoscător de filosofie, însă n'ai ajuns decât un biet asistent universitar. Şi aceasta s'a întâmplat fiindcă ai linguşit pe cei ce te puteau numi asistent. Ştiind că la noi, în Bucovina, o vagă şlefuială de literatură îţi dă implicit un oarecare prestigiu intelectual, te-ai căznit să faci şi poezii. Spune-mi sincer, nu te simţeai plictisit scriindu-le? Aş vrea să mai ştiu un lucru. Când îţi va veni timpul să mori, cum te vei simţi? In ce fel o să te justifici în faţa dumitale însuţi de viaţa dumitale?

— însă Paskudneak rămase dator cu răspunsul, căci, după ce se ridicase şi dăduse mâna cu Petruş, plecă.

— Socot că ai fost prea aspru, — rosti indispus tânărul Luria.

— Dimpotrivă! Am fost prea blând... Lasă, am să-i

arăt cu cine e Ştefan Ierihon, — şi, după o pauză, propuse: — Să mergem la plimbare. — Simt că apune soarele, şi vreau să-l văd. Haide.

Era o toamnă cu adevărat cernăuţeană. Dominicul scânteia de-atâta aur sub cerul de-un albastru pur şi adânc, în ale cărui ape înşişi îngerii şi-ar fi putut spăla gingaşa faţă de brumi şi de abure. Dimineţile erau clare şi cu mirozna amăruie de ierburi crude, iar în valea Prutului adia izul înviorător al scoarţei de răchită. Verdele semănăturilor de toamnă de pe dealuri se topea dulce în bura albăstrie a zării spre care şerpuiau drumuri lungi de ţarină.

Urcară pe Dominic. Soarele le bătea în faţă, însă nu le tulbura vederea, căci intensitatea astrului era domolită de pulberea orizontului. Copacii păreau învăluiţi într'un fel de brumă. Câteva trunchiuri prăbuşite, stacojii de vechime, aveau solemnitatea unor morţi iluştri, urcaţi de zei pe catafalcul uriaş al dealului.

Ştefan se opri pe-un tăpşan inundat de halucinanta lumină roşie a amurgului.

— Par'că suntem muiaţi în aur, — spuse Ierihon. — Aş vrea să fiu acuma pe catargul unei năvi, care să ne ducă spre un abis de foc.

— Cum de nu te dor ochii, când te uiţi astfel drept la soare? — se minună Petruş.

— M'am obişnuit cu el. M'am antrenat ca'n vederea

unui match de box. Iubesc soarele, însă vreau să fiu mai tare ca el.

— Ascultă, Ştefane, — spuse Petruş după un răstimp,—dece te sileşti întotdeauna să domini, dece vrei ca tu să fii numai tu în orice împrejurare? Asta nu te oboseşte?

— Sunt un temperament de luptător, Petruş. Imi place să lupt de dragul luptei. Faptul acesta mă amuză. Ba mai mult! Mă îmbată.

Când cei doi oameni nu vorbeau, o linişte desăvârşită cuprindea tăpşanul. Nici un sgomot nu pătrundea până aici. Copacii împietriseră. Păsările tăceau şi ele. Petruş se simţi ca în mijlocul unei cetăţi moarte. Işi aminti de Micene, căci văsduhul era plin de aur.

— Da, îmi place să lupt! — spuse cu un ton agresiv teologul.

Deodată, Petruş se scutură şi-l privi cu un fel de ură pe Ştefan.

— Da, îmi place să lupt! — repetă acesta. — Altădată, poate că aş fi fost un Caesar sau un Alexandru, dacă nu cumva un Napoleon sau un...

Petruş se pomeni copleşit de-o mare plictiseală. Tonul retoric al lui Ştefan îl agasa. Pentru prima oară se simţea tentat să-şi analizeze prietenul. Până acuma, se lăsase întotdeauna captivat de cabrajul sufletesc al lui Ierihon şi nu căutase niciodată să pătrundă dincolo de pereţii de sticlă colorată ai cuvintelor lui, cari, uneori,

curgeau fără sfârşit, indiferent dacă găsea un ascultător atent sau nu.

„Într'o linişte de aur ca aceasta," — se gândi Petruş, — „e mai frumos să taci. Ori, cel puţin, să nu vorbeşti de tine," — şi-l întrerupse pe Ştefan: — Adică dece e neapărată nevoie să te agiţi în permanenţă?

— Păi asta e viaţa adevărată! — spuse nedumerit Ierihon. — Agitarea, cum o numeşti tu, lupta, cum o numesc eu. Oare copacii aceştia, pe cari mă simt obligat să-i admir, n'au luptat cu alte mlădiţe, ca să ajungă atât de imenşi, atât de apropiaţi de cer? Selecţia care se produce în floră şi'n faună nu e o luptă necontenită, o afirmare a celui puternic?

— Da. Insă ea are un scop. E o luptă pentru viaţă, nu o luptă de dragul luptei.

— Planta şi animalul o poartă din instinct. Omul sublimează lupta. E capabil s'o transfere pe plan ideal, deci pe unul de voinţă.

— Se poate să ai dreptate. Într'un anumit fel. Insă omul e un animal social. Trăind în comunitate, trebuie să se supună legilor sociale. Şi, cred că vei admite, toate legile sunt făcute pentru a interzice individului acţiunile întreprinse în dauna altui individ.

— Da. Insă nici o lege nu interzice lupta în domeniul spiritual. Faptul că vrei să creezi tu în ştiinţă, artă sau politică, nu înseamnă că te ridici asupra altcuiva?

— Dacă scriu un poem frumos, aduc bucurie în sufletul tuturor acelora, cari mă citesc. Marii inventatori

sau marii oameni de ştiinţă nu s'au gândit niciodată la ei înşişi când şi-au realizat descoperirile. Le-au făcut din dorinţa de-a cunoaşte şi din plăcere. Acestea nu sunt luptă. Galvani sau Watt au fost oameni modeşti. N'au realizat din ambiţia, pe care o include lupta, ci fiindcă-i mâna demonul curiosităţii. Dacă n'ar fi avut marmoră, Michel Angelo şi-ar fi sculptat şi în lut uscat statuile. Creaţia, Ierihon, încetează să mai fie creaţie în momentul, în care autorul ei o întreprinde pentru a lovi în cineva. Căci a lupta înseamnă a lovi. Şi, deaceea, lupta nu poate ajunge niciodată creaţie adevărată. Excepţie fac numai luptele dintre comunităţile mari, luptele impuse de însăşi viaţa popoarelor. Insă numai comunitatea de partea căreia stă adevărul ştie să lupte frumos. Tu îmi spui că eşti un luptător. Aş vrea să te întreb... Adică pentruce lupţi tu? Mai precis, dece? In folosul cărei mari comunităţi? Luptătorul-creator nu vorbeşte niciodată despre sine, ci numai despre idealul comunităţii, pentru care luptă. Zău, Ştefane, mi se pare că lupţi pentru tinichelele imaginaţiei tale. Te-am admirat până adineaori. Acuma, te găsesc absurd şi mă plictiseşti. Sunt sigur că, dacă nu te părăsesc imediat, vei revărsa un nou torent de vorbe asupra mea. Un torent retoric, în care vei spune de-o sută de ori „eu!", „eu!", „eu!". Dece, pentru Dumnezeu, nu înveţi să taci? Te las, Ierihon. Prietenia cu tine mi-a adus folos, mare folos. Trebue să recunosc asta. Ea m'a învăţat cum nu e bine să fii. Şi să ţii minte un lucru. Nu e impor-

tant să ai dreptate, ci cum s'o ai. Modul, Ierihon, modul! Marea cuminţenie porneşte din mod şi tot în el se împlineşte. Ştii ce eşti tu? Un fel de Maria Başchirţef masculin. Mori dacă n'ai fanfare în jurul tău, mori dacă n'ai glorie. Ca şi ea, ai vrea ca tot ceeace a fost înainte de tine să fie nimicit. Nu vei ajunge niciodată la glorie. Eşti un biet mitocan susceptibil, cochet şi vanitos. Etica ta e absolut deficitară şi ai toate perversiunile instinctului de asociaţie. Mândria ta nu e bărbătească, nu, ci una de copil, care spune întreaga zi „ea, eu, eu"! Dacă asta înseamnă la tine genialitate, apoi foarte mulţam! N'ai nici măcar orgoliul solitarului, care e singurul orgoliu creator, chiar şi atunci când creezi pentru societate.

Soarele apusese pe jumătate. Frunzele copacilor par'că deveniseră transparente. Un incendiu uriaş cuprinsese lumea; însuşi cerul ardea; catapitesmele zărilor se prefăcuseră în ruguri nesfârşite. Totuşi, o pace aproape nefirească de adâncă domnea peste pământul, care se reculegea în clipele morţii soarelui.

Petruş porni încet la deal; ploaia de foc îi aurea fruntea. Mergea cu ochii închişi, însă simţea, prin pleoape, lumina arzătoare a amurgului. Ajungând pe culme, mai privi odată spre Ierihon. Apoi, îşi întoarse faţa şi-şi continuă drumul. După câtva timp, începu să fluiere. Un mierloiu îi răspunse de undeva. Soarele se prăbuşi după Ţeţin. Licări o stea. Şi încă una; licăriră zeci, sute, mii. In Clocucica şi Roşa se aprinseră primele

lumini. Gospodarii se pregăteau să cineze; fumul urca liniştit din hornuri. In Dominic se arătară umbre, pe cari nu le puteai pătrunde; tufişurile ascundeau nopţi tainice în ele. Bolţile alcătuite de coroanele copacilor se întindeau ocrotitoarre peste cărările, pe cari Petruş mai mult le ghicea decât le vedea. Tânărul avea impresia că se află într'o biserică înoptată, singur cu sfinţii şi cu îngerii. Trântindu-se pe iarba de lângă cărare, îşi întinse mânile, ca să simtă cât mai puternic pământul, şi lăsă ca seara să se facă tot mai deplină deasupra sa.

Petruş îşi spuse:

„Oamenii ca Ştefan Ierihon sunt nişte zei, însă nişte zei coborîţi în infern, zei coborîţi de bună-voie în infern. Am făcut şi eu parte din rândurile lor. Slavă-Domnului că, astăzi, sunt un om sănătos, un om ca toţi oamenii!"

PARTEA A OPTA

CÂND ARDE CERUL

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I

Banchetul

Leonţiu, Filo, Isachie şi Largo se reîntâlniră după cum stabiliseră. Ultimii trei veneau trişti — fiecare cu sacul său de desiluzii; numai Leonţiu îşi păstra veşnicul optimism şi tot el aducea noui soluţii, aşa că, în seara reîntâlnirii de la restaurantul lui Ierofteiu, redeschis ad-hoc, frunţile li se luminară iarăşi. Leonţiu clădise în ultimul an patru case cu tot ce-i trebuia unei gospodării în comuna Ciartoria de peste Prut, unde urmau să se mute foştii muşchetari, ca să se ocupe de cultivarea pământului. Dupăce lichidară socotelile, — mâncară şi se aşternură la o lungă partidă de taroc. A doua zi, Filo îi predete lui Ierofteiu pe Cuţulache şi pe Sbârligău, ca, apoi, să plece împreună cu ceilalţi la Ciartoria. Găsiră câte-o gospodărioară perfect pusă la punct.

Leonţiu Vavra grăi solemn:

— Fiecare din noi va lucra el însuşi pământul şi nu-i va ajuta decât cel mult un hargat, iar la treburile casei o hargată. Aici ne vom desintoxica de întreaga otravă a bietei civilizaţii.

Se declarară cu toţii de-acord să urmeze sugestiei lui Leonţiu, care le făcu încă o surpriză: se căsătorise, fără să-i încunoştiinţeze, cu domnişoara Irina Mândrescu, o institutoare din Cozmeni, care îi aştepta cu masa întinsă în casa lui Vavra.

Filo, Isachie şi Leonţiu îşi luară câte-un servitor şi câte-o servitoare, iar Largo urma să lucreze împreună cu Petruş şi cu Ghiţă Prepeliţă.

Începură chiar după o săptămână cu lucrul. Avură multă alergătură în privinţa mobilării caselor şi-a procurării celor necesare gospodăriilor, dar această alergătură le făcu mare plăcere. Fiecare din ei îşi cumpără şi câte doi cai, cornute şi orătănii. Alergară pe la târgurile din Cozmeni, din Cernăuţi şi din Sadagura, se amestecară printre ţărani sfătoşi, evrei bătrâni, cari descindeau chiţibuşari par'că direct din Kasrilivka lui Şalom Alechem, Poloni de peste Ceremuş şi alte neamuri, târguiră unelte pentru munca ţarinei şi îşi procurară o mulţime de cărţi de agricultură. Numai câni şi pisici nu cumpărară.

— Aceste soiuri de lighioane vor veni de la sine, — spunea Leonţiu.

Într'adevăr, Filo culegea din sat câte-un dulău bubos, ca să-l vindece, sau câte-o pisică numai ciolane, pe care-o supunea unei cure de îngrăşare.

Leonţiu nu achiziţionase mult pământ.

— N'am venit aici ca să ne îmbogăţim, ci să redevenim oameni, — explică dânsul.

Într'o seară, pe când stăteau de vorbă în sufrageria lui Leonţiu, unde doamna Irina Vavra obişnuia să-şi primească musafirii pentru a-i îndopa cu toate bunătăţurile, Isachie spuse:

— Măi oameni buni, iată la ce m'am gândit... Primul an să-l întrebuinţăm pentru noi, ca să aşezăm pe picioare solide gospodăriile noastre. Apoi, să ne dedicăm comunităţii. M'am săturat de André Gide, de Charles Morgan şi de toţi esteţii. Puteţi să râdeţi, însă ştiţi ce

recitesc mereu şi mereu în ultimul timp? „Străin în ţara lui", romanul lui N. Rădulescu-Niger. E una din cele mai reconfortante cărţi româneşti. Păcat că nu se găseşte cineva s'o cizeleze, căci ar scoate o operă de artă din ea. Nici măcar Cezar Petrescu, în „Apostol", nu e atât de educativ. Închipuiţi-vă romanul lui N. Rădulescu-Niger, revăzut de un Mihail Sadoveanu sau de un Liviu Rebreanu... Ar semăna, atunci, cu cele mai frumoase pagini despre Levin din „Ana Karenina".

— Ad rem! Ad rem! — urlară ceilalţi bărbaţi sub zâmbetul îngăduitor al Irinei.

— Ho, că mă re'ntorc! — strigă şi Isachie. — Iată ce-am putea face... Un cămin cultural, însă unul viu, ca acela din Stânca-Roşa, nu o creaţie moartă, oficială, care să funcţioneze numai când vine dom' prefect în inspecţie..., o cooperativă, un dispensar... Zău, vreţi?

— Sigur că vrem, — rosti entusiasmat Leonţiu.

Iarna trecu repede.

Foştii muşchetari îşi pregăteau pentru primăvară uneltele necesare câmpului şi citeau cu multă plăcere sfaturile gospodăreşti din calendarul „Glasul Bucovinei".

Pe intelectualii din sat — nu-i vizitau.

— Asta va rămâne pentru mai târziu, — hotărîse Vavra. — Vreau să devenim pilde vii, ca popa Tanda. Abia pe urmă vom păşi în comunitate. Întâiu, ne vom apropia de ţărani. Apoi, şi de ceilalţi.

Fiecare din ei îşi organiza cât mai plăcut viaţa.

Largo îi spunea lui Petruş:

— Măi frate, aici, în Ciartoria asta, ne vom recon-

stitui Cuciurul nostru. La naiba! E nevoie de o burghezie a satelor. Vreau să văd țărani, cari să-l citească pe Eminescu, și hargate, cari să jure pe „Steluța" lui Alecsandri! Iar din Ghiță Prepeliță vreau să scot un nou Dumitru Dunic.

Ghiță se ducea pe la diferite cîrci din sat, unde asculta povești ca, apoi, să le istorisească lui Largo. Acesta le transcria și le trimitea lui Leca Morariu, un cărturar cernăuțean, care i le tipărea în revista „Făt-Frumos" cu mențiunea: „istorisită de Largo Luria, după glasul lui Ghiță Prepeliță și al lui X".

Primăvara ieșiră cu toții la arat.

Munceau din zorii zilei până târziu noaptea, însă oboseala nu era neplăcută, ci reconfortantă ca o alergare, în pielea goală, prin soare. Mâncau cu poftă. De insomnii nici nu mai era vorba. Sâmbăta, lucrau numai până la amiază. Dupăce luau masa la doamna Irina Vavra, începeau să joace taroc. Seara, ieșeau la plimbare. Deobiceiu, mergeau până la gară, unde așteptau să vadă trenul Cernăuți-Vijnița, care sosea fără grabă și care părea mai curând o jucărie uriașă a namilelor lui Gulliver. De la gară treceau într'un mic restaurant, unde beau câte-o bere, ascultând prin geamul deschis țârâitul greerilor. Duminica, plecau la Cernăuți, ca să vadă vre-un film sau să asculte un concert. In Maiu, sfârșiră cu întreaga muncă a câmpului. Petruș dădu examenele de-a opta și luă bacalaureatul, ceeace îi aduse un ceas de aur din partea lui Largo, care continua astfel o frumoasă tradiție bucovineană.

CAPITOLUL II

Un cioban cânta din fluier

— Niciodată n'am văzut un cer mai roşu, — spuse Largo. — Priveşte! Nu numai apusul pare un ocean de sânge. Incendiul a cuprins şi răsăritul. Roşeaţa cerului de deasupra dealurilor dinspre Basarabia îţi dă impresia că amurgul acesta e mai puternic decât însăşi seara, care coboară dintr'acolo.

Isachie privi şi el cerul, dar nu răspunse.

Se re'ntorceau din câmp amândoi. Aduceau un car cu fân. Caii mergeau la pas şi carul se legăna ca o corabie pe drumul strâmt şi hopuros de ţarină. Câte-o pală de vânt tălăzuia la răstimpuri grâiele, cari păreau şi ele roşii în lumina nefiresc de violentă a amurgului. Largo se ridică.

— Să nu cazi! — şi Largo rămase aşa, în picioare, ca lumina să-l scalde în întregime, în timp ce umbra i se lungea până departe peste marginea drumului străjuit de tufe mari de lemnul-Domnului.

— Intr'adevăr, — spuse după un timp Isachie, gân-

ditor, — n'am mai pomenit un astfel de amurg. Să ştii că o să se întâmple ceva.

— Bine'nţeles, ceva groaznic... — îl zeflemisi cu îngăduinţă Luria.

— Da, — răspunse serios Isachie. — Ascultă, Largo, îl ţii minte pe profesorul Hrisant? Omul acela, despre care am spus în una din nopţile noastre petrecute la cârciuma lui Ierofteiu că se va întâmpla ceva cumplit cu el?

— Imi amintesc, însă foarte vag.

— Ipatie Hrisant a fost găsit cu vinele deschise sub zidul cimitirului din Cernăuţi.

— Vezi, asta nu ştiam. Totuşi, nu poate fi vorba decât de-o coincidenţă între ceeace ai spus şi ceeace s'a întâmplat.

— Nu e deloc vorba de-o coincidenţă. Am uneori intuiţia nenorocirilor şi-a cataclismelor. Foarte mulţi ţărani au darul acesta. In cea mai mare măsură îl au animalele. Ai auzit desigur că ele devin neliniştite înaintea cutremurelor şi-a altor catastrofe ale naturii. Se pare că mulţi oameni au darul de-a presimţi şi celelalte nenorociri. Iţi spun încăodată, cerul acesta mă turbură peste măsură.

Isachie îşi făcu cruce.

Largo îşi făcu şi el cruce.

Până aproape de casă, nu mai vorbiră.

Deodată, Isachie spuse îngrijorat:

— Uite, e şi Leonţiu la noi. Iată-l şi pe Filo.

Seara se şi lăsase; totuşi, spre apus, purpura mai stăruia pe-un arc de zare.

— Desigur că au venit la un tarocel, — răspunse Largo.

— Nu, nu cred. Văd că Filo ne face semn să ne grăbim.

— Să nu se fi îmbolnăvit Irina.

— In cazul acesta n'ar fi venit Leonţiu însuşi, ci ar fi trimis pe cineva după noi. Trebuie să fie altceva.

Ajunseră.

— Lăsaţi în seama lui Ghiţă carul, — strigă Leonţiu.

— Dar ce s'a întâmplat? — întrebă Largo.

— Să intrăm în casă, — spuse Filo.

Isachie îl privi pe Ghiţă; faţa lui părea tot atât de îngrijorată ca şi a lui Filo; descuie uşa şi intrară cu toţii.

— Ei, spuneţi odată! Ce s'a 'ntâmplat? Ce e cu mutrele astea?

— A trecut şeful de post pe la mine, — începu să explice Filo. — Basarabia şi Bucovina de Nord au fost cedate Uniunii-Sovietice.

Isachie şi Largo rămaseră împietriţi.

— Şi Bucovina...? — gemu Isachie.

— Da. Până pe la Siret. Am venit să vedem ce facem. Bine'nţeles că trebuie să plecăm.

— Despre asta nici nu 'ncape discuţie. Dar cum... cum... s'a'ntâmplat... totul...?

— Nici şeful de post nu ştie mai multe. A primit ordin să comunice faptul şi să plece. Atât!

— Filo glumeşte, — spuse Largo.

In timpul din urmă, discutaseră adesea despre diferite svonuri referitoare la anumite ameninţări sovietice. Largo afirmase că putea fi vorba cel mult de Basarabia, iar Leonţiu se arătase convins că toate svonurile nu erau decât gogoriţe şi că incidentele de la frontieră nu existau decât în câteva capete prea înfierbântate. Pesimist nu fusese decât Isachie, Filo Taină refuzând să abordeze probleme atât de dificile.

— Filo glumeşte, — repetă Largo.

— Nu, nu glumesc. Trebuie să plecăm. Şi anume chiar mâne dimineaţă.

— Da, — spuse Leonţiu. — Plecăm cu trenul de dimineaţă.

— Nu, — îl contrazise Filo. — Trenul desigur că nici nu va mai opri aici. Gândeşte-te câtă lume se va refugia din Vijniţa.

— Ai dreptate. Trebuie să plecăm cu căruţele! La Cernăuţi vom vedea ce mai e de făcut.

— Cum, măi oameni buni? — şopti Largo. — Am pierdut într'adevăr Bucovina?

Isachie nu-şi revenise încă nici el; sta cu ochii în pământ, incapabil să gândească ordonat.

— Nu e timp de pierdut, — spuse Leonţiu. — Să împachetăm strictul necesar şi să fim gata de plecare pentru mâne dimineaţă. La Cernăuţi vom avea răgazul şi posibilitatea să ne informăm mai precis despre toate. Şeful de post afirma că evacuarea Bucovinei se va e-

fectua în curs de patru zile. Acuma, vă las. Merg să-mi liniştesc nevasta.

Un bontănit puternic în uşă îi făcu să tresară.

— Intră! — strigă Isachie.

Se arătă Ghiţă, cu un fanar în mână.

— A venit dom' şef...

— Adă-l imediat! — se grăbi Leonţiu.

Jandarmul le spuse fără să-i mai salute:

— Trebuie să plecaţi chiar acuma. Ruşii au început să treacă frontiera. Vijniţa e ocupată. Peste-o oră-două, pot să ocupe şi Ciartoria. Inaintează cu tancurile şi...

— Ssst! Ascultaţi! — îl întrerupse Isachie.

— Ce e? — se'ntoarse către dânsul Leonţiu.

Apoi, auzi şi el sbârnâitul enervant, ameninţător, al unui avion.

— Cu căruţele va fi greu să plecaţi, — reluă şeful de post. — Trebuie să fugiţi călare. Altfel, v'ajung bolşevicii. Şi, odată în mânile lor, nu mai puteţi scăpa. Amu, merg pe la domnul părinte, să-i comunic şi dumisale. Mult noroc, domnilor.

— Iţi mulţumim cu toţii, domnule şef, — îi spuse Filo, strângându-i mâna. — Dacă nu erai dumneata, ne pomeneam aici cu bolşevicii fără să avem habar de ceeace s'a'ntâmplat.

Leonţiu preluă iniţiativele:

— Fug acasă şi-mi iau soţia. Plec cu motocicleta. Noroc de ataş! Trec pe aici. Să vă găsesc pe toţi la-unloc... Pregătiţi caii!

Dupăce Leonţiu plecă, Largo spuse:

— Sunt îngrijorat pentru Petruş. Mă tem că e în drum încoace. Cu încăpăţânarea lui, nu m'aş mira! Ce să fac? Trebuie să aştept măcar până mâne dimineaţă.

— Exclus! — se opuse Filo. — Sunt sigur că Petruş ne aşteaptă la Cernăuţi. Merg să-mi iau caii. Unul i-l dau lui Ghiţă. Sloboziţi cânii, vitele şi păsările. Hargaţii şi hargatele plângeau, căci muşchetarii se purtaseră întotdeauna frumos cu ajutoarele lor.

După un sfert de oră, erau adunaţi cu toţii în ogradă. La lumina fanarului, palidă şi stranie, păreau nişte fantome. Ca şi cum ar fi simţit că se întâmplă ceva neobişnuit, cânii începură să urle. Un iureş de vânt stinse fanarul lui Ghiţă, înecând într'un întuneric greu ograda.

Leonţiu dădu semnalul de plecare şi porni înainte cu motocicleta, luminând până departe drumul.

Ceilalţi o luară la galop după el.

Inima fiecăruia din ei era ca o rană.

La ieşirea din sat, cineva trase un foc de armă asupra motocicletei. Vavra trase şi el, cu revolverul, din plină viteză. Apoi, opri şi mai împuşcă de câteva ori în direcţia unei umbre, care se grăbi să dispară. Ştia că e greu să nimerească, însă — astfel — îşi avertiza prietenii de posibilitatea unui pericol.

— Vre-un ticălos de agent de-al lor, — îi explică el Irinei, pornind din nou motocicleta. — Nu te teme. In curând cred că vom da şi de alţi refugiaţi, aşa că bestiile nu vor îndrăzni să ne mai atace.

Din timp în timp, oprea motocicleta, ca să nu mărească prea mult distanţa dintre sine şi călăreţi. Atunci, asculta freamătul nelămurit şi copleşitor al nopţii. Uneori, se auzeau împuşcături depărtate. Apoi, pacea domnea iarăşi între zări şi gângăniile zumzăiau fără grijă, ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic.

„Totul e atât de absurd," — îşi spuse Leonţiu, — — „încât îmi vine să cred că m'am îmbătat!"

După câţiva chilometri, opri cam brusc.

— Nu te înspăimânta, nu s'a 'ntâmplat nimic, — îşi linişti dânsul soţia. — Am oprit ca să ascult fluierul... Ui-te, vine un cioban cu oile şi cântă în lumina farului. N'am vrut să-i sperii turma. Să aşteptăm până va trece.

Irina zâmbi în întuneric şi strânse mâna lui Leonţiu.

Călăreţii fi ajunseră; se opriră şi ei.

Sunetele fluierului creşteau mereu.

Ciobanul ajunse în dreptul motocicletei.

— Măi băietane, — îi spuse Isachie. — Vin Ruşii, măi!

— Dă-i dracului... — răspunse tărăgănat flăcăul. — N'au decât! Oiu şti eu să mi-i pun cu botu' pe labe...

— Dar atunci te-or ucide...

— Eh! Crezi dumneata c'au să poată ucide toată naţia românească? — şi ciobanul îşi reluă mersul.

In curând — fluierul se-auzi iarăşi.

Fugarii ascultară înfioraţi, fără să scoată o vorbă, până ce cântecul se pierdu în depărtare.

— Chiar dacă pământul acesta, — spuse Filo, ar

rămâne şi-o mie de ani sub ciubota rusească, şi Ruşii tot n'ar fi în stare să nimicească sufletul săteanului român. Ţăranii noştri vor fi veşnic ai noştri. Ei nu-şi vor lepăda, niciodată sufletul românesc. Nici filosofii, nici cărţile, nici domnăritul nu constituie permanenţa românească. Permanenţa românească o constituie acest ţăran, acest ţăran cu fluierul său. In sângele lui, dânsul poartă geniile viitoare. El poate da viaţă unor noui poeţi, unor noui gânditori. Dar dintr'un gânditor nu vei reuşi niciodată să faci un ţăran... Iată, noi credeam că am şi devenit fii ai pământului. Insă, dacă am fi devenit cu adevărat, rămâneam aici, ca să ne apărăm, chiar cu preţul vieţii, ţarina şi icoanele. Bolşevicii nu vor putea nimici prezenţa românească de aici, dupăcum nu ne-a putut-o nimici nici în Transnistria. Şi asta o vom datora ţăranului nostru, pe care ar trebui să-l iubim până la jertfă.

— N'am să uit niciodată cântecul ciobanului din noaptea asta, — rosti Largo. — Şi-i mulţumesc lui Dumnezeu că mi l-a revelat la asemenea ceas de cumpănă pe ţăranul român.

Porniră tăcuţi mai departe.

CAPITOLUL III

Risipire

După câteva ore, mușchetarii, Irina și Ghiță începură să dea de-o mulțime de refugiați, de cari se alipiră, ca să ajungă cu ei la Cernăuți.

Se lumina acuma de ziuă, când trecură podul peste Prutul, care curgea limpede și liniștit prin cenușa dimineții.

Largo îl căută pretutindeni pe fratele său, însă nu-l găsi.

— N'am ce face, — îi spuse lui Leonțiu. — Trebuie să rămân la Cernăuți. Nu pot pleca fără el.

— Ba vei pleca! — îi porunci Vavra. — Petruș va ieși și singur din încurcătură.

Supunându-se, Largo se luă după ei. In piața Unirii, cineva voia să arboreze un steag roșu pe turnul primăriei, care domină întreg orașul. Un jandarm ochi și comunistul căzu sfărmat în stradă. Undeva, răsunau mitraliere. Filo Tainã văzu câțiva cunoscuți, cari se grăbeau spre bariera comunală din strada Transilvaniei. Un ucenic de la tipografia „Vorwaerts" a lui Gaidosch trăgea asupra Românilor. Isachie se năpusti asupra lui cu calul și-i sparse capul.

In apropierea barierei, Largo îl zări pe un tânăr anume Ion Bălaşa, care îi fusese elev şi care, după cum ştia, era prieten cu Petruş.

Scrise la repezeală un plic şi i-l predete lui Bălaşa, însă nu observă că, de lângă tramvaiu, Ştefan Ierihon îl privea pieziş în după-amiaza aceea de Iunie.

CAPITOLUL IV

Căderea îngerului

Petruş căutase zădarnic să-l întâlnească pe Largo. Auzind de la Ierofteiu că fratele său şi ceilalţi fuseseră văzuţi îndreptându-se spre bariera din strada Transilvaniei, tânărul Luria oftă uşurat şi se hotărî să plece însfârşit şi el. Alergă la gară, unde află lucruri îngrijorătoare. Trenul, care plecase cu o oră în urmă, fusese atacat cu pietre şi focuri de revolver.

Totuşi, urmează să mai plece un tren. Ultimul. In biroul de mişcare, impiegaţii români parlamentează cu un ofiţer rus. Sutele de oameni aşteaptă cu înfrigurare rezultatul. Un ceferist iese din birou, aleargă spre locomotivă, îi spune ceva mecanicului. Mulţimea răsuflă uşurată. Dar minută după minută se scurge şi trenul tot nu porneşte. Câteva femei plâng. Petruş vede o doamnă palidă, care pare să fie bolnavă. Se apropie de ea. O întreabă dacă poate să-i fie de folos. Doamna îi mulţumeşte şi dă negativ din cap. Se face seară şi trenul continuă să rămână nemişcat. Birourile au şi fost ocupate de armata roşie.

Petruş îl descoperi pe Sil în mulţime.

— Cum, încă n'ai plecat? — şi-şi îmbrăţişă prietenul.

— Tata a primit ordin să rămână până în clipa din urmă. Acuma, văd că bestiile nu vor să ne dea drumul.

— Dar e absurd! Ce vor să facă porcii ăştia cu nenorociţii din tren? Fiecare din ei are un fiu, o soră sau un frate dincolo de noua frontieră. Ar fi o crimă să nu-i lase să plece!

— Deocamdată, tovarăşii pretextează că e în chiar interesul nostru să nu plecăm. Dumnealor afirmă că nu garantează de siguranţa trenului. Ci-că populaţia oprimată de noi ar intenţiona să provoace deraierea trenului.

— Păi nu's decât femei şi copii în vagoane! Şi câţiva funcţionari inferiori...

— Evident. Insă nu te poţi măsura cu perfidia asiatică. Dacă intenţiile lor ar fi cinstite, n'ar avea decât să pună un steag roşu la locomotivă, ca să arate că trenul a plecat cu încuviinţarea noului stăpâniri.

Noaptea învălui oraşul.

O femee leşinase pe peron.

Copiii plângeau tot mai tare, în vagoanele, cari zăceau în întuneric.

In cele din urmă, o delegaţie se hotărî să se prezinte la comandantul gării. Acesta îi sfătui să aibă răbdare. Da! Da! Vor pleca! Să nu-l mai plictisească atâta!

Intretimp — se-adunaseră câteva zeci de comunişti locali pe peron. Cântau „Internaţionala", mâncau seminţe

şi-şi ridicau pumnii spre vagoane. Intre ei, şi câteva curve din cartierul hotelului „Lemberg". Purtau funde roşii în păr şi tot plimbau un portret uriaş al lui Stalin dealungul peronului.

Gherasim Vodă îi întâlni în dreptul locomotivei pe Sil şi Petruş.

— Controlorul Vagşiţ şi Trefllă, fochistul, îmi spun că Ruşii au dat un comunicat, prin care se interzice părăsirea oraşului. Cine va încerca să fugă va fi împuşcat.

— Cum aşa?! — se revoltă Petruş. — Cele patru zile acordate pentru evacuare încă nu s'au scurs...!

— Acuma, nu mai avem nici o nădejde de salvare, — scrâşni Sil. — Să mergem acasă, tată. Hai, Petruş, vină cu noi.

O luară, pe linie, spre cantonul lui Gherasim.

Acolo, îi aştepta un soldat roşu.

— Dece ţi-ai părăsit serviciul? — urlă dânsul, mişcându-şi ameninţător arma.

— Cum dece? Sunt funcţionar român.

— De azi înainte eşti funcţionar comunist! Iscăleşte aici şi ia-ţi serviciul în primire, — şi-şi mişcă iarăşi, semnificativ, arma.

Sil şi Petruş ieşiră în oraş. Toate scursorile cartierului gării şi ale suburbiilor se strânseseră în piaţa Unirii. Un cor improvizat cânta şi aici „Internaţionala". Lucrătoarele de la „Hercules" şi „Trinaco" prindeau garoafe roşii de pieptul soldaţilor sovietici, cari patrulau ţanţoşi sub privirile admirative ale muierilor din „Panaiten-

gasse". Uneori, trecea câte-un tanc, zornăindu-şi ca pe nişte lanţuri de temniţă fierăria. Atunci, mulţimea aplauda nebuneşte şi urla de entusiasm.

— Nu e nici un Român printre bestiile astea! — spuse cu satisfacţie Petruş.

Numeroşi soldaţi erau beţi.

— Dupăce vor termina rachiul, — şopti Sil, — vor începe să bea apă-de-Colonia. Ca'n cursul războiului mondial...

Deodată, Petruş îl prinse de braţ pe Sil.

— Priveşte! Acolo, lângă monument... Îl vezi pe tânărul acela?

— Tipul care aplaudă?

— Da. Dumnezeule-mare! E Ştefan Ierihon, fostul meu prieten. Mi se pare că ţi-am vorbit despre el de câteva ori. Cum e posibil aşaceva?! Ui-te cum îi aplaudă pe comunişti!

Apoi, privirea i se încrucişă cu a lui Ştefan. Acesta — se scutură ca străbătut de-un curent electric. Veni la Petruş. Faţa îi era congestionată; ochii i se injectaseră.

— Ei, ce spui? — vorbi dânsul, zâmbind larg.

— In ce privinţă? — răspunse Petruş.

— In privinţa acestui formidabil fenomen, care e fenomenul comunist.

— Găsesc că e incalificabil din partea ta să...

Un ghiont al lui Sil îi curmă vorba.

Voise să spună: „... să aplauzi pe cei ce ne-au furat pământul," — însă se răsgândi: Sil avea dreptate; nu

era bine să se dea dintr'odată în mânile neofitului comunist.

— Să ce? — insistă Ierihon.

— Să... să mai vorbeşti cu mine, dupăce ne-am certat.

— Asta-i bună! — râse Ştefan. — Ce importanţă are o ceartă prostească, pornită din motive burgheze? Suntem în faţa unei lumi noui, nu vezi?!

Petruş roşise şi ochii îi deveniseră ameninţători; Sil ştia că prietenul său e pe cale să isbucnească; deaceea, interveni grăbit în discuţie:

— Trebue se mergem acasă, Petruş. Tata desigur că ne şi aşteaptă.

— Ai dreptate, — spuse Luria, silindu-se să-şi ţină cumpătul.

— Păcat că nu mai rămâneţi, — regretă Ierihon. — Spectacolul e admirabil! Priviţi câtă mişcare...! Toţi oamenii sunt fericiţi... Da, e o adevărată revărsare de fericire!

— Numai să nu plesnească de-atâta entusiasm, — nu se putu abţine Petruş.

— Lasă, lasă! Aşa eşti tu... Sceptic ca toţi burghezii. Dar, cu timpul, vei fi cuprins şi tu de febra acestui superb fenomen, care e statul comunist. Vei lucra cot la cot cu mine, cu tovarăşii noştri...

Sil îl trase de mână pe prietenul său şi dispărură amândoi în gloata, care urla, se legăna beată şi râdea desmăţat în noaptea înstelată de vară.

In strada Regina Maria, îl întâlniră pe Petru Policrat.

Le istorisi o mulţime de noutăţi. Beer, patronul restaurantului „Camenber", urma să devină primar. Pentru alte posturi înalte erau prevăzuţi profesorul Dr. Silberbusch, fotograful Brüll, avocatul Dr. Norbert Zloczower şi fabricantul Weinblum. Un fost profesor anume Engler, care ştiuse să se vâre întotdeauna sub pielea profesorilor români, o bătuse cu lemne pe văduva unui preot. Pe subinspectorul Pihal, de la siguranţă, îl arestaseră. Medicul Dr. Zalozieckij, un mare mâncător de Români — nu voia să-i consulte niciodată pe „Valahi", îi înjura şi-i scotea cu câinii din antecamera sălii de consultaţii —, se spânzurase.

— L-a bătut Dumnezeu! — spuse Policrat, şi continuă cu informaţiile: După cum ştiţi, îl vizitam adeseori pe chimistul Adolf Schmidt din strada Vasile Conta. Prietenul meu are un chiriaş cu numele Eckstein, a cărui nevastă e croitoreasă. Ce crezi că a găsit de cuviinţă Ecksteinoaia? Să dea imediat afară din casă familia Schmidt. Românii sau Nemţii sunt persecutaţi pretutindeni. In schimb, sunt tari şi mari consulul onorific al Olandei, un oarecare Luttinger, precum şi Benno Widner, un industriaş deochiat şi antiromân. Câţiva de-ai noştri au şi fost împuşcaţi.

In strada Brâncoveanu se aprinsese o casă şi cerul strălucea de flacări.

Fetele din „Panaitengasse", agăţate de gâtul tovarăşilor soldaţi, chiuiau.

„Internaţionala" suna ca un lătrat de câni turbaţi.

Policrat reluă:

— Îi auziţi? Bestiile apocalipsului urlă. La noapte vor fi orgii ca la Sodoma. Să vedeţi ce-o să se întâmple la „Vieneza" sau la Geissler!

Weinblum, marele fabricant, tocmai trecea strada. Se născuse la Wilna, însă îşi făcuse la Cernăuţi cariera. Avea toate motivele să fie fericit. Îl cunoştea încă din copilărie pe Baruch Widma, şeful G. P. U.-ului din Cernăuţi, care se născuse şi el în strada aceea posomorîtă şi plină de copii murdari din frumosul oraş nordic.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

Tovarăşul Ştefan

Petruş continua să locuiască la Gherasim Vodă, însă se simţea ca o fiară închisă în cuşcă. Avea zilnic întâlniri cu diferiţi oameni, cari voiau să plece clandestin în România liberă. Punea la cale cele mai îndrăzneţe planuri de fugă, dar trebuia să recunoască mereu că nu sunt realizabile decât pe hârtie. Adevărat, unii aveau noroc şi reuşeau să ajungă cu bine dincolo, însă majoritatea erau prinşi şi aruncaţi prin temniţe sau împuşcaţi în apropierea frontierei. Profesorul N. Tcaciuc-Albu, un om extrem de simpatic, însă naiv, arătase într'un articol din ziarul „Glasul Bucovinei", care apărea acuma la Bucureşti, locul pe unde trecuse în România liberă. Rezultatul: comuniştii capturaseră sute de Români în raionul indicat.

Comisia pentru repatriere lucra cu o încetineală exasperantă; ea devenise un fel de instituţie pentru distrarea şefilor comunişti, cari se amuzau pe socoteala Românilor dornici să scape din raiul sovietic. Mii de oameni aşteptau din zori până târziu seara în faţa palatului administrativ, unde se instalase comisia, ca să le

vină rândul la înscriere. Primele trei transporturi plecară, însă ele nu putură cuprinde decât cel mult vreo vreo 500 de persoane în total. Apoi, comisia îşi suspendă brusc lucrările. Ca să-i totrtureze pe cei rămaşi, agenţii G. P. U.-ului răspândiră svonul că toţi înscrişii pe listele de repatriere vor fi arestaţi şi deportaţi în Siberia.

Intr'o zi, Petruş îl văzu pe Ştefan Ierihon intrând în clădirea fostei chesturi de poliţie, unde se instalase acuma sediul G. P. U.-ului.

Ii comunică lui Sil faptul acesta.

— Ce, nu ştiai? — răspunse tânărul Vodă. — Ierihon lucrează la G. P. U.

— Imposibil! — strigă Petruş, consternat. — Un student teolog nu poate fi agent al G. P. U.-ului.

— Ba da, e aşa cum îţi spun. Dealtfel, am aflat că Ierihon se numea Iampolski. Abia în universitate şi-a schimbat numele. Tatăl său s'a născut la Ecaterinoslav. Atitudinea lui Ierihon nu mai are decе să ni se pară inexplicabilă. A revenit la neamul său.

— Ascultă, — se înfurie Petruş, — dacă mi-ar mai vorbi azi cineva despre farmecul slav, l-aş rupe în bătăi. Da, sunt uriaşi, geniali şi tot ce vrei Dostoewski, Tolstoi, Rimmski-Korsakoff sau chiar Majacovski, însă poporul rus e un popor de monştri. Politica Ruşilor a fost întotdeauna politica unor nebuni. Conducătorii lor din trecut, până şi Petru-cel-Mare, nişte epileptici, sadişti, invertiţi sau psihastenici, iar cei de azi nişte grăjdari ca Stalin sau belferi pensionari ca Molotov. Oribil! Şi toţi aceştia au o permanentă, caraghioasă sete de

sânge. Repet, o sete caraghioasă. Rușii sunt prea proști în politică pentru a fi tragici în materie de asasinat. Ei ucid în numele unei ridicole concepții statale, în numele unei abstracții stupide ca toate abstracțiile. Comuniștii n'au nici măcar o logică a crimei. Faptul că Ierihon s'a pus în serviciul acestor cretini mă scârbește peste măsură. E un ticălos. Poate că e singurul om din lume, pe care aș fi în stare să-l scuip în frunte.

După câteva zile, Petruș îl întâlni pe Ierihon. Fără să spună un cuvânt, îl pălmui și dispăru după colțul străzii. Proaspătul agent G. P. U. scrâșni.

Soarta lui Petruș Luria era pecetluită în gândul lui Ștefan Ierihon.

Bănuind că fostul său prieten va căuta să se răsbune cu vârf și'ndesat, Petruș își luă rămas-bun de la Sil și plecă la Cuciurul-Mare, căci Isachie îi vorbise odată de bătrânul Gheorghi Bojescu.

Tânărul Luria cumpără imediat la sosire un rând de straie țărănești de la Lăscăruș. Imbrăcându-le, văzu că-i vin ca turnate și'ncepu să se'mpăuneze copilărește cu ele în hazul dulce al Domnicuței, care spuse:

— Par'c'ai fi unul de-al nostru...

— Nu numai că par, ci chiar sunt unul de-al vostru.

— Iii! Mata ești om cu'nvățătură multă, iar noi, cum ne-a lăsat bunul Dumnezeu.

— Nu grăi cu păcat, Domnicuță. Și voi aveți învățătură! Cunoașteți tot atât de multe lucruri ca și mine, —

răspunse Petruş; apoi, glumi: — Sunt sigur că înţelegi până şi glasul vrăbioiului, care ciripeşte pe gardul dinspre uliţă.

Râseră împreună.

Apoi, luându-se de mână, ca şi cum s'ar fi cunoscut de când lumea, ieşiră veseli în ogradă, ca să se-aşeze pe prispă alături de Gheorghi, care-l dăscălea în întortochiate treburi gospodăreşti pe Niculuţă Hnat.

Noaptea, Petruş se svârcoli mult în aşternut. Când nu mai putu să rabde, se ridică de pe laviţă şi, aruncându-şi peste umeri o pătură, se duse în grădină; câinele, care se cuibărise în nişte paie, îşi întinse botul şi mârâi, dar — recunoscându-l pe tânărul Luria — şi-l lăsă din nou în paie şi căscă.

— No, mă Lăbuş, că mă 'nghiţi! — îl dojeni Petruş.

Ca şi cum ar fi vrut să se scuze pentru impoliteţă, câinele sări din bârlog şi, venind lângă Luria, începu să-şi bălăngănească supus coada flocoasă, de care se prinseseră toţi ciulinii lumii. Studentul îl mângâie pe cap şi ochii câinelui luciră puternic în lumina verzuie a lunei.

— Vrei să fim prieteni? Bine, Lăbuş!

Câinele schiaună încet, mulţumit; apoi, îşi ciuli urechile şi-şi întoarse capul spre portiţa pe care-o deschidea fără sgomot o mogâldeaţă acoperită de umbra nucului de lângă podeţ. Petruş privi şi dânsul într'acolo. Când omul ieşi din întunecime în bătaia lunei, Luria îl recunoscu pe Lăscăruş. Băietanul îl observase şi venea la el.

— Ai fost la vre-o drăguţă, măi flăcăule?

Lăscăruş nu răspunse îndată. Abia după ce se uită la lună, ca şi cum atunci ar fi văzut-o pentru'ntâia oară în viaţa lui, făcu din cap un semn că nu şi, pe urmă, începu să se joace cu o frunză pe care-o ţinea între degetele bătătorite de muncă şi aspre, dar, cu toate acestea, subţiri şi frumoase ca ale unui cărturar. Strângându-şi acasă privirile, cari îi lunecaseră peste dealurile Camenei, şi le-aruncă asupra lui Petruş şi 'ndrăzni să-l întrebe:

— Da' mata dece nu te-ai culcat încă? Ori ţi-a rămas inima la o duducuţă din Cernăuţi?

Deastădată, Petruş fu acela care se uită lung la lună înainte de-a răspunde aproape în şoaptă:

— Nu, Lăscăruş, inima mea n'a rămas la nici o duducuţă din Cernăuţi, ci... — şi cât pe ce să scape: — „... la oamenii de dincolo!" —, însă se-opri la timp.

După o tăcere destul de lungă, întretăiată doar de bufniturile din grajd, unde-un cal lovea cu copita în podele, băietanul spuse:

— Oare nu-i lucru ciudat că, deşi nu ni-i gândul la nici o drăguţă, totuşi încă nu dormim la aşa ceas târziu de noapte? — şi, deodată, ca şi cum s'ar fi speriat de 'ndrăzneală, schimbă vorba: — A fost un an bun pentru ţarini anul acesta. Lanurile de grâu au rodit cum nu se poate mai frumos.

Petruş îşi înălţă la stele privirea şi rosti blând:

— Lăscăruş, tu eşti un băietănel tare cum-se-cade, nu-i aşa?

Lăscăruş iarăşi întârzie; apoi răspunse prin altă întrebare:

— Matale-ţi plac pădurile? Mie-mi plac, pentrucă în păduri ne putem ascunde.

Ca'ntotdeauna când întâlnea un om care i se destăinuia într'un fel oarecare, Petruş simţi o nesfârşită bucurie în sufletul său. Inima i se deschidea, atunci, fără nici o rezervă, pentru a dărui şi-a primi cea mai desăvârşită dragoste: aceea a prieteniei ţâşnite din credinţa într'o viaţă adevărată, trăită intens. In astfel de momente, Petruş îşi simţea răsplătite toate suferinţele, uita orice lovire.

— Noaptea asta e o noapte minunat de frumoasă, Lăscăruş, — spuse tânărul Luria cu atâta bunătate, încât băietanul îşi lăsă descoperit sufletul:

— Am fost să hoinăresc peste mirişti.

— Şi-acuma eşti foarte fericit.

Deodată, băietanul se ridică de lângă Petruş, îşi duse mânile la gură şi dete un chiot într'un anume fel. Dealurile răsunară unul după altul. Par'c'ar fi vuit o furtună. Luria îl privi mirat pe Lăscăruş, dar acesta zâmbea şi dinţii îi luceau ca omătul în lumina lunei.

— Ce-a fost asta, măi flăcăule?

— Lasă, că-i vedea mata îndată! — zâmbi şi mai tare Lăscăruş, mângâind chica dulăului care i se sprijinea de picioare.

Tovarăşul Hitzig sări din pat şi-l scutură pe Muniş Glaubach, care aţipise cu capul pe biroul postului de jandarmi.

— Ai auzit?

— Ha? — făcu Muniş, încă buimăcit de somn. — Ce s'aud?

— Tu n'auzi niciodată nimic! Bine că eu trebuie să-mi cheltuiesc întreaga sănătate cu satul acesta blestemat! Ascultă, mă! Iar a sunat semnul acela... Are să mă'nebunească... Ţi-am spus de-o mie de ori să dai de urmele acestui chiot blestemat, dar dumneata, tovarăşe, nu faci decât să dormi, să dormi şi iarăşi să dormi!

— O fi semnul vre-unui îndrăgostit pentru ibovnica lui.

— Pe dracu'! E un semn de burjui, eu îţi spun! Debună-seamă că aşa îşi dau de ştire când trebuie să se-adune pentru a pune la cale vre-o trecere dincolo.

Muniş se scărpină în vârful capului.

— O fi...

— „O fi!" — îl maimuţări Hitzig. — Sunt sigur că...

Insă nu apucă să-şi sfârşească gândul, că zeci de chiote sfârtecară văsduhul. Părea o deslănţuire de pietre cari se rostogolesc din vârful unei stânci. Şeful îşi astupă urechile. Vinele de la tâmple i se'ngroşaseră şi broboane de sudoare îi răsăriră pe frunte. Când chiotele încetară, urmă o tăcere de moarte. Hitzig îşi mai ţinea acoperite urechile. Când citi pe chipul lui Muniş Glaubach că totul s'a terminat, îşi desprinse încet pălmile şi întrebă răguşit:

— Ei?! Ai să susţii şi-acuma că acestea's semne de 'ndrăgostiţi? Ascultă-mă ce-ţi spun! Is semne de răscoală burgheză, măi! Trebuie să le venim de hac tică-

loşilor... Dar dumneata nu faci altceva decât să dormi! Cum poţi huzuri pe vremuri de-aiestea, măi fenorocitule?!

Muniş dădu din umeri. De câteva nopţi nu mai dormise omeneşte. Hitzig, căruia i se năzărea mereu câte ceva, îl hăituise fără nici o milă. O descindere aici, o arestare dincolo, cercetări tocmai la mama-dracului, sub pădure... Şi agentului i se făcu mare dor de-un pat cald şi ferit de mânile şefului, însă acesta îl trezi brutal din visare:

— Pleacă imediat în sat, fii cu ochii în patru şi anchetează peste tot, iar mâne dimineaţă să-mi raportezi.

Muniş oftă resemnat, îşi puse centironul cu stea, salută şi ieşi, dar nu se conformă deloc ordinelor lui Hitzig, ci se duse deadreptul la o vădană poloneză, ca să se culce la ea, dormind somn bun până dimineaţă.

Dupăce ascultă vuietul de chiote cari se pierdeau tocmai sub pădure, Petruş îi ceru lui Lăscăruş lămuriri asupra acestei năprazne de sunete. Băietanul arătă că un mare grup de săteni intenţionează să fugă din iadul bolşevic. In vederea acestui fapt aveau dese conciliabule — evident: numai noaptea şi în locuri foarte ferite. Când voiau să se adune, îşi dădeau semn prin astfel de chiote.

— Merg şi eu cu tine, — spuse Petruş.

Lăscăruş mai chiui odată.

CAPITOLUL VI

G. P. U.

După incidentul cu Petruş, Ştefan Ierihon fu cuprins de-o cumplită furie împotriva lui. Voia să-l nimicească neapărat. Puse numeroşi agenţi pe urmele fostului său prieten, însă aceştia îi raportară că tânărul Luria a dispărut din Cernăuţi. Ierihon îşi aminti deodată de convorbirea dintre Largo şi Ion Bălaşa.

„Cum de nu mi-a trecut până acuma prin minte!" — se lovi el peste frunte.

Merse imediat la Widma, şeful G. P. U.-ului. Intră direct în biroul omului, care era marele tartor al tuturor agenţilor răspânditori de groază în rândurile Românilor. In birou îl găsi şi pe Kaziu Sidoriuk, pe care îl recrutase ca informator, culegându-l din pleava lumii de apaşi.

Ierihon îşi spuse păsul; exageră eventualul conţinut compromiţător al scrisorii din păstrarea lui Bălaşa. Widma ţinea la Ştefan, care îi apărea ca un strălucit exemplu de convertire la comunism.

In consecinţă, Kaziu Sidoriuk primi ordin să pună mâna pe Ion Bălaşa. Widma era hotărît la orice, numai

să poată pune mâna pe scrisoare. Într'o Marți, când elevul mergea de la Grădina-Publică spre casă, Kaziu îl acostă și, cum ulița era pustie, îl lovi cu un pumn în carotidă, împingându-l în limuzina, care aștepta la marginea trotuarului.

Când se trezi din ameteală, Bălașa începu să râdă. Băiatului i se părea o glumă americană întreaga afacere și era sigur că, la un colț de stradă, va fi eliberat, dar nu se întâmplă deloc așa. Mașina opri în curtea împrejmuită cu ziduri înalte a sediului G. P. U.; elevul fu coborît și condus într'o celulă. Ceas după ceas trecea și ușa rămânea mereu zăvorîtă. Abia seara fu scos din celulă, însă nu ca să fie eliberat, ci pentru a fi condus la tovarășul Widma în persoană.

Sus, la etajul II al fostei chesturi de poliție, tovarășul Widma îl aștepta. Vulpoiul își alcătuise o figură blândă, părintească, și-un zâmbet subțire își făcea loc pe sub mustața cenușie, ca să se topească pe bărbia teșită, care-și prelungea faldurile de grăsime până la gușă.

Biroul lui Widma avea înfățișare de budoar; lampa cu abajur roz răspândea o lumină moale, femeească, peste dosare și cele câteva figurine câștigate la o ruletă de bâlciu, cari împodobeau masa și-o etajeră cu cărți de propagandă comunistă. Pe pereți: tovarășul Stalin în mai multe ipostaze și-o cromolitografie galantă, menită să 'ndulcească severitatea strâmbă și mustăcioasă a șefului de stat. Pe birou, trei telefoane, dintre cari unul cu număr secret. Când Ion Bălașa intră în cameră, Widma tocmai simula o convorbire telefonică:

— ...da, da! Să fie dus în subsol... Desbrăcaţi-l... Sigur! Să-l bateţi până mărturiseşte! Ce?

Widma se lăuda în cercurile intimilor săi c'a descoperit „tortura psihologică" şi pretindea că obţine rezultate cu astfel de procedee.

La invitaţia lui Widma, băiatul luă loc în faţa biroului.

— Va-să-zică mata eşti fiul tovarăşului Arhip Bălaşa... Imi pare foarte rău c'ai încăput în afacerea asta, dar se spune că eşti un bun amic al burghezului Largo Luria. Cel puţin aşa se vorbeşte...

— Nu, — răspunse liniştit Ion. — Pe domnul...

— Tovarăşul! — îl corectă cu o otrăvitoare bunăvoinţă şeful.

— Pe domnul Largo Luria, — stărui încăpăţânat Bălaşa, — nu l-am cunoscut decât prea puţin. Mi-a ţinut lecţii timp de numai o săptămână. In schimb, sunt prieten cu Petruş Luria.

— Şi ăsta e un burghez periculos! Nu trebuia să te împrieteneşti cu un burghez, — spuse în româneasca sa cu accent tovarăşul Widma.

— Petruş e un om admirabil! — protestă Bălaşa.

— Hm... Să lăsăm asta. Poate că ai dreptate...

Apoi, spuse brusc:

— Unde-i scrisoarea?

Bălaşa tresări.

Un sfredel de foc începu să i se învârtească fără milă în creeri:

„De unde ştie? Cine i-o fi comunicat?"

Răspunse abia într'un târziu:

— Nu ştiu nimic despre nici un fel descrisoare.

— Cineva a văzut cum ţi-a predat-o „domnul" Largo Luria. Cui îi era adresată? Prietenului dumitale?

— Nu ştiu nimic.

— Hm...

Widma se gândi un timp. Bănuia că nu va putea să obţină uşor vre-o lămurire. Cu atât mai puţin scrisoarea. Prea s'a grăbit Sidoriuk! Puiul ăsta de burghez trebuia filat mai întâiu. Pe tovarăşul Ierihon nu-l interesează Bălaşa, ci Petruş Luria. Şi la acesta nu e posibil să se ajungă decât prin tânărul de faţă.

— Poţi să pleci, — mârâi în cele din urmă şeful.

Ion Bălaşa se ridică.

Nu se stăpâni să nu rostească un compliment ironic la adresa omuleţului, care se pierdea în fotoliul prea mare.

Totuşi, îl spuse pe un ton extrem de politicos.

Widma se fâstâci. Unui om în vârstă i-ar fi aruncat câteva înjurături pentru o asemenea luare peste picior, însă cuvintele adolescentului fuseseră rostite cu atâta candoare, încât lui Widma îi venea greu să sbiere la el. Prin urmare, preferă să creadă că băiatul nu-l ironizase; cu toate acestea, şeful nu-i dădu drumul imediat, ci-i ţinu o predică, în care îi atrăgea atenţia că burghezii români sunt o adunătură de oameni fără căpătâiu, un mare pericol pentru prosperitatea Uniunii Sovietice şi-un

adevărat blestem pentru proletariatul din Bucovina şi Basarabia. Widma vorbea mereu; glasul lui monoton, fornăit, curgea ca o gârlă tulbure, plină de mâl. Lui Ion îi era somn; obosise tot plimbându-se prin celulă. La geamuri, ramurile uriaşe ale castanilor din faţa chesturii de poliţie foşneau adormitor, îmbiind la culcare şi vis.

— ...acu, tinere tovarăş, îţi dau drumul, dar bagă de seamă să nu ne mai cazi în mână, căci va fi rău de dumneata. Ne-am înţeles? Mai gândeşte-te la scrisoare şi dă-mi o veste.

Ion clătină vag din cap, spuse „bună-seara" şi trecu prin antecameră, unde agentul Kaziu Sidoriuk îşi făcea de lucru cu o pilă de unghii. In coridor, îl aştepta tatăl său, care, fără să-i spună un cuvânt, îl apucă de braţ, târîndu-l după sine prin coridoarele mohorîte şi-afumate, ca să coboare pe treptele pline de praf şi păienjeniş spre poarta principală; valul de aer proaspăt îl desmetici pe băiat; strânsoarea de la braţ îl durea; unghiile tatălui său aproape că pătrunseseră prin stofa vestonului şi-i sfâşiau pielea. Bătrânul Bălaşa mergea fără să spună un cuvânt. Băiatul începu să vorbească rugător, încercând să explice că n'are nici o vină, însă tatăl său îi astupă gura cu un „Taci!" brutal, greu ca o palmă, care-l duru pe Ion mai mult decât apăsarea nemiloasă dela braţ. Cei doi oameni alergau ca nişte fantome prin ploaia subţire de vară, care pornise ca din senin. Ajungând acasă, bătrânul Bălaşa îi porunci băiatului să se desbrace. Ion ştia ce'nseamnă asta; tatăl său îl va bate

fără milă. Muşcându-şi buzele, ca să nu plângă, se supuse. Bătrânul aduse din antreu bastonul şi 'ncepu să lovească. Isbea fără să se uite dacă loviturile cad peste umeri sau chiar peste cap. Mama lui Ion privea cu indiferenţă scena; dânsa nu-şi iubise niciodată copilul, care fusese întotdeauna o piedică pentru ea.

Când Arhip socoti că e deajuns şi duse înapoi în antreu bastonul, femeea îi aruncă o cămaşă de noapte băiatului, ca acesta să-şi acopere goliciunea, şi-i aduse o farfurie de borş ne'ncălzit şi-un dărab de mămăligă rece. Băiatul refuzând să mănânce, femeea îl batjocori şi-l trimise la culcare. In odăiţa sa dela mansardă, Ion începu să plângă; nu din cauza durerilor pricinuite de bătaie, ci pentrucă un imens sentiment de singurătate îl copleşea. In noaptea aceea, băiatul făcu un întreg proces părinţilor săi, ajungând în cele din urmă la concluzia că ei nu-l iubesc deloc — şi lucrul acesta îl duru atât de mult, încât muşcă perna ca să nu strige. Inainte de-a adormi, îşi spuse hotărît:

„Voiu fugi! Voiu fugi în România mea liberă!"

Işi repetă de zeci de ori cuvintele acestea, ca tot cu gândul la ele să se trezească dimineaţa.

Tatăl său îl sudui, însoţindu-şi cu ghionţi mustrările.

— Ai atras bănuiala G. P. U.-ului asupra casei noastre, ticălosule! Numai în necazuri ne bagi. Despre ce fel de scrisoare e vorba?

— Despre nici una, tată! — îl înfruntă băiatul.

Arhip îl privi o clipă; apoi, îi întoarse spatele şi nu

se mai sinchisi de dânsul. Numai mama lui Ion mai bombănea:

„Ne-am jertfit o viaţă întreagă pentru el, şi iată care-i este mulţumirea! Ruşii o să ne împuşte şi pe noi din cauza lui..."

— Atunci, dece nu încercaţi să fugiţi de-aici, dincolo, la fraţii noştri?! — strigă exasperat Ion.

Mâna lui Arhip îi căzu grea peste gură.

— Ai înebunit? — scrâşni bătrânul. — Vrei să te audă servitoarea? Nu ştii că, azi, în fiecare om se poate ascunde un spion de-al lor?! Nenorocitule!

Lui Ion i se făcu milă de tatăl său. Işi strânse pleoapele, ca lacrimile să nu înceapă să-i curgă, rămase astfel câtva timp şi, după un sfert de oră, merse în oraş. Trebuia să-l vadă numaidecât pe Sil.

Il găsi pe cantonierul Toader în uşă.

— Cele bune! Da' ce? în afară de mata nu-i nimeni?

— Ba este Silvestru. Numai Gherasim lipseşte, că s'a dus până la gară.

Auzind glasul lui Ion, Sil ieşi îndată din cantonul năpădit de viţă sălbatică şi cu glastre de muşcate roşii la geamuri, cum sunt toate cantoanele din Bucovina.

Era bucuros de venirea lui Bălaşa.

— Ce vânt te-aduce pe la mine, măi frate? Hai înăuntru.

Ion îl privi pe Toader; îşi amintise de avertismentul tatălui său. Sil îi înţelese privirea, însă îi spuse că Toader e un bun prieten al lui Gherasim şi că îi urăşte pe comunişti.

— Atunci e bine, — răsuflă uşurat Ion. — Trebuie să-ţi comunic un lucru foarte important. Vrei să vii azi după-amiază la mine?

— Bine, măi, am să vin.

— Ştii... ieri am fost anchetat de însuşi şeful G. P. U.-ului şi... — însă se arătă un soldat, aşa că spuse pe alt ton: — Am văzut un film foarte bun dăunăzi. Un film documentar despre Asia...

Soldatul întrebă pe unde s'o ia către centru. Toader îl lămuri, dar bolşevicul nu plecă imediat, ci se întinse la umbra unui pom.

Rămase ca Sil şi Ion să vorbească pe 'ndelete abia după-amiază. Acasă, Bălaşa află că părinţii i-au plecat la Herţa. Bucuros că a rămas singur, băiatul citi până ce veni Silvestru Lupşa, cu care urcă în pod, unde mirosea a lemn vechiu, poame uscate şi mere. Când avea să discute ceva grav cu Sil, Ion se retrăgea totdeauna în pod. Acolo era împărăţia lui, pe care n'o împărţea decât cu Mâr-Mâr, mâţa cea neagră, domnind împreună peste grinzile afumate, hornuri şi caietele de şcoală din anii trecuţi, aruncate lângă ferestruica scundă, care se deschidea spre cer. Nimeni, nici măcar hargata, nu ştia că acolo e refugiul lui Ion, aşa că băiatul se simţea stăpân sub acoperişul de olane roşii, cari dădeau un aer vesel încăperii tixite de lucruri vechi. Bălaşa îl invită pe Lupşa să şadă pe-un maldăr de caiete cu scoarţele îngălbenite şi-i istorisi pe îndelete prin câte trecuse la G. P. U. Obrajii i se 'mbujoraseră de tainică mândrie, iar

ochii îi luceau. Sil îl asculta numai urechi, admirându-l şi, totodată, invidiindu-l oarecum. Nu era puţin lucru să suferi pentru faptul că voiai să te arăţi Român.

— Măi omule, trebuie să fugim neapărat în România. Până atunci, vină mereu pe la mine. Vom urca aici şi vom alcătui un plan, care să nu poată da greş. Vrei, măi Sil?

— Sigur că vreau.

— Tu eşti cel mai bun prieten al meu.

— Şi tu al meu.

— Intr'adevăr?

— Da, Bălaşa.

— Nu te supăra, însă jură-mi că-ţi sunt cel mai bun prieten.

— Jur!

— Te credeam şi fără jurământ, însă trebuie să-ţi spun o taină foarte mare... — şi-şi scăzu glasul, ca şi cum s'ar fi temut să nu-l audă vre-o iasmă ascunsă între grinzi: — Sil, domnu' Largo Luria, fostul meu meditator, mi-a 'ncredinţat înainte de-a se refugia o scrisoare pentru Petruş.

— Dumnezeule! Şi nu te-ai temut c'au s'o găsească la tine?

— Nu, căci am îngropat-o sub rădăcina nucului. Acuma, însă, n'o mai simt în siguranţă. Ştii că nu pot spune minciuni. Dacă s'ar întâmpla să m'aresteze cumva din nou, te pomeneşti că mi-ar scăpa o vorbă necugetată şi, atunci, s'ar produce o adevărată catastrofă. G. P. U.-ul l-ar împuşca imediat pe Petruş. Deaceea, m'am

gândit să desgrop la noapte cutia cu scrisoarea şi să ţi-o predau ţie, ca s'o ascunzi undeva acasă la tine. Vrei s'o primeşti?

— Cum să nu vreau, Bălaşa?

— Bun! Atunci, s'a făcut?

— Sigur! Dar să bagi de seamă să nu te observe cineva.

— Nuuu! Ce? Crezi că nu mă pricep să umblu ca Mâr-Mâr a mea?

Auzindu-şi numele, pisica sări de pe grinda pe care dormita şi veni la Ion, ca băiatul s'o alinte.

— Mâţa asta mă iubeşte foarte mult. Dacă n'aş fi eu, ar muri de foame săraca. Tata nu suferă pisicile, aşa că nici n'o primeşte în casă, iar mama o bate de câte ori biata Mâr-Mâr îi iese înainte. De servitoare, nici nu mai vorbesc. Spune că Mâr-Mâr n'are decât să prindă şoareci dacă vrea să nu moară de foame, dar cum să prindă şoareci sărăcuţa, când a 'mbătrânit de nu mai vede bine şi i s'au tocit ghiarele? Ce, ea n'are drept la pensie?

Pisica se-alintă şi de picioarele lui Sil; apoi, sări iarăşi pe grinda ei, ca să se gândească la niscaiva aventuri din tinereţe şi să toarcă fericită la amintirea lor.

Băiatul desgropase în cursul nopţii cutia, se sculă dis-de-dimineaţă, şi, plecând de-acasă, o luă cu sine, s'o ducă la Sil, însă Kaziu Sidoriuk îl şi aştepta la colţul străzii; bănuind că Ion are asupra sa scrisoarea,

îl arestă. Disperat că epistola va fi găsită asupra lui, tânărul o mototoli în buzunar, încercând s'o arunce apoi, dar agentul observă gestul şi ridică plicul. Ştefan Ierihon va fi satisfăcut însfârşit!

Când Ion fu adus a doua oară în faţa tovarăşului Widma, acesta nu mai simula că zâmbeşte prietenos, ci buzele i se desgoleau răutăcios peste caninii strâmbi şi proteza dentară.

Rânjetul de satisfacţie se prefăcu într'o grimasă drăcească la apariţia băiatului; Widma se simţea exact ca un păianjen căruia fluturele i-a căzut însfârşit în plasa cleioasă. Ion încerca sensaţia inversă; privindu-l pe Widma, îşi da seama că nu va putea scăpa din ţesătura întrebărilor lui periculoase.

— Prin urmare tot la tine era scrisoarea. Cui voiai s'o duci? Lui Petruş Luria? Nu cumva să încerci să-mi răspunzi cu o minciună.

Widma era furios că Sidoriuk nu aşteptase să vadă încotro mergea Bălaşa.

„Mâne-poimâne o să-l pun şi pe el pe listă..." — se gândi cu o plăcere de asasin tovarăşul şef al G. P. U.-ului.

— Ei, vorbeşte odată!

Ion îşi lăsase în pământ privirea.

— Nu vrei să-mi răspunzi?

Băiatul îşi ridică privirea, uitându-se drept în ochii moşneagului din faţă. Widma făcu fără să vrea un

gest de-apărare. In ochii lui Ion era ceva ciudat. Lumina privirii lui avea consistenţă, lovea întocmai ca o mână lăsată cu toată puterea peste faţă. Primul gând al lui Widma fusese să spună: „Nu da în mine!" Revenindu-şi, se simţi umilit şi ruşinea îndurată îl determină ca, renunţând la teoria „teroarei psihologice", să-l lovească real pe băiat. Intâiu, Ion îl privi nedumerit. Nu se-aşteptase la un asemenea gest din partea unui funcţionar superior şi bătrân, fie el chiar comunist. Dându-şi seama că Widma îl bate într'adevăr — pălmile erau ne'ndemânatice, dar loveau cu multă putere, — băiatul avu un zâmbet care-l derută pe tovarăşul şef. Incetând să lovească, acesta se-aşează din nou în fotoliul său, în care aproape că dispărea cu totul îndărătul biroului, şi începu să strige atât de tare la băiat, încât vinele de la gât i se umflară ca două odgoane, iar saliva îi sărea de pe buzele vineţii, stropind cu 'mbelşugare lemnul lucios al mesei.

Lui Ion îi venea să râdă de-agitaţia caraghioasă a tovarăşului şef, care dădea impresia că se mişcă datorită unor resorturi. Scălămbăindu-se în dreapta şi'n stânga, moşneagul părea, într'adevăr, o paiaţă deosebit de comică, pe care un vânt glumeţ o tot împinge încoace şi 'ncolo. Mic, rotofeiu, nesigur pe picioarele prea scurte, Widma nu putea să nu stârnească un zâmbet. Când buzele elevului cedară într'un surâs lung, dar fără răutate, tovarăşul şef se opri ca lovit cu o cravaşă. Zâmbetul lui Ion încremeni.

— Mă insulţi, hai? Mă insulţi! — urlă Widma, ale cărui vine de la tâmple se 'ngroşaseră, ameninţând să plesnească.

— Nu vă insult, domnule şef, — îngăimă uluit băiatul în faţa furiei deslănţuite.

— Eu sunt „tovarăşe şef", nu „domnule şef"! — strigă Widma, congestionat. Mai eşti şi impertinent? Lasă, că te-oiu învăţa eu să tăinuieşti astfel de scrisori, în cari sunteţi îndemnaţi să fugiţi cu toţii în România! Ascultă, tovarăşe Bălaşa! Dacă nu-mi răspunzi imediat cui voiai să înmânezi astăzi plicul, te trimit jos, în beciu. Voiu avea eu grijă să nu scapi întreg de-acolo. M'ai înţeles?

Ion tăcea. Începuse să-i fie indiferent ce se va întâmpla cu dânsul, iar urletele lui Widma încetaseră să-l mai intereseze. Crengile castanului băteau în ferestrele biroului; ele prezentau mult mai multă importanţă pentru tânărul, care se gândea la plăcerea de-a te legăna într'un astfel de copac uriaş.

Widma îşi mânca unghiile. Era un semn al naibei de rău acesta. Când tovarăşul şef îşi mânca unghiile, însemna că omul care-i sta în faţă se putea aştepta la orice din partea lui, însă Ion Bălaşa nu ştia lucrul acesta, aşa că zâmbea mereu, cum zâmbesc copiii când li se spune: „Fii cuminte că, de nu, îndată vine Babaua!" Dupăce-şi roase până la carne unghiile, Widma apăsă pe butonul soneriei. Kaziu Sidoriuk răsări ca din

pământ şi Ion Bălaşa avu sensaţia că se află în faţa unui păianjen.

— Ia-l de-aici! — porunci Widma; şi adăugă misterios: — Numărul unu'!

In limbajul convenţional al tovarăşului şef, aceasta însemna că se dă mână liberă asupra unui arestat. Bătăi, schingiuiri până la sânge sau chiar moarte — iată ce-ascundeau cele două cuvinte banale.

Sidoriuk îi făcu semn lui Bălaşa s'o ia înainte. Cuminte, Ion se înclină în faţa tovarăşului şef şi se supuse. Trecură printr'un întreg labirint de coridoare. Coborau. Tot mai adânc; par'c'ar fi coborît până'n măruntaiele pământului; pe măsură ce înaintau, lumina se făcea tot mai mică. Păianjeni cenuşii lunecau de pretutindeni. Poate că erau numai stropi de apă cari picurau din tavan, însă Ion Bălaşa vedea păianjeni. Coridorul avea iz dulceag de mucegaiu. Uneori, par'că răsunau vaiete în ziduri. Agentul Kaziu Sidoriuk mergea încet, cu un fel de socotită voluptate. Ion Bălaşa avea broboane de sudoare pe frunte. In coridor era afurisit de cald.

Deodată, se deschise o uşă de fier.

Sidoriuk îl împinse pe elev şi-acesta dădu într'o încăpere uriaşă; un frig cumplit domnea acolo. Pe pardoseala de piatră, o mulţime de pete negre se căscau ca nişte morminte în lumina prăfuită; erau pete de sânge.

Incăperea n'avea ferestre, aşa că aducea a criptă la 'nfăţişare. Lumina care cădea dintr'un perete, se'm-

prăştia cenuşie ca şi cum ar fi fost cernută printr'o sită deasă. In mijlocul încăperii un pat de fier, ale cărui picioare erau prinse cu şuruburi de pardoseală, părea un catafalc hidos, aşezat acolo de fantezia unui nebun. Agenţii îi legau pe acest pat pe unii arestaţi şi făceau foc sub el. Chinurile celui ameninţat să fie ars de viu erau cumplite. De pereţi atârnau lanţuri cu cătuşe. Sidoriuk îl duse pe Bălaşa la un astfel de lanţ şi-l încătuşă. Apoi, îşi aprinse o ţigară, pe care începu s'o fumeze încet şi cu voluptate.

Sidoriuk avea toate motivele să fie fericit; tovarăşul şef îi promisese că-l va propune pentru primirea ca ofiţer în armata roşie. Gândul acesta îl înveselea şi-l preocupa atât de mult, încât îşi uitase de arest. Când Ion Bălaşa îşi mişcă mâna şi lanţul zăngăni, Kaziu îl privi aproape mirat. Amintindu-şi pentru ce l-a adus aici, agentul îşi stinse ţigara, se-apropie de dânsul şi-l lovi cu toată puterea în obraz. Cum lucrul acesta i se păru prea puţin, scoase un box de fier din buzunar, cu care putea să-l bată pe băiat mai tare şi fără să-şi oboseaască prea mult pumnul.

Când Sidoriuc încetă în cele din urmă să-l chinuiască pe Ion Bălaşa, era acu destul de târziu. Poate că, totuşi, ar fi continuat să-l tortureze, însă un alt agent veni la el şi-i spuse câteva cuvinte, pe cari Bălaşa nu le putu înţelege, căci fuseseră rostite în ruseşte. Sidoriuk dădu

mulţumit din cap. Celălalt agent îl deslegă pe Ion, care, încercând să meargă, şovăi şi căzu. Furios, necunoscutul îl lovi de câteva ori cu picioarele. Kaziu aduse o coşă cu apă şi-o turnă peste elev. Acesta se ridică, dar trebui să se sprijinească de perete. Sidoriuk aduse doi soldaţi, cari îl scoaseră în curte. Aici, băiatul se mai desmetici, însă dureri nesuferite începură să-i înghimpe pieptul.

Ele nu se domoliră decât când Ion se gândi cum închisese într'o cutie scrisoarea lui Largo către Petruş, cum ieşise pe furiş — ca să nu-l simtă tatăl său — în grădină şi cum — după ce săpase o groapă la rădăcina nucului, aşezase înăuntru cutia, pentru a astupa apoi groapa şi a presăra frunze uscate deasupra, ca să nu se cunoască ţărna proaspătă. Intrând în casă, se culcase fericit: avea impresia că la rădăcina nucului se afla o comoară, pe care dânsul urma s'o păzească de-alungul anilor.

Un nou ghiont îl puse în mişcare.

CAPITOLUL VII

La lumina lunei

Oraşul dormea în lumina albă a lunei. Zidurile păreau de var. In valea Roşei, câniĭ lătrau domol, fără supărare, mai mult ca să-şi facă datoria decât din convingere... Mitropolia, înălţată pe culmea Dominicului, avea înfăţişare de cetate. Umbrele cari îşi târau dealungul şanţurilor din Clocucica gingaşa nefiinţă se lămureau albăstrii ca o brumă peste nişte trandafiri negri. Escortat de necunoscut şi de Kaziu, Ion Bălaşa mergea în neştire prin pulberea lunei; mergea ca un somnambul; deasupra lui — luna; împrejur — nimic. Avea impresia c'a devenit atât de uşor, încât, dac'ar fi vrut, ar fi putut ajunge dintr'un singur salt tocmai pe coama norului argintiu care luneca dinspre dealul Ţeţinului.

Glasul necunoscutului îl scutură din această stare. Ion Bălaşa se opri, uitându-se mirat în jurul său. Par'că n'ar fi înţeles cum de-a ajuns aici, lângă răchitele acestea, cari se'mbulzeau într'o întunecoasă năvală asupra drumului. Când îl văzu pe necunoscut, avu un fior de desgust. Acela i-l observă şi spuse răutăcios:

— Tovărăşia mea nu ţi-i pe plac? Lasă, că scapi îndată de ea! — şi'ncepu să râdă împreună cu Kaziu, a cărui faţă se strâmba ca o arătare de coşmar. — Ascultă, mă! Dacă nu-mi divulgi cui voiai să-i dai scrisoarea, te'mpuşc.

Bălaşa privi cerul şi nu vorbi nimic.

— Să nu crezi că glumesc! — îl avertiză necunoscutul, însă Bălaşa continua să tacă la fel ca şi'n faţa tovarăşului Widma.

— I-o cusut mă-sa gura... — aruncă hlinzindu-se Kaziu.

— Lasă, că i-o voiu coase şi eu, — spuse necunoscutul, — dar cu aţa morţii! Grăbeşte-te, băiete, că de nu...

Necunoscutul scoase cu un gest indiferent revolverul din buzunarul de la piept. Obişnuia să ţină în dreptul inimii arma, căci avea pentru ea duioşii de amant. Ion Bălaşa nici nu tresări la vederea revolverului, care-i părea doar o jucărie bună să sperii ciorile cu pocnetul ei şi nimic altceva.

— Am împuşcat eu şi oameni mai breji ca tine, — spuse cu un fel de mândrie necunoscutul. Pe popa Rezuş, cu l-am trimis la sfinţii lui.

Tânărul dădu din umeri; un fel de „Ce mă priveşte asta?"

— Vorbeşti sau nu?

— Nu!

Lui Bălaşa îi era lehamite de-atâta întrebătură.

Băiatul ar fi dorit din tot sufletul ca necunoscutul

să-l lase odată'n pace. Acasă îl aştepta cartea „Briefe an einen jungen Dichter" a lui Rainer Maria Rilke, deschisă — Ion îşi amintea exact — la pagina 32. După terminarea cărţii, ar fi urcat în pod, ca să privească de-acolo luna.

— Dacă-mi răspunzi la'ntrebare, te las să pleci acasă, — îşi aruncă undiţa necunoscutul.

Tentaţia era mare, dar Largo Luria se-arătă în faţa lui Ion Bălaşa şi băiatul zâmbi.

Kaziu se tot lăsa când pe-un picior, când pe altul. Dacă necunoscutul i-ar fi dat mână liberă, l-ar fi împuşcat imediat şi gata! La ce bun atâta vorbărie?!

Necunoscutul îl privea aşa de rău pe băiat, încât acesta citi fără greutate sentinţa în ochii lui subţiri şi urâţi.

„Dumnezeu ştie El ce face..." — se gândi Ion şi nu simţi nici o amărăciune pentru faptul că va trebui să moară. — „E o prostie să te temi de moarte..."

In inima lui Bălaşa nu era loc pentru vre-un regret.

Kaziu râgâi şi duhoarea de rachiu, care se răspândi dintr'ânsul, îl trăsni pe necunoscut. Ion Bălaşa râse de mutra acrită a acestuia. Kaziu îl privi chiorîş, dar nu spuse nimic.

O hărmălaie de câni, trezită de cine-ştie-ce arătare, îsbucni în apropiere şi lătratul lor suna vesel şi familiar. Cu timpul se linişti, aşa că iarăşi nu se-auzea decât freamătul confuz al nopţii înstelate, pe care doar câte-un chiot depărtat îl rupea uneori.

O nestăpânită curiozitate îl cuprinse pe Ion: aceea de-a şti cât mai curând cum moare omul. Faptul că necunoscutul se tot juca învârtind în mână revolverul care lucea cu întreaga lumină a lunei asupra ţevii îl plictisea. Aproape că-i venea să-l roage să tragă odată, însă necunoscutul nu se grăbea, căci ţinea din tot sufletul să afle unde se ascunde Petruş sau prin cine voise să-i predea scrisoarea. Acuma, regreta că nu l-a torturat şi el în beciul G. P. U.-ului. Blestematul de băiat nu se temea de moarte; asta o vedea prea bine necunoscutul, care era din-ce-în-ce mai convins că, dacă l-ar fi aşezat pe Ion pe patul de fier din subsol al lui Kaziu, aprinzând foc mare dedesubt, ca să-l ardă de viu, ar fi reuşit să capete lămuririle dorite. Infuriat că Ion nu face altceva decât să privească lacom cerul înstelat, necunoscutul îl apucă de încheetura mânii, strângându-i-o ca'ntr'un cleşte. Buzele băiatului albiră, însă nu se deschiseră să rostească numele lui Sil sau al lui Petruş. Când, silit de strânsoare, trebui să'ngenunchieze în colbul drumului, elevul gemu. Atâta tot. Inebunit, necunoscutul îl lovi cu piciorul în pântece.

Ion Bălaşa se'ncovrigă de durere; apoi, ea dispăru, făcând loc unei lâncezeli neplăcute, care stărui câteva secunde. Sforţându-se, reuşi să se ridice. Şi'ncepu să privească iarăşi cerul.

— Te'ntreb pentru ultima oară, — îl somă necunoscutul. — Cui îi duceai scrisoarea?

Culegându-şi de pe stele privirile, Bălaşa răspunse întrebând la rândul său:

— Dece nu mă'mpuşti odată?!

— Aşa ţi-i vorba? — şi necunoscutul apăsă convulsiv pe trăgaciu.

Detunătura spintecă noaptea, vuind prelung între dealuri.

Ion simţi o căldură puternică în coapsa dreaptă şi-şi duse instintiv mâna într'acolo. Glontele tăiase o arteră aşa că rana sângera abundent, udând palma băiatului, care şi-o ridică în lumina lunei, ca să se uite la ea. Privi cu un fel de mândrie sângele şi-şi întinse palma către necunoscut, care se feri ca muşcat de şarpe. Cuprins de panică la vederea mânii pline de sânge, necunoscutul ridică din nou revolverul şi trase încăodată. Pleoapele băiatului se lăsară obosite peste flacăra orbitoare.

Ion Bălaşa se prăbuşi. Un greere ţârâia undeva prin ierburi şi-o pasăre de noapte fâlfâi mort deasupra băiatului, care, după câteva clipe, căzu cu un geamăt în spinii de pe marginea şanţului. Nourul de-argint, care venea dinspre dealul Ţeţinului, ajunse în dreptul lunei; pământul se'ntunecă. Sidoriuk apăsă pe butonul lămpii de buzunar, aruncând o fâşie de lumină peste băiat.

— A murit, — spuse simplu, fără nici o emoţie, însă necunoscutul nu-l mai auzi, căci o şi luase cu paşi repezi spre-oraş.

Kaziu clătină din cap. Ca să se convingă că Ion Bălaşa a murit într'adevăr, îl împinse cu vârful cismei; băiatul nu se mişcă. Agentul îşi aprinse mulţumit o ţigară şi'ncepu să fugă, ca să nu-l piardă pe necunoscut. Ajun-

gându-l la intrarea în parcul Schiller, îi spuse gâfâind şi cu oarecare teamă:

— Voiam să vă 'ntreb ceva, tovarăşe... Oare dece naiba afurisiţii aieştia de Români se uită hojma la cer, când simt că le vine moartea? Nu cumva or fi văzând vre-un semn ceva? Că printre oameni umblă vorba că...

— Gura! — se stropşi vehement necunoscutul.

Kaziu îi întoarse jignit spatele şi se'ndepărtă spre cartierul gării, unde avea întâlnire cu Axânia.

Necunoscutul merse fără 'ntârziere la tovarăşul şef Widma, moşneagul cu faţă blândă, ca să-i anunţe că a executat întocmai ordinul şi ca să-şi ia răsplata promisă în ruble, în rublele acelea, pe care G. P. U.-ul le împărţea cu atâta generozitate uneori.

— Ei, tovarăşe Buium? — îl întrebă Widma pe necunoscut. — Cum a mers?

— N'a vrut să mărturisească nimic, — răspunse Buium, încruntat; brusc, întrebă la rândul său: — Tovarăşe Widma, oare cum se face că nu l-am ucis pe Dumnezeu? De douăzeci de ani o încercăm mereu şi văd că tot n'am reuşit...

Şeful îl privi lung şi spuse:

— Tovarăşe Buium, te-ai molipsit şi dumneata cu idei religioase dela burghezi?

Apoi, Widma începu să-şi roadă cu frenezie unghiile.

Buium înţelese.

Ieşi repede, ca fugărit, din biroul şefului, merse direct acasă şi bău dintr'odată o sticlă întreagă de rom.

După cinci minute, o răbufnitură sperie vecinii.

Proprietăreasa veni alergând, bătu în uşa lui Buium, strigă. Apoi, se năpusti în stradă şi se re'ntoarse cu un soldat, care sparse uşa. Proprietăreasa făcu lumină.

Agentul Buium Cizmaru, originar din Tighina şi fugit peste Nistru, Buium Cizmaru, care slujise cu credinţă timp de 8 ani U. R. S. S.-ul, Buium Cizmaru, care împuşcase 214 oameni în numele lui Stalin, — ţinuse exact socoteala —, îşi trăsese un glonte de revolver în inimă.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL VIII

Cerul cel mare

Sil se rezimase de ulucile castanului care se ridica alb în lumina lunei lângă bariera de sub Weinberg. Dealul se-avânta îndrăzneţ spre cer, iar la poalele lui şinele curgeau liniştit, ca două isvoare de-argint, spre gara centrală. Era un aer atât de calm, încât nici măcar molifţii de pe Weinberg, deobiceiu mânioşi şi porniţi pe gâlceavă, nu foşneau în noaptea aceea, ci se scăldau fericiţi în apele fermecate ale slăvilor pline de lumină. Casele dărăpănate, cu tencuiala scorojită ca o faţă devastată de lepră, se-ascundeau ruşinate în ogrăzi mici, umbrite de pomi şi tufişuri, pe când câteva fabrici se 'nălţau sfidător peste ele, ameninţând cu degetul hogeagurilor imense depărtările deasupra cărora calea robilor se rostogolea într'o înviforare sălbatică. Pe uliţa care mergea cuminte alături de canton, trecea uneori câte-o căruţă încărcată cu saci de grâu spre moara din Caliceanca. Scârţâitul osiilor trezea lătratul cânilor şi, atunci, cartierul se'nveselea de hărmălaia lor, care speria pisicile pornite în aventură. Pe marginea liniei ferate

mai trecea câte-un îndrăgostit dornic de singurătate, ca să-şi plimbe pe fâneţele digului melancolia. Uneori, trecea şi câte-o pereche, strângându-şi în tăcere mânile şi privind stelele, ca, apoi, să-şi spună cuvinte cari se rostesc numai odată în viaţă.

Sil se uita cu filosoficesc scepticism la fericirea lor, urmărind cu ochii umbrele îndrăgostite până se pierdeau după cotitura cu răchite a liniei ferate, şi-i spunea lui Hector, care-şi vâra nasul printr'o gaură a ulucelor:

— Săracii!

Dând din coadă, Hector aproba fără rezerve opinia concisă a lui Sil şi scotea câte-un urlet atât de lung şi de jalnic, încât îl făcea pe băiat să-l întrebe:

— Ce-i, măi *omule,* cu tine? Că doar nu-i fi fiind şi tu amorezat?! Ori te enervează lumina lunei...?

Gâfâind şi strănutând, locomotiva unui tren de marfă urca încet panta spre gara Grădina-Publică. Aburii coşului se 'ncolăceau în jurul copacilor de pe marginile terasamentului, ca, apoi, să se desprindă leneş pentru a întruchipa fantasme ciudate, cari se 'nălţau în jocuri capricioase către lună. Şirul de vagoane goale se perindă hurducăindu-şi fierăria pe dinaintea lui Sil. Un frânar cânta şi glasul său plăcut se'mpletea ciudat cu sgomotul de lanţuri al tampoanelor cari se tânguiau la curbă. In cele din urmă fanarele trenului se pierdură, sgomotele se stinseră ca şi cum le-ar fi acoperit o apă, şi valea rămase iarăşi singură şi tăcută, numai arareori mişcată

de strigătul unei păsări de noapte care-şi căuta perechea.

Sil intră în canton.

Tatăl său îşi ridică privirea dintr'o revistă ilustrată veche şi spuse:

— Aşa-i că e frumos afară?

— Da. E o lună straşnică. Ştii, tată... mă gândeam c'ai făcut foarte bine renunţând la serviciul din gară. Aici e mult mai plăcut. N'avem vecini cu cari să ne certăm şi nici sgomot. Totodată suntem şi destul de feriţi de ochiul tovarăşilor. Cu trenurile, mă'mpac de minune. Nici n'ai să mă crezi când o să-ţi spun c'am ajuns să cunosc fiecare locomotivă după sunetul ei. Una gâfâie din greu, alta par'că nechează... Fiecare din ele îşi are un anumit fel de-a merge. Le-am botezat pe toate, tată! Locomotiva rapidului cin'zeci şi doi am numit-o „Uragan", pe aceea a mărfarului care-a trecut adineaori „Hipopotamul" şi-aşa mai departe.

Gherasim Vodă zâmbi şi-şi mângâie băiatul; apoi, îl întrebă:

— Totuşi, eşti amărît...

— Mi-i dor de şcoală. Ştii, tată, straşnic aş vrea să fugim dincolo!

Spusese „dincolo" cu smerenia, cu care ar fi spus „Dumnezeu".

— M'am gândit şi eu la asta, dar e tare greu.

— Mata ai avut multe griji în viaţa matale! Acuma, se mai adaugă şi potopul ticăloşilor de barbari. Mâne-i

Duminică. Vrei să mă laşi să stau ceva mai târziu astă-seară? Citesc o carte foarte frumoasă.

— Bine, Sil.

Gherasim şi băiatul său se 'mpăcau de minune. Aceasta — mai ales de când Lupşa, un frate al lui Sil, murise în condiţii foarte tragice din cauza atmosferei care domnea în familie înainte de divorţul lui Gherasim. Rămânând singuri, între cei doi oameni se cimentaseră legături atât de-adânci, încât între tată şi fiu nu mai interveneau niciodată ne'nţelegeri. Lui Gherasim îi căzuse o moştenire cu un an în urmă, aşa că ar fi putut să-i ofere lui Sil o creştere aleasă şi-o viaţă lipsită de prea mari griji materiale, însă invazia bolşevică îi răsturnase toate planurile.

— Noapte-bună, tată!

— Noapte-bună, turcule! Nu uita să stingi lumina înainte de-a te culca.

— Nuuu! Se poate? — şi câte-un zâmbet flutură pe faţa celor doi oameni.

Gherasim rămase să păzească trecerea trenurilor, iar Sil se duse în odăiţa sa, a cărei fereastră dădea în grădină, şi deschise „Martin Eden" a lui Jack London. Pe la miezul nopţii, îşi ridică din carte privirea; auzise un sgomot la geam; cineva umbla prin porumbişte. Intrigat, se duse la fereastră şi privi afară, dar nu putu vedea pe nimeni, căci un nour tocmai trecea încet peste faţa lunei, cufundând în întuneric mare pământul.

„Poate că Hector a adulmecat vre-o dihanie," — își spuse băiatul și se 'ntoarse la masă, începând să citească din nou, dar — după un timp — se duse iar la fereastră, căci sgomotul se auzea și mai lămurit.

Nourul lăsase slobodă fața lunei și Sil văzu contururile unui om care se-apropia de conton.

„Cine să fie?" — se 'ngrijoră băiatul, în a cărui minte re'nviaseră deodată toate reminiscențele romanelor de-aventuri. — „Te pomenești că un hoț ne dă târcoale!" — însă se liniști imediat: — „Pe naiba! Ce să fure la noi?!" — și-și vârî nasul în carte cu gândul de-a nu se mai interesa de omul de-afară, însă un ciocănit în geam și-un sgomot de cădere îl smulse lecturii. Era iarăși îngrijorat. Auzise destule despre duba aceea neagră, care ridica din așternut oamenii în cursul nopții, ca să-i ducă la moarte sau în Siberia.

Se duse intrigat la geam. Plecându-se, văzu în iarbă un corp omenesc, prăbușit cu fața în jos. Băiatul alergă imediat la tatăl său și-i spuse ce s'a 'ntâmplat în grădină. Luându-și fanarul, Gherasim ieși împreună cu Sil. Urmați de Hector, care tot mârâia neliniștit în ogradă, trecură în grădină, unde cantonierul ridică fanarul asupra trupului ghemuit sub perete.

— Tată! — șopti zugrumat băiatul, — ăsta-i Bălașa!

Gherasim așeză pe pământ fanarul, a cărui lumină se-amesteca într'un fel de vin tulbure cu a lunii, și-l întoarse cu fața spre cer pe Ion. De fruntea lui îmbrobonată de sudoare se lipiseră sgrunțuri de pământ, iar

o sgârietură, care pornea de la ureche şi sfârşea la colţul buzelor, îi sfâşia obrazul drept. Băiatul îşi deschise mirat ochii; apoi, îşi reaminti toate prin câte trecuse şi gemu închizându-şi din nou ochii.

— Haide, Sil, apucă-l de picioare, — spuse Gherasim, ridicându-l de subsuori pe elev.

Il duseră în casă, iar Hector rămase cu luna, ca să păzească fanarul, care speriase gângăniile din ierburi, amuţindu-le zumzetul.

Gherasim şi Sil aşezară pe-un pat băiatul. Cantonierul aduse un lighean cu apă şi prosopul şi 'ncepu să şteargă faţa lui Ion, care tresări; totuşi, elevul încă nu-şi deschise ochii. Atât — că pleoapele tremurară o clipă, liniştindu-se apoi.

— Are friguri mari! — constată Gherasim, lipindu-şi palma de obrazul lui Bălaşa.

Deodată, cantonierul se cutremură.

— Pentru Dumnezeu, Sil! Băiatul e împuşcat! — şi desfăcu repede haina şi cămaşa lui Ion.

Sil se clătină. Sub umărul stâng al lui Bălaşa, se deschidea gura mică a rănii produse de-un glonte. Nu cursese decât puţin sânge, însă Ion avea dureri mari; Gherasim vedea asta după contractarea pumnilor elevului, care gemea slab, mişcându-şi uneori capul, ca şi cum l-ar fi stânjenit ceva. Cercetându-l mai îndeaproape, cantonierul descoperi în coapsa dreaptă o nouă rană. Din aceasta cursese sânge foarte mult, îmbibând cămaşa şi pantalonii.

Gherasim îşi ridică spre ceruri privirea. Sil înţelese că Ion e pierdut. Plângând, se lipi de pieptul tatălui său, care-l îmbrăţişă.

— Doamne, ce fără-de-lege! — murmură bărbatul; apoi, îl dădu încet la-o-parte pe fiul său şi-i spuse că se duce să chieme un medic. — L-oiu trezi pe Toader, să-mi ţină el locul până m'oiu re'ntoarce.

Rămânând numai cu Ion, Sil se-apropie de el şi-şi puse mâna sub ceafa fierbinte, ale cărei vine se umflaseră. După un timp. Bălaşa îşi deschise ochii. Cunoştinţa îi revenise, aşa că, acuma, putea gândi limpede. Văzând că prietenul său începe să se mişte, Sil împinse veilleuza, ca lumina să nu cadă în ochii rănitului, a cărui privire cerceta tulbure încăperea, ca şi cum ar fi căutat o explicaţie.

— Eşti la mine, Ioane, — şopti Silvestru.

Ochii lui Bălaşa clipiră mulţumiţi. Apoi, rănitul făcu sforţări să vorbească, însă nu reuşi. Buzele i se mişcau fără să poată articula vre-un cuvânt.

— Nu te-obosi, Ioane, — îl sfătui Sil, abia ţinându-şi lacrimile.

Bălaşa schiţă un gest şi Vodă, înţelegându-i-l, îi aduse un pahar de apă, pe care Ion îl goli lacom.

— Acuma mi-i mai bine, — spuse însfârşit. — Sil, m'au răpit azi dimineaţă şi...

— Lasă Ioane, o să-mi spui totul când te vei face sănătos. Tata s'a dus după un medic. E şi mâne zi...

— Pentru mine nu va mai fi, — şi Ion zâmbi ca şi

cum, i s'ar fi jucat soarele pe față. — Lasă-mă, deci, să-ți spun totul. Ui-te cum a fost... Tocmai veneam spre tine, și...

Când Bălașa termină, Sil avea buze uscate și obrajii îi ardeau.

— Abia am putut veni până aici. Prin oraș trebuia să mă țin drept, ca să nu se observe nimic, iar rana de la obraz mi-o mascasem cu palma, ca și cum m'ar fi durut măselele... — avu Ion puterea să glumească. — Dupăce am sărit gardul grădinii voastre, m'am prăbușit și-a trebuit să mă târăsc până la fereastra ta. Numai cu mare greu m'am putut ridica în picioare, ca să bat în geam. Imediat m'am prăbușit din nou și cred c'am leșinat. Sil, te rog să stingi lumina. E frumos să stăm de vorbă pe 'ntuneric. Dealtfel, e destulă lună ca vorbele mele să poată ajunge la urechile tale... — glăsui iar băiatul, luând mâna lui Sil. — Știi... Ceva curios... Nu m'a durut de loc în momentul împușcării. Am simțit un fel de căldură și-atâta tot. Abia mai târziu au început să mă'nțepe rănile. Nici acuma nu mă prea doare, dar sunt foarte obosit. E ca și cum mi-ar fi somn, însă n'aș putea adormi. Ascultă, Sil... N'ai niște țigări sau tutun în casă?

— Ba da. Tata fumează și-și face întodeauna provizii de câte zece pachete.

— Adă un pachet... N'am fumat niciodată și's curios ce fel de gust are tutunul...

— Bine, Ioane. Iți aduc.

Peste puțin, Sil reveni cu un pachet și 'ncepu să răsu-

cească atât de ne'ndemânatic o ţigară, încât Bălaşa zâmbi.

— Acuma, fă-ţi şi ţie o ţigară, moşcorodea...

— Păi eu nu fumez... — se-apără Sil.

— Vreau să fumăm amândoi, ca nişte moşnegi. Eu n'am s'ajung niciodată moşneag. Iţi dai tu seama, Sil, ce 'nseamnă asta?

Mâna lui Vodă încremeni. Apoi, stăpânindu-şi plânsul, care-ameninţa să isbucnească iarăşi, răsuci repede şi-a doua ţigară. O aprinse şi-o puse între buzele rănitului, care 'ncepu să pufăie, punctând cu o stea roşie întunericul. Sil aprinse şi ţigara sa. Fumară în tăcere, înecându-se din când în când — spre hazul lui Ion.

— Tare-i plăcut la tine, — spuse el dupăce îşi stinse ţigara. — Acasă, mi-a fost groază să mă duc. Tata desigur că s'a şi 'ntors şi m'ar fi bătut. Vă produc neplăceri murind la voi, dar cred că nu veţi fi prea supăraţi.

— N'ai să mori! — se revoltă întreaga fiinţă a lui Sil.

— Vino mai aproape lângă mine. In urechile mele par'c'ar curge o apă. Am să mor. Tare-aş vrea să trăiesc, însă aşa mi-a fost scris... O să mă 'nmormânteze în sicriu alb, Sil. Ştii... Voi glumeaţi că am mare trecere la fete, dar n'am făcut niciodată vre-o necuviinţă. Ce zici de asta? Nu-i aşa că e comic? Ascultă... Să-i spui lui Petruş să fugă neapărat. Să fugi şi tu, mă auzi? Numaidecât. Şi Petruş să-i spună lui Largo c'am murit ca un soldat. Ţii minte aria finală a lui Valentin? Ui-te ce te rog... Intr'o clipă în care nu te va supraveghia nimeni,

să-mi aşterni o floare pe inimă. O floare şi un fir tricolor. Sunt sigur că n'o să-ţi fie teamă. Nu va observa nimeni firul.

— Cu trupul fratelui meu Lupşa am stat o noapte întreagă. Mi-am odihnit tot timpul fruntea pe pieptul lui. Ţin la tine ca şi la fratele meu. N'am să te uit niciodată. Te iubesc ca şi pe Lupşa.

— Cred că voiu muri îndată. Par'că mă simt mai uşor. Sil, mă voiu întâlni cu fratele tău. Poate că dânsul a şi venit în odaia asta.

— Ii plăceau foarte mult nopţile cu lună.

— E frumos să te ridici pe-o noapte cu lună la cer.

— Ioane, să-i spui lui Lupşa că nu l-am uitat. In fiecare zi mă gândesc timp de-o oră sau chiar mai mult la el. Salută-l din partea mea şi pe domnul Umbră, fostul meu meditator. S'a sinucis la Bucureşti.

— Ii voiu saluta.

Din grădină se-auzea ţârâit de greeri. Unul mai obraznic sărise pe fereastră şi se lua la harţă cu lumina lunei, care-l gâdila pe crusta toracelui. Un tren trecu în mare viteză, şuierând lung la curba de lângă canton. Speriat, greerul de pe fereastră sări îndărăt în grădină, unde se pitulă sub frunza enormă a unui brusture.

După un timp, Sil spuse:

— Ioane, când îmi va sosi şi mie ceasul morţii, să vii la mine. Să vii tu, să vină Lupşa, domnul Umbră, voi toţi. Imi promiţi?

— Voiu veni. Vom veni cu toţii. Ţi-o jur.

Fruntea rănitului se'mbrobonase iarăşi; începu să tuşească şi simţi gust sărat pe limbă.

„Hemoragie internă... Plămânul stâng desigur că mi s'a umplut de sânge..." — se gândi dânsul, dar nu-i spuse nimic lui Sil.

După ce-şi şterse cu batista sângele de pe buze, şopti:

— Sil, te rog să iei la voi pisica mea. Dacă o să rămână la noi, va muri de foame. Vrei să-mi faci serviciul ăsta? Biata pisică e foarte blândă. In curând va muri şi ea, căci e foarte bătrână.

— O voiu lua, Ioane.

— Iţi mulţumesc. Lucurile din buzunare, ţi le dăruiesc ţie. Stiloul, ceasul, portmoneul, carnetul... Să le iei pe toate şi păstrează-le ca să-ţi aminteşti de mine. Dă-mi mânile, Sil. Simt că se clatină pământul. Strânge-le tare, mai tare... Nu... stai... pune-ţi mâna pe rana de la piept... A 'nceput să mă doară îngrozitor... Mă arde, Sil...

Rănitul îşi vârî unghiile în cearceaf.

— Apasă-ţi mâna peste rană... şi... — însă un val de sânge îi inundă gura şi nu mai putu decât să bolborosească.

Apoi, trupul i se destinse, dar auzul mai prinse cuvintele lui Sil:

— Nu te voiu uita niciodată, niciodată, Ion Bălaşa. Spune-le salutări lui Lupşa şi domnului Umbră... Spune-le...

Rănitul făcu o sforţare şi-şi ridică mâna; când ea îi

căzu, Ion Bălaşa se cufundă definitiv în întunerice şi tăcere.

Sil simţi imediat că prietenul său a murit. Invârti comutatorul şi se plecă asupra lui Ion, închizându-i pleoapele; apoi, îi mângâie fruntea şi făcu cruce asupra celui mort. Auzind sgomot de glasuri, ieşi în tinduţă. Venea Gherasim cu doctorul Bodea, un medic bătrân şi omenos. Cantonierul se dusese la el fiindcă-l ştia prietenos şi fără ifose faţă de cei mici. Gâfâiau amândoi, căci veniseră într'un suflet.

— Ce e cu Bălaşa? — întrebă încă de pe prag Gherasim.

— Tată, a murit.

Medicul intră în cameră şi dădu din cap.

— Da. Nu se mai poate face nimic... — şi se lăsă pe marginea patului, ca să examineze rănile. — Nu numai că l-au împuşcat ce pe-un câne, dar l-au şi bătut, l-au bătut îngrozitor. Băiatul are două coaste fracturate. Mă şi mir cum de s'a putut târî până la dumneavoastră. Iată... şi-aici o contuziune gravă... şi...

Sil nu mai era în stare să suporte. Fugi în curte şi, apoi, se duse în grădină. Fanarul uitat de cantonier mai ardea, iar Hector îl păzea credincios. Băiatul se-aşează lângă câne. Incepu să plângă. Hector îl privi nedumerit şi, ridicându-se de lângă fanar, veni la băiat, lăsându-şi botul pe genunchii lui.

Intr'un târziu, veni şi Gherasim, care-l căutase îngrijorat prin toate încăperile şi prin ogradă.

— Hai în casă, băiete, — şi-i ajută să se ridice.

Luna se-apropia de-asfinţit. Era roşie, ca şi cum ar fi vrut să aprindă întreaga lume; umbre tot mai lungi cădeau peste ierburile înrourate. O locomotivă trecu vijelios pe lângă canton, sguduind clădirea.

Gherasim luă fanarul şi intră în casă cu Sil.

Cânele rămase la uşă şi'ncepu să se tânguiască — întâiu cu glas mic, apoi cu un urlet care creştea ca un puhoiu peste tăcerile văii, deasupra căreia luna îşi scutura ultimele raze înainte de-a se prăbuşi în pădurile Ţeţinului.

CAPITOLUL IX

Cu traista pe umăr

Dupăce medicul plecă, Gherasim îi spuse lui Sil:

— Acuma, trebuie să mergi la tatăl lui Bălaşa, ca să-l înştiinţezi de cele întâmplate. Ascultă, măi băiete... Vom fugi chiar în noaptea asta.

— Ai dreptate. Ştefan Ierihon mă va pune şi pe mine sub urmărire. Il urăşte de moarte pe Luria. Prin urmare, şi pe mine. Desigur că ştie de prietenia mea cu Petruş.

— Bătrânul Bălaşa să vină imediat. Peste vre-o oră, omul de încredere al doctorului Bodea va fi aici cu trăsura. E un adevărat sfânt medicul acesta.

Sil ajunse complet transpirat în faţa casei lui Arhip. Oprindu-se, privi în jurul său; nu văzu nimic suspect, aşa că intră în ogradă şi, peste puţin, se arătă la o fereastră capul speriat al bătrânului.

— Cine-i?

— Imbrăcaţi-vă repede şi veniţi cu mine.

— Nu merg nicăieri!

— E vorba de Ion.

— Nu-mi pasă!

Se auzi şi glasul soţiei lui:

— Arhip, nu sta cu capul gol în fereastră. Vrei să răceşti?

— Ion a fost împuşcat, — şopti Sil.

— Cum?

— Da. A fost împuşcat de G. P. U. A venit grav rănit la noi acasă, unde a murit.

— Doamne-Dumnezeule! Ne-a băgat pe toţi în bucluc... — se tângui Arhip. — Pleacă de-aici, domnule! Nu vreau să ştiu nimic...

— Ce s'a'ntâmplat, bărbate? — se auzi iarăşi glasul din bezna odăii.

— L-au împuşcat pe Ion, — se întoarse o clipă spre întuneric faţa lui Arhip; apoi, către Sil: — Nu merg cu dumneata! Înţelegi odată?!

Băiatul era consternat.

— Dar nu pricepeţi că e mort? Trebuie să-l înmormântaţi...

— Dacă nu pleci imediat, chem o patrulă, — şi geamul se închise cu sgomot.

Sil rămase locului o clipă; oftă şi privi cerul.

O pisică mieună în apropiere.

Dânsul chemă la sine animalul.

— Mâr-Mâr, a murit Ion... — spuse încet băiatul şi începu să plângă.

Luă în braţe pisica şi plecă încet pe strada luminată de lună.

— Trăsura a şi venit, — şopti Gherasim, care-l aştepta pe digul liniei ferate pe Sil.

Acesta îi istorisi cele întâmplate la Arhip.

— Vom fugi imediat! — hotărî cantonierul. — Mergi

de-i comunică omului trimis de medic că nu mai avem nevoie de el.

După ce băiatul se re'ntoarse, intrară în canton.

Sil deşertă buzunarele celui mort şi-şi lipi fruntea de pieptul lui.

Pisica mieună lung şi privi cu o întrebare îngheţată în ochi spre Sil.

— Fug şi eu cu voi, — spuse Toader.

— Bine. Asta e frumos din partea ta, — spuse Gherasim.

Făcură un plan; vor lua-o pe la Herţa.

Trântiră în câte-o traistă tot ce li se părea mai de preţ.

Sil aşează un trandafir alb şi o cocardă tricoloră pe inima lui Ion Bălaşa.

— Eu nu voiu pleca odată cu voi, tată, — spuse băiatul. — Trebue să trec prin Cuciurul-Mare, pe la Petruş.

— Cum? Vrei să ne despărţim?

— E mai bine aşa. Vom încerca, Petruş şi cu mine, s'o luăm prin Crasna.

Gherasim se supuse în cele din urmă. Sărutară cu toţii mâna lui Ion şi porniră. Cantonul rămase tăcut în noapte. Apoi, veni o cucuvea; se aşeză pe acoperiş, privi luna şi începu să ţipe lung.

Pe digul uriaş, care se lupta cu dealul, Gherasim îşi sărută fiul şi-i ură noroc.

— La revedere în România, tată! — spuse băiatul şi începu să meargă încet, însoţit de Hector, pe linia ferată.

Pisica sta cuminte în traistă.

Un om subţire, palid, care semăna cu un funcţionar comercial, ieşi din canton. Putea fi şi un profesor modest sau un medic fără pacienţi. Imbrăcămintea îi era corectă; uneori, părea chiar elegantă. Purta un costum gris-întunecat, la patru nasturi; o cravată roş-vişinie, bine-legată, cădea cu eleganţă peste cămaşa albă, de olandă; pălăria, de culoarea nisipului de cuarţ argintiu, se lăsa uşor pe partea dreaptă; pe braţul stâng, purta un trench de mătasă cu reflexe albăstrii ca ale unei goldane acoperite de promoroacă.

Cucuveaua încetă să ţipe; sbură în altă parte.

Străinul se luă după Sil; în curând îl ajunse; mergeau alături acuma.

Paşii lui Sil scrâşneau pe prundiş.

Paşii străinului nu se auzeau de loc.

Şi omul acela palid zâmbea.

Căci şi domnul Moarte poate fi trist uneori.

După câtva timp, o lumină mare se amestecă auriu cu a lunei.

Cantonul ardea cu flăcări mari.

Inainte de-a ieşi din odaia, în care zăcea trupul lui Ion, străinul răsturnase cu un gest de milă şi de dragoste lumânarea de la căpătâiul celui mort.

Sil se opri, ca să privească un timp imensul cer al Cernăuţilor, cerul acela spre care se înalţa, uriaş, impetuos, fără teamă, cel mai frumos oraş din lume: cetatea dintre neguri — cântată de poeţi şi iubită de amanţii nopţilor cu ploaie.

CAPITOLUL X

Totuşi — viaţă

Intrucât nu ştia exact unde se află gospodăria lui Gheorghi Bojescu, Sil rămase într'o porumbişte peste noapte. Dealtfel, nici nu mai era mult până la ziuă. Hector îi sta cuminte la picioare şi nu scotea nici un lătrat. Pisica tăcea şi ea. Ai fi putut crede că doarme, însă băiatul ştia că Mâr-Mâr ascultă ca şi dânsul rumoarea stranie a nopţii mici. De îndată ce răsăritul se lumină, Sil se ridică şi porni pe-o uliţă. Intâlni un ţăran, care îl lămuri încotro s'o ia spre gospodăria lui Bojescu.

In ograda largă a chiaburului, dădu de Petruş, care tocmai ţesăla un cal.

— Tu aici?! — strigă tânărul Luria şi sări să-l îmbrăţişeze.

— Precum vezi...

Dupăce îl privi mai îndeaproape, îl întrebă îngrijorat:

— S'a 'ntâmplat ceva, nu?! Că, dealtfel, nu veneai aşa, cu cânele şi traista în spinare...

— Da, — zâmbi Sil, amar. — Am venit cu căţel şi... pisică! — şi-o scoase pe Mâr-Mâr din traistă.

Lucru curios, Lăbuş nu sări să latre la cânele lui Sil; par'c'ar fi înţeles şi el că Hector e un biet câne pornit în pribegie; şi nu lătră nici la pisică.

Sil şi Petruş merseră în grădină, urmăriţi de privirea îngrijorată a bătrânului Bojescu, care stătea în uşa grajdului.

„Încă un om fugărit de porcii aceia!" — îşi spuse amărît ţăranul şi se duse în casă, să-i vestească pe Lăscăruş şi Domnicuţa de noul oaspe.

— Să vă purtaţi frumos cu dânsul, că tare pare întristat săracu', — îi îndemnă bătrânul. — Pregătiţi-i o masă bună şi culcuş în casa cea mare. De-bună-seamă că n'a dormit ast'noapte. I se poate citi din ochi câtu-i de trudit.

In grădină, Sil îi spuse totul lui Petruş, care îl ascultă palid şi fără să-l întrerupă.

Dupăce Sil termină, Luria aprobă.

— Da, va trebui să fugim. Deocamdată, suntem în siguranţă la Bojescu, care e un om cu inimă de aur. Vom încerca să fugim la toamnă, când nopţile's lungi şi pline de pâclă. Până atunci, să nu ne gândim la asta. Ar fi prea periculos să riscăm acuma trecerea peste frontieră. Cred că şi tatăl tău se va opri împreună cu Toader la vre-un om de bine, care să-i găzduiască până prin Octombrie.

— Aşa l-am sfătuit şi eu.

— Trebuie să-ţi procuri şi tu haine ţărăneşti. Astea, le vom arde. Nimic n'are voie să indice că Boţescu găzduieşte vre-un orăşean. Pentru toată lumea, nu suntem decât hargaţii lui. Vei începe să munceşti chiar de azi, ca să ţi se bătătorească pălmile cât mai din vreme.

Străinul, care venise alături de Sil, nu intrase şi el în ogradă. Rămăsese câtva timp la poartă şi-i privise cu întreaga putere a ochilor săi pe cei doi tineri până ce dânşii dispăruseră în grădină. Apoi, porni spre sat pe drumeagul colburos, pe ale cărui margini creşteau din belşug cimbrul şi pelinul.

Mergea fără grabă şi se oprea uneori, ca şi cum ar fi aşteptat pe cineva.

De la o cotitură, o văzu pe văduva Maria, care se apropia cu paşi mărunţi şi grăbiţi.

Străinul zâmbi:

— Va-să-zică tot ţi s'a făcut dor de mine, văduvă Maria...!

Bătrâna zâmbi şi ea. Deşi în vârstă de 118 ani, părea de numai 70. Părul alb de omăt îi albăstrea şi mai mult brânduşele ochilor. Când zâmbea, văduva Maria îşi pierdea întreaga străşnicie, cu care înspăimânta copiii satului.

— Cum să nu mi se facă?! Zău, deastădată mi-era într'adevăr dor de dumneata. De-un an te tot căutam şi nu te găseam... Apoi frumos e, domnule Moarte, să-ţi râzi de-o femee bătrână ca mine? Când eram şi eu o

tinerică de vre-o optzeci de ani, hojma veneai pe la mine, da' amu m'ai uitat...

— Dumneata eşti de vină, — zâmbi iarăşi străinul. — De câte ori veneam, mă rugai de fiecare dată să te mai las. Ei, acuma cum ţi-i dorinţa? Să te mai las?

— Doamne-fereşte! — rosti bătrâna; apoi, adause cu o imputare şăgalnică în glasul limpede: — Nu ţi-am spus că de-un an te tot caut?

— Bine, atunci am să-ţi împlinesc dorinţa şi-am să te iau cu mine.

— Dacă ai şti cu cât dor te-am aşteptat în vremea din urmă! Mi s'a urît şi mie să văd cele ce se întâmplă de când cu varvarii aieştea... Ian ascultă, domnule Moarte, dece nu-i strângi odată de pe faţa pământului?! — rosti mânioasă bătrâna. — Văd că numai pe la ai noştri vii! — dar un surâs îi înflori din nou faţa: — Nu cumva te-i fi făcut şi dumneata bolşevic?!

Străinul râse din toată inima; apoi, redeveni serios şi spuse:

— Incă nu le-a venit vremea, văduvă Maria. Insă le va veni şi, atunci, le va fi mai cumplit ca şerpilor, când le închizi cu foc gura ascunzişului.

Văduva Maria se înfioră, ea care nici nu tresărea când îl vedea pe Sarsailă ieşind din horn.

După o pauză, străinul mai spuse odată — cu glas încet, însă ascuţit ca tăişul unei săbii:

— Da, le va veni vremea! — şi privi spre dealurile însorite şi ţarinile închise într'o linişte desăvârşită.

— Mergem? — întrebă cu sfială bătrâna.

— Dacă vrei, putem porni chiar acuma, — spuse blând străinul.

— Eşti aşa de bun să-mi împlineşti o dorinţă, domnule Moarte?

— Cum-să-nu?! Orice...

— Ţarinile mai au nevoie de-oleacă de ploaie. Imi încuviinţezi să chem nourii?

— Ce femee cum-se-cade eşti dumneata, văduvă Maria! Păcat că ţii să te iau numaidecât. Te-aş îngădui să trăieşti încă o sută de ani... Ştii... am şi eu olecuţă de protecţie acolo, sus, unde trebuie... — zâmbi el.

— Nu cumva să mă laşi aici, că te afurisesc! — se răsti mânioasă bătrâna.

— Bine, bine, te iau, — o linişti zâmbind străinul.

— La ce să mai trăiesc? — oftă văduva Maria. — Inainte vreme erau alţi oameni pe-aici, oameni cu frica lui Dumnezeu, nu haite păgâne! E drept, la biserică nu mă duceam, căci nu voiam să înspăimânt copiii, însă în fiecare Duminică şi sărbătoare ieşeam din bârlogul meu de sub pădure şi m'apropiam de sat, ca să aud mai lămurit clopotele cele mari. Sunau ca nişte glasuri de îngeri clopotele. Astăzi, nu se mai aude nici unul. Haitele le-au doborît. Dacă ai şti cât de dor mi-i de-un glas de clopot!

— Acolo, unde vei merge îndată, vei auzi multe. Vei auzi clopotele întregii lumi. Dangătul lor sună când ca un orcan, când ca o adiere de vânt.

— Intr'adevăr? — spuse bătând încântată din pălmi bătrâna. — Atunci să mergem cât mai repede! Thii, era să uit de nourii mei...

Făcu semne anumite către apus. Porni deodată o furtună puternică şi, peste câteva minute, nouri negri începură să alerge de dincolo de dealul Ţeţinului. Veneau cu vuiet năvalnic — negri şi volburoşi, şi fulgere lungi le despicau fiinţa mânioasă. Intâiu căzură câţiva stropi, grei şi mari ca aluna; apoi, se deslănţui un potop, care spălă îndată toată colbăria de pe ierburi. Veştmintele bătrânei şiroiau, însă hainele străinului rămâneau uscate.

Văduva Maria dete iarăşi un semn. O spărtură se ivi între nouri şi-un snop de raze îl inundă pe străin. In curând se arătă şi curcubeul.

Bătrâna zâmbea ca un copil; par'că nu se mai sătura să privească soarele; totuşi, se reculese şi, ridicându-se pe marginea drumeagului, se uită rugătoare la străin.

Acesta o înţelese şi clătină cu îngăduinţă din cap: văduva Maria dorea s'o ia cu sine dintre holdele, pe cari ea le iubea atât de mult. Sări şi dânsul pe marginea înaltă a drumeagului.

— Putem porni?

— Da, — răspunse cu glas luminat de sărbătoare văduva Maria, şi-şi făcu cruce.

Luându-i mâna, străinul spuse:

— Atunci, să mergem.

Porniră spre curcubeu.

Deodată, văduva Maria se opri:

— Aud clopote... Da, sunt clopote!

— Ţi-am spus... — şopti străinul. — Să mergem cât mai încet, ca să le poţi asculta în toată voia.

Apoi, o întrebă brusc:

— Văduvă Maria, ştii că ai şi murit?

Bătrâna se opri mirată:

— Cum?! Dar n'am simţit nimic!

— Oamenii buni nu simt niciodată când mor. Ai murit în clipa, în care ţi-am luat mâna într'a mea. Dacă vrei, priveşte puţin în urmă.

Văduva Maria se uită îndărăt.

Şi se văzu pe sine însăşi, zăcând pe-un hat, între ierburile înalte, lângă holde.

— Aşa, acuma să mergem mai departe, — spuse străinul şi o luă iarăşi, blând, de mână pe văduva Maria, care asculta vuietul crescând al clopotelor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XI

Lupta cu îngerul

Venise însfârşit şi Octombrie.

Sil şi Petruş stabiliseră să se întâlnească la Cernăuţi, în seara de 16, într'o clădire părăsită din strada Regele Ferdinand — o casă distrusă de Ruşi, printr'o ghiulea de tun, încă în cursul războiului 1914—1918, şi rămasă aşa, nerestaurată, până în anul invaziei comuniste.

La plecarea din Cuciurul-Mare, Sil şi Petruş strânseră puternic mânile gazdelor. Domnicuţa avea lacrimi în ochi, iar Gheorghi, îmbrăţişându-i, îi sărută, în timp ce Lăscăruş sta sfios la-o-parte. Par'că erau nişte oameni de înainte de veacurile acestea.

— Mai rămâneţi o zi-două, — îi rugă băietanul. — Mergem la pădure, după lemne. Nu vreţi să veniţi cu noi, să vedeţi cum s'a schimbat frunza copacilor?

— Nu putem, Lăscăruş, — răspunse Sil. — Lasă, că ne-om întoarce odată şi-odată!

— Să te-audă Dumnezeu! — spuse solemn bătrânul Bojescu.

Domnicuţa, Lăscăruş şi Gheorghi rămaseră lung timp

în poartă, privind la cei doi oameni, cari se pierdeau încet în lumina amiezii pe drumul Cernăuţilor.

Când Sil şi Petruş erau gata să se facă nevăzuţi după cotitura cu răchite a uliţei, Lăscăruş îşi duse pălmile la gură şi strigă:

— Să nu ne uitaţi!

Cei doi se opriră, fluturară din mână şi, după o clipă, dispărură ca înghiţiţi de pământ.

Ajunseră cu bine la Cernăuţi.

La barieră, socotiră că e mai prudent s'o ia pe drumuri deosebite.

— Prin urmare, ne vom revedea la orele zece, — spuse Petruş.

— Da.

— Caută de fii exact.

— Nici o grijă...

„Ce ghinion afurisit!" — se îndârji Petruş, oprindu-se brusc, pentruca, apoi, imediat, să se retragă într'o poartă: pe partea cealaltă a străzii trecea Ierihon. — „Nu încape nici o îndoială că e Ştefan. M'o fi recunoscut şi, acuma, desigur că a pornit în căutarea unei patrule, care să mă aresteze..."

Aşteptă pândind orice sgomot câtva timp. Apoi, se hotărî să iasă din întunericul coridorului. Văzu că, într'adevăr, la capătul străzii Regele Ferdinand o patrulă tocmai trecea prin dreptul unei droguerii. O luă la goană şi nu se opri decât în faţa clădirii părăsite. Dupăce se

uită cercetător în dreapta şi'n stânga, intră repede înăuntru.

Deşi se lăsase noaptea, rumoarea din stradă încă nu se potolise. Ploua mărunt şi umbre mari, vâscoase, coborîseră peste vechea clădire în ruină. Într'un cotlon de la etajul II se-aciuiase un greer; cine-ştie-ce aventură îl adusese acolo, între rafturile colbăite ale unei foste croitorii. Nourii apăsau ca nişte pumni uriaşi acoperişul caselor; frunzele castanilor de lângă biserica sfintei Paraschiva se desprindeau una câte una, ca să cadă mânate de vânt în bălţile din mijlocul străzii; câte-un strigăt din stradă ajungea slab până la Petruş, care se refugiase tocmai sus, la etajul III. Aerul stătut şi plin de praf avea iz aspru de mucegaiu. Ploaia bătea melodios în acoperişul de tablă, ca să gâlgâie apoi prin jghiaburi până jos, în stradă.

Deodată, lui Petruş aerul i se păru atât de greu, încât avu impresia că se sufocă şi se temu să nu leşine. Abia putu să se târâie până la geam, ca să-l deschidă. Un val de aer proaspăt, rece, îi năvăli în faţă, înviorându-l. Întinzându-şi în afară mânile, şi le lăsă mult timp în ploaie. Totul dispăru din jurul său; avea impresia că retrăieşte o scenă din copilărie, când alerga desculţ prin ogradă, ca ploaia să-l ude până la piele.

După câtva timp, Petruş tresări; auzise sgomot de paşi. Era sigur că, luptând cu umbrele, cineva urcă spre etajul II. Încet, tiptil, hoţeşte. Apoi, nu se mai auzi nimic, dar fâşia de lumină a unei lămpi electrice de bu-

zunar începu să se plimbe cercetător pe tavan; par'c'ar fi fost un fluture obosit, care ar căuta o frunză pe nemărginirea unui lac, ca să-şi poată odihni aripile înainte de a-şi relua sborul mai departe.

„A fost o imprudenţă c'am deschis fereastra," — îşi spuse Petruş. — „Desigur că Ierihon m'o fi zărit şi-acuma a intrat şi el în clădire."

Orologiul de la Mitropolie vesti orele 9.

Lumina se stinse. Sgomotul de paşi cari urcau se-auzi din nou, lămurit, deşi ploaia lovea cu tărie în geamurile aburite. Acuma era aproape de tot şi tânărul Luria se gândi cu amărăciune că s'a lăsat prins ca un şoarece'n cursă. Nu mai exista nici o posibilitate de salvare. Dac'ar fi coborît, ar fi dat drept în braţele agentului. Nu-i rămânea decât s'aştepte.

„Doamne, ce să fac?" — se chinuia Petruş.

Îi venea să plângă de ciudă.

„Patrula desigur că aşteaptă jos..." — şi se îngrijoră: — „Numai de n'ar veni Sil!"

Paşii se-opriră din nou şi lumina se stinse. Petruş fu cuprins de speranţa că lampa electrică de buzunar a comunistului s'o fi defectat sau că bateria s'o fi consumat în mod providenţial tocmai în clipa aceea. Prin întuneric, erau şanse ca agentul comunist să nu dea de el, aşa că se lipi de perete, însă tocmai asta avea să-i fie nenorocirea, căci Ierihon, orbecăind prin beznă, îşi ţinea întinse mânile şi, când ajunse în dreptul tânărului, îl atinse.

Era prea târziu ca Petruș să se mai ferească. Incordându-se, sări ca un orcan deslănțuit asupra umbrei care se profila peste cerul din fereastră. Umbra, luată prin surprindere, se clătină și fu cât pe ce să cadă, însă își reveni și încercă să scape din strânsoarea brațelor lui Petruș, a cărui răsuflare îi opărea tâmpla. Tânărul Luria își adunase toate forțele; niciodată nu fusese mai puternic decât acuma. Lupta se dădea fără sgomot. Par'că se luptau două duhuri ale pădurii. Gâfâiau, însă abia perceptibil. Ploaia ropotea nebunește în acoperișul de tablă și'n geamuri, ca și cum ar fi vrut s'acopere orice alt sunet de pe fața pământului. Petruș simțea cum forțele umbrei slăbesc, dar și-ale sale proprii începeau să-l părăsească. Făcea eforturi aproape supraomenești ca să-l doboare pe comunist, însă întâlnise un inamic mai puternic decât se-așteptase. Îi venea să plângă de ciudă. Petruș începu să dea cu pumnii, cari cădeau din ce în ce mai greu, ca și cum s'ar fi fost prefăcut în fier. Năucită, umbra șovăi și tânărul Luria nu-și putu stăpâni un chiot de bucurie. Învinsese. Încă un pumn, drept în mijlocul pieptului. Umbra icni ca, apoi, să se prăbușească pe trepte, însă — agățându-se în cădere de haina lui Petruș — îl trase după sine pe'nvingător și se rostogoliră împreună până'n coridorul de la etajul II.

Tânărul Luria rămase buimăcit câteva minute. Întunericul se rotea în jurul său și-i vâjâia în urechi. O durere ascuțită îi săgeta umărul stâng, dându-i sensația că i se rupe carnea de pe os. În cele din urmă, reuși să

se ridice. Acuma, trebuia să fugă. Desigur că, îndată, comunistul îşi va recăpăta cunoştinţa şi-şi va alarma tovarăşii. Incordându-şi auzul, ascultă cu atenţie, însă nici un sgomot în afară de-al ploii şi de rumoarea din stradă nu spulbera tăcerea îmbâcsită din clădire. Până şi greerul îşi încetase cri-cri-ul. Petruş se plecă asupra umbrei; voia să-i asculte răsuflarea. Apoi, îi veni în minte să-i controleze buzunarele. Cine-ştie, poate că agentul comunist purta asupra sa hârtii importante, cari trebuiau distruse. Scotoci toate buzunarele, însă nu găsi nimic deosebit: o legătură de chei, un pachet de „Naţionale", chibrituri, lampa electrică de buzunar şi câteva monede. Incercă să facă lumină, dar lampa agentului se defectase într'adevăr, aşa c'o puse, împreună cu celelalte obiecte, înapoi în buzunarele din cari le luase. Inainte de-a fugi, se duse la o fereastră, ca să cerceteze strada.

Văzu o patrulă, însă departe de tot.

Intrigat, se întoarse la omul, care zăcea pe pardoseala de piatră, şi aprinse un chibrit.

Privi îngrozit.

Era Sil.

Chibritul arse până la capăt, dar Petruş nu simţi nici o durere când flacăra îi linse degetele; par'c'ar fi fost un lepros. Buimăcit, aprinse încă un chibrit şi se plecă asupra lui Sil, din a cărui tâmplă se prelingea un fir subţire de sânge. Petru îşi scutură prietenul, însă acesta nu dădu nici un semn de viaţă; îi căută pulsul; apoi, descheie cămaşa lui Sil şi-şi lipi urechea de pieptul încă

fierbinte de luptă; ascultă cu cea mai mare atenţie, îşi ţinu răsuflarea, dar nici o bătaie a inimii nu mai suna în trupul acela. Pierzându-şi cumpătul, începu să plângă sălbatic, neostoit, şi iarăşi îl cuprinse sensaţia că trece printr'un coşmar absurd, din care se va trezi peste câteva clipe. Trecându-şi mâna peste fruntea lui Sil, îşi dădu seama că ireparabilul s'a 'ntâmplat în viaţa sa. Rămase aproape o oră lângă trupul lui Sil. Ochii îi ardeau de-atâta plâns şi buzele i se uscaseră. Se ridică de lângă mort, se duse la o fereastră şi privi în stradă: deastădată nu mai trecea nici o patrulă de comunişti prin noapte. Reîntorcându-se la Sil, îl sărută pe frunte şi, după ce-i strânse lung mânile, o luă încet pe trepte în jos. La parter, deschise un geam, sări în curte şi, furişându-se pe lângă nişte lemne, ajunse la gardul peste care se săltă cu uşurinţă, ca să ajungă în stradă.

Cu toate că vremea era destul de friguroasă, Petruş transpirase de se lipise cămaşa pe el. Se gândi că ar fi fericit dacă s'ar îmbolnăvi, de pneumonie de pildă, ca să moară ca şi prietenul său. Deşi picioarele abia de-l mai ţineau, totuşi Petruş aproape că alerga.

Începu să rătăcească fără ţintă pe străzi.

Ploaia continua. Subţire, enervantă, rea. Oraşul avea, cu toate acestea, un aspect frumos. Lumina ostentativă a felinarelor electrice din colţul străzilor se voalase în perdelele argintii ale burniţei şi becurile păreau nişte ciudaţi trandafiri gălbui. Când ajunse pe uliţa tăcută şi

singuratică de lângă Mitropolie, Petruş se opri, ca să-şi şteargă ploaia şi sudoarea de pe frunte. Apoi, se rezimă de gardul unei vile. In vale, luminile roşii şi verzi ale semafoarelor de la gară adăugau un straniu aer apocaliptic imensei îngrămădiri de fier, beton şi oţel; şinele străluceau ca pieile unor şerpi, iar aburii locomotivelor sub presiune îşi împrăştiau leneş fantasmele alburii, cari urcau încet spre nourii cenuşii de noapte şi de ploaie. Departe, peste Prut, oraşelul Sădagura părea un pumn de jar mocnit, aruncat în beznă. In drum spre Dominic, Petruş se oprea întotdeauna să privească panorama văii Prutului. In viaţa sa nu văzuse niciodată ceva mai frumos ca valea aceasta, în care peisagiul tern al cartierului industrial se-armoniza în chip surprinzător de natural cu peisagiul cald al câmpiilor pline de aurul gânelor tălăzuitoare. Acuma, Petruş privea cu un fel de înstrăinare valea aceasta, pe care Sil o numise „valea fermecată" în una din lungile sale plimbări cu tânărul Luria; îşi spunea că nu mai are dreptul să se bucure de frumuseţea nici unui lucru de pe lumea asta.

„Am ucis! Am ucis! Am ucis!" — îi suna mereu în urechi propriul său glas şi Petruş îşi tot privea mânile la ninsoarea aurie a luminii felinarului lângă care se oprise, căci se-aştepta să şi le vadă pătate de sânge. — „Cum de nu mi-am dat seama că, dacă ar fi fost Ierihon, n'ar fi putut fi îmbrăcat în haine ţărăneşti?"

In cele din urmă, plecă. Deastădată, nu se mai grăbea. Mergea ca un somnambul şi, uneori, se'mpiedica de câte-o

piatră care-i ieşea duşmănos în cale, iar ploaia îi biciuia sălbatic obrajii, în timp ce-o gură de vânt agita ramurile castanilor, smulgându-le fără milă frunzele.

Deodată, se opri iarăşi. Ştia că aici, în apropiere, locuieşte Antonia. Sil îi spusese. Îi arătase şi fereastra. Sil! Sil! Sil!

„Voiu merge la ea. Poate îmi va da un sfat. La naiba! La urma-urmei, nu cred că nu m'a iubit chiar deloc... Oare ce sfat îmi va da? Ce sfat?" — se chinuia Petruş. — „Cum se va purta cu mine dupăce îi voiu fi mărturisit cele'ntâmplate? Poate mă va goni... Da, ar face bine să mă gonească. Doamne, de nu s'ar termina niciodată noaptea asta... Să merg, să merg mereu înainte, cu noaptea, şi să nu-i dau niciodată de capăt."

In curând trebui să se-oprească: ajunsese la poarta din faţa casei, în care Antonia închiriase o cameră mobilată. La fereastra fetei era lumină şi Petruş văzu conturul capului ei, proectat peste perdeaua albă.

Deschise încet portiţa.

Petruş bătu în geam. După câteva secunde, fata deschise fereastra. Recunoscându-l, îi dădu cheia. Tânărul descuie uşa, ca să intre în hallul neluminat, de unde să se'ndrepte orbecăind spre odăiţa fetei.

Antonia îl aştepta îmbufnată.

— Ce cauţi la mine?!

Petruş se lăsă extenuat pe marginea divanului; mâinile îi tremurau şi'n jurul capului se'ncolăcise un şarpe care-i sdrobea craniul. Ca să se calmeze cât-de-cât, îşi aprinse

o ţigară. Se simţea atât de bine aici, în odăiţa asta comodă, intimă şi familiară! Pentru câteva clipe, uită totul; o privea pe Antonia; fata stătea lângă veilleusă şi lumina lămpii îi cernea o gingaşă pulbere de aur în părul negru, coafat cu'ngrijire. Tăcerea din odăiţă era nefiresc de mare; totuşi, nu era o tăcere duşmănoasă, aspră, ci una blândă, care te îndeamnă la melancolie şi bunătate.

Dar Antonia rupse vraja:

— Te întreb încăodată... Ce cauţi la mine?!

— Nio, mi s'a'ntâmplat ceva groaznic.

— Ţie ţi se'ntâmplă întotdeauna ceva groaznic, — sună ascuţit, ironic, răspunsul fetei.

— L-am ucis pe prietenul meu Sil.

Antonia îl privi ca pe-un nebun; apoi, spuse rece:

— Şi ce mă interesează pe mine asta?

— Pentru Dumnezeu, Nio! Cum îmi vorbeşti...! Dar te-am iubit odată... Credeam că voiu afla un sprijin la tine, un cuvânt bun... Am nevoie de sprijinul tău. De asta am venit. Sufletul mi-i sfâşiat, îmi arde sufletul, mă'nţelegi tu? Aşa că te rog să mă ierţi că nu m'am mai gândit la reputaţia ta...

— Nu trebuie să fii numaidecât ironic! Şi uită-te ce-ai făcut cu covorul. Nu-ţi puteai şterge picioarele? Ce, crezi că locuiesc într'un grajd?!

Lui Petruş, fiecare cuvânt al Antoniei îi intra ca un cuiu în inimă.

„Şi, când mă gândesc, pe fata asta am iubit-o din toată fiinţa mea... I-am închinat atâtea visuri, am divi-

nizat-o... Şi nu e decât o femee vulgară, fără o scânteie de suflet în ea..." — şi lui Petruş i se făcu ca şi cum cineva i-ar fi smuls inima din piept. — „N'am să-i spun nimic... N'are nici un rost să mă mărturisesc în faţa ei. Fata asta e'n stare să trivializeze până şi păcatul. Doamne, câte lucruri cumplite se pot întâmpla într'o singură seară..." — gemu dânsul şi se ridică să plece.

Antonia nu schiţă nici cel mai mic gest pentru a-l reţine. Petruş închise uşa după sine şi avu sentimentul unei uriaşe descătuşări, dar această descătuşare era prea dureroasă ca să se mai poată bucura de ea. Ploaia, care-l primi în curte, i se păru mai prietenoasă decât Antonia. Castanii din stradă foşneau. Petruş se-apropie de unul din ei şi-i sărută scoarţa aspră, care-avea iz jilav de lut reavăn. Apoi, îşi îndreptă statura, privi cerul şi porni înainte.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XII

Petruş în furtună

In strada Piteiu, Petruş se uită spre ferestrele camerei lui Policrat. Logodnicul Mariei era acasă. Aruncă o pietricică în geam şi capul sburlit al fostului profesor suplinitor, pe care Ruşii îl excluseseră din învăţământ, apăru în fereastră. Policrat se plecă în afară şi strigă:

— Cine-i?

— Eu, Petruş Luria.

Dupăce ezită câtva timp, Policrat întrebă iarăşi:

— Şi ce doreşti?

— Te rog să-mi descui poarta. Trebuie să-ţi vorbesc numaidecât. Nu te supăra că te deranjez, dar am mare nevoie de dumneata.

— Dacă e numaidecât... — şi Petru Policarp coborî indispus treptele, ca să-l conducă sus pe tânărul Luria. — Ce naiba s'a întâmplat cu dumneata, domnule?! Eşti palid ca şi cum ai veni dintr'un mormânt.

— Cine-ştie... — răspunse amar Petruş. — Poate chiar vin dintr'un mormânt. Dacă nu şi mai rău! Mi s'a'ntâm-

plat ceva ce'ntrece puterile mele. Şi trebuie să mă mărturisesc cuiva.

Policrat se gândi să termine cât mai repede discuţia cu Petruş. Pe asemenea vremuri nu era recomandabil să primeşti oameni străini în casă. Se şi dojenea că s'a grăbit să-i descuie poarta. Deaceea, glasul îi sună neprietenos, când spuse:

— Ei, să te-aud!

— Domnule Policrat, am ucis.

Policrat, care tocmai îşi răsucea o ţigară, rămase cu gestul suspendat în aer; se uită lung la Petruş, ca şi cum ar fi vrut să se convingă dacă acesta nu e cumva beat.

— Tu... tu ai ucis?

— Da. L-am ucis pe un prieten al meu. Nici n'au trecut trei ore de-atunci, — spuse dintr'odată Petruş.

Policrat era un om comod, cu groază de complicaţii; deaceea, ţinea la albia liniştită a unei vieţi confortabile de burghez, pe care nu intenţiona s'o depăşească nici în bine, nici în rău. Mărturisirea lui Petruş ameninţa să-l atragă deodată într'o mare turburare sufletească — şi, în clipele acestea, Policrat începu să-l urască pe omul din faţa sa, care-l făcea părtaş la o taină cutremurătoare.

Era atât de furios şi de zăpăcit, încât abia de putu să'ngâne:

— Cum l-ai omorît?

— Eram sigur că agentul Ştefan Ierihon mă urmăreşte şi trebuia să mă scap neapărat de dânsul. Prietenul meu

Sil, isbit de mine, s'a poticnit şi s'a rostogolit pe trepte. In cădere, s'a lovit atât de rău, încât a murit.

Petruş se gândi cu amărăciune cât de simplu poate fi istorisit un fapt cutremurător ca acesta.

Policrat chibzui mult, în timp ce Petruş îi aştepta cu încredere judecata; tânărul se uita cu lăcomie la el, dar profesorul spuse cu un fel de jenă:

— Nu pot să-ţi dau nici un sfat. Cum de ţi-ai pierdut în aşa hal nervii? Dragă domnule, nu mă amestec în chestia asta. Te priveşte... Şi cea mai bună dovadă, deşi te cunosc doar vag, că ţi's, totuşi, prieten adevărat, e că nu voiu spune nimănui nici o vorbă din cele ce mi le-ai mărturisit.

La urma-urmei, ce-l interesau toate astea?

Dealtfel, Petruş îi era cu atât mai puţin simpatic, cu cât bănuia că logodnica sa îl iubise pe vremuri.

„Te pomeneşti că ţine şi astăzi la individul ăsta," — se gândi furios Policrat, privindu-l pe sub gene. — „De-ar pleca odată!"

Petruş îşi strânse pumnii. Ar fi vrut să ţipe, să se revolte, să-i arate lui Policrat că astfel de cuvinte nu sunt altceva decât rezultatul unei laşităţi ruşinoase, însă era prea obosit ca să se mai indigneze.

Totuşi, şopti:

— Mulţumesc. Ascultă, domnule Policrat... Mi-i ruşine de dumneata. Am ucis. Dacă n'am fi sub Ruşi şi m'aş prezenta în faţa judecăţii, aş fi achitat, căci n'a fost un asasinat şi, cu atât mai puţin, o crimă premeditată. A

fost un caz nenorocit. Eu nu vreau să fug de pedeapsă. Dimpotrivă, o caut. Autoritatea mi-ar da o pedeapsă prea mică. Verdictul ei ar fi „omor prin imprudenţă". Dar eu vrea altceva, vreau ca, dincolo, Silvestru să poată spune: „Petruş Luria a ispăşit!" şi, pentru asta, e nevoie de-o pedeapsă mare, nu de câteva luni de puşcărie. Eşti laş, domnule Petru Policrat.

— Nu, nu eu sunt laş, ci dumneata domnule Luria. Vrei să poţi spune cu conştiinţa împăcată: „Da, am ucis, însă mi-am răscumpărat vina," ca, apoi, să te poţi culca pe-o ureche.

— Nu e adevărat. Conştiinţa mea nu va mai fi niciodată împăcată, dar... Nu, domnule Policrat, n'are nici un rost să-ţi vorbesc. Intre noi e o prăpastie atât de largă, încât nici o punte nu poate fi aruncată peste ea. Rămâi cu bine. In ce priveşte mărturisirea mea, nu-i nevoie s'o tăinueşti. Nici măcar jertfa asta nu ţi-o cer.

Dupăce ieşi din casa lui Policrat, Petruş se întrebă unde să meargă. La Cuciurul-Mare nu voia să se re'ntoarcă în nici un caz; n'ar fi putut suporta privirile bătrânului Bojescu, care-l îndrăgise atât de mult pe Sil. Trecu pe lângă clădirea părăsită din strada Regele Ferdinand. Ii făcu impresia unui mormânt uriaş, monstruos, şi se grăbi să se îndepărteze, ca şi cum s'ar fi temut să nu-l înghită şi pe el gura imensă a acestei cripte. O luă, prin strada General Mircescu, spre Weinberg. Intenţiona să doarmă în vre-o încăpere din ruinile fabricii de cărămizi.

Fosta fabrică era pustie.

Petruş, se trânti aşa cum era — îmbrăcat şi pătruns de ploaie — pe podeaua colbăită a unui coridor şi căzu într'un somn greu, de plumb, din care se trezi abia a doua zi, pe la amiază. Era o vreme frumoasă de toamnă; copacii îmbrăcaseră sutane roşii, cari contrastau înviorător cu albastrul palid al cerului senin, fără urmă de nouri. Petruş sări vesel din pat, deschise un geam şi se lăsă mângâiat de valurile proaspete ale aerului răcoros. Ca şi bolnavii cari în momentul trezirii au impresia că sunt sănătoşi, ca abia pe urmă să-şi reamintească deodată de suferinţa lor, la fel şi dânsul uitase pentru câteva clipe de cele întâmplate în cursul serii trecute şi se bucura din plin de viaţă. Când, însă, imaginea crimei i se reconstitui brusc în suflet, totul deveni cenuşiu, ameninţător, aşa că tânărul, retrăind aevea întâmplările zilei precedente, avu sensaţia unei iremediabile prăbuşiri din ceruri.

Aprinzându-şi o ţigară, începu să se gândească la o soluţie, dar nu găsi alta decât aceea că trebuie să se sinucidă. Chiar dacă oamenii l-ar fi absolvit de orice vină, conştiinţa nu l-ar fi iertat — şi-un dor puternic după întunerec îl cuprinse.

Petruş se înşelase crezând că Ştefan Ierihon îl observase în seara omorului.

Fostul său prieten mersese pe lângă dânsul fără să aibă habar pe lângă cine trecuse.

Ierihon era convins de mult că Sil şi Petruş au trecut

în România liberă. Era cuprins de-o mare furie de câte ori se gândea la aceasta, dar spera că, prin absurd, tot îi vor cădea odată şi-odată în mână. Deaceea, fu cu atâta mai mirat, când Kaziu Sidoriuk îi comunică în antecamera lui Widma că o patrulă a descoperit cadavrul lui Silvestru Vodă într'o clădire din strada Regele Ferdinand.

— O să-l aruncăm în groapa comună, — încheie agentul.

— Nu! — strigă Ştefan.

Îi venise un gând, pe care-l socotea foarte ingenios.

— O să punem altceva la cale. Îl vom trimite la capela cimitirului şi vom anunţa în ziare ziua şi ora înmormântării. Din ce cauză a murit?

— A fost ucis.

— Cu atât mai bine. Îl vom prezenta ca o victimă a burghezilor. O să arătăm că l-a atacat o bandă de reacţionari români. Voiu ticlui chiar eu reportajul şi-l voiu da personal lui Nosenco. Te asigur că, deastădată, onorabilul Petruş Luria îşi va face neapărat apariţia. Merg să vorbesc cu tovarăşul şef. N'ai grijă, va fi de acord. Aşteaptă aici, căci trebuie să discutăm şi amănuntele.

— Bine, tovarăşe.

Petruş se învârtea fără nici un ţel prin oraş. Era atât de abătut şi toate îi apăreau atât de indiferente, încât umbla fără nici o prudenţă. Un vânzător de ziare venea spre el, anunţând titlul reportajului despre omorul din

strada Regele Ferdinand. Petruş cumpără un exemplar şi citi nedumerit compoziţia reportericească a lui Ştefan Ierihon, care vorbea despre Stalin, Marx, burghezia criminală şi bestialitatea bandelor reacţionare. Rana din inima lui Petruş începu să sângereze şi mai puternic. „Doamne," — îşi spuse, — „trebuie să mă ameţesc. Altfel, înebunesc," — şi intră într'o cooperativă, unde ceru de băut. Apoi, se ridică, merse absent printre oamenii, cari îl priveau miraţi, căci era galben ca un mort, şi-o porni pe jos spre cimitir. Dela un timp, începu să meargă prin mijlocul străzii. Când îşi dădu seama de-acest lucru, avu sensaţia că asistă la propria sa înmormântare. Un cortegiu întreg de fantome îl întovărăşea tăcut în timp ce peste soare trecea tot mai negru fumul unor torţe uriaşe. Când ajunse la cimitir, Petruş avea fruntea îmbrobonată de sudoare. Copacii lăcaşului de veci îl întîmpinară cu ostilitate; imenşii molifţi de la poartă foşneau a blestem şi Petruş, copleşit de vrăjmăşia lor, se cutremură. Apropiindu-se de capelă, încercă să intre, însă poarta de stejar, bătută cu fier, era încuiată. Petruş se plimbă câteva minute prin faţa clădirii în nădejdea că se va arăta vre-un servitor sau altcineva, care să deschidă poarta, dar nu veni nimeni. Gândul că dincolo, după zidul acesta cenuşiu, se află mort, întins pe-o masă şi ciopârţit de bisturiul autopsierului, prietenul său Silvestru, ieri încă plin de viaţă, îl înebunea. Soarele de pe cerul limpede supărându-l cu voioşia lui generoasă, Petruş intră într'un res-

taurant întunecos din colţul străzii, comandă vin şi'ncepu să bea; totuşi, deşi tânărul Luria simţea cum amorţeşte, luciditatea nu-l părăsi nici o clipă. Intr'un târziu, i se păru că Sil s'a aşezat lângă dânsul. Zâmbi fericit şi spuse:

— Ştiam că nu vrei decât să mă sperii, măi Sil! Dar să nu-mi mai faci astfel de farse...—şi-şi întinse mâna ca să-l bată pe umăr, însă Sil se risipi ca un fum şi mâna lui Petruş bojbăi în gol spre mirarea chelnerului care-l privea peste ochelari.

Era acu destul de târziu după-amiază când Petruş se ridică de la masa scrijelită şi pătată de băuturi. Când ieşi în stradă, lumina puternică a soarelui aproape că-l orbi. Se'ndreptă din nou către capela care, deastădată, era deschisă. Pe Sil îl şi aşezaseră în sicriu; lângă tâmpla lui, flacăra unei lumânări încerca să alunge obscuritatea din încăpere, dar aripa ei de fluture obosit se sbătea zădarnic. Petruş se-apropie de sicriu şi-i fu frică.

„Am ajuns să mă tem de el," — se gândi cu amărăciune studentul. — „Oare pentrucă eu l-am ucis? Sau pentrucă moartea e geloasă pe muritori şi nu vrea să'mpartă cu nimeni dragostea faţă de cel răpit de ea?" — şi Petruş îşi trecu mâna peste fruntea lui Sil, care continua să zâmbească dintr'o realitate infinit mai adevărată decât cea părăsită.

Când îşi deslipi privirea de pe faţa lui Sil, văzu că nu mai e singur. De cealaltă parte a catafalcului sta Maria, logodnica lui Petru Policrat. Se salutară depărtat,

ca de pe malurile deosebite ale unui fluviu imens. Fata adusese un buchet de garoafe roşii, pe care-l întinse, peste sicriu, lui Petruş. Acesta, înţelegând, îl luă şi, desfăcându-l, presără florile lângă tâmplele mortului.

Petruş simţi pentru prima oară în viaţa sa o ură nemărginită împotriva morţii. „Nu numai că ne răpeşte ceeace avem mai drag," — gemu studentul, — „dar ne şi sileşte să-i ucidem noi pe morţi, a doua oară, prin uitare. Moartea nu vrea să tolereze amestecul nostru în afacerile ei." O rază de soare se furişă în capelă, ca să se joace pe fruntea lui Sil, însă fugi îndată mai departe, ca mortul să rămână într'o stranie lumină albăstruie, — cum e aceea a lunei la'nceputul serii, pe'ntinderea de zăpadă a unei câmpii îngheţate. Petruş admitea că moartea poate fi primită cu inima uşoară, dar numai dacă ea se'ntâmplă la bătrâneţe, când omul nu mai e în stare să lupte şi să simtă frumuseţea vieţii. „Ar fi stupid ca soarele să dispară deodată pe la amiază! Tot atât de nelogic e să mori când ştii că puterile şi pofta de lucru ţi's întregi." Privind surâsul împietrit al lui Sil, nu se putu stăpâni să nu-i comunice Mariei, în liniştea întunecată a capelei, toate acestea.

Amândoi ar fi dorit să mai rămână lângă Sil însă veni un servitor, care le spuse că trebuie să încuie poarta capelei, aşa că Petruş şi Maria ieşiră şi'ncepură să se plimbe în strada pustie dintre cimitir şi cazarma regimentului de artilerie.

— Noi, femeile, — spuse Maria, — avem un fel de-al

şaselea simţ, un instinct aproape sigur al faptelor stranii, nelămurite. Ui-te, sunt sigură că moartea lui Sil ascunde ceva cumplit îndărătul ei. Dumneata ai fost cel mai bun prieten al lui, nu?

— El a fost cel mai bun prieten al meu, — preciză Petruş. — Ascultă, domnişoară Boldur, am să-ţi spun ceva. Nu ştiu dacă vei fi bucuroasă de mărturisirea mea, însă trebuie să-ţi vorbesc. Eu l-am ucis pe Sil. L-am ucis fără să vreau. Aseară...

— Nu-mi istorisi cum l-ai omorît. Asta poate să-i intereseze pe amatorii de senzaţional. Fratele meu Ioniţă, de pildă, s'ar da în vânt ca să afle ceeace aveai de gând să-mi istoriseşti. Pe mine mă interesează altceva, şi-anume: *dece* voiai să-mi istoriseşti. Ai nevoie de-un sprijin, nu-i aşa?

— Poate că nu. Maria, ţineam să ştii că l-am ucis pe Sil. Atât. Voiam ca omul bun, curat, care eşti tu, să ştie asta. I-am spus şi lui Policrat, însă...

— Policrat a fost laş... — ghici fata cu un fel de durere.

— Da.

— Lui Policrat i-a fost întotdeauna frică de taină. La el, viaţa nu începe niciodată înainte de naştere, dar sfârşeşte întotdeauna odată cu moartea. Acesta e Policrat. Logodnicul meu, Petruş. Totuşi, am încercat să-l iubesc. Înţelegi ceva din asta?

— M'am întrebat întotdeauna dece florile cele mai

frumoase au nevoie de gunoiu la rădăcina lor. Maria, mă voiu sinucide încă astăzi. Nu ţi-o spun în speranţa că mă vei sfătui să nu fac aşa ceva. Intenţionez sincer şi cinstit să mă sinucid. Cunoşti vina tragică din teatrul antic, nu? Nici zeii nu puteau înterzice ispăşirea ei. Sinuciderea mea va fi consecinţa firească a uciderii lui Sil. Sunt atât de convins că e natural să se'ntâmple astfel, încât nici măcar în subconştient nu simt vre-o ură împotriva prietenului meu că trebuie să mor din cauza lui. Urăsc cu toată sinceritatea fiinţei mele moartea, dar, în cazul acesta, o admit şi mi-o voiu da cu plăcere.

— Nu, Petruş. Nu e moral să te sinucizi pentru a-ţi ispăşi vina. Moartea îţi oferă linişte şi nu cu linişte îţi ispăşeşti păcatul. Trebuie să suferi întâiu. Abia pe urmă să'ndrăzneşti să-ţi iei viaţa. Petruş, trebuie să trăieşti.

— Pentru mine, asta e mai rău ca moartea, Maria.

— Vezi? Ţi-am spus că sunt lucruri pe care le'nduri mai greu decât o trecere în neant. Aşa că, pentru a-ţi ispăşi cu adevărat vina, va trebui să trăieşti, iar la moarte nu te vei putea gândi decât când conştiinţa ta va socoti că ai suferit deajuns.

— E o linişte extraordinară aici. Tu n'ai uneori senzaţia că eşti singura fiinţă vie de pe pământ? In dup'amiaza asta, am impresia că sunt la un început de lume. Vrei să mai rămânem aici? N'am să uit niciodată singurătatea asta.

Intrară pe câmpie. Orizontul avea o vastitate nesfâr-

şită. De pe-o măgură, Cernăuţii se vedeau ca o îngrămădire imensă de piatră — o luptă titanică împotriva cerurilor. Departe, se desfăşurau colinele de peste Prut, iar pădurile arămii de toamnă urcau lin pe dealuri, ca să se înece'n azururi. Uneori, câte-o pasăre sălbatică striga pe-o mirişte, înfiorând văsduhul clar şi proaspăt, pe când un uliu vâslea agale deasupra unei gospodării. In ograda jităriei ardea foc mare într'un cuptor de lut. Oamenii fierbeau povidlă şi mirosul ei acrişor se răspândea plăcut în împrejurimi. Dincolo de-o porumbişte încă netăiată, un copil păştea vacile, ale căror tălăngi sunau ca dintr'un basm auzit la gura sobei şi doi câni tineri se jucau lătrând vesel în sburda lor. Maria şi Petruş se-aşezară pe buturuga de sub mărul unui hat, ca s'asculte mai bine glasul toamnei. Fata se detaşase de tot ce însemna trecut; luând încet mânile bărbatului, le privi lung şi le mângâie; apoi, îi spuse:

— Petruş, de-acuma'naînte, viaţa ta va fi o luptă necontenită pentru mântuire. Ceasul ei va veni odată şi-odată. Atunci, vei putea lua orice hotărîre vei voi. Chiar şi-aceea de-a muri.

Tânărul o întrebă cu glas stins, însă limpede:

— Maria, când vei socoti că ziua aceea a venit, mi-o vei spune?

— Da. Şi, acuma, începe să trăieşti pentru a câştiga dreptul la moarte. Să mergem.

— Maria, am impresia că Sil se află lângă noi.

— Aşa e bine, Petruş. In ceasurile când te vei sbate

mai mult, el va fi lângă tine, ca să te-ajute. Uneori, morţii sunt cei mai buni prieteni ai omului. Noi, se poate să-i uităm. Ei pe noi, niciodată.

Până'n oraş, nu-şi mai vorbiră. Mergeau tăcuţi, dar în sufletul lor era un tumult straniu, care le depăşea puterile de înţelegere. Mergeau voioşi. Petruş simţea că, prin Sil, se realizase o legătură trainică între sine şi eternitate, iar Maria era fericită fără să-şi dea precis seama dece.

Seara, Policrat îşi întâlni logodnica. Maria îi cunoştea toanele şi văzu îndată că e supărat pe ea. Într'adevăr, dânsul îi făcu observaţii din cauza lui Petruş, cu care-o văzuse în strada Romană, pe când se'ntorceau de la cimitir.

— Nu vreau să existe nici un fel de intimitate între Petruş şi tine.

Fata simţi cum sângele i se urcă în faţă, însă îşi stăpâni revolta.

— Domnul Petruş Luria nu e un om, care să onoreze... — continuă Policrat.

Maria îi răspunse calm:

— Cuvântul „intimitate" are de multe ori un sens peiorativ. Rostindu-l, la care sens te-ai gândit?

— Iţi place să te joci cu subtilităţile.

— Petru, îţi dai seama cât m'ai jignit?

Policrat nu mai spuse nimic. Maria îl privi cum mănâncă, lacom şi repede, şi-şi strânse pumnii. Ridicându-se brusc, plecă. Ştia că n'o să-l mai revadă niciodată.

Maria veni la ora fixată. Lumina vioaie din ochii ei se stinsese; peste frunte i se lăsaseră zăpezi ciudate şi liniştite. Stan îi luă mâinile şi-o privi lung în ochi.

— Maria, — îi spuse, — cât de mult te-aş iubi dacă totul ar fi altfel.

— Eu te iubesc, — îi răspunse dânsa blând. — Şi tu mă iubeşti. Acuma, mă iubeşti şi tu.

— Da, Maria. Acuma, te iubesc şi eu.

— Cum ne cade în ochi soarele!

— Ochii tăi strălucesc atât de puternic, încât nu mă mai pot vedea în ei.

Soarele se pregătea să apună; copacii imenşi din cimitir îşi culcau cu un fel de solemnitate umbra uriaşă peste morminte.

Petruş îi sărută Mariei mâinile şi i se păru că buzele sale culeg întreaga lumină a soarelui.

— Ştii...? Am rupt logodna cu Policrat... — şopti fata.

— Ai făcut bine, Maria, — spuse tot atât de'ncet Petruş; apoi, vorbi tare, ca şi cum ar fi vrut să alunge nişte stihii: — Abia acuma îmi dau seama că te-am iubit întotdeauna. Insă, după cele întâmplate cu Sil, nu mai pot trăi.

— Ai dreptate, Petruş. Trebuie să mori. Moartea va fi o mare bucurie pentru tine. Cred că ai suferit destul.

— Da, Maria. Mai mult decât e'n stare să rabde bietul suflet omenesc, aşa c'am ispăşit. Acuma, mă pot duce cu sufletul curat la Sil, ca să-i dau socoteală.

— Mă voiu ruga întotdeauna pentru tine. Sufletul

meu, Petruş, va fi pretutindeni alături de sufletul tău.

— Iţi mulţumesc pentru prietenia ta în moarte.

— Acesta e darul meu pentru tine. Iţi dau voie să mori, Petruş. M'am gândit întreaga noapte că e imposibil să mai trăieşti. Ai fi ros necontenit de remuşcări. Ce fatalitate! Abia printr'o tragedie ne-am dat seama în mod definitiv de iubirea noastră.

Incepură să se plimbe pe-o cărare către versantul de nord al cimitirului. Luceafărul de seară tremura acuma deasupra lumii. In casele din Horecea-Mănăstirii ardeau lumini de opaiţ. Dincolo de-o colină, se ghicea Prutul după aburii, cari se ridicau încet spre cerul înserat.

In cimitir era o tăcere atât de mare, încât Petruş îşi auzea sângele svâcnind în tâmple.

Apoi, deodată, bărbatul simţi nevoia să fie singur. Strânse mâna Mariei şi-o luă în grabă către portiţa laterală, care se pierdea într'un potop de iederă. Ajunse în câmp; cărarea ducea printr'o porumbişte care-l izola complet pe tânăr de restul lumii. Noaptea fremăta în vegetaţia luxuriantă a ţarinei. Mii de svonuri tainice porneau din bulgării de ţărână, ca să se ridice tumultuos şi, totuşi, gingaş spre cer.

Petruş avea impresia că se află undeva departe, în copilărie. Chipul prietenilor săi re'nvia în stelare contururi albăstrii şi brumoase. Oameni uitaţi reveneau zâmbitori din amintire. Apoi, dispărură ca să urce iarăşi pe calea robilor, de unde coborîseră, şi Sil începu să geamă în sufletul lui Petruş, care se-aruncă la pământ, ca să plângă cu fruntea pe ierburile umede de noapte.

Dupăce se liniști, își aprinse o țigară. Era obosit și trupul îl durea ca și cum ar fi mers printre spini. O stea se desprinse de lângă lună și se stinse în niște mesteceni cari se'nălțau uriași în noapte. In valea Prutului, cineva strigă lung-lung, ca și de pe celălalt țărm: „Trage pluta la mal, măăă...!" Un deal răspunse de departe: „... la mal, măăă...!" — și liniștea se'ngrămădi iarăși, ca niște nouri nesfârșiți, peste lume.

Apoi, Petruș începu să se gândească la moarte.

CAPITOLUL XIII

Eliberare

Preotul fusese obligat să oficieze cât mai repede slujba, aşa că întreaga ceremonie decurse oarecum grotesc. Petruş privea pierdut cerul cenuşiu, pe care-l sdrenţuiau copacii. Lângă el, Maria plângea. Când bulgării începură să cadă peste sicriu, Petruş nu-şi putu stăpâni nici el lacrimile. Închizându-şi ochii, ascultă rostogolirea ţărânei peste scândurile cari închideau trupul lui Sil şi i se păru că bulgării lovesc în însăşi inima sa. Când îşi redeschise ochii, văzu că lumea s'a şi îndepărtat. Lângă groapă nu mai erau decât cioclii şi Maria, care se rezemase de trunchiul jilav al unui molift uriaş.

Groparii lucrau de zor, blestemând ploaia, care-i bătea fără milă.

Petruş nu plecă din cimitir decât când mormântul fu terminat şi crucea înfiptă. Lemnul proaspăt geluit lucea straniu în ploaie; crucea aceea par'că avea viaţă într'însa: braţele ei implorau cerurile. Tânărul se-apropie s'o mângâie. Sprijinindu-şi de lemn fruntea, spuse tare:

— In curând voiu veni şi eu.

Maria tresări.

Cioclii îl priviră nedumeriți.

— Să mergem, Petruș, — rosti într'un târziu fata.

La poarta cimitirului, o mână se lăsă pe umărul tânărului.

— Hei!

— Da... Ce e...?

— Vină cu noi!

Kaziu Sidoriuk.

Și o patrulă de soldați roșii.

Maria strânse mâna lui Petruș.

Ploua și mai tare și se lăsa încet seara.

Câțiva corbi croncăneau în copacii uriași ai cimitirului.

Porniră.

Fata rămase.

Nu era genul lui Kaziu.

In afară de asta, Axânia i-ar fi scos ochii, dacă l-ar fi ștircit cu vre-o altă simpatie...

CAPITOLUL XIV

Tovarăşul Widma poate fi şi altfel

Ştefan intră în biroul şefului.

Widma nu-şi ascunse un gest de neplăcere.

— Tovarăşe Ierihon, în ultimul timp ţi-ai făcut prostul obiceiu să nu mai baţi în uşă, când intri la mine. Asta nu-mi place deloc.

— Credeam că nu ţii la superstiţiile burgheze, — răspunse ironic Ştefan, care venise pornit pe gâlceavă.

Atotputernicul şef al G. P. U.-ului îl privi ciudat, însă nu spuse nimic, ci îşi vârî nasul într'un dosar, care cuprindea noui liste de suspecţi politici.

Ierihon era indispus.

Se-avântase fără nici o rezervă în cadrele comunismului; crezuse că-l aşteptau cine-ştie-ce mari posibilităţi de realizare; acceptase fără şovăire neînsemnata misiune de agent G. P. U. Socotise că e prima treaptă pe un drum către alte misiuni, mult mai importante. Dar trecuse atâta timp — şi numai simplu agent G. P. U. rămânea, ca un Kaziu oarecare.

Nu, aşa nu mai mergea!

„Poftim... Stau de zece minute aici, şi idiotul ăsta nici nu binevoieşte să stea de vorbă cu mine!" — îşi spuse.

Apoi, întrebă pe un ton răstit:

— Mai ai mult de lucru, tovarăşe şef?

— Am întotdeauna mult de lucru, tovarăşe agent.

Glasul lui Widma suna uscat, oficial.

— Dar... de vreme ce eşti aici... Ei, pentru ce ai venit? — şi căscă lung, arătându-şi toate măselele cariate din fundul gurii, pe cari nu le ţinuse de vrednice de reparat, ca pe dinţii din faţă.

— Vreau să ştiu dacă l-aţi prins însfârşit pe Luria.

— Hm... Cred că da, însă agentul încă nu s'a re'ntors de la înmormântare. Prin urmare încă nu-ţi pot spune nimic precis.

— Foarte rău. Eram convins că G. P. U.-ul ştie totul foarte precis. Ascultă, tovarăşe şef, pe individul Luria îl urăsc din motive politice, nu din motive personale. Cearta, pe care am avut-o cu el, a isbucnit fiindcă am devenit unul de-ai voştri, aşa că m'aş aştepta la mai puţină indiferenţă şi la mai mult concurs din partea dumitale, tovarăşe, — isbucni Ştefan. — Dumneata, însă, se pare că ai anumite prejudecăţi burgheze, pe cari le-ai moştenit de la regimul ţarist... Bătutul în uşă... caraghioasa dumitale „tortură psihologică"... anumite cărţi... Dealtfel, am auzit că întreţii legături cu văduva unui fost polcovnic. Nu-i vorbă, se afirmă că dama e şi-acuma foarte bine! Nu degeaba a dansat pe scena operei imperiale înainte de-a se căsători cu polcovnicul, despre care

se spune că l-ar fi otrăvit, ca să-i ia mai repede moşiile şi banii... Mă mir cum de te-au numit şef de G. P. U. Trebuie să fie o mare eroare la mijloc! Dar voiu şti eu să raportez acolo unde trebuie...

Widma roşise.

Apăsă pe un buton.

Veni un agent.

Tovarăşul şef spuse ceva în ruseşte.

Agentul ieşi; se reîntoarse imediat — cu un soldat.

Ţanc!

Cătuşele prinseră mâinile lui Ştefan Ierihon.

— Cum?! Canalie, îndrăzneşti?! Îndrăzneşti?!

— Eu îndrăznesc totul, — răspunse calm tovarăşul şef.

Şi Ştefan Ierihon fu închis în celula No. 17.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XV

Ţăranii

Printre cei câţiva comunişti din Cuciurul-Mare începuse să meargă vestea că Gheorghi Bojescu a găzduit un târgovăţ căutat de G. P. U.-ul din Cernăuţi. De îndată ce auzi aceasta, Hitzig se înfiinţă cu Muniş Glaubach şi cu trei soldaţi la gospodar şi ridică întreaga familie. Lăbuş, care se repezise la Muniş, fu împuşcat. Hector reuşi să scape, căci, înspăimântat de împuşcătură, o tulise pe mirişti sub privirea înfricoşată a lui Mâr-Mâr.

Apoi, noaptea, Hitzig porunci ca toţi gospodarii suspecţi din comună să fie arestaţi. Cu o zi în urmă, un informator îi comunicase că vre-o treizeci de Români se pregăteau să fugă dincolo de noua frontieră. Pe listă erau trecuţi, între alţii, gospodari ca Domnichie Hupca, Ichimie Căbuţă, Policarp şi Petrea Ţileţchi. Bine'nţeles, fiecare fu arestat împreună cu întreaga sa familie.

Şeful G. P. U.-ului din Cuciurul-Mare îi aşeză pe toţi ţăranii în rând şi alese tot a treia persoană; apoi, îi numără — erau douăzeci şi nouă de oameni. După ce termină cu numărătoarea, Hitzig le porunci soldaţilor,

cari îi stăteau la dispoziţie, să-i ducă în curte pe cei aleşi de dânsul. O femee plângea, însă încet de tot, căci se temea să nu fie bătută.

Floarea, în schimb, strigă din răsputeri când văzu că tatăl ei e scos din birou.

— Ichimie! Il împuşcă pe tata!

Muniş o pălmui, însă femeea nu înceta, ci îl muşcă de mână şi urlă şi mai tare.

— Impuşcaţi-o şi pe ea, — spuse Hitzig.

Ichimie rosti fără nici o emoţie:

— Apoi dacă e aşa, mă puteţi scoate şi pe mine cu femeea mea.

Noaptea era întunecată.

Nouri mulţi se strângeau a ploaie pe cer.

Făşii de ceaţă se târau pe sub pod.

— O noapte ca asta, — rosti Bojescu, — s'ar fi potrivit de minune pentru fuga noastră. Până dimineaţă am şi fi ajuns dincolo.

— Să nu ne mâhnim prea mult, — vorbi lăsat Domnichie Hupca. — Şi aşa vom ajunge. Dacă nu cu trupul, atunci măcar cu sufletul.

Intrucât mânile îi erau încătuşate, Ichimie n'o putu mângâia altfel pe Floarea decât alipindu-şi trupul de al ei.

Nu mai plângea nimeni.

Cei douăzeci şi nouă de oameni, între cari, în afară de Floarea, încă şi alte două femei — Liturca şi Aniţa,

fosta servitoare a lui Eliodor Luria —, erau ca ameţiţi.

„Cum să ne împuşte aşa, ca pe nişte câni?" — se gândea aproape fiecare din ei.

Policarp îşi aminti de-un domn în haine cenuşii. Îl văzuse de mult, când era copil, în grădina lui Ioniţă Nimeni; se scutură ca de-un frig; da, era sigur că-l văzuse în noaptea aceea, când Stan, Luca Urâtu, Voineagu, Cătrănuţ şi toţi ceilalţi se prefăceau că-l înmormântează pe Gheorghe Iuridovi; străinul se apropiase de năsălie, zâmbise şi dispăruse prin întuneric spre ograda lui Ioniţă.

„Cum de nu l-am văzut decât eu?" — se gândi Policarp. — „Şi oare dece nu le-am istorisit nimic celorlalţi despre domnul acela ciudat?"

Şi, apoi, iarăşi îi apăru oarecum curios că nu-şi reamintise decât astăzi despre întâmplarea din grădina lui Ioniţă Nimeni.

Ţăranii din ograda fostei jandarmerii se agitară abia când cei zece soldaţi de pază — era şi un mongol între ei — începură să-i împingă cu patul puştilor spre beciu, însă sbaterea lor nu le ajută la nimic, aşa că trebuiră să se supună.

Dupăce toţi fură înăuntru, uşa se închise.

— Tu, Floareo, — spuse Ichimie, — cât ai mai fi avut până să naşti?

— Socot că trei-patru luni, — răspunse femeea.

— De bună-seama c'ar fi fost băiat, — se mândri bărbatul.

Ichimie îngenunchie şi-şi lipi fruntea de pântecele muierii sale; îl simţea cald, binecuvântat, prin catrinţa aspră, în care se amestecau şi câteva fire de aur, iar dincolo de carne simţea altă carne, însă una ciudată—amestec de brumi, de ţărână, de foc, de stele şi de soare. astecul acela de taine al rodului însămânţat de el din şi pentru dragoste în trupul generos al femeii, care devenise astfel legătura cea vie dintre cer şi pământ pentru bărbat.

— Şi copilul acesta nu se mai naşte! — spuse Ichimie. — Iată, va merge nenăscut cu noi. Insă...

Gândul îi rămase neterminat, căci uşa se deschise brusc şi gura unei mitraliere porni să ţăcănească din botul ei de oţel asupra celor douăzeci şi nouă de oameni, cari se prăbuşeau în sânge.

Policarp privi lung, prin lumina slabă a biroului, spre domnul din faţa sa.

— Pe dumneata încă nu sunt silit să te iau, — spuse el cu oboseală în glas; apoi, se desfăcu în neguri.

Hitzig le comunică oamenilor îngrămădiţi în colţul odăii că vor fi deportaţi.*)

---

*) *Că n'am exagerat o dovedeşte pasagiul de mai jos din mărturia unui Român bucovinean, pe care o publică d. I. Dominte în ziarul „Bucovina":*

„... ne-au încolonat pe toți și ne-au dus pe jos timp de 6 zile spre Kiev, fără mâncare, fără apă și fără odihnă. Cei ce nu puteau merge erau împușcați și lăsați în drum. Două femei, una din Bucovina, alta din Ucraina, au căzut moarte, fără să mai aibă nevoie de glonte. Așa am mers până la 100 km. departe de Kiev.

Drumul a fost foarte greu. Picioarele ni erau umflate, cismele mele rămăsese numai bucăți și toți eram desculți. Odihna ni era prin ploaie, iar timp de 3 zile anume prin cimitire.

Foamea era grozavă, 14 tineri au furat de la un silhoz un purcel și l-au mâncat. Lucrul descoperindu-se, toți 14 au fost împușcați în fața noastră."

D. I. Dominte istorisește — tot în ziarul „Bucovina" — următoarele despre măcelul din comuna Suceveni:

„Ajungând în sfârșit în fața raionului poliției G. P. U., instalat în casa parohială din Adâncata, miile de țărani și țărance din Suceveni au ridicat tot atâtea mâni cu cererile de trecere peste granită, implorând imediata lor rezolvare și declarând hotărît bolșevicilor:

— Nu v'am chemat încoace și nu v'am votat. Acesta este pământul nostru de la Ștefan-cel-Mare. Căraţi-vă de aici, de pe pământul acesta. Dați-ne răspuns imediat de plecați ori nu și lăsați-ne în pace ori dați-ne voie să plecăm în țara liberă peste granită. Vă dăruim tot ce avem. Și pământ și case și vite, să vă desfătați cu ele. Nouă ne trebue patria noastră românească și biserica, de care voi vă bateți joc, de când ați venit. Noi nu putem schimba libertatea noastră pentru jugul vostru de oțel.

Se înțelege că nimeni n'a ținut nici o cuvântare. Ci cuvintele de mai sus erau explozii izolate din mulțime, rostite din mii de piepturi și urmate și încrucișate cu strigăte nesfârșite de: Jos Rusia Sovietică, jos bolșevismul, jos Stalin, amestecate cu

urale de: Trăiască România noastră! Trăiască Regele Mihai! Trăiască Generalul Antonescu! Trăiască Hitler!

După împlinirea acestor declaraţii cu invective la adresa Rusiei şi cu urale la adresa României şi a Germaniei, văsduhul a început să răsune până la mari depărtări de cântece şi marşuri patriotice şi de Trăiască Regele — ca şi pe drum până la Adâncata."

„Poporul, aşteptând zădarnic răspunsul cerut prin ultimat şi observând că nici cererile nu le ia nimeni de la el, a văzut că nu este băgat în seamă şi a isbucnit într'o lozincă hotărîtă: „Spre graniţă, spre graniţă! Ori viaţă, ori moarte; ori libertate, ori mormânt!"

Şi, întorcându-se pe acelaş drum, au continuat cu aceleaşi marşuri, cu aceleaşi cântece naţionale, cu aceleaşi urale fără capăt. Poporul îşi scuturase lanţurile robiei şi-şi lăsase soarta în mâinile Domnului. Ce va hotărî Cel-de-Sus, aceea va fi.

In această situaţie penibilă, poliţia G. P. U. a trimis peste câmpuri echipe de armată şi lucrători, ca să desfacă podul de pe Siret de lângă Suceveni. Iar pe de altă parte a înştiinţat pe preotul Ivanciuc să se prezinte într'o oră la Raion, ca să dea socoteală de ce a cliberat crucile de la biserică, iar dacă nu, să fie împuşcat pe loc.

Preotul primise însă ordinul să plece peste câmpuri, nu pe şosea, ca să nu întâlnească mulţimea, şi să se prezinte în dosul gării. Şi cum se ştia că în dosul gării era împuşcat oricine era găsit vinovat cu ceva, preotul bănuia că merge la moarte sigură.

Inhămă caii şi plecă deadreptul prin râul Siret mai în sus de pod, prin apa care era mare din cauza desgheţului.

Şi iată minune:

Căruţa se rostogoli în valuri cu cai şi cu preot cu tot, şi sfinţia sa, era să se înece.

Un ţăran sare în valuri şi-i ajută şi preotul numai cu greu poate ieşi plin de apă şi de noroiu pe malul dinspre Suceveni.

Alt țăran a tăiat ștreangurile de la cai și i-a scăpat și pe dânșii; apoi, au scos și căruța.

Agenții trimiși, văzând aceasta, s'au întors călări și au raportat la Adâncata.

In felul acesta a scăpat cu viață preotul și se putu întoarce acasă, considerând întâmplarea drept minune de la Dumnezeu. Și lumea crede la fel.

Dar imensa mulțime se întorcea acuma înapoi, după un marș de 7 chilometri. Echipele începuseră a desface podul. Cât ai clipi, însă, furia poporului a înlăturat fără urmă pe soldați și pe lucrători. Bârnele s'au pus la loc și convoiul și-a urmat mai departe drumul, de astădată direct spre graniță, care era la o distanță de 8 chilometri.

Au trecut dealul „Brădet" și au apucat-o, prin pădure, spre graniță.

Intretimp, însă, sosiseră de la Cernăuți zeci de camioane cu Mongoli și cu nenumărate mitraliere și tot felul de arme.

Convoiul a fost imediat rupt în două. Partea dinainte trecuse „Brădetul", iar cea dindărăt trecea încă prin Suceveni. S'a produs un măcel îngrozitor. Armata cosea lumea pe șosea, pe uliți, prin grădini și prin curți cu mitralierele și cu puști automate. Mulțimea amestecată din toate comunele căuta să se refugieze prin șuri, prin paie, prin fân, prin pivnițe și pe unde putea.

Vaietele răniților făceau să plângă întreg văsduhul deasupra Sucevenilor.

Era par'că ziua de apoi.

Deși lupta se dădea în sat, un grup de mai multe sute de oameni întârziați la participarea din Adâncata năvăli dinspre Carapciu cu același gând: să plece sau să moară, căci aici nu mai este chip de trăit. Astfel, în dosul bisericii a fost măcelărită o mare parte dintr'ânșii; alții au fost făcuți prizonieri,

iar câţiva, cari reuşiseră să intre în sat, au fost surprinşi într'un loc numit „Fântânele"; alţii, iarăşi, au fost răpuşi într'o luncă de lângă valea Siretului.

In Suceveni nu se poate aprecia numărul morţilor, nici al răniţilor şi nici al prizonierilor. Căci morţii şi răniţii erau încărcaţi claie peste grămadă în camioane şi duşi imediat spre Adâncata. Asemenea şi sute şi sute, poate chiar mii de prizonieri.

Pe uliţi şi pe şosea — numai o dâră de sânge, iar roţile camioanelor încărcate cu morţi şi răniţi erau toate roşii de atâta jertfă românească, adusă pe altarul patriei şi al credinţei în Dumnezeu, cu prilejul acestui istoric protest împotriva duşmanilor călcători de hotare, de lege şi de drepturi naţionale.

Dar şi după o săptămână se găseau cadavre împrăştiate pe câmpuri. Astfel, au fost înmormântaţi 3 Români în luncа Siretului, iar o femee şi-a desgropat pe furiş, într'o noapte, bărbatul.

Capul convoiului cu crucile şi cu steagurile în frunte ajunseseră până la 100 de metri departe de tranşeele Ruşilor şi cam la vre-o doi chilometri departe de graniţă. E într'un loc, cum ieşi din pădurea Bohorodici din Cupca şi dai în „Toloaca Lipovenilor" lângă căsoaia forestierului din Camena, cum spune gospodarul Frătăuceanu Dumitru.

Convoiul s'a trezit dintr'odată cosit de nenumărate mitraliere din faţă şi lumea cădea ca iarba sub coasă, adunată în brazdă. Lumea, înebunită de voinţa de a străbate cu orice chip, cu tot focul mitralierelor bolşevice, înainta mereu peste cadavrele înaintaşilor şi împărtăşea aceeaşi soartă, fiind cosită fără îndurare. Şi dealul de cadavre n'o înspăimânta. Ori viaţă ori moarte era lozinca tuturor. Acuma ori niciodată! Tot avem de murit, striga mulţimea şi se arunca în foc.

Dar, după scurt timp, restul convoiului e lovit şi din dreapta

și se pomenește înconjurat. Și numai puțini au căutat să scape prin fugă, dar nu de groaza morții, ci numai de teama de a nu cădea de vii în mânile bolșevicilor.

Nici aici nu se poate evalua numărul morților, al răniților și al prizonierilor.

Țăranul Constantin Sucevan din Suceveni, care purta crucea în locul lui Șcrobaneț, cel ce fusese rănit la pod, a fost tăiat în două de gloanțele mitralierelor. A îmbrățișat crucea și și-a dat sufletul. Asemenea și Mihai Țugui din Cupca. Iar Ilie Mihailovici, un tânăr de 19 ani, care purtase crucea a treia, a murit cu fruntea retezată de mitraliere.

Mai pe urmă s'a aflat că bolșevicii au angajat 23 de Lipoveni de au săpat o groapă mare alăturea, în care au fost așezate osemintele a nu se poate ști câte sute de eroi Români, căzuți jertfă pentru dorul de libertate și pentru apărarea crucii, după ce au fost despoiați de haine și de obiectele de valoare.

Bucățile de cruci și steagurile tricolor, cari fâlfâiseră în semn de protest, au fost aruncate și ele deasupra. Printre morți s'a găsit și o femee din regiunea Adâncata cu un copil viu care sugea la pieptul mamei. De soarta copilului nu se știe nimic."

Menționatul ziarist își închee astfel relatarea:

„Datele le-am primit de la populația din Suceveni, adunată de zece Mai la școală, de la părintele paroh Simion Ivanciuc, precum și de la sătenii din Cupca —, în prezența preotului de mai sus și a d-lui V. Hrincu, președinte de Tribunal î. r."

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XVI

Sfârşit de bal

După o zi, vremea se făcuse, deodată, iarăşi frumoasă. Văsduhul era liniştit şi călduţ. In parcul Dominicului desigur că se mai plimbau perechi de'ndrăgostiţi pe-aleile întunecoase, ca s'asculte ţârâitul ultimilor greeri ascunşi prin scorburilor fără fund ale copacilor bătrâni de când lumea.

Toate celulele G. P. U.-ului din Cernăuţi erau luminate.

Par'c'ar fi fost o sărbătoare. O sărbătoare a nebuniei. Noaptea — cu stele multe. O dulce noapte de toamnă cernăuţeană, o noapte superbă, de dragul căreia făcea să înfrunţi până şi primejdiile unei întâlniri cu vre-o patrulă bolşevică.

Petruş Luria se plimba fără încetare prin cuşca monstruoasă de piatră. Pe ziduri — semne ciudate, urme de sânge, sgârieturi făcute cu unghia sau cuţitul. Petruş putuse descifra câteva nume cunoscute, între cari şi pe acela al lui Ion Bălaşa. Apoi, se întinse pe scândurile lucioase ale patului, ca să privească necontenit

becul electric. Lumina îl fascina şi-i anestezia gândurile. Totul devenise ireal. Pereţii se lărgiseră, tavanul cenuşiu crescuse. Avea senzaţia că patul se cufundă cu dânsul într'un abis nesfârşit.

„Dacă ar înceta sgomotul acesta afurisit din coridor, tare bine-ar fi," — îşi spuse. — „Aproape că m'aş simţi fericit..."

După un timp, cu ochii plini de lumină, vru să se smulgă amorţirii, pe care i-o producea becul electric, dar nu reuşi. Ochii începură să-l doară şi sgomotele din coridor — uşi trântite, câte-un geamăt sau câte-un scrijelit de zăvoare — îi rupeau nervii. Un motor de camion duduia necontenit în curte. Cineva râdea afară.

„Cineva care e liber!" — şi-o cocleală cumplită îi umplu gura. — „Da, mai sunt oameni liberi pe lume. Oameni cari iubesc, cari râd, cari privesc stelele," — se gândi Petruş.

Totuşi, era calm. Atât că — sărind de pe pat — începu să se plimbe din nou. Era ca un tigru închis într'o cuşcă: liniştit, însă plictisit că i s'a răpit libertatea.

Amintindu-şi de drumul de la cimitir şi până la închisoarea G. P. U.-ului, surâse. Maria rămăsese ca o arătare fantastică în umbra serii. Sidoriuk duhnea a rachiu şi tot înjura de burghezie, capitalism şi Români, însă Petruş nu-i lua în seamă bodogănitul, ci continua să-şi întoarcă mereu capul spre fata, care sta singură în ploaie sub ramurile imense şi desfrunzite ale copa-

cilor cimitirului. Apoi, Maria se pierduse în întuneric şi tânărul se văzu rupt de orice om din afară.

— Noroc că n'o să mă ţină mult aici, — se mai gândi Petruş şi, obosit în cele din urmă, se întinse iarăşi pe pat.

După câteva minute îl cuprinse un fel de leşin şi căzu într'un somn adânc şi greu.

— Ce facem cu individul? — îl întrebă Sidoriuk pe Widma.

— Nimic. Lasă-l uitat în celula lui. Iar dacă se plictiseşte, mai bate-l din-când-în-când. Pe tovarăşul Ierihon să mi-l snopeşti în fiecare zi.

— Cum? Pe cine? — căzu din nouri agentul.

— Pe tovarăşul Ierihon. Şi nu mă mai face să repet mereu de două ori acelaş lucru.

Uneori, zidurile celulei dispăreau şi cerul se-apropia de creştetul omului. Atunci, Petruş reuşea să-şi creeze o singurătate absolută. Tot cerul era lângă el în asemenea clipe. Sângele, care-i picura din inimă pentru uciderea lui Silvestru Vodă, se prefăcea în lumină. Înşişi îngerii veneau să-şi moaie degetele de promoroacă în sângele, care nu mai voia să se oprească. Putinţa de detaşare de mediul înconjurător era singura mângâiere pentru Petruş. La început, suferise enorm din cauza faptului că lumina electrică ardea întreaga noapte în celulă.

Ii trebuiseră multe eforturi până să se obişnuiască în cele din urmă cu somnul pe lumină.

Deţinutul era foarte intrigat că e lăsat în pace; un soldat îi arunca în fiecare zi o bucată de pâne şi îi aducea, seara, câte un şip cu apă; nimeni nu-l ancheta, nimeni nu-l chema, iar temnicerul în uniformă da prosteşte din umeri, când Petruş îl întreba câte ceva.

Zăvorul scrâşni şi Kaziu Sidoriuk se arătă rânjind în cadrul uşii grele de stejar.

„Insfârşit!" — se gândi uşurat deţinutul, privindu-l lung pe agentul, care îşi strâmba gura în rânjetul acela suspect, transmis repede şi celor doi soldaţi de lângă el. Păreau nişte diavoli, însă Petruş, care înţelesese totul din ochii lui Kaziu, nu se temu, ci dădu din umeri şi vru să-şi ia haina. Apoi, se răsgândi deodată. Nu-i trebuia ţinută de gală, ca să se prezinte în faţa mitralierei sau a revolverului. Trecându-şi peste frunte palma, îşi închise ochii pentru o clipă, ca s'o revadă pe Maria.

Da, fata sta şi acuma acolo, sub copacii cimitirului — arătare fantastică în umbra serii imense.

Când îşi redeschise ochii, se simţi vesel. Avea o stranie sensaţie de eliberare. Ieşi, incadrat de soldaţi, în coridorul, care era plin de deţinuţi trântiţi pe câteva mâni de paie. „Va-să-zică eu m'am bucurat de-un regim de favoare," — îşi spuse Petruş. — „Oare dece naiba?" şi-o luă spre scara, care ducea la etaj. Era o scară de scânduri, putredă pe alocuri, întortochiată şi urâtă. Ce-

lulele de la etaj păreau niște cuști de menajerie și sute de oameni fuseseră aruncați între gratiile fiecăreia din ele.

— Nu! Nu pe scară! — urlă Kaziu, al cărui păr roșu lucea drăcește în lumina tulbure a coridorului. — Prin fund!

Petruș se-opri nedumerit, însă un soldat îl împinse, așa că trebui s'o ia înainte.

Poarta se deschise și Petruș păși în întunericul care i se păru binefăcător după lumina chinuitoare din celulă. Incetul cu încetul se-obișnui cu bezna și putu să distingă contururile câtorva soldați, adunați într'un colț al curții imense, pe care o'nconjurau ziduri uriașe.

— Unde vreți să mă duceți? — îl întrebă calm pe Kaziu.

— Lasă, c'o să vezi! — îi răspunse repezit acesta.

Petruș se bucură că găsise explicația pentru faptul că nu fusese lăsat s'o ia pe scară în sus.

„Pe-acolo desigur că se ajunge la Widma. Prin fund, la moarte, sau, poate... cine-știe... vor să trimită un convoiu spre Urali..." — însă această perspectivă nu-l încântă deloc. — „Mai bine să ne împuște." — Apoi: — „Mă mir că nu e și Ștefan Ierihon de față, ca să se bucure de victoria lui." — Spuse tare: — O țigară ai putea, totuși, să-mi dai, domnule Sidoriuk... — și se gândi iarăși: — „Desigur că tovarășul Kaziu e fumător..." — căci agentul îi întinsese o țigară, dealtfel proastă și fără nici un gust, o „Traktorist" infectă, pe

care, totuşi, Petruş o primise cu plăcere, căci din ziua arestării nu mai trăsese nici un fum. — „Dealtfel, nu mi-ar fi oferit-o."

La pâlpâirea flăcării, văzu un camion uriaş, deschis, în care se găseau câţiva deţinuţi şi şase soldaţi.

— Hai, urcă-te şi tu, — îi porunci agentul şi Petruş, încă orbit de flacăra chibritului, bâjbâi printr'un grup de mongoli, ca, apoi, să se aşeze pe bancheta de la volan, între şofer şi Kaziu, care adause maliţios: — Ai făcut bine că nu ţi-ai luat haina. Acolo unde te ducem, n'o să ai nevoie de ea.

„Prin urmare mă aşteaptă moartea," — se gândi cu linişte Petruş, a cărui inimă nu se strânse decât pentru ceilalţi deţinuţi.

— Dă-i drumu', tovarăşe şofer, — strigă agentul şi motorul porni vuind sinistru în curtea enormă, înconjurată de ziduri.

— Frumos din partea tovarăşului Stalin că ne trimite cu camionul la moarte.

— Uniunea sovietică e un stat civilizat, — râse cinic Sidoriuc. — In curând, vă va trimite cu limuzine pe lumea cealaltă...

— Şi, mă rog, după ce criterii se fac execuţiile astea? Eu nici n'am fost interogat măcar.

— Habar n'am. Numai tovarăşul şef ţi-ar fi putut da explicaţii. Am primit ordin de la Widma să fii executat şi restul nu mă interesează.

— Restul nu te interesează! Sigur... O să dormi cu

conştiinţa împăcată mâne dimineaţă. Adică azi dimineaţă.

— Nici părerea ta despre conştiinţa mea nu mă interesează.

Petruş se gândi că n'are rost să mai discute. Automobilul pleca încet, ca şi cum ar fi luptat cu bezna. Câte-un cocoş vestea departe că noaptea se-apropie de sfârşit; în câteva case se şi luminase. Un soldat trecu lălăind prin faţa maşinii, care înainta ca o broască ţestoasă. Deodată, lui Petruş i se păru absurdă, ireală această noapte.

„Oare nu sunt prada unui vis urât?" — şi se scutură; atinse, fără să vrea, mâna rece şi umedă a lui Kaziu şi se resemnă să constate că nu visează, ci că pleacă într'adevăr spre moarte, condus de un tovarăş cinic şi fără milă.

Totuşi, această călătorie îi plăcea. După atâta puşcărie, era fericit să revadă Cernăuţii; adică, mai bine spus, să-i ghicească. Iată, acolo, în vale, e podul din strada Romană peste linia ferată, unul din cele mai tainice unghere ale vechiului târg bucovinean. Dincolo, în altă vale, se desfăşoară piaţa Fântânii Turceşti, pe unde vor fi călcat paşii unui Eminescu sau ai unui Alecu Russo cândva. Câtă românitate cuprinde oraşul Cernăuţilor, dar şi cât de puţină lume ştie despre ea! In apropierea acestei capitale, la Cernauca boierilor Hurmuzachi, au găsit sprijin şi adăpost refugiaţi de „dincolo",. ca:

Mihaiu Kogălniceanu, Vasile şi Iancu Alecsandri, Costache Negri, Alecu Russo şi alţii*).

---

*) *C. Loghin relatează în „Istoria literaturii române din Bucovina":*

„Şi peste hotare, în Principatele române, au isbucnit mişcări cu caracter revoluţionar, în fruntea cărora s'au pus tineri entuziaşti, adăpaţi la isvorul apusean al ideilor de libertate şi egalitate. In Ardeal intelectualii români, ieşiţi din mijlocul poporului şi încălziţi la focarul ideilor naţionale, îndrumează poporul românesc spre o mişcare de scuturare a jugului unguresc. Şi ei ridică steagul revoluţionar.

Cine era să-l ridice în Bucovina? Boerii români? Dar aceştia aproape nu mai existau, decând la 1817 nobilimea română a fost împreunată cu cea galiţiană într'un „forum nobilium". Boerii români ce intrau în legătură cu cei poloni îşi pierdeau limba şi sufletul românesc.

Intelectualii români? Erau numai preoţii, dar aceştia trebuiau să treacă printr'o şcoală secundară germano-latină şi prin alta clericală latină, aşa că nu auzeau cuvânt românesc. Iar dacă mai persista într'înşii un rest de sentiment naţional, moştenit de-acasă şi alimentat de mediul românesc din ţară, atunci episcopul de tristă memorie Eug. Hacman a înţeles să-l domolească printr'o politică de oportunism, creând astfel tipul clasic al clericului ortodox internaţional.

Sau poate ţărănimea putea să ridice un steag cu inscripţia revendicărilor naţionale? Dar ea fusese până în ziua acestor evenimente rob pe pământul ei, fără oarecare educaţie politică şi mai ales înveninată de ură faţă de foştii opresori — boerii — şi colaboratorii lor — intelectualii. Deaceea o colaborare între ţărani pe deoparte şi boeri şi preoţi pe de altă parte era aproape imposibilă.

Surprinşi de evenimentele politice ale anului 1848, ţăranii au lucrat de capul lor fără o conducere oarecare. Având să aleagă pentru întâiaş dată deputaţi în parlamentul din Viena, ei au ales pe un cap numai ţărani, neavând încredere în boeri şi intelectuali. Astfel, la 1848, Bucovina trimite în parlament ca deputaţi 7 ţărani şi 1 intelectual, pe germanul Anton Kral, directorul liceului din Cernăuţi. Grupaţi pe naţionalităţi, Bucovina trimite în parlamentul de la Viena 5 Ruteni, 1 Neamţ şi numai doi Români, pe ţăranii M. Bodnar (Rădăuţi) şi M. Ciupercovici (Câmpulung). Pe când deputaţii ruteni erau oameni mediocri şi cei mai mulţi analfabeţi, cei români erau oameni luminaţi şi cu ştiinţă de carte. Cu toate că ei veneau la Viena, mai întâiu ca să scoată unele drepturi pentru judeţele lor electorale, cu toate acestea se gândeau şi la marea cauză naţională, luptând pentru despărţirea politică a Bucovinei de Galiţia. Iată bună oară cât de drastic munteanul Ciupercovici o spune aceasta alegătorilor săi: „Şi nu ne vom primi cu ţara leşască nici înaintea împăratului, măcar ce să fie".

Dacă aceşti simpli ţărani au înţeles just situaţia Românilor bucovineni, dacă au reprezentat bine cererile româneşti, dacă au lucrat în sensul lor, atunci acest fapt se datoreşte unei instruiri de acasă, venită de la intelectualii şi boerii români, cari erau grupaţi în jurul familiei Hurmuzachi.

In timpul primelor faze ale acestei campanii poposesc în ţara noastră cei dintâiu pribegi. Ei sânt veniţi din Moldova. Acolo, ca şi în Muntenia, au isbucnit mişcări cu scop de a răsturna regimul tiranic, inaugurat de domnitorii români cu voia şi sub inspiraţia consulilor ruşi. Aceste mişcări au fost înăbuşite mai degrabă sau mai târziu şi instigatorii lor, fii de boeri ieşiţi din şcolile liberale ale Franţei, au trebuit să ia toiagul pribegiei. Pe unde să se îndrepte în spre Parisul revoluţionar? Muntenii au luat-o peste Banat şi Ardeal, unde unii din ei au mai putut apuca măreaţa adunare politică de pe câmpia Blajului.

Moldovenii au luat-o peste Bucovina, pe unde mulţi mai aveau legături familiare sau cunoştinţe mai vechi, de când în diligenţe sau trăsuri particulare făcuseră drumul peste Cernăuţi la locul studiilor lor din Franţa. Aici, în Cernăuţi, sau în casa boerească a Hurmuzăchenilor de la Cernauca întâlnim în cursul anilor 1848—1849 un număr însemnat din cei mai distinşi oameni ai Moldovei. Astfel găsim aici pe marele bărbat de stat de mai târziu Mihaiu Kogălniceanu împreună cu un unchiu, pe poetul Vasile Alecsandri împreună cu fratele său Iancu, pe prietenul său C. Negri împreună cu 2 surori călugăriţe, pe poetul satiric Dimitrie Ralet, pe viitorul mare orator Anastasie Panu, pe poetul Gh. Sion împreună cu un unchiu, pe principele A. Moruzzi, pe fraţii P. şi C. Cazimir, pe inginerul Dumitrache (Vasilică?) Mălinescu, ajuns pe urmă agă al Iaşilor şi Bucovinean de origină (din Valea Seacă), pe prinţul Gr. Cantacuzin cu soţia sa, pe scriitorul Alecu Russo, pe voevodul de mai târziu Al. Cuza, pe fraţii Goleşti, pe doi fraţi Roseteşti, pe episcopul Iustin de Edessa, care a trecut graniţa desculţ într'un car cu fân, pe ofiţerul Filipescu, apoi pe Rola, D. Canta, Ionescu, Epureanu, Romalo, Moldoveanu, etc.

Din Muntenia abia de putem numi un inginer Curtius din Bucureşti.

In schimb avem mai mulţi pribegi din Transilvania, unde încercarea de mişcare naţională a fost înăbuşită în sânge de Unguri. La 18 Iunie 1849 a fost adus de la Bucureşti sub escorta unui Cazac luptătorul naţionalist Gh. Bariţ care, după o închisoare militară de 10 zile, este eliberat la intervenţia lui Gh. Hurmuzachi şi rămâne în Bucovina până la 4 Oct. a aceluiaş an.

In toamna anului 1848 ne vine A. Pumnul aşa cum ne vine şi rămâne la noi pentru totdeauna. Printre pribegii din Ardeal, stabiliţi la Cernăuţi, mai amintim pe Timotei Cipariu, pe Iacob Bologa, pe Grigori Mihali; ba a fost poftit înzădar şi poetul sărbătorit Andreiu Mureşianu. Pe de altă parte ştim că prin

Decemvrie 1848 trece prin Cernăuți în drumul său spre Olmütz conducătorul delegației ardelene către împăratul, mitropolitul A. Șaguna, care spre sfârșitul lui August 1849 se întoarce pe aceeaș cale, așa că nu se poate să nu fi dat și el prin cartierul acesta general al pribegilor.

Acești pribegi s'au adăpostit prin cele două oteluri mai de samă ale orașului, foarte mulți erau găzduiți prin familii particulare, iar câțiva chiar în casele bătrânului Doxachi Hurmuzachi de la Cernăuți și de la Cernauca. Dacă din cauza caselor neîncăpătoare numai puțini puteau locui chiar la Dox. Hurmuzachi, în schimb însă la prânz și la cină se adunau în această casă regulat câte 10—15 persoane „la chiar silitoarea invitare a boerului și cucoanei".

Iată ce ne spune un contemporan despre relațiile lui Doxachi Hurmuzachi față de pribegi:

> „Bătrânul Hurmuzachi încă pe la 6 ore dimineața și'n toată ziua cu vreme bună, așa călare, traversa orașul, coborîndu-se de pe cal, ce-l da feciorului ce așișderea călare-l urma, coborîndu-se, zic, de pe cal pe la hoteluri și pe la casele, în care se aflau în cvartir musafirii moldoveni, intra în odăi și pe mulți chiar, sculându-i din somn cu vorbe vesele și șăgalnice, îi învita la sine la masă și, ca să dea acestor a lor sale învitări un pond mai neresistiver, zicea încă pe pragul casei: „Să știți că cucoana vă așteaptă și vă așteaptă cu bună samă".

Când isbucnește holera și la Cernăuți (Iulie 1848), pribegii se refugiază la Cernauca, unde trăiesc în mai mare intimitate. Dar după câteva zile și aici răsar solii holerei și-i împrăștie ca pe un stol de păturnichi: unii pleacă la Viena, alții la Paris, iar restul fug pe la moșiile boerești de la țară.

Abia în Septembrie, după ce năprasnica boală se domolise, ei se reîntorc la Cernăuți, unde ocupă iarăși toate otelurile și casele particulare. Și iarna o petrec aici și numai în primăvară,

când Mihai Sturza este destituit, după o lungă pribegie calcă iarăşi în pământul ţării lor. Unul din ei, G. Sion, îşi ia rămas bun de la Bucovina într'o lungă poezie, care se încheie cu versurile:

O, dulce Bucovină, te las şi înc'odată
Mă'ntorc şi-a ta ţărână sărut înduioşat.
Eu mă despart de tine cu inima'ncântată
De multe suvenire ce'n tine-am căpătat.

Şi ce-au făcut aceşti pribegi în Bucovina? Aproape toţi au desfăşurat o înfrigurată activitate, fiecare în felul său. Unii făceau literatură. Astfel Ralet îşi scria satirele îndreptate în contra lui Mihai Sturza; V. Alecsandri îşi publica poemul: Deşteptarea României în 1000 de exemplare şi o broşură în proză împotriva aceluiaş domnitor; Kogălniceanu îşi redacta: Dorinţele partidei naţionale în Moldova, „o adevărată evanghelie a naţionalismului moldovenesc"; alţii colaborau la gazeta „Bucovina", compuneau memorii şi broşuri, făceau planuri ce aveau să se înfăptuiască, încheiau prietenii ce aveau să rămâie, purtau corespondenţă cu cei rămaşi acasă, în definitiv între Românii din patru provinţe româneşti, uniţi pentru întâiaş dată într'un număr aşa de mare şi într'un singur loc, s'a stabilit atâta fraternitate intelectuală, a vibrat un moment atâta viaţă românească, încât putem afirma că, pentru întâiaş dată în istoria Românilor, sufletul unitar românesc va fi tresărit şi se va fi cutremurat de puterea lui uriaşă, iar planul înfăptuirii unităţii noastre naţionale va fi pornit mai întâiu din încăperile înguste ale casei boereşti de la Cernauca.

Insuşi Doxachi Hurmuzachi spune despre această vizită că:

„... a produs acest bine că bărbaţii români, cari simt adânc şi sunt gata a se jertfi pentru naţiunea lor, împinşi de o putere neresistibilă, se cunoscură, se iubiră şi se îndatorîră unii pe alţii, legându-se şi unindu-se spre binele neamului cu legăminte atât de plăcute precum şi trai-

Acolo, în dulcile înserări de la Cernauca, pe uliţa străjuită de copaci seculari, se născuse pentru întâia oară ideea unirii principatelor. Eminescu, la Cernăuţi visase pentru întâia oară. Tot la Cernăuţi apăruseră numeroase reviste şi ziare pentru redeşteptarea poporului român. In strada aceea tăcută din apropierea suburbiei Roşa îl îndrăgise Aron Pumnul pe adolescentul Mihai Eminescu, cel asemenea unui zeu rătăcit dintr'un capriciu printre oameni. Capitala Bucovinei era cunoscută până la Viena. Veneau aici scriitori mari, să cunoască uriaşa cetate de deasupra Prutului, veneau actori de la Burgtheater, precum şi un Petre Liciu sau un Cazimir Belcot de la Bucureşti. Când se juca teatru românesc, ţăranii se-adunau tocmai dela Câmpulungul-Moldovenesc sau de la Vatra-Dornei să-l vadă pe Liciu în „Viforul" sau „Lipitorile satului". Alexandru al III-lea, puternicul stăpân al Rusiei, îndrăgise şi el cetatea de lângă tainicul deal al Ţeţinului. Par'că şi...

Kaziu îl bătu peste mână şi-i întinse o altă ţigară, pe care Petruş, mirat de-atâta amabilitate, şi-o aprinse imediat.

---

nice... Răsleţitul trup al naţiunii noastre fără îndoială s'au îndesit şi s'au închegat."

De altfel ştim că în August 1848 o delegaţie română s'a prezentat ministerului austriac, solicitând ajutorul monarhiei pentru înfăptuirea unei Românii mari prin unirea Principatelor române, a Bucovinei şi a Ardealului sub sceptrul unui principe din Casa de Habsburg. Numai intervenţia Rusiei în Austria a zădărnicit acest îndrăsneţ plan."

Auzi cum cineva — un soldat din spate — spunea:

— ... cu mitraliera...

Brusc, se făcu o mare lumină în sufletul lui Petruş. Se-adunau de pretutindeni mii şi mii de oameni. Petruş putu distinge lanţuri la mânile lor.

„A răsărit luna... Cum de-a răsărit luna aşa, deodată?"

Sidoriuk spuse ceva şi oamenii porniră în marş.

„Pentru Dumnezeu, ce fac oamenii aceştia?" — se cutremură Petruş. — „Doar nu urcă la cer?!"

Ba da! Miile acelea de oameni urcau la cer. Se înălţau tăcut spre lună, iar văile Cernăuţilor vuiau.

„Asta e minune!" — se gândi, şi strigă: — Kaziu, Kaziu! Priveşte... Am început să urcăm spre cer! Strânse puternic braţul celui ce-l ducea la moarte.

Impresionat, şoferul pierdu pentru o clipă controlul asupra volanului şi automobilul viră.

— Fii atent, idiotule! — se răsti Kaziu şi, apoi, se răsti la Petruş: — Nu mă plictisi, aiuritule!

Vraja se destrămă şi Petruş nu mai văzu decât strada luminată de farurile maşinii.

După câteva minute, automobilul opri. Tânărul Luria deosebi un grup lângă ulucile văruite din apropierea cimitirului. Doi soldaţi răsăriră ca din pământ şi-i puseră cătuşe. Apoi, altul îl împinse sub lumina unui felinar.

— Să terminăm odată, — spuse Kaziu.

— Treceţi acolo, în mijlocul străzii, — porunci un gradat, — şi să nu-mi faceţi scene.

— Hai, măi! N'auzi?! — se răsti şi Sidoriuk. — Mişcaţi-vă odată!

Apoi, agentul se îndreptă către Petruş:

— Tu... mai rămâi la-o-parte!

O mitralieră răsări ca din pământ.

„De unde dracu' au scos-o?!" — se chinui Petruş şi, privindu-i pe soldaţi, se îngrijoră: — „Numai de-ar ochi bine, ca să nu suferim prea mult. Iar pe mine oare dece nu mă împuşcă odată cu ceilalţi?"

In oraş era atâta tăcere, că se-auzea gâfâitul unei locomotive, care urca panta spre gara Grădina-Publică. O căruţă se-apropia încet, scârţâind; o stea se desprinse, ca să sfâşie cerurile; un soldat încercă mitraliera. Până ca Petruş să se dumirească, răpăitul armei sună ca o deslănţuire de iad, asurzindu-l. Tânărul Luria simţea cum îi svâcnesc vinele de la tâmple. Când auzul îi reveni, deosebi geamătul lung şi greu al unuia din cei căzuţi.

— Sidoriuk, ticălosule! Ce e bestialitatea asta? — strigă Petruş. — Sunteţi mai răi decât însuşi diavolul! Dacă n'aveţi altă meserie decât de-a ucide oamenii, atunci daţi-vă măcar silinţa să-i ucideţi dintr'odată, nu în rate!

Un pat de puşcă îl nimeri peste fluerul picioarelor şi Petruş se prăbuşi; totuşi, deşi durerea îi sfârteca oasele, se ridică imediat, căci văzuse gura mitralierei aţintită asupra sa. Nu voia să moară în genunchi în faţa bolşevicilor. Unul din soldaţi zâmbea batjocoritor şi voi

să-l mai lovească odată, însă Kaziu îi făcu semn să-l lase în pace. Avea poftă să-l lichideze el însuşi pe tânărul Luria, care îl sfida până şi din pragul morţii.

Rănitul gemea; gemea şi cerea mereu apă; un Tunguz, mai milos decât ceilalţi tovarăşi, îi întinse un bidon, din care rănitul sorbi lacom câteva înghiţituri; observând gestul soldatului, gradatul îi puse revolverul la tâmplă şi trase.

— Foarte bine-a făcut, — rosti Sidoriuk către Petruş. — Nu admitem astfel de gesturi de milă. Ele slăbesc disciplica şi moralul.

De la Tunguz, gradatul trecu la rănit; pe acesta îl ţinti în inimă, dar se pare că mâna nu-i mai era atât de sigură, căci victima nu muri îndată, ci, deschizându-şi ochii, spuse într'un efort suprem:

— ... tu-vă muma voastră de porci! — şi capul îi căzu în praful rece de Noembrie.

Kaziu apăsă şi el pe trăgaciu.

— Ai tras într'un cadavru, — constată dispreţuitor Petruş.

— In schimb, tu eşti viu, — sublinie maliţios Sidoriuk şi-şi ridică din nou revolverul, ţintindu-l asupra lui Luria. — Ei, mărturiseşte, nu eşti emoţionat?

Pe Petruş îl cuprinse o imensă scârbă faţă de omul acesta, ca, apoi, să spună plictisit:

— Trage odată! In Rusia au fost ucişi peste treizeci şi două de milioane de oameni. Ce contează unul în plus?! Ifosele tale mă îngreţoşează. Te complaci în si-

tuaţia unui călău din vre-un roman în fascicole. Nu-ţi mai răspund la nimic. Mi-i silă şi ruşine că există oameni ca tine.

Înălţându-şi privirea, se uită la stele. Erau acolo — aşa cum le învăţase de la Largo, când se plimbau pe malul Prutului pe la vre-un miez de noapte. Calea Robilor strălucea ca un pod de aur şi câţiva nouri mici lunecau foarte încet dinspre miază-zi. Deodată, Petruş văzu o lumină mare, orbitoare; un fel de fulger albăstruiu; simţi o durere sfâşietoare în partea dreaptă a pieptului şi se clătină, gândindu-se: „Canalia! Nici măcar să ţintească nu ştie! Sau poate că m'a împuşcat anume în felul acesta, ca să mă chinuiască... Bruta!" Încă un fulger, dar — deastădată — par'că mai stins; căzu. „M'a nimerit în gât..." — şi horcăi, căci sângele îi şi umpluse gura.

Totuşi, într'un ultim efort, după ce îşi scuipă în obrazul lui Kaziu sângele, strigă din răsputeri:

— Încă n'am murit, asasinule, încă n'am murit.

Începu să râdă — aşa cum zăcea lungit în colbul străzii, şi hohotele lui gâlgâiau ca un alt sânge peste faţa schimonosită a agentului, care, ca un dement, trase şi restul de nouă gloanţe, ciuruind trupul lui Petruş.

Unul dintre soldaţi dă din umeri şi-i spune pe ucraineşte lui Kaziu:

— Păcat de-atâtea gloanţe pentru un singur om. Deca

îţi pierzi atât de uşor nervii, tovarăşe agent? Sângele e o simplă superstiţie...

(Lui Petruş îi pare foarte ciudat că mai vede toate acestea.)

— Nu-mi da lecţii! — sbiară Sidoriuk şi-şi şterge cu mânile faţa, pe care sângele lui Petruş se încheagă acuma. — Luaţi de-aici cadavrele, transportaţi-le la cimitir şi daţi ordin să le îngroape imediat!

Apoi, Kaziu tace; stă ca de piatră şi priveşte în gol, şi e palid ca şi cum s'ar teme ca morţii să nu învie — pentru a-l lua cu ei, însă nu ca să-l ridice la cer, ci ca să-l trântească în fundul iadului.

(Iarăşi se miră Petruş: cum de-a răsărit aşa, deodată, soarele?)

Tânărul Luria îşi închise ochii, căci lumina afurisită a becului din tavanul cenuşiu de ciment îi cădea drept în ei. Visul fusese atât de plastic şi fără salturi în logică, încât îi trebuiră câteva minute până să-şi revină complet. „Mai bine dacă muream într'adevăr," — se gândi tânărul. Încercă să adoarmă iarăşi, căci, de când sta închis, somnul îi ajunsese singura mângâiere. Un vis însemna un eveniment; era singura evadare posibilă dintre zidurile umede ale celulei. O ploşniţă îl muşcă pe gât. Ploşniţele erau pentru Petruş al doilea mare chin în puşcărie, după acela al luminii în cursul nopţii. O singură muşcătură ajungea să-i întârzie cu cel puţin o jumătate de oră adormirea. „Nu, puşcăria nu-ţi poate oţeli caracterul în astfel de condiţii," — îşi spuse tâ-

nărul. — „Dimpotrivă, te demoralizează, ca şi sărăcia măruntă a atâtor oameni." De când zăcea în cutia de piatră a fostei chesturi, Petruş nu văzuse altă faţă omenească decât aceea a soldatului, care îi aducea zilnica bucată de pâne şi apa. Deşi înfăţişarea lui animalică îi inspira desgust, totuşi încercase să şi-l apropie, însă nu reuşî în nici un chip şi tânărul ajunsese la concluzia că îndărătul frunţii înguste a soldatului nu era nimic altceva decât creerul unui antropoid. Singurătatea meschină din celulă îl chinuia atât de mult încât până şi vizita unui Sidoriuk l-ar fi distrat acuma. Apoi, încercase să prindă sensul intim al închisorii, dar închisoarea aceasta era un infern, nu o închisoare „normală", adică una, în care să-ţi poţi organiza de bine de rău un simulacru de viaţă. La penitenciarele obişnuite sau chiar la ocnă, trăieşti totuşi; vezi oameni, poţi citi o carte sau o revistă, auzi o glumă, mănânci la o masă, ai dreptul să vorbeşti. Petruş se gândi deodată la amintirile din casa morţilor a lui Dostoewski, pe care-o citise într'o după-amiază plăcută de August în lunca Prutului. Acuma, tânărul îşi spunea: „Nu poţi să-ţi dai seama de ceea ce înseamnă închisoare, dacă n'ai stat măcar o zi în ea." Cu toate grozăveniile din cartea lui Dostoewski, Petruş găsea că ar fi preferat o temniţă ca aceea din cartea romancierului rus infernului din temniţa G. P. U.-ului. Aici nu se trăia. Nu puteai face nimic, nici măcar să te spânzuri, căci soldatul de pază deschidea la tot cinci minute ferestruica din uşă, ca să vadă ce e cu aresta-

tul. Şi, acuma, venea iarna. Câte planuri nu-şi făcuse Petruş cu Largo pentru iarna asta! Voiau să skieze la Vijniţa, să organizeze excursii cu sania pentru întreaga bandă, să petreacă un Crăciun cu adevărat bucovinean, un Crăciun îmbelşugat şi cu colindători la fereastră. Intenţionau să petreacă la Leonţiu sărbătorile, căci Irina era o gospodină straşnică şi o femee, care ştia să fie plină de tact faţă de nenumăratele capricii ale bărbaţilor. Perspectiva unei ierni în temniţă îl înebunea.

Apoi, dorul după Maria şi prietenii lui Largo începu să-l sfâşie atât de nemilos, încât prinse să plângă ca atunci, când fratele său îi rupsese praştia, cu care ucidea vrăbiile din copaci.

Domnişoara Boldur ar fi avut posibilitatea să plece în cele din urmă în Germania, cu un ultim transport, însă inima nu-i îngăduia să-l lase singur pe Petruş. Găsise, cu bani grei, oarecare protecţie la Kaziu Sidoriuk. Agentul îi spusese că, deocamdată, încă nu se pusese problema ca tânărul Luria să fie deportat sau executat, precum şi că avea mână liberă să-l bată oricât ar fi poftit. Bine 'nţeles, Maria făcu totul ca să obţină de la Kaziu un tratament mai bun, însă agentul îi spusese:

— Tot ce-ţi pot promite, e să nu-l torturez. Altceva, nimic. De la un timp încoace, şeful se uită urât la mine. Da, da, — icni mohorît comunistul, — începe să-mi pară şi mie rău după România. Astăzi, nici măcar „oi" nu mai poţi să zici.

Bucuroasă că a putut obţine şi atâta, Maria Boldur îşi petrecea aproape tot timpul în tovărăşia mamei sale, o femee bătrână şi aproape oarbă, care plângea întreaga zi, căci Ruşii îi deportaseră în urma unui denunţ fiul.

— Lasă, mamă, — o mângâia fata. — Totul va fi bine.

— Da, va fi bine... — repeta mecanic bătrâna... Insă pe Ioniţă n'am să-l mai văd niciodată...

Maria nu îndrăznea s'o contrazică; îşi pleca încet capul şi-şi închidea ochii; uneori, îşi astupa cu pălmile urechile, dar plânsul mamei sale era atât de puternic, încât îl auzea şi atunci.

Şi veni primul omăt, însă nimeni, nici un copil, nu ieşi în stradă să-l salute. Ninsoarea fusese întotdeauna ceva plăcut pentru Maria — o adevărată reîntoarcere la copilărie însemnase întotdeauna ninsoarea pentru Maria. Acuma, fulguirea deasă, care amintea imperiale decoruri vieneze cu ofiţeri frumoşi şi fetişcane sglobii, cheiuri largi de romantică Nevă îngheţată sau lagerlöfiene peisagii scandinave, nu făcea decât s'o întristeze. Nici un golan nu trecea prin dulcea întunecime alburie a zăpezilor, ca să cânte nepăsător din vre-o Mundharmonika, şi nici o sanie nu-şi clinchenea clopoţeii spre păduricea Horecii sau spre Ţeţin. Lui Adam Kobliuk i se rechiziţionaseră caii şi fostul staroste al birjarilor rătăcea ca o umbră fără rost prin uliţele moarte. („Dum-

neata eşti un capitalist periculos! La noi nu există capitalişti, cari să sugă sângele poporului!" — îi spusese tovarăşul de la comisie. — „Eu sug rom şi rachiu," — răspunsese ingenuu Kobliuk în hazul celorlalţi birjari.) Anumiţi muncitori crezuseră că-i aşteptau lapte şi miere sub stăpânirea rusească; acuma, se desmeticeau şi se rugau lui Dumnezeu să se re'ntoarcă mai repede Românii. La cinematografe nu se ducea aproape nimeni. Erau filme proaste, de-o propagandă atât de naivă, încât lumea râdea de ele. Presa bolşevică — Isvestia, Pravda, Antireligiosnik, Komsomolski Rabotnik şi toate celelalte — nu-i interesa decât pe oficiali, iar teatrul se prezenta ca şi cinematografele. Cărui iuscu să-i mai vină, deci, să cânte din Mundharmonika...?!

Insera şi Maria merse la fereastră, să privească prin geamul aburit ninsoarea. Stradela era cufundată în beznă. Becul felinarului se spărsese şi nimeni nu se gândea să-l înlocuiască, însă pe fată n'o indispunea faptul acesta. Era aşa de plăcut să stai la geam, în întuneric, — şi să te gândeşti la bărbatul, pe care îl ai drag! Rămase până târziu cu fruntea lipită de sticlă; nu se desprinsese decât când o chemă glasul Elenei, mama ei, care gătise o cină săracă, după cum erau şi timpurile, însă gustoasă; o mâncară fără pâne, căci nu mai exista decât o pâne rea, mucegăită, o pâne „à la Stalin", cum spunea Maria... După cină, Elena începu să răsfoiască o colecţie veche de nuvele, împrumutată de la domnişoarele Galin, nişte prietene din copilărie, iar Maria un roman de Ion Agârbiceanu: „Arhanghelii", care îi evoca o Transilvanie măreaţă şi întot-

deauna generatoare de idei mari. Elena adormi curând, cu gândul la Ioniţă. Maria, însă, citi până spre dimineaţă. Nu lăsă din mâni cartea, până n'o termină. Apoi, rămase aşa câtva timp, ca, în cele din urmă să stingă veilleuza verde, să se dea jos din pat şi să-şi lipească iarăşi, ca aceară, de sticla geamului fruntea înfierbântată.

Se lumina de zi. O dâră de roşeaţă se amesteca între nouri, însă slab de tot; totuşi, roşeaţa era destul de vie pentru a arunca pete sângerii peste zăpadă, şi Maria îşi aminti de balul cel mare al „Daciei", când ieşise în zorii zilei, la braţul lui Petruş, din „Gasa Germană". Fusese o dimineaţă întocmai ca aceasta, şi tot aşa fulguia. Luria o condusese până la poartă, îi sărutase mâna şi, apoi, se pierduse încet în ninsoare. In dimineaţa aceea se îndrăgostise de Petruş. Intrase fericită în casă; era atât de fericită, încât, în dormitorul ei, începuse să cânte şi să valseze singură în rochia albă de tul; auzind-o, fratele ei Ioniţă, care tocmai se re'ntorsese şi dânsul de la bal, deschisese mirat dormitorul şi apăruse în cadrul uşii ca un amorez de Hollywood — frac şi pelerină de mătasă, mănuşi albe şi numai zâmbet... — ameninţând-o uşor cu degetul: „Maria! Maria! Te-ai îndrăgostit, Maria! O să te spun lui mama..." Fata i se aruncase la piept şi-şi ascunsese ochii sub reverul larg al fracului. Apoi, începuseră să valseze împreună. Ioniţă se îndrăgostise şi el la balul acela...

Maria se scutură şi privi odaia. In odaia asta se în-

tâmplase scena, de care își amintise. Și ce frumoasă fusese odaia! Tapete albastre, cu gingașe reflexe selenare, patul ei, scrinul de lângă sobă, mica bibliotecă... Acuma, au dispărut toate... Celelalte odăi au fost rechiziționate de niște funcționari comuniști — bine'nțeles: cu mobile cu tot.

Fata își privi mama, care zâmbea ușor prin somn. Numai prin somn mai zâmbea Elena Boldur.

Maria se uită încăodată prin geam.

Apoi, spuse încet, pe când se lupta cu lacrimile:

— Sfârșit de bal...

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XVII

Bucureşti, 1941

Stan Nimeni plecase din Cernăuţi la Bucureşti cu două zile înainte de ultimatum-ul adresat României de către U. R. S. S. Lucrase ca redactor al paginei literare a unui ziar din Capitala Bucovinei. Timp de-o lună, o alcătuise cu întreg entusiasmul, de care era capabil, publicând tot ce era mai bun în scrisul poeţilor şi-al prozatorilor bucovineni, şi întreţinuse vii legături cu Bucureştii. Apoi, însă, proprietarul se schimbase, în locul lui venind un străin, care găsise că o pagină literară e un lux inutil pentru ziar. Stan Nimeni se gândea cu amărăciune la problema scrisului românesc din Bucovina. Banatul, de pildă, îşi sprijinea din răsputeri scriitorii. Un Pavel Belu, deşi tânăr de tot, găsea multă înţelegere din partea oamenilor din privincia sa. In Bucovina, însă, un George Drumur nu reuşea să-şi câştige omeneşte o bucată de pâne. La această situaţie contribuia destul şi mediul cosmopolit. Un Mochi Fischer sau un Turtelboim se bucurau de mai multă consideraţie decât poeţii Traian Chelariu, Iulian Vesper, Teofil Lianu sau Neculai Roşca.

Stan Nimeni era convins că Leca Morariu, directorul revistei „Făt-Frumos", nu s'ar fi bucurat nici el de vre-o consideraţie, dacă n'ar fi fost profesor universitar. „Păcat," — îşi spunea mereu Stan, — „că Bucovina încă nu înţelege să-şi prezinte unitar viaţa culturală, care e mai bogată decât chiar la Iaşi." Faptul că majoritatea cărturarilor din vechile generaţii se desinteresau complet de tineret, desamăgise pe mulţi din scriitorii bucovineni. George Drumur renunţase la scris. Gheorghe Antonovici mai însăila câte-o pagină-două şi-atâta tot, iar Neculai Roşca se înfundase în creerii munţilor, la un liceu izolat şi fără prea mari aderenţe la o viaţă culturală. Rămăseseră să lupte mai departe Iulian Vesper, Traian Chelariu, A. Bogaci şi Stan Nimeni, iar dintre cei din diasporă Eusebiu Camilar, descoperirea lui Camil Petrescu. Stan Nimeni plecase la Bucureşti cu gândul să lucreze de acolo pentru Bucovina, de la care nu cerea nimic, însă căreia voia să-i dea totul. „Doamne," — se gândise mai departe, — „dacă un Leca Morariu ar fi vrut să ne înţeleagă, câte lupte şi măcinări inutile nu ne-ar fi fost cruţate!" Apoi, oftase: „Ca să poţi face ceva cu adevărat folositor, n'ai voie să te aştepţi la linişte şi pace."

Erau zile calde, senine, după un lung răstimp de ploaie, în Iunie a anului aceluia, scris 1940. Adevărat, veneau svonuri tot mai turburătoare la Cernăuţi. Nu ştia nimeni de unde răsăreau şi cine le purta, însă le află toată lumea. Cafenelele, îndeosebi, vuiau. Mulţi îşi şi pregătiseră bagajele. Totuşi, se mai găseau destui opti-

miști, cari afirmau că în nici un caz nu poate fi vorba ca Rușii să invadeze Bucovina.

In dimineața plecării, Stan Nimeni trecuse pe la chimistul Dr. Adolf Schmidt, un prieten al său, care se-arăta foarte îngrijorat din cauza următorului episod:

Cu o zi în urmă, un avion de recunoaștere sovietic trecuse frontiera, apropiindu-se până de Cernăuți. Întâmpinat cu focuri de mitralieră, ripostase, rănind grav câțiva soldați.

Era o admirabilă dimineață de vară; grădina, imensă, își aprinsese toate focurile — roșii, albăstrui ca acelea de pe comorile de Sânziene, și aurii; în depărtare, dealul Țeținului părea un blând uriaș din poveste, veghetor pașnic al văii încețoșate a Prutului; la profesorul Lissner, cineva cânta fuga XX a lui Bach și sunetele urcau ca niște păsări măiestre spre cer.

Intr'o dimineață calmă, plină de soare ca aceea, nu te puteai gândi la monstruozitatea că Sovietele ar fi în stare să atace Bucovina.

Seara, Stan plecase de vreme la gară. Il întovărășea profesorul Dragoș Luța, căruia tocmai îi împărtășea dorința de-a colinda cândva Basarabia — de la Hotin până la Akerman, cetatea aceea mirifică, glorioasă, ale cărei ceruri se cufundă atât de minunat în smaragdul mării Negre.

Noaptea, Cernăuții devin o stranie, turburătoare privelițte. In lumina lunei, Mitropolia, care străjuiește Dominicul, părea o arătare din „1001 de nopți". In gară,

semafoarele îşi jucau capricios luminile roşii şi verzi, iar peste Prut se lăsau vălurile argintii din trena Titaniei. Trenul pornise cu un chiot vesel, şerpuind alene pe sub „Weinberg". Călătoria se anunţa sub auspicii favorabile. In compartimente, lumea se pregătea să se culce; pe culoar, mai rămăseseră doar trei-patru pasageri, dornici să privească panorama nocturnă a Cernăuţilor risipiţi pe culmi.

Scăpată de greul urcuşului pe pantă, locomotiva gonea acuma în voie, când — deodată — se'ntâmplase ceva care strecurase un fior de nelinişte în sufletul călătorilor.

In gara Grădina-Publică, acceleratul n'avea oprire. Deastădată, însă, când ajunsese în dreptul peronului, locomotiva frânase atât de brusc, încât scântei verzui ţâşniseră ca de sub un ciocan uriaş la roţi şi trenul oprise scrâşnind: semaforul de liberă trecere căzuse la roş. Călătorii se năpustiseră curioşi la geamuri, dar nimeni nu putea da vre-o explicaţie. Când răsunaseră, sfâşiind liniştea nopţii, câteva împuşcături, Stan avusese o strângere de inimă.

După cinci minute, trenul îşi reluase mersul, intrând în câmpia alecsandrină a Ceahorului, care-şi tălăzuia sub lumina viorie a lunei grâiele — mândria ţării şi nădejdea Românului.

Dar nu mai era o călătorie plăcută, liniştită. Gândurile lui Stan nu mai sburau la vre-un vers şi nimic nu-l mai legăna în mreaja ispititoare a amintirilor copilăriei, când, pentru el, orice călătorie era o explorare în

pădurile poveştilor. Impuşcăturile continuau să-i sune, ca un avertisment, în ureche.

Stan nu aflase decât prea târziu de producerea catastrofei. Tocmai era în pauza dintre actul I şi II, la teatrul Comoedia, unde jucau Pop-Marţian şi Forry Etterlé într'o comedie muzicală, când auzise despre ultimat. Alergase imediat la inspectorul financiar Tudor Constantinescu, care îl găzduia, îşi luase geamantanul şi se năpustise spre gara de Nord, însă nu mai putuse pleca spre Cernăuţi, aşa că se re'ntorsese la Tudor Constantinescu, pe a cărui soţie Maria o cunoştea mai de mult şi care se oferise să-l găzduiască şi mai departe. Gestul acesta de solidaritate românească îl impresionase extrem de mult pe Stan. Dealtfel, în curând aveau să se producă mii, sute de mii de astfel de gesturi din partea „regăţenilor" faţă de refugiaţii bucovineni şi basarabeni.

Ioniţă Nimeni murise în 1924; Melania nu-i supravieţuise mult şi, în 1924, murise şi ea, răpusă de cancer, aşa că Stan rămăsese în îngrijirea mătuşii sale Tiţa Vasilciuc, care îl crescuse cu un devotament de mamă. Bolnavă, mătuşa rămăsese la Cernăuţi. A doua zi, Stan încercase iarăşi să se re'ntoarcă neapărat în capitala Bucovinei. Zădarnic. Plaiurile Bucovinei de Nord, cu solemna, sobra lor frumuseţe, cu ţăranii aceia buni şi înalţi, voinici ca fagii, cu bisericile purtătoare de îngeri, cu fermecătoarele coline, pe cari le-a iubit şi colindat Eminescu — deveniseră deodată „dincolo". Stan nu reuşea

să'nțeleagă lucrul acesta. I se părea absurd să nu se poată re'ntoarce. Totuși, așa era. Nu i se mai încuviința să plece pentru a-și salva mătușa. Cărțile lui, tablourile, scrisorile — micile comori cari alcătuiesc trecutul unui om — trebuiau să cadă în mânile devastatorilor comuniști. Tot ce putuse aduna din munca de multe ori cumplită a unor meditații plătite cu 300 de lei pe lună sau din truda unui îngrozitor hamalâc gazetăresc, rămânea pierdut pentru totdeauna.

Așteptase timp de-o săptămână toate trenurile dinspre Bucovina în gara de Nord. Totuși, Tița nu venea. Cunoscuții, cari soseau din iadul bolșevic al Cernăuților cotropiți, istoriseau lucruri înfiorătoare. Comuniștii își arătau însfârșit adevărata fire. Asupra ultimului tren, care părăsea capitala Bucovinei, trăseseră focuri de mitralieră, rănind grav câțiva soldați. In piața Unirii, beți de „victorie", comuniștii autohtoni —toate lepădăturile Cernăuților — dănțuiau în jurul „liberatorilor" roșii. Echipe cutreerau casele, jefuind și maltratând bieții oameni fără apărare.

Ulterior, aflase că un inginer îi spusese mătușii sale:

— Na! Mare noroc a avut nepotul dumitale că a plecat din Cernăuți. De-l găseam, îl împușcam eu însumi!

„De unde ura asta?" — se întreba Stan. — „Oare nu mai ai dreptul să fii Român?"

Trecuse lună după lună.

Tița reușise să scape în cele din urmă de sub umbra

mustăţilor pleoştite ale lui Stalin, marele Irod al celei mai mari ţări din lume.

Stan închiriase un apartament mic, însă plăcut şi la un proprietar cum-se-cade, în apropiere de locuinţa funcţionarului Vasile Matuşevschi, pe care-l cunoştea de la Cernăuţi, care se mutase încă în 1939 la Bucureşti şi a cărui casă fusese timp de săptămâni un adevărat hotel de poveste pentru refugiaţii bucovineni. Stan nu putea uita niciodată că la Matuşevschi auzise cum postul de radio „Dunărea" anunţase profetic că Bucovina şi Basarabia vor fi cândva iarăşi ale României.

La Bucureşti, ca şi în alte localităţi, veneau mii de refugiaţi din cele două provincii furate. „Regăţenii" încercau să le aline cât de cât suferinţele, oferindu-le adăpost şi ajutor. Apeluri disperate răsunau la radio şi prin ziare. Părinţii îşi căutau copiii, copiii părinţii. Pe peronul gării de Nord se desfăşurau scene sgudui-toare.

Mobilizare.

Panică.

Bucureştii se cufundau tot mai mult în întunéric.

Mobilizaţii se adunau la gară, ca să plece la unităţile lor.

„Dar împotriva cui să luptăm?" — se întrebau ei.

Şi:

„Alături de cine?"

Căci încă nu apăruse un om providenţial, căruia poporul să i se încredinţeze cu dragoste şi nădejde.

După cum Bucovina oferise azil în 1848—1849 refugiaţilor din principate şi Transilvania, aşa oferea acuma vechiul-Regat azil refugiaţilor din Bucovina.

Urmase o vară zăpuşitoare.

Se abătuseră şi alte nenorociri asupra ţării.

Lovitură după lovitură.

Şi România — îngenunchiată, sfârtecată, lovită până în străfundurile fiinţei sale de Dragomirne şi Mioriţe, de plaiuri însorite şi de ceruri adânci ca însăşi lumina îngerilor — încerca să-şi regăsească voinţa de-a se renaşte.

Când, ca la o răscruce de legende, ţara se scuturase în cele din urmă, începuse munca temeinică pentru ceasul hotărîtor, pe care îl aştepta fiecare Român.

Neîncrederea dispăruse.

„Popoarele sănătoase," — îşi spunea Stan Nimeni, — „au un foarte sigur instinct al orientării în orele lor grele."

Altfel se simţea lumea acuma, când se gândea la războiu.

Ea îl dorea.

Il aştepta cu nerăbdare.

Nimeni nu putea uita privelişte convoaielor nesfârşite ale miilor de oameni, pe cari urgia sovietică îi smulsese din pământul lor românesc.

Angajat la o instituţie de stat, Stan găsise multă în-

ţelegere la şefii săi şi la colegi, aşa că putuse să se ocupe în mod serios de scrisul său.

Pentru dânsul, Cernăuţii devenise un Ierusalim.

Bucovina şi scrisul.

Nu-l mai interesa nimic altceva.

In Februarie 1941 se împrietenise cu banda muşchetarilor, cari se adunau într'un local din piaţeta anticarilor, unde discutau despre Bucovina.

La una din aceste şedinţe, Filo scoase din servietă un vraf de cărţi şi spuse:

— Poate că nimic nu exprimă mai adevărat Bucovina decât poezia bucovineană. Şi asta chiar când ea nu are subiect bucovinean. Iată, să vă citesc de pildă acest „Poem pentru iubirea ogoarelor" al lui Iulian Vesper:

Să iubim ca Isus singurătatea tăcută a ogoarelor
Pentru înfrăţirea duminicală a oglinzilor cereşti cu faţa
[întunecată a pământului,
Pentru rănile de seară, de noapte şi de zi,
Pentru sărbătorile ţărânii atât de aproape de frunţile
[şi privirile morţilor,

Pentru sufletul şi dimineţile ogoarelor,
Tălmăcind paşii semănătorilor în primăverile grave ale
[vieţii,
Mărturisind naşterea grâului, tăcerile nenăscute,
Şi tinereţea tristă a luceafărului în lumina lui verde.

Să iubim ca Isus liniştita înviere a pânii
Sub zorii scunzi în luminata creştere a lutului
Şi pentru strălucirea în hotarele fără sfârşit
Grâul înspicat se roagă singurătăţilor lui pământene.

Să iubim ca Isus îndoplecarea tristă a spicelor,
Pentru foamea neştiutoare a lumii singure şi neizbăvite,
Pentru uitarea pământului şi a trupului istovit,
Pentru bucuria mânilor ce vor frânge pânea.

Ţăranii în nopţile simple ale ogoarelor
Şi-au odihnit nădejdile sub brazdele nelămurite.
Acum se împlinesc minunile satului:
Grânele neliniştite au stins luminile anotimpului.

Şi vă citesc şi „Pământ negru în asfinţit", deasemenea de Iulian Vesper:

Ţăranii scunzi, în zilele prelungi, ară un pământ ne-
[sfârşit
Până vor da de un cer împietrit,
Unde cuţitul plugului să spintece 'n două
Zorile muncii rodnice şi pline de rouă.

Ara-vor câmpurile de la Răsărit la Apus,
Brazdele-or fi drumuri pentru vieţile noastre,
Pentru glotaşii ce-au dus
Legenda pământului sub tâmple albastre.

Ingerii transcriu însingurări de cărbune
Pentru neştiuta satelor rugăciune,
Intârziind cu veacuri sub pământ
Surâsul trist al celor ce nu sânt.

Numai fumul hogeagurilor va mai cere
Iertare pentru plugarii răsăritului azurat:
Copiii cresc în tăcere
O inimă ca un sat.

E o perfectă realitate spirituală a Bucovinei poezia aceasta. La George Drumur vom găsi acelaş lucru în acest „Sfârşit nelămurit":

Aplecaţi-vă spre umilinţa porumbului,
să-l auziţi în nopţi cum pocneşte
dintre bălegar şi singurătate, spre temelii
de întuneric şi cu ce chiot creşte.

Ascultaţi cum între prunduri izvoarele se sting
şi cum de frica oamenilor în rădăcini se-ascund
şi-apoi prin tulnicele plantelor cum merg în sus,
să nu-şi atingă apele în drum spre cerul scund;
ascultaţi cum se cunună flăcăii prin cântec
şi nunta cum şi-o pregătesc între nesomn şi perne,
ca, apoi, să intre amuţiţi în gheţarii albi,
când mireasa singură în paturi se aşterne;
ascultaţi între pumni cum v'a trecut copilăria, —

cum paşii vă sună a lut şi se opresc în drum
ohavnici ca oierii când se strâng sub zadă,
s'aprindă vre-o baladă,
să-i mănânce scrum.

Şi mireasa de zăbavă
cum vă caută prin slavă...

Auziţi acuma „Cimitir pe câmp", un poem de Neculai Roşca. Omul ăsta l-a tradus integral, la douăzecişicinci de ani, pe Baudelaire. Insfârşit... Asta nu interesează deocamdată... Deşi pe alt plan decât poezia lui Vesper sau a lui Drumur, veţi vedea cât de realizată e şi aceea a lui Neculai Roşca:

Ne-am întâlnit mai simplu decât m'am aşteptat,
dar putredele cruci ne-au înteţit delirul,
când seara-şi înclinase în stropi de-argint potirul,
împrăştiind răcoare pe-al morţilor oftat.

Părea aprins de rodul din arbori cimitirul...
In sufletele noastre trezite s'a iscat
profunda nostalgie a celor ce-au plecat,
simţind cum îşi înoadă 'n viaţa asta firul.

Imbrăţişarea noastră pornea din infinit
şi 'n prima sărutare trăirăm înmiit
acel apus de soare arhaic şi vibrant —

şi 'nfioraţi de gânduri străvechi spre miez de noapte
ne-am regăsit sărutul prelung, exasperant,
în seva celor morţi din vişinile coapte.

Iată încă un sonet de Neculai Roşca. Se numeşte „Toamnă albastră":

Cu frunţi neînclinate la nicio despărţire,
ne-am desfăcut, stăpâni pe soartă, firul vieţii —
spre-a regăsi avântul lăuntric în ereţii
iubirii ne 'mplinite, lăsată 'n amintire.

Dar toamna asta dulce ne-ar risipi pereţii
şi n'am mai şti să credem în altă fericire,
de nu ne-am fi desprins din noi şi de iubire
cu sufletele pline de ritmul dimineţii,

căci ne-a surprins parfumul din tufe de alun,
iar la părâu femei surâzătoare 'ntr'un
alint transfigurat de nuduri ca 'n Giorgione

au absorbit viaţa în gesturi sensuale,
deşi adie vântul trăirii altor zone
în deplasări de nouri pe arii siderale.

Vreau să cunoaşteţi şi traducerea lui din Rimbaud, oarecum liberă, dar nu mai puţin în intenţia poetului francez:

Mă legănam pierdută pe valuri înainte
când mă simţii lăsată de-ai mei în voia sorţii;
Piei-Roşii, beţi de sgomot şi i-au ales drept ţinte
şi i-au ochit legându-i pe rând la stâlpul morţii.

Treceam pe unde încă nimeni nu trecuse,
eu, biată purtătoare de grâne şi curmale.
Odată cu ai mei şi larma dispăruse
şi 'n voia mea pe fluvii mă tânguiam la vale.

Când marea se ivi cu vânturi nesfârşite,
prin mijlocul urgiei treceam nepăsătoare,
iar paşnicii corali cu ţărmuri înflorite
n'au pomenit vreodată mai mândră acostare.

Furtuna mi-a sfinţit trezirile aquestre.
Uşoară ca o pană m'am clătinat pe valuri
la sânul primitiv al faunei terestre,
ani lungi, în şir, departe de faru 'nfipt pe maluri.

Mai dulce ca un vin suav în toamna grie,
am supt în proră marea şi-am strâns în pânze luna.
Oceanul m'a spălat de orice murdărie, —
şi cârma şi elicea mi le-a sfărmat furtuna.

De-atunci m'am cufundat în sumbra poezie
a stelelor răsfrânte de-adâncuri latescente.
Tăiam azurul verde imensă şi pustie,
lăsând în urmă morţii purtaţi pe valuri lente.

Când sfâşiam albastrul, mă 'nfiora extazul
de calme nostalgii spre irizarea zării.
Îmbătător ca vinul şi galben ca topazul
fierbea în el veninul iubirii şi-al visării.

Am întâlnit un cer de clopot şi cicloane,
talazul frânt de stânci şi seara 'n limpezi unde,
şi zorile senine, ionice coloane, —
pătruns-am unde omul în vise nu pătrunde.

Un soare preistoric, halucinat de frică,
ilumina fantastic convoiuri violete
de lumi înmormântate în epoca antică
sub valurile pline de ritm de triolete.

De-arândul, luni întregi, în sânul vijeliei
m'am năpustit isteric spre ţărmuri împietrite.
N'am bănuit nicicând că mânile Mariei
vor potoli c'un gest oceanele trezite.

Şi-am întâlnit — de-aţi şti! — limanuri minunate,
cu flori şi antilope în înserarea plină
de vise coborîte pe lunci întunecate,
craiu-nou croind vecii din liniştea marină.

In apele 'ncropite, oprindu-mi o grimasă,
simţeam leviatanul întreg ascuns de alge,
visând căderi de apă sub luna ce se lasă,
iluminând distanţa flotilelor hidalge

Ocean de-azur, gheţari, sori de sidef şi sânge!
Impotmoliri târzii în golfuri insalubre,
cu şerpi ce cad din arbori când ziua 'n zări se frânge,
stârnind parfumuri grele şi plioscăte lugubre.

Copiilor doream să le arăt uimirea
albastrei frământări în clipele plecării,
căci valuri înflorite mi-au luminat pornirea
şi vânturi fără seamăn m'au dus în largul mării.

Peninsulă răzleaţă, purtam atâta cântec
şi-atâtea stoluri albe spre-o lume fără moarte,
pe când toţi înecaţii îmi pătrundeau în pântec,
să doarmă printre scânduri, întorşi pe altă parte.

Pierdută fără urme în irizarea zării,
sorbită în eter de ceruri furtunoase,
nicicând nu-mi va găsi vre-o flotă 'n largul mării
găoacea cotropită de alge şi sargase.

Imensă, fumegândă prin ceaţa viorie,
eu ce spărgeam albastrul aprins în pragul serii,
purtând poeţilor subtilă bucurie,
licheni de-azur şi soare, culeşi în miezul verii,

treceam transfigurată de'nfiorări latente,
simţind că hipocampii se-adună 'n depărtare,
iar zările vărsau prin pâlnii transparente
un cer ultramarin, învolburat de soare.

Dar algele crescură în mări ca 'n nişte glastre,
iar timpul mă umplu de umbră şi regrete.
Eternă urzitoare a 'ntinderii albastre,
visam din nou trecutul închis sub parapete.

Ingrămădiri stelare de insule cu cerul
pătruns de 'ngândurări subtile şi bizare,
c'un soare ce străbate înfrigurat eterul,
îmi veţi deschide drumul vieţii viitoare?

In visul nopţii verzi şi-al zonelor polare
sărutul deprimant din ochii goi ai mării
se ridica odată cu seva arzătoare
a fosforului galben, stigmatul disperării.

Am plâns prea mult, o ştiu, dar zorii te 'nfioară
şi noaptea-i grea de lună, iar ziua-i grea de soare.
Iubirea m'a umplut de-o toropeală-amară...
Sfârşească-se odată, să mă scufund în mare!

De-o fi să mai revăd pământul Europei,
doresc bâltoaca neagră, în care pe 'nserate
un biet copil străvede, plecat deasupra gropii,
pe valuri de safir, corăbii argintate.

Azi valurile limpezi mi-ar amărî plutirea
şi'n radele străvechi tristeţea m'ar ucide
când, spartă de furtuni, aş trece sub privirea
pontoanelor superbe, intacte şi stupide.

Cu asemenea poezie, Bucovina e mai valabilă românește decât întreg stârvul moscovit valabil ruseşte în toţi Maiakowskii lui.

— Da, — spuse Stan. — Iată, bucovinismul e atât de prezent în noi, încât şi până un Li-Tai-Pe capătă o brumă de Horece în traducerea lui N. Teaciuc-Albu. Ai la dumneata cartea lui?

— Desigur, — răspunse Filo.
— Atunci citeşte „Război de iarnă".
Şi Filo citi:

Ce minunat e curcubeu 'n ţara mea!
La noi în Tsin gălbui mimoze înfloresc.
Gazéle saltă. Şi la noi e-o boală grea,
Războiul, dar în soare armele sclipesc.

Aici, cu caii, îngheţaţi de-a-valma 'n lut,
Picioarele de sloiu ne rup chiar din carâmbi.
Şi ochi de sticlă răsfrâng cerul nevăzut,
Căci moartea sub zăpadă ne aruncă strâmbi.

Ni-s hainele zdrenţoase, ca la nişte bieţi milogi.
Urcăm pe stânci de ghiaţă cu grumazu-adus,
Urcăm drum nesfârşit — şi în zădar te rogi —,
Ne căţărăm ca nişte câni spre lună 'n sus.

Bătuţi de vânt, ne crapă pielea de pe mâni,
Răsar pe spadă picături de sânge cald.
Vueşte cornul de război de săptămâni. —
Ah, cum cântam din flaut în ţara-mi de smarald.

Întoarcere acasă eu n'oiu mai vedea.
Un tigru sare din culcuşu-i răscolit,
Şi-arată colţii fioroşi şi vocea-i grea
Ca o furtună 'n vale s'a rostogolit.

Arată-ţi inima! O pasăre-a căzut.
Ah, inimă de om! Mai eşti tu undeva?
Stau brazii 'nzăpeziţi, iar noi parc' am crescut
Pe crengi şi croncănim prin ceaţă şi prin nea.

O, cerule prea sfinte, ziua cea de-apoi
Adù-o grabnic, să mă mistuie pe loc.
Cu fulgerul loveşte-mă în fruntea-mi sloiu,
Ca să mă 'nalţ murind, în noapte stâlp de foc.

După ce Filo termină cu lectura, Stan spuse:

— Noi ne-am obişnuit cu un anumit fel de viaţă, am avut un stil al nostru şi nu ne putem schimba. Viaţa socială a Bucovinei e cu totul altfel ca aici. Iată, ţin minte copilăria mea. Una din bucuriile mele cele mai vii era când se făcea o aşa-zisă masă mare cu prilejul hramului sau a vre-unei onomastice. Par'că văd şi astăzi... Părintele Avacum îi invita pe Hughiur, pe Bzoveiu,

pe tatăl meu, pe părintele Grigorovici şi pe ceilalţi intelectuali ai satului. Soseau pe rând, cu butcile, pe la ceasurile patru după-amiază. Fiecare invitat îşi aducea întreaga familie şi ospăţul lua proporţiile unui deosebit eveniment social, căci în cursul lui se puneau la cale numeroase manifestări naţionale şi culturale. Până la orele cinci sau şase, după-ce se lua tradiţionala dulceaţă, se discuta. Apoi, bărbaţii se aşezau la taroc, femeile treceau în odaia doamnei de casă, iar copiii se jucau prin toate cotloanele casei. La orele şapte şi jumătate, lumea era poftită solemn la masă. Doamne, ce belşug domnea la aceste mese, chiar şi în timpul războiului mondial! Musafirii luau loc după rang şi după vârstă la masa cea mare, aşezată în salonul plin de scoarţe şi de fotografii, sub lampa uriaşă din mijloc. Părintele Avacum rostea o rugăciune şi pe urmă începeau să vină bucatele. Întâiu şi 'ntâiu era adusă şunca de casă, care se servea cu oţet sau cu maioneză. Apoi, soseau răciturile, purcelul împănat cu mirodenii, fript la tavă, curcanii, raţele umplute, salatele, compoturile, tortele şi fructele. Rachiul, vinul şi berea curgeau din belşug şi mesenii îşi desfătau auzul la cântecele româneşti ale tarafului din Hliniţa, care le-a învăţat de la vestiţii lăutari ai Sucevii din trecut. Când ospăţul se apropia de sfârşit, cineva bătea cu cuţitul într'un pahar şi începeau cuvântările. Deobiceiu, vorbea părintele Avacum ca primul. Şi vorbea într'adevăr minunat. Aceste cuvântări erau întotdeauna o caldă, vibrantă mărturisire de românie. Bucovinenii de a-

tunci profitau de orice prilej pentru a arăta că sunt Români, şi nici nu se putea altfel, căci nimeni nu uita că Bucovina e inima Moldovei, Bucovina cu mormintele ei de voevozi, cu Putnele, cu Hurmuzăchenii, cu Emineştii şi ţăranii ei descinşi direct din istorie. Dupăce seria cuvântătorilor se încheia, se rostea o nouă rugăciune şi se trecea la partea inoficială. Atunci, se ridica părintele Isidor Grigorovici, ca să cânte ghiduş: „Frunză verde avrămeasă, domnu' Hughiur să trăiască..." Bine'nţeles, tânărul domn învăţător Hughiur se ruşina foarte şi devenea roş ca sfecla. La masa lor separată, la „Katzentisch", copiii petreceau minunat, încercând să imite gesturile şi felul de-a vorbi al bătrânilor, iar în ogradă, la lumina roşietică a fanarelor, se întindea ospăţul hargaţilor şi-al hargatelor, complicat cu nevinovate escapade amoroase prin grădină. Dar aprinsul lămpilor! Un întreg ceremonial cu ele... Erau lămpi mari, grele, de bronz, cari dădeau o lumină puternică, însă dulce. Le aprindea întotdeauna însăşi doamna Pulheria, soţia părintelui Avacum...

— E arhimandrit acuma, — îl întrerupse Isachie. — L-am cunoscut la mănăstire. Oare ce va fi fiind astăzi în inima lui?

— Poate fi oare altceva decât aceeaşi durere, care ne sfâşie pe noi toţi? — răspunse Stan. — Iată, dumneavoastră, de pildă, sunteţi oameni bogaţi. Aţi putea foarte bine să începeţi la Bucureşti o viaţă nouă, dar n'o faceţi. Sufletul v'a rămas dincolo. Aici, nu suntem

decât într'un provizorat, într'un provizorat înăbuşitor, şi nu trăim decât pentrucă avem nădejdea să ne re'ntoarcem la Cernăuţi într'o bună zi.

— Doamne, — spuse Largo, — ce n'aş face eu din Cernăuţi, dacă mi-ar fi dat pe mână oraşul nostru. E un oraş unic Cernăuţii, măi oameni buni. Într'o lună, l-aş face cel mai frumos oraş din lume. Vă amintiţi de linia ferată dintre podul din strada Romană şi bariera de lângă spitalul israelit? Peisagiul e de-o extraordinară frumuseţă sălbatică. Numai puţină osteneală şi, cu mijloace minime, ai transforma râpile acelea în cel mai pitoresc parc din lume.

— Câte nu s'ar putea face în Bucovina! — exclamă Leonţiu. — Ţăranii trebuie strânşi în jurul Societăţii pentru cultură, intelectualii educaţi în vederea unei permanente colaborări cu sătenii, iar tineretul strâns în cămine culturale, trimis la cursuri de universitate ţărănească şi ţinut departe de orice politică. Dealtfel, tineretul din Bucovina nici nu vrea altceva decât să lucreze pentru binele întregii comunităţi româneşti de acolo. Aceasta se va vedea cel mai bine când Bucovina va fi eliberată.

— Intreaga viaţă culturală va trebui reorganizată. Societatea scriitorilor bucovineni există, — spuse Isachie, — şi va lucra mai departe sub patronajul Societăţii pentru cultură, însă e necesar ca şi pictorii, compozitorii şi actorii să se strângă şi ei sub egida acestei Societăţi pentru cultură, care a adus atâtea splendida contribuţii provinciei noastre.

Largo, care, gândindu-se cu inima frântă la Petruș, tăcuse câtva timp, adause:

— Iar în ceeace îi privește pe bătrâni, dânșii vor trebui să se reîntoarcă la Cernăuți. Va fi nevoie de ei acolo. Ion I. Nistor, Teofil Sauciuc-Săveanu, Romulus Cândea, Grigore Nandriș, Vântu, Jeleriu și toți ceilalți, cari au fost exponenți politici, vor face un gest minunat dacă vor reveni ca simpli particulari pentru a contribui la consolidarea românismului nostru.

— Mda, — mormăi sceptic Leonțiu.

— Nici un mda! — se înfurie Largo. — Numai așa vom putea reclădi, sub un guvern apolitic, pe care nu-l vor interesa decât românitatea și țara, o Bucovină puternică, demnă de spiritul fraților Hurmuzachi, a căror bună tradiție te asigur că încă n'a murit în inima niciunui bucovinean. Nici unuia din ei nu i se permite să se arate mai prejos decât un Alecu sau Gheorghe Hurmuzachi, un Simeon Florea Marian, un Vasile Bumbac, o Elena Niculiță-Voronca, un G. Rotică sau un Zaharia Voronca.

— Să dea Dumnezeu! — spuse Leonțiu.

Largo îl fulgeră cu o privire și continuă:

— Totodată, se pune și problema tineretului scriitoricesc. In 1939 scriau în Bucovina o mulțime de tineri, însă nici Aurel Fediuc și nici Neculai Tăutu n'au știut să-i călăuzească. Astăzi, băieți buni ca Fănel Bucevschi, Mircea Ropceanu, George Pivin, Dragoș Vicol, Păunel, Săhleanu sau Tudor P. Stoica stau în bătaia vânturilor,

fără ca nimeni să se sinchisească de ei. Toţi aceştia vor trebui îndrumaţi cu dragoste, cu multă grijă. Constantin Loghin ar fi cel mai indicat s'o facă şi cred c'o va face.

Maşinile vuiau prin piaţetă.

Muşchetarii şi Stan Nimeni mai rămaseră, tăcuţi, o bucată de vreme şi, apoi, fiecare plecă, având stelele Bucovinei pe umeri, acasă.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XVIII

Diasporă

Cuciurul-Mare nu mai arăta ca în alţi ani. Luna Iunie venise fără nici o bucurie pentru sătenii daţi în mânile lui Hitzig. In nici o casă nu mai domnea forfota aceea fără stavilă, pe care o aduce culesul câmpurilor. Sămănături se făcuseră puţine. Şurile erau goale. Casele se părăgineau. Duminicile şi sărbătorile se scurgeau triste — fără biserică şi fără foc de horă. Aproape fiecare ţăran fusese lovit prin câte ceva de noua stăpânire; unuia i se luaseră vitele, altuia îi deşertase Hitzig coşarele — şi tot aşa mai departe.

Nuchăm Glaubach din cătunul Sneci era acuma un bătrân de aproape 80 de ani. Urechile i se lăsaseră până aproape de gulerul caftanului, nasul i se cocârjase, iar craniul îi crescuse atât de mult, încât aproape întreg părul de pe cap îi căzuse şi pielea abia de-i mai ţinea perciunii rari şi albi. De pe urma bătrâneţii lui Nuchăm nu câştigase decât barba: din roşie cum fusese devenise albă ca laptele şi-i dădea înfăţişare de patriarh fostului cârciumar din Sneci. Soţia şi-o înmormântase cu o jumă-

tate de an în urmă, fiica şi-o măritase—adevărat, nu cu un fecior de belfer în colţuni albi, ci cu domnul Dr. jur. Samuel Tartakower —, iar pe Mendel îl scosese meşterlăcătuş şi-i deschisese un atelier la Storojineţ; numai cu Muniş avusese neplăceri — şi asta din cauza Pesei, care voia să-l vadă neapărat medic pe copilul cel mai mare; Nuchăm se supusese oftând nevestei şi-l înscrisese la liceul III din Cernăuţi pe băiat, însă odrasla n'avea nici o tragere de inimă pentru carte, aşa că mai departe de clasa a doua nu putuse trece. Mult plânsese Pesa când, într'o ploioasă şi friguroasă seară de Martie, Nuchăm îl coborîse din căruţă pe Muniş cu tot calabalâcul.

— Ioi, bărbate! — strigase Pesa. — Ce s'a întâmplat?

— S'a'ntâmplat că Muniş nu va fi niciodată doftor, — răspunse Nuchăm, însă glasul nu prea îi era trist; dimpotrivă, o oarecare veselie aburea din el. — Băiatul se va face negustor de grâie... Cerealist, Pesuco! Un mare cerealist, cu zeci de hambare, cu ceasornic de aur şi cu un lănţujel ca al domnului rabin Mark deja.

După moartea lui Ioniţă Nimeni şi a Melaniei, Ţiţa Vasilciuc vânduse casa, în care copilărise Stan. Nuchăm o cumpărase cu grădină cu tot şi se mutase cu întreaga familie în ea. Dupăce Mendel şi fata se rostuiseră fiecare pe la ale lor, casa îi rămăsese lui Muniş, care începuse să negustorească sub ochii tatălui său. Venind bolşevicii, Muniş îşi tăiase perciunii, cari îi plăceau atât de mult Pesei — dânsa leşinase când îl vă-

zuse pentru întâia dată fără ei —, şi Hitzig, un fost cârciumar din Ropcea, care fusese delegat de tovarăşul Widma cu conducerea G. P. U.-ului din Cuciurul-Mare, îl luase ca ajutor.

— Ce-ţi trebuie ţie G. P. U.? — îl dojenise bătrânul Nuchăm.—Până ieri făceai negoţ cu ţăranii şi azi vrei să le fii jandarm ori mai ştiu eu ce?! Spune, Muniş, ai mai văzut tu jandarm jâdan? Au să râdă şi curcile de tine deja, băietule. Jâdanul să strângă ban lângă ban, să stea la-o-parte, nu să se vâre în ochii tuturor cu politica.

Muniş, proaspăt în meserie — deci plin de zel —, ridicase dispreţuitor din umeri şi-l repezise:

— Ce ştii tu, tată?! Au venit timpuri mari pentru Israil.

— Pentru Israil nu vor veni timpuri mari decât când va sosi Messia. N'ai să zici deja că Stalin e Messia!

— Messia nu va mai veni, tată. Noi toţi suntem Messia. De la tovarăşul Leizăr Moiseievici Kaganovici, mâna dreaptă a lui Stalin, şi până la ultimul purăţ, toţi evreii sunt Messia. De ce nu vreţi să înţelegeţi voi, aceştia mai bătrâni, că bolşevismul ne-a dat nouă, evreilor, întreaga lume în stăpânire?

— Să dea Dumnezeu să fie aşa, da' eu mă tem că vom plăti tare scump pentru boieria asta rusească, — spusese stins bătrânul şi, luându-şi cârja de după uşă, o apucase spre sinagogă, unde obişnuia să se aşeze lângă o fereastră dinspre grădină, ca ochii lui obosiţi să se învioreze de lumina verde a ierbii.

Nu trecuse nici măcar o lună de la această discuţie, că Muniş se şi plictisise de funcţiunea sa. In loc să stea frumos la umbră în pridvorul casei sale, trebuia să alerge întreaga zi prin sat, să ţină cuvântări şi să scrie, noaptea, rapoarte peste rapoarte pentru tovarăşul Hitzig, care le semna şi i le expedia lui Widma. Acuma, se împlinea aproape un an de la ridicarea în domnie a lui Muniş, dar domnia asta îi scosese mai mulţi peri albi decât întreg hamalâcul său din trecut cu neguţătoria.

Comuna Cuciurul-Mare se întinde de la Cernăuţi până la Adâncata: 35 de chilometri, şi de la Voloca pe Derehlui până la Storojineţ: cam 18 chilometri.

Impărţită în diferite cătune, Cuciurul-Mare avea patru biserici ortodoxe-române, una catolică şi alta evangelică; patru şcoli; o bancă; prăvălii bine asortate, aproape ca la oraş; frizerii, cârciumi, săli de bal — ceva de Americă 1800. Populaţia — Români, câţiva Germani, Ucraineni, Poloni şi evrei. Germanii se înfrăţiseră cu Românii, Polonii îşi pierduseră fanfaronada, iar Ucrainenii se recunoşteau ca Români — căci nu te poţi numi Băjenaru şi să fii Ucrainean, chiar dacă nu ştii româneşte. Evreii bătrâni erau evrei pur şi simplu. Ţineau la şabăsul lor, la masa aceea cu crap prăjit, coilici şi vin, vorbeau frumos cu ţăranii şi-i înşelau cât puteau în materie de gheşeft, dar nu afişau niciodată veleităţi de conducere; tineretul evreesc, în schimb, era crescut în duhul şcolii „Morgenroit" din Cernăuţi — o societate tolerată de

toate regimurile, căci respectiva şcoală ştia să-şi camufleze perfect interesele — şi se declara aproape pe faţă comunistă.

Oameni ca Nuchăm Glaubach, Berciu şi Şloim Wender sau Dubs, bătrânul farmacist al comunei, nu vedeau bine evoluţia tineretului evreesc.

— Dece mergeţi împotriva lui Dumnezeu? — spunea Dubs. — Comuniştii sunt mai răi decât creştinii, — însă nimeni nu-l lua în seamă.

In după amiaza aceea, era o zăpuşală năpraznică. Pe o parte, peste Horaiţa, cerul era limpede ca valurile unui ocean, însă pe cealaltă parte, spre Ţeţin şi Storojineţ, se adunaseră nouri grei, cari erau cu atât mai periculoşi, cu cât nu se mişcau din loc. Erau nişte nouri vineţi, ca nişte buboaie, şi buboaiele acelea nu voiau să se spargă, ci ameninţau cu un fel de plăcere diavolească lumea.

La vre-o lună după venirea comuniştilor, Şloim Wender trebuise să-şi închidă cârciuma. Nu mai avea de unde să-şi procure băuturi. De atunci, bătrânul cârciumar umbla ca o fantomă printre poloboacele goale, aşteptând zădarnic ca vre-o minune să i le umple iarăşi. Sâmbetele şi Duminicile treceau pustii pe lângă Şloim. Nici un glas vesel nu mai suna în localul năpădit de păienjeni şi de gângănii negre, lipicioase. Singura mângâiere a lui Şloim era că, în fiecare după-amiază, veneau pe la dânsul Berciu Wender şi Nuchăm Glaubach, cu cari stătea până târziu noaptea de vorbă.

— Tare-i cald, — spuse Nuchăm. — Cred că îndată are să ploaie.

— Să dee Dumnezeu, — răspunse Berciu.

Un tunet apropiat bufni şi ramurile răchitelor de lângă părâuaş fremătară.

— Dece eşti aşa de amărît, Şloimală? — întrebă Nuchăm.

Bătrânul cârciumar tuşi în barba sa albă.

— Nu-i a bine, măi omule. Aseară a fost pe la mine un băietan, şi mi-a spus că grozăvie de armată nemţească şi românească s'a adunat la Dorohoi şi'n alte părţi moldoveneşti. Ce, credeai că România are să-şi uite de Bucovina?!

Proorocirea lui Nuchăm se împlinise: începuse să ploaie. Pământul lacom de apă sugea însetat stropii şi sfântul Ilie se plimba de-a mai mare dragu' peste nouri, pocnind din biciul său de foc şi fluturând cu fraiele acelea cumplite de smoală aprinsă. Ierburile, cari se cam veştejiseră de secetă, luară faţă nouă, strălucitoare, şi dealurile scânteiau ca nişte uriaşe grămezi de smaragd. Fripte de-atâta zăpuşală, găinile şi raţele cele mari ale lui Şloim Wender sburdau fericite prin potopul asupra căruia fostul cârciumar veghia ca un al doilea Noe, cu deosebirea că prietenul lui Nuchăm sta călare pe bârna pridvorului şi nu pe şubrezenia vre-unui catarg oarecare.

Pe măsuţa curat aşternută se răsfăţa o oală cu vin de

Odobești, din care Berciu și ceilalți doi cinsteau cu înghițături mici de cunoscători.

Aproape de ceasul al șaselea mai veniră trei prieteni de-ai lui Șloim: frizerul Brettschneider, farmacistul Dubs și fostul funcționar k. u. k. Kranz, fruntași în hotvoleaua de provenientă austriacă. Aceștia erau evrei bătrâni, crescuți pe la Viena, Graz sau Salzburg, evrei oarecum asimilați, cari se mișcau stingheri în lumea „israelită" a anului 1941. Pe acești evrei, „stil vechiu", nu-i interesau de loc tovarășii Mechlis, Ghinsburg, Kaplun, Burkman, Reiser sau Milstein, ci asimilații austriaci ca Freud sau Schnitzler și alți intelectuali, pentru cari ar fi mers și'n foc.

Dubs sau „omul cu Maxi", cum i se spunea, căci era nedespărțit de cățelul său, pe care îl cumpărase de la cehul Lamnek, începu să i se tânguiască lui Șloim:

— Ai văzut? Pe Mochi Fischer și pe Sekler i-au pus deja să mature ulițele Cernăuților.

— Asta nu-i nimic, — spuse încet Salo Brettschneider. — Mai groaznic e că, mâne-poimâne, poate să isbucnească războiul germano-rus. Ce ne facem atunci? Că Nemții și cu Românii îi alungă ca pe niște iepuri pe Ruși din Bucovina. Și Românii n'au uitat că noi am tras cu mitralierele anul trecut după dânșii.

Dubs, pe care tineretul evreesc din Cuciurul-Mare îl înjura fiindcă era un „asimilat", oftă:

— Da, da! Ne așteaptă vremuri grele, căci ne-am dat în petec. Adică, mă rog, ce-am avut cu Românii? Dece

i-am lovit cu pietre? Spune dumneata, jupâne Şloimală, nu s'au purtat ei bine cu noi? Iată, eu am fost prieten cu Ioniţă Nimeni, mergeam în casa lui, găseam la el întotdeauna un vin bun...

— De la mine... — rosti visător Şloim Wender.

— ...şi-o bucată gustoasă de friptură sau un hartan de şuncă. Seara, mă duceam în grădină, ne plimbam printre tufele de ribizle şi discutam despre Maimonide. Acuma, însă, vine deodată feciorul dumitale Muniş, Nuchăme, şi începe să taie şi să spânzure în Români. Se cade asta? Zău, spune drept...

Un automobil hurui dinspre gară. Era o maşină neagră, închisă, şi-avea numai două geamuri — mici şi cu gratii peste ele. Trecând pe pod, se opri dincolo de el, în faţa sediului local al G. P. U.-ului.

— Ce fel de automobil a fost acesta? — întrebă Glaubach, ştergându-şi ochelarii. — Că n'am văzut niciodată aşa ceva.

— O dubă a fost, dragă Nuchăm, — grăi cu un fel de descurajare Dubs. — O dubă, care merge noaptea pe la casele oamenilor, ca să-i ridice din pat şi să-i ducă la moarte. Până acuma, astfel de maşini nu erau trimise prin sate.

Nuchăm îşi cufundă în gol privirea şi nu mai întrebă nimic.

„Lucrurile acestea eu nu le pot înţelege... nu le pot înţelege... nu le pot înţelege..." — şi capul i se lăsă încet pe mâni, căci o mare dorinţă de somn îl cuprin-

sese deodată, deşi ştia că n'ar putea să adoarmă. — „Oare de cât timp n'am mai dormit?" — se chinui bătrânul, a cărui barbă albă i se revărsase ca o ploaie peste mâni. Auzea ca prin vis discuţia celorlalţi. (— Pentru ce mai trăiesc? — spunea Berciu. — Cârciumă nu mai am voie să ţin şi, fără cârciumă, sunt ca un mort deja. Imi plăcea să stau la tejghea şi să privesc ţăranii, să le ascult vorba şi să torn vin în pahare. Ţi-era de-a mai mare dragu', zău aşa...) Glaubach gemu. — „Dacă n'am să dorm nici la noapte, voiu înebuni." (— Da, au fost vremuri plăcute, într'adevăr plăcute, — glăsuia Şloim. — Acuma, satul e pustiu şi nimeni în afară de voi nu mai vine pe la mine, iar măgarii de nepoţi s'au dus să se înroleze nu ştiu unde dracu'... Ioi-ioi-ioi, mă 'ngrozesc când rămân singur noaptea în casa asta goală.) Nuchăm îşi deschise ochii şi privi ostenit încăperea, în care domnea altădată atâta mişcare; acuma, mesele erau pline de praf; rafturile, goale, păreau nişte guri ştirbe. — „Am să-l rog pe Şloim să-mi dea un şip de rachiu," — se gândi bătrânul, închizându-şi iarăşi ochii. — „Poate că măcar aşa voiu isbuti să dorm şi eu." (— Ce-are să fie? Nimic nu-mi mai tieneşte, nimic, mă'nţelegeţi voi? Iată, poimâne e şabăs şi nu simt nici o bucurie. Doar cartea ceea sfântă de mă mai mângâie uneori.) „Al cui e glasul acesta?" — se întrebă Nuchăm, şi se veseli ca un copil când se dumeri că Dubs vorbise adineaori. — „Ce trebuie să-i cer lui Şloim? Aha! Un şip de rachiu... da... un şip de rachiu... Mai are el în pivniţă!" — şi-o mare

bucurie îl cuprinse când se gândi că la noapte va reuşi să doarmă însfârşit. (— Inainte, plecam întotdeauna cu grozavă plăcere la Cernăuţi, — vorbea iarăşi Dubs. — Mă simţeam minunat de bine în cafeneaua Europa, între ai noştri, sau în templu, unde nu mă mai săturam să ascult corul. La cafenea, îmi venea uneori să stau şi ziua întreagă, căci auzeam o mulţime de noutăţi interesante din Polonia sau din Ungaria. Găseam acolo toate ziarele noastre şi ziua trecea cât ai bate din pălmi. Unde-i acuma frumoasa tradiţie evreească? — S'a dus pe apa Sâmbetei, — rosti Kranz cu amărăciune ironică. — Om fi fiind noi la putere în Uniunea asta Sovietică, — reluă Dubs, — dar zic zău că nu mă simt bine în ea.) „De n'ar vorbi aşa şi'n faţa lui Muniş," — se gândi Nuchăm, — „că'ndata-mare l-ar aresta... Trebuie să-i spun să fie cu băgare de seamă..." — însă era prea obosit ca să vorbească şi avea impresia că limba i s'a uscat ca o bucată de iască pusă pe plită.

Când Berciu Wender îl bătu pe umeri, întrebându-l dacă nu merge acasă, Glaubach tresări, îşi scăpă bastonul şi murmură stins, ca din altă lume:

— Da... da... merg... Dece nu aprinzi lampa, Şloimală? Cum de s'a înoptat atât de repede?

— Mai staţi puţin, — spuse Şloim. — Am ceva fain la masă... Am reuşit să capăt o bucată bună de carne.

Oaspeţii fostului cârciumar se învoiră să rămână.

O servitoare bătrână şi peltică aduse lampa şi încăperea se mai învioră întrucâtva.

La masă, Şloim Wender îi cinsti cu nişte rachiu, care-l desmorţi pe Nuchăm. Oboseala îi dispăru şi mâncă lacom, cu poftă, cum nu mai mâncase de mult. Apoi, veni rândul vinului, din care Şloim mai avea un poloboc ascuns cu grijă în podul casei, între două hornuri.

— Acuma mă mai simt şi eu oleacă de om, — spuse Nuchăm, grăbindu-se să bea încă un pahar; pe urmă, le istorisi întreaga sa nenorocire cu insomnia, care îl chinuia de când Muniş intrase în serviciul G. P. U.-ului.

— Ţi-aş da bucuros un somnifer, însă nu mai am şi nu găsesc nicăieri o sursă de aprovizionare, — vorbi farmacistul.

— Deaceea, — reluă Nuchăm, — îl rog frumos pe Şloim să-mi cedeze o sticlă de rachiu. Am credinţa că un păhărel de alcool înainte de culcare mi-ar face foarte bine. Zău, Şloime, dă-mi o sticlă.

— Iată, o să-ţi cedez una, numai că, astfel, îţi vei ruina sănătatea, — spuse Şloim.

— Eh...! Par'că mai am pentru cine să trăiesc? — oftă Nuchăm. — Eu...

— Afară-i iarăşi potop, nu alta! — vesti din uşă servitoarea, care venea să strângă masa.—Ploaie lungă, că nu s'aude nici un tunet...

— Na! — exclamă Berciu. — Acuma, vrei, nu vrei, va trebui să ne ţii peste noapte, Şloimală.

— Dece nu?! Cu multă bucurie, că loc am berechet! Vom mai bea un păhăruţ, vom mai povesti câte ceva... — bătu vesel în pălmi Şloim Wender.

— Numai eu voiu pleca, — spuse Dubs, — căci prea s'ar îngrijora nevastă-mea.

— Atunci să-ţi scoată hargata un pardesiu, galoşii şi umbrela mea, — şi-i porunci Catrinei: — Nu uita să dai şi fanarul!

Dupăce servitoarea aduse toate acestea, farmacistul se echipă şi se îndreptă spre ieşire, condus de Berciu, de Nuchăm, de Brettschneider, de Kranz şi de gazdă.

— Par'că te pregăteşti să intri în arca lui Noe... — glumi Şloim şi deschise uşa, însă nu zăbovi mult, ci o închise îndată în urma lui Dubs, căci ploaia dădea să intre ca un torent în local.

Apoi, se întoarseră în fosta cârciumă şi începură să se desbrace. Berciu povesti câteva anecdote din vremurile bune — anecdote cu evrei din Galiţia şi din Viena, cari aduseră lacrimi de râs în ochii celorlalţi.

Servitoarea pregăti nişte paturi de campanie în local, le aşternu cu plăpumi groase de puf de gâscă din vremurile vechi şi le spuse „Noapte-bună!" Şloim stinse lampa. Incăperea se cufundă în întuneric. Numai răpăitul ploii de-afară arăta că mai există viaţă pe lume, căci bezna era dincolo de ea. Mai vorbiră mult cu toţii — lucruri diferite, despre vremuri trecute. Nuchăm recită un pasagiu din Thora, Şloim istorisi cuprinsul unei nuvele de Şalom Alechem, iar Berciu poposi în nişte amintiri din vechea Sadagură. Apoi, Salo Brettschneider cântă pe nas un şlagăr comic, pe care îl auzise la un spectacol cu Mali Picon, — ceeace îi provocă lui Kranz un teribil acces de râs.

Nuchăm, care îşi aşezase jos, pe podea, lângă pat, sticla cu rachiu, trăgea din-când-în-când câte-o duşcă. Pe încetul, i se făcu somn şi bătrânul gusta cu o insaţiabilă voluptate această sensaţie, pe care n'o mai încercase de atâta vreme. Nesfârşit de dulce îi părea moleşeala mânilor, care i se furişa spre cap, ca să ajungă în cele din urmă la pleoape. O apă călduţă şi tulbure se lăsa peste Nuchăm, a cărui ceafă se cufunda tot mai adânc în perna moale şi bine umplută. Era pe punctul de a adormi, când huruitul unui motor învinse sgomotul plăcut al ploii, ca să-i înţepe urechile, alungându-i astfel ameţeala aceea atât de plăcută, care îi precede somnului. Tresărind, Nuchăm îşi duse involuntar mâna la sticlă şi mai bău din rachiu, însă deastădată alcoolul nu avu alt efect decât acela că-i provocă o groaznică durere de cap. Mii de diavoli mici ieşiră dintr'o maşină uriaşă, neagră ca bezna celei mai cumplite nopţi. Apropiindu-se de bătrân, începură să-l tragă cu ghiarele lor ascuţite de barbă, de urechi, de mâni şi de cămaşă. Apoi, prinseră să dănţuiască în jurul lui Nuchăm. Făcând gesturi indecente cum nici locuitorii Sodomei sau ai Gomorei nu le vor fi făcut, diavolii se învârteau mereu mai repede, iar maşina aceea blestemată huruia atât de îngrozitor, încât bătrânul îşi duse mânile la urechi, ca să şi le astupe, însă unul dintre dănţuitori sări la dânsul şi îl sili să şi le dea jos, aşa că Nuchăm fu obligat să asculte mai departe huruitul maşinei şi râsul diavolilor.
Bătrânul vru să strige, dar gâtlejul i se înfundase cu nişte câlţi, cari ameninţau să-l înăbuşe.

Apoi, vru să sară din pat, însă picioarele îi erau ca legate.

Totuşi, în cele din urmă, Nuchăm reuşi să şi le mişte. Apucând sticla, bătrânul sări din patul, care par'că ardea, rupse cercul diavolilor şi alergă la uşă, precipitându-se nebuneşte aşa, neîmbrăcat cum era, în ploaia de-afară. Uitându-se mereu dacă diavolii nu s'au luat după dânsul, Glaubach fugea ca o fantasmă prin noaptea, care creştea de pretutindeni, nemiloasă, deasupra lui. Trecu pe lângă biserică, urcă în goană ultima parte a dealului şi, ajungând în ograda casei sale, se poticni de prag; căzu, însă sticla cu rachiu nu se sparse. Ridicându-se, bău din ea şi intră în pridvor, iar de-aici, prin coridor, în odaia sa.

Nuchăm scoase un strigăt neomenesc de puternic — mai mult un urlet de fiară pusă deodată în faţa morţii.

Diavolii, micii diavoli veniseră şi aici şi-l întâmpinară cu hohote de batjocură.

Glaubach se întoarse brusc şi se năpusti iarăşi în ploaie.

Deastădată, alerga fără nici o ţintă.

Paşii îl duceau prin uliţa Mariţei Paulovici, spre podul lui Kobliuk.

„Muniş... Muniş..." — îi ardeau creerii. — „Hitzig şi cu Muniş sunt de vină... Ei au adus duba aceea blestemată..."

Apoi, se gândi din nou la somn şi se linişti ca prin farmec.

Acuma, mergea la pas, încet, tot mai încet, şi, la fiecare pas, îşi spunea:

„Vreau să dorm..."

De diavoli — uitase cu totul, însă îl cuprinse o mare ură împotriva fiului său.

„Din cauza lui nu pot dormi... Da, da... Din cauza lui..."

Ajungând pe pod, se opri şi bău pe nerăsuflate întreg conţinutul sticlei. Apoi, vru să pornească mai departe, însă picioarele îi erau prea grele ca să şi le poată mişca. Rezemându-se de parapetul podului, încercă să deslueşească măcar ceva în bezna de jos, însă nu reuşi să străpungă cu privirea întunericul.

Adunându-şi toate puterile, bătrânul îşi rupse două fâşii din cămaşă, le răsuci, le legă la-un-loc şi făcu un nod. Ingenunchind, mâinile lui pipăiră până dădură de-o grindă, de care Nuchăm prinse un capăt al sfoarei confecţionate primitiv, dar solid. Apoi, privi ca un câne bătut în jurul său. Îşi reamintise brusc de diavoli şi se temea ca nu cumva să vină şi aici.

Convingându-se că nu e nici o primejdie, Nuchăm Glaubach făcu un laţ, îşi vârî capul în el şi, după ce se mai gândi că va putea să adoarmă însfârşit, îşi dădu drumul în întunericul de sub pod.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XIX

„Cu gândul ţintă la drepturile neamului"

Români,

In faţa Dumnezeului strămoşilor noştri, în faţa istoriei şi a veşniciei româneşti, mi-am luat azi răspunderea de a smulge prin onoare dreaptă ceeace ne-a fost cotropit prin silnică umilire şi trădare, hotărînd să pornesc lupta sfântă de redobândire a drepturilor Neamului.

In ceasul când popoarele îşi torc istoria pe câmpuri de bătae, când drepturile se cuceresc în flacăra jertfei, iar civilizaţia se plămădeşte din sângele veacurilor, Poporul Românesc nu poate privi cu braţe nevolnice şi suflet golit măreţul vârtej al onoarei Neamurilor.

Raclele strămoşilor, crucile martirilor şi drepturile copiilor noştri ne poruncesc să ne scriem cu propriul nostru sânge dreptul la onoare, spălând cu acelaş sânge pagina nedreaptă, înscrisă anul trecut în istoria noastră, nu de Neamul Românesc însuşi, ci de trădătorii lui.

In numele credinţei creştineşti, al drepturilor româneşti şi pentru viitorul nostru neînfricat,

Români,

Vă chem la luptă,

La lupta sfântă, în contra prăvălitorilor civilizaţiei şi bisericii, ai dreptăţii şi propriilor noastre drepturi,

La lupta sfântă pentru Neam şi pentru Rege,

La lupta mare şi dreaptă alături de marea naţiune Germană, pentru dreptatea viitorului omenesc.

Români,

La 6 Septembrie 1940, Destinul îmi aşezase pe cuget povara istovitoare a unei ţări sfâşiate şi descompuse.

Am jurat să nu abdic o singură clipă de la sfintele drepturi şi de la porunca demnităţii româneşti.

M'am trudit să ţes sufletele, să unesc puterile, să adun toată munca românească pentru a păstra şi reînălţa Neamul.

V'am cerut să-mi dăruiţi nădejdea voastră, încrederea voastră, făgăduindu-vă să lupt pentru reînălţarea Patriei. Şi m'aţi ascultat.

Dumnezeu m'a ajutat ca un an numai de la prăbuşirea graniţelor — anul umilirii, al suferinţei şi învăţăturii româneşti — să pot îndrepta din nou Neamul nostru pe calea luptei şi sfintelor drepturi strămoşeşti.

Am purtat deajuns pe braţele mele sbuciumate frământatele ruine ale României scumpe şi mari, — prăvălită de greşala noastră şi trădarea unora. Am tăcut

deajuns sbuciumul şi lupta mea pentru drepturile României de totdeauna, ale României pentru care luptasem altădată.

A sosit vremea să-mi împlinesc jurământul.

Pornim la luptă.

In acest ceas de încercare, jur să vă duc la biruinţa sfinţirii drepturilor noastre asupra bătrânei Moldove, să fac din nou din pământul Basarabilor vatra morţilor şi leagănul copiilor noştri şi din codrii Bucovinei straja nepieritoare a gloriei româneşti.

Mulţumesc Domnului că m'a învrednicit să sparg atât de repede cătuşele roşii ale anarhiei şi pradei cotropitoare, contribuind astfel şi la măreaţa luptă de înoire a civilizaţiei pe care o duce în Europa Germania Marelui Adolf Hitler şi Italia Ducelui.

Ii mulţumesc în numele Naţiei noastre geniului creator al lumii noui, Führerul Cancelar Adolf Hitler, că a înţeles cu atâta dreptate nedreptatea făcută unui popor loial — care a luptat şi va lupta veşnic pentru sfânta lui unitate, — dându-i poporului Român mândria unei lupte puternice şi curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naţionale, dar şi împotriva celui mai mare duşman al lumii: bolşevismul.

Legaţi în jertfa pentru idealul nou şi mare al lumii în plămădire, Românii îşi vor recăpăta drepturile prin fapta lor de credinţă, prin lupta lor de onoare pentru civilizaţia lumii, alături de Marele Popor German.

Români,

In viaţa oamenilor ca şi a Naţiunilor vin ceasuri de desnădejde peste ceasuri de furtună, care lasă locul luminii şi înălţării.

Dumnezeu ne-a dat ani grei de încercare cruntă.

Ne-a deschis drum de furtună spre zori de înălţare.

Să-l urmăm cu încredere, Români.

Cu gândul ţintă la drepturile Neamului,

Cu sufletul lipit pe crucile eroilor şi martirilor trecutului,

Cu trupul înfipt în glia copiilor noştri,

Să pornim la luptă, Români.

Să zidim cu trupurile noastre un nou altar Neamului şi să lăsăm urmaşilor noştri glia pământului strămoşesc.

Români,

Pentru Rege, pentru Ţară.

Ca să răzbunăm nedreptatea.

Ca să întemeiem lumea nouă.

Ca să cinstim numele de Români.

Cu Dumnezeu înainte.

Urmaţi-mă.

Războiul Sfânt a început!

G-ral *Ion Antonescu.*

22 Iunie 1941.

Ostaşi,

V'am făgăduit din prima zi a nouii Domnii şi a luptei mele naţionale să vă duc la biruinţă.

Să şterg pata de dezonoare din cartea Neamului şi umbra de umilire de pe fruntea şi epoleţii voştri.

Azi a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoşeşti şi a bisericii, lupta pentru vetrele şi altarele româneşti de totdeauna.

Ostaşi,

Vă ordon:

Treceţi Prutul.

Sdrobiţi vrăjmaşul din Răsărit şi Miază-Noapte.

Desrobiţi din jugul roşu al bolşevismului pe fraţii noştri cotropiţi.

Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voevodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre.

Ostaşi,

Plecaţi azi pe drumul biruinţelor lui Ştefan cel Mare ca să cuprindeţi cu jertfa voastră ceeace au supus strămoşii noştri cu lupta lor.

Inainte.

Fiţi mândri că veacurile ne-au lăsat aci strajă dreptăţii şi zid de cetate creştină.

Fiţi vrednici de trecutul românesc.

Ostaşi,

Veţi lupta cot la cot, suflet de suflet, lângă cea mai puternică şi glorioasă armată a lumii.

Îndrăzniţi să vă măsuraţi vitejia şi să vă dovediţi mândria, camarazilor noştri.

Ei luptă pe pământul moldovean, pentru graniţele noastre şi peentru dreptatea lumii.

Fiţi vrednici de cinstea, pe care v'au făcut-o istoria, Armata Marelui Reich şi neîntrecutul ei comandant Adolf Hitler.

Ostaşi,

Înainte.

Să luptaţi pentru gloria neamului.

Să muriţi pentru vatra părinţilor şi a copiilor voştri.

Să cinstiţi prin vitejia voastră amintirea lui Mihai Vodă şi a lui Ştefan Cel Mare, a martirilor şi eroilor căzuţi în pământul veşniciei noastre cu gândul ţintă la Dumnezeu.

Să luptaţi pentru desrobirea fraţilor noştri, a Basarabiei şi Bucovinei, pentru cinstirea bisericilor, a vieţii şi căminurilor batjocorite de păgânii cotropitori.

Să luptaţi pentru a ne răzbuna umilirea şi nedreptatea. V'o cer Neamul, Regele şi Generalul Vostru.

Ostaşi,

Izbânda va fi a noastră.
La luptă.
Cu Dumnezeu înainte!

Comandant de căpetenie al armatei,

G-ral *Ion Antonescu.*

22 Iunie, 1941.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XX

Vatră pustie

Cerul se lumina acuma. Puţin de tot, abia perceptibil, mai mult un fel de părere, însă pitpalacii din ţarini ştiau că soarele nu mai poate fi departe, aşa că şi începuseră cu strigătul lor aspru şi melodios în acelaş timp, care înfuria ciocârliile pline de mândrie, obişnuite să stăpânească numai ele cuprinsurile largi dintre zările Cernăuţilor. Strigau pretutindeni pitpalacii, dar vântul uitase să-şi pună la cap deşteptătorul şi grâiele stăteau ca încremenite în patul lor de pământ; nici cea mai mică boare nu venea să le clatine spicul greu de rod; fâneţele dormeau şi ele — şi păreau un ocean verzuiu, prefăcut în sticlă de către vre-un vrăjitor răutăcios din sub-pădure.

Un domn în haine cenuşii mergea încet pe uliţa, care ducea spre gospodăria lui Gheorghi Bojescu. Câteodată se oprea, privea cerul înourat, şi iarăşi o lua din loc. Mergea fără grabă, ca unul, care ştie că nu prea multă lume îl aşteaptă cu plăcere.

Când ajunse la poartă, străinul stătu puţin locului şi

o încercă. Poarta se deschise cu scârţâit vechiu — un fel de plânset, pe care numai domnul în haine cenuşii îl înţelegea. Doar capacul sicrielor mai sună în felul acesta şi, uneori, uşile bisericilor părăsite sau scrâşnetul cobei de pe cumpenele fântânilor dela cruci de drumuri. În ogradă, străinul se opri din nou. Uşa casei şi cele ale grajdului, şurei şi-ale diferitelor şoproane stăteau larg căscate — par'că erau gurile unor morţi, atât de mare tăcere arătau. Necunoscutul păşi printre ierburile sălbatice, cari năpădiseră ograda, dădu cu palma peste uşa casei, ca să vadă cât colb s'a aşezat deasupra, şi intră. O masă, câteva laviţe şi icoana sfântului Ioan cel Nou dela Suceava — altceva nimic. Comuniştii cărăbăniseră totul. Dacă nu se instalase nimeni în casă, aceasta se datora faptului că gospodăria lui Bojescu era foarte izolată de restul satului. Dealtfel, desigur că s'ar fi găsit vre-un holodnic, care să pună stăpânire pe ea.

Străinul oftă şi ieşi în ogradă.

Abia-abia de se mai luminase întrucâtva şi pitpalacii strigau ceva mai tare.

„Să mergem şi în şură," — îşi spuse domnul în haine cenuşii.

Halăurile — goale.

Cuiburile de rândunele — deasemenea goale.

Şi goale şi ţarcurile.

Până şi păianjenii părăsiseră grajdul.

Deodată — străinul se pomeni faţă în faţă cu Mâr-Mâr, care cobora din podul grajdului. Pisica se cabră

şi tot părul de pe spinare i se răscoli, iar coada i se ridică praştie, ca la cea mai cumplită ameninţare, însă domnul în haine cenuşii făcu un semn ştiut numai de dânsul şi Mâr-Mâr se linişti tot atât de repede cum se speriase.

— Nu te teme, mâţă, — îi spuse omeneşte străinul.— Incă n'am venit să te iau. Pe altcineva îl caut... — şi, după o pauză, adause cu tristeţă: — Pe Hector.

— Nu! Nu! — strigă Mâr-Mâr, a cărei limbă se deslegase. — Lasă-l să mai trăiască. Cu cine vrei să hălăduiesc în pustietatea asta?!

— Nu fi egoistă, — o dojeni, însă fără asprime, necunoscutul. — Dece te gândeşti numai la tine?

— Dar nu mă gândesc numai la mine, — strigă pisica. — Vreau, însă, ca Hector să mai aibă parte de-oleacă de viaţă.

— Dincolo, — replică străinul, — nu e chiar atât de rău. Au oare ai uitat că pe lumea cealaltă vă aşteaptă numai fericire? Ai uitat că veţi trăi cu toţii mai departe, aşa cum aţi trăit în grădina raiului?

In ogradă se auzi un scâncet încet, un fel de plâns ca al unui copil de câne.

— Iată, — grăi domnul în haine cenuşii, — Hector ştie că am venit. Să mergem, Mâr-Mâr.

Slab, numai oase, ca şi pisica, dulăul zăcea lungit lângă scheletul lui Lăbuş, încenuşat de lumina dimineţii. La vederea străinului, cânele încercă să se ridice, însă

dânsul îi făcu un semn liniştitor şi Hector rămase locului. Necunoscutul se apropie şi-l netezi pe creştet.

— După ce vei muri, — îi spuse, — vei găsi uşor drumul. Te-aş conduce eu, dar mai am o mulţime de lucru, — şi faţa deobiceiu blândă a străinului se întunecă întocmai ca nourii de pe Ţeţin.

Hector mai scânci odată, o privi pe Mâr-Mâr, care încerca să-i desmierde botul cu fruntea ei, şi încremeni.

O umbră se desprinse din stârv, risipindu-se în ceţurile dimineţii.

Apoi, domnul în haine cenuşii îi spuse pisicii:

— Tu n'auzi nimic?

Animalul îşi încordă auzul.

— Nu. Nici măcar vântul nu trece peste ţarini.

— Ian mai ascultă. Acuma. Tot n'auzi?

— Ba da! — strigă pisica. — E un fel de zumzet. Par'c'ar veni mii de albine.

— Ai dreptate, vin mii de albine, însă albine de oţel. In curând, cerul se va întuneca de ele şi va fi mare scrâşnet de dinţi. Acuma, plec, plec şi voiu lua şi coasa cu mine, ceeace o fac foarte rar. A venit timpul meu, timpul răfuielilor. Nici milă, nici bunătate nu mai sunt pentru mine. Pământul se va umple de stârvuri, dar stârvurile acelea nu se vor urca niciodată la cer, — şi necunoscutul făcu un semn atât de cumplit, încât pisica fugi, ascunzându-se în bălăriile din dosul şurii.

Nourii se sparseră într'o parte a cerului — aşa că zorii şe putură scurge deodată prin locul acela.

Pereţii casei se înroşiră, câmpia prinse să ardă şi scheletul lui Lăbuş deveni alb ca omătul.

Apoi, se-auzi o răbufnire groaznică dinspre Cernăuţi. Încă una şi iarăşi una. La urmă, se înteţiră atât de mult, încât întreg pământul păru o învolburare de trăsnete.

Domnul Moarte o luă cu paşi repezi spre Cernăuţi.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XXI

Vizită în zorii zilei

Petruş se trezise chiar la primele bombe aruncate de aviaţia germană şi de cea română asupra aeroportului.

In coridor — paşi de panică.

Peste puţin, uşa celulei se deschise şi gardianul-soldat apăru în cadrul ei, urlând ceva în ucraineşte.

Petruş înţelese că e somat să iasă din celulă.

De dincolo de ziduri, prin ele sau, par'că, din pământ chiar — din pământul acela acoperit cu ciment, — se-auzeau din-ce-în-ce mai puternic exploziile dela aeroport. Era o ploaie de bombe, cari se revărsau din întregul cuprins al cerului, răscolind, sfârtecând, fărămiţând bietul lut stropit cu atâta sânge. Noaptea se şi împrăştia. Nourii se desfăceau în sdrenţe murdare, leşietice, zidurile rugineau, acoperişul caselor lucea ca obrazul transpirat al unui bolnav. Undeva, sus, Widma urla scos din fire. Mii de soldaţi se strângeau fără nici o ordine la sunetul alarmei.

Liniştiţi erau numai Românii, cari ştiau că, în curând vor fi mântuiţi, chiar dacă mulţi din ei vor trebui să cadă jertfă unei ultime isbucniri de furie comunistă.

Posturi clandestine de radio, ascunse prin mansarde sau prin poduri de case.

In jurul lor — zeci de oameni.

Aşteptau deschiderea emisiunii.

Soarele lucea acuma din plin pe cerul curat, când se auzi semnalul postului de radio-difuziune Bucureşti, care anunţa începerea războiului de desrobire.

Apoi, ceasuri de depresiune: Ruşii vesteau pretutindeni pe străzile Cernăuţilor că înaintează spre Bucureşti.

Insuşi Widma coborîse în curtea fostei chesturi de poliţie, ca să urle că toţi Românii vor fi împuşcaţi. Din oră în oră erau aduşi mereu alţi arestaţi, erau aduşi din-ce-în-ce mai mulţi — bătrâni, femei, copii, fără nici o alegere. Un agent îi despărţea, după cum îi trăsnea prin minte, în două tabere; unii urmau să fie împuşcaţi, iar pe ceilalţi îi aştepta deportarea. Mulţi din cei cari erau adunaţi acuma în curtea sediului G.P.U. zăcuseră câte trei-patru luni sau chiar câte-o jumătate de an în fundul temniţei, aşa că priveau cu un fel de copilărească uimire cerul şi copacii uriaşi de lângă biserica iezuită, care îşi înălţa ca pe vârtejul unui minunat cântec de piatră turnul spre soare, şi nu se gândeau de loc la ceeace li se pregătea.

Petruş se uita cu lăcomie la oameni.

Pentru întâia oară, după atâta timp, avea însfârşit prilejul să schimbe un cuvânt cu un semen, cu un semen viu, adevărat, nu cu unul din visurile sale agitate;

totuşi, nu vorbi imediat, căci o emoţie, care pornea din întregul piept, încălzindu-i-l, îi paraliza buzele; abia într'un târziu, după ce reuşi să-şi stăpânească valul de bucurie, care îl ardea ca o apă de foc, i se adresă cu tremur în glas celui mai apropiat dintre arestaţi:

— Frate...

Dar se opri, se opri — ca să se sature de gustul minunat al primului său cuvânt; desigur că nici măcar fructele din raiu nu fuseseră mai dulci decât cuvântul său, al cărui iz dumnezeesc îi stăruia şi acuma pe limbă şi nu se pierdea decât foarte încet, aşa cum, aproape pe nesimţite, se risipeşte lumina zilei în serile lungi de vară.

Apoi, spuse iarăşi:

— Frate... De când n'ai mai văzut cerul?

Bătrânul de lângă el, un ţăran din Camena, răspunse cu întreruperi, ca şi cum şi-ar fi căutat în vre-o traistă fiecare cuvânt:

— Păi nu mai ştiu... Am uitat, căci n'am putut ţinea numărătoarea atâtor zile şi nimeni nu voia să grăiască nici o vorbă cu mine.

— Atunci eşti de mult aici?

— Da, tare de mult, domnişorule, — şi ţăranul îşi duse mâna peste pletele albe ca nourul, care se prelingea încet peste curtea împrejmuită de ziduri înalte de piatră.

— Şi dece te-au închis, moşule?

— Ştiu eu?! Socot că din pricina unei vorbe româneşti, pe care-am spus-o unui golan roşcovan de-al lor.

Câţiva soldaţi supravegheau urcarea unui mare grup de arestaţi în nişte camioane.

— Pe-aieştia, pe cari îi vâră în maşini, i-or duce îndată la Horecea, să-i împuşte, — explică un tânăr din vecinătatea lui Petruş. — Pe noi, ceştialalţi, cari rămânem pe jos, o să ne trimită în Urali ori chiar mai departe. Da' are să-i bată Dumnezeu pentru toate, că-i drept şi mare El!

Petruş privi camioanele, în apropierea cărora Widma gesticula şi urla ceva în ruseşte.

Deodată, tresări. Şi surpriza îi fusese atât de mare, încât — fără să vrea — îl apucă strâns de braţ pe moşneagul din Camena.

Intre ocupanţii uneia din maşini, îl recunoscuse pe Ştefan Ierihon, dar omul care sta în picioare acolo, rezemat de-o banchetă de lemn, nu mai era tânărul imberb de-odinioară, ci umbra lui, căci slăbise de ajunsese ca un schelet, ochii i se cufundaseră şi o barbă încâlcită, năclăită de murdărie, îi încadra faţa gălbuie şi cu umerii obrajilor ieşiţi.

Când Widma veni destul de aproape de camionul, în care se găsea Ştefan Ierihon, acesta îşi repezi mâna cu iuţeala unui fulger în afară, peste peretele scund, de lemn, — şi unghiile, crescute mari în închisoare, traseră peste obrazul stâng al tovarăşului şef cinci urme adânci, cari se umplură imediat de sânge. Peste-o clipă, se înroşi întreg obrazul, şi se înroşiră şi mânile, pe cari Widma şi le dusese la faţă. Un soldat sări cu o puşcă

la Ierihon, însă şeful G.P.U.-ului făcu semn ca tânărul să nu fie ucis şi porunci să fie coborît din camion şi dus înapoi în puşcărie.

Soldatul execută de îndată ordinul, cu toate că Ştefan se sbătea din răsputeri şi urla atât de puternic, încât îi ieşea spumă din gură, cerând să fie împuşcat pe loc.

Widma intră şi el în clădirea fostei chesturi de poliţie.

— Dece nu voia să fie dus înapoi în temniţă?

Intrebarea sunase gol, inutil — Petruş ştia asta, dar întrebase mai mult numai ca să audă cum îi suna glasul, căci îşi simţea uscat gâtlejul.

Tânărul de lângă dânsul spuse:

— Desigur că Widma nu omoară dintr'odată. Cine-ştie, poate că-l taie în bucăţi. Bolşevicii îs mari meşteri la ucidere.

Soarele începuse să ardă deasupra curţii. Zidurile luceau alb acuma, însă mort. Minută cu minută treceau — greu, din-ce-în-ce mai greu. Soldaţii se daseră în umbră, dar tot asudau, căci ziua era foarte călduroasă. Arestaţii n'aveau voie să se mişte. Stăteau cu capul gol în soare şi sudoarea le şiroia pe faţă, intrându-le în ochi sau scurgându-li-se pe piept. Unul din oamenii înghesuiţi în camioane, obosit de căldură şi de sete, leşină, căzând peste picioarele celorlalţi; soldaţii îşi ridicară o clipă privirea, însă îl lăsară aşa şi continuară să fumeze sau să mănânce sâmburi. Trecuse o jumătate de oră şi Widma tot nu se arăta.

— Cumplit trebuie să-l chinuiască, — vorbi tânărul de lângă Petruş.

— Taci, — spuse rugător acesta, lăsându-se de pe piciorul stâng, care amorţise cu totul, pe celălalt.

In cele din urmă, Widma ieşi, bandajat la obraz, din clădire şi dădu ordin ca maşinile să pornească.

— Trebuie să stea prost bolşevicii, dacă au început să-i ducă amu ziua în amiaza mare la moarte pe arestaţii noştri, spuse moşneagul din Camena.

Petruş privi cu ochi mari, de halucinat, la camioanele, cari se depărtau. Arestaţii din ele aveau o înfăţişare cu totul absentă. De pe acuma nu mai era nici un fel de viaţă în ochii lor, cari priveau undeva departe, foarte departe, peste marginea lumii. In urma camioanelor se luă un automobil mic, deschis, în care se aflau trei soldaţi şi o mitralieră. Apoi, poarta uriaşă de fier se închise cu un sgomot asurzitor — şi în curte nu rămaseră decât cei aleşi pentru deportare, soldaţii, cari îi păzeau, şi câţiva agenţi din G. P. U.

Widma îşi plimbă cu un fel de plictiseală peste oameni privirea, dădu un semn şi reintră în clădire.

Arestaţii fură conduşi cu toţii într'o sală.

Apoi, soldaţii aşezară o mitralieră în uşă.

Pornirea se făcu abia seara; convoiul fu împărţit în mai multe grupuri şi grupul în care se găsea tânărul Luria plecă tocmai pe la orele 10 noaptea; era ultimul.

In niște nouri foarte înalți mai stăruia lumina alburie a amurgului târziu de vară. Petruș își aminti de visul, pe care îl avusese cu câteva luni în urmă, când i se năzărise că era dus spre locul împușcării. Deaceea, fu foarte uimit — constatând că agentul Kaziu Sidoriuk îi conducea pe soldații, cari escortau grupul acesta. Dintre sutele de oameni din întreg convoiul, numai pe Petruș Luria îl cunoștea mai bine agentul, care primise din partea lui Widma misiunea să comande în calitate de comisar politic grupul, însă fără să știe că unul dintre soldați avea asupra sa un bilet al lui Widma, către secția G.P.U.-ului din Hotin, încotro se îndrepta convoiul, un bilet cu mențiunea „secret" și cu indicația: „Tovarășul Sidoriuk Kaziu, nesigur." Cu instinctul său de om simplu, agentul simțea că îl pândește o neplăcere; deaceea, alesese fără șovăire comanda asupra grupului, din care făcea parte și Petruș. Deși tovarășul șef îl asigurase că se va putea reîntoarce în curând la Cernăuți, Kaziu se îndoia foarte mult de lucrul acesta. In consecință, îi spusese Axâniei: „Tu, eu plec la Hotin de seară. De'ndată ce vei auzi că Widma și-ai săi se pregătesc de fugă, nu mai sta nici o clipă pe gânduri și vină și tu la Hotin, ca să nu încapi pe mânile Românilor. Acolo, să întrebi la G.P.U. de mine." Acuma, mergea alături de Petruș prin strada Regina Maria, coborînd spre gară. Alături de dânsul se simțea, par'că, mai liniștit întrucâtva. Peste o oră, trecură bariera liniei ferate Cernăuți-Moși și lăsară în urmă orașul mort, încremenit în beznele camuflajului. Petruș respira cu

nesaţiu aerul proaspăt, răcoros. Nu se prea puteau deosebi împrejurimile, căci cerul era înourat, însă tânărul le simţea apropiate, familiare, pline de prietenie pentru oamenii, cari le părăseau.

Pe la orele 3, ajunseră la Cernauca. Se lumina acuma de zi şi zorii fugăreau nu numai întunericul, ci şi nourii. Pădurile de pe dealuri se trezeau la viaţă; câteva ţarini îşi tălăzuiau vesele grâiele, pe când altele, cari rămăseseră nesemănate, par'că erau triste în lumina aurorei.

Incă înainte ca soarele să se arate peste culmea unei păduri, Kaziu deslusi un sbârnâit de avion în depărtare şi, cuprins de panică, le propuse soldaţilor să intre în pădurea din stânga cu întreg convoiul, însă ei se opuseră.

— Nu poate fi decât un avion de-al nostru, — spuse unul dintre soldaţi. — Ce, n'ai auzit că armata noastră e în plin marş asupra Bucureştilor şi că Berlinul a fost complet distrus de noi?

„Nu mai vorbi prostii!" — vru să-l bruftuiască Sidoriuk, dar se răsgândi la timp.

Sbârnâitul avionului, care sbura deasupra unui nour, se-auzea acuma aproape de tot. Deodată, aparatul svâcni printr'o spărtură şi Petruş putu să constate cu uşurinţă că e un avion de vânătoare german.

— V'am spus, idioţilor! — urlă Kaziu cu un fel de satisfacţie. — Acuma, o să ne ia în primire cu mitraliera.

Intr'adevăr, aşa se şi întâmplă.

Avionul execută întâiu un cerc larg şi, apoi, deodată, se lăsă ca un uliu asupra convoiului.

Până ca soldaţii să tragă cu puştile sau să se lase la pământ — atacul acesta brusc îi năucea, — mitraliera şi răsună.

Sidoriuk simţi o arsură în umărul drept, un fel de sfărâmare, căci glontele îi trecuse prin omoplat, ca să iasă prin ficat, şi, apoi, un fel de întuneric cald, — şi căzu în colbul umed de rouă.

Petruş simţi şi dânsul o durere vie, însă în pulpa stângă. Poticnindu-se, îngenunchie şi, în această moale lăsare la pământ, trase după sine pe omul, de care era legat. Praful se răscoli, acoperindu-i cu o ninsoare murdară fruntea, iar câteva fire îi intrară în ochi şi în gură.

Avionul luă iarăşi înălţime şi se pierdu ca o pasăre de argint, zumzăind dulce, în depărtare, până se pierdu dincolo de colinele împădurite dinspre Basarabia.

Unul dintre soldaţi alergă la Kaziu, ca să-i controleze rana, care sângera puternic, murdărind cu pete ruginii rubaşca galbenă de mătasă; dupăce o privi, spuse indiferent:

— N'avem ce-ţi face, tovarăşe Sidoriuk. N'o să te poţi ţinea pe picioare. Rămâi aici, până va trece vre-o maşină cu tovarăşi, cari să te ia cu dânşii.

De fapt, soldatul era convins că agentul nu mai are mult de trăit, căci proectilul îi perforase plămânul. In consecinţă, nici nu-şi dădu osteneala să-l ridice din drum pe Kaziu, ca să-l aşeze în iarba de pe marginea şanţului, ci îl lăsă aşa cum era, întins în colb şi cu rubaşca năclăită de sângele, care continua să curgă, închegându-

se încet-încet într'o crustă neagră şi lipicioasă. După o scurtă ezitare, soldatul aruncă lângă Sidoriuk scrisoarea aceea confidenţială către G.P.U.-ul din Hotin şi referitoare la dânsul. Apoi, se apropie de Petruş, îşi scoase revolverul şi trase un glonte în pieptul tânărului Luria. Desfăcându-i cătuşele, îi dădu un picior între coaste; cum Petruş nu se mai mişca, soldatul zâmbi cu mulţumire, îl ridică pe arestatul, care căzuse odată cu cel împuşcat, şi, preluând comanda, porunci ca întregul convoiu să se pună în mişcare.

Când nu se mai auzi nici un sgomot, în afară de horcăiala lui Kaziu Sidoriuk, Petruş îşi deschise încet ochii şi privi spre dealul, pe care convoiul îl urca întocmai ca o armată de stafii, ca, în cele din urmă, să dispară după nişte copaci. Apoi, se uită la Kaziu. Acesta ridicase scrisoarea, o desfăcuse şi-o citise. Acuma, o ţinea mototolită în palmă şi gemea. Făcându-i-se milă, Petruş se târî până lângă el şi, sforţându-se peste măsură de mult, reuşi să-l ducă până la marginea drumului pe agent.

— Eu intru în porumbişte, — îi spuse tânărul Luria. — Să te las aici?

— Nu! Nu! — strigă Sidoriuk. — Nu cumva să mă laşi în mânile lor! Te rog să mă duci şi pe mine în porumbişte.

— Cum aşa? — se miră Petruş, care credea că agentul a început să aiureze. — N'avea nici o grijă. Românii vă vor alunga curând din Bucovina, însă până atunci tot vor trece câteva zile.

— Nu vreau să încap în mânile Ruşilor! Nu'nţelegi odată, la dracu'?! — borborosi Kaziu, care simţea dureri din-ce-în-ce mai mari în piept. — In adresa asta, porcul de Widma atrage atenţia G.P.U.-ului din Hotin că sunt suspect. M'am săturat de bolşevici. Şi, apoi, şi-aşa sunt pe moarte.

Opintindu-se, Petruş isbuti să-l târască în porumbişte pe Sidoriuk şi se aşeză tăcut lângă dânsul.

După un timp, agentul îi spuse:

— Pentru dumneata, — nu-i mai spunea „tu", — atacul avionului german a fost o fericire. Dacă nu te rănea cu mitraliera, până în Siberia nu te mai opreai.

— Ai dreptate, — răspunse posomorît Petruş, — însă mă opream aici, definitiv, dacă n'aveam puţin noroc, căci tovarăşul dumitale n'a stat nici o clipă la îndoială să-mi tragă un glonte în piept, un glonte, pe care bunul Dumnezeu a avut grijă să-l facă să ricoşeze, aşa că nu m'am ales decât cu o simplă sgârietură...— şi, deodată, îl întrebă: — Dumneata l-ai ucis pe Ion Bălaşa?

— Nu, nu l-am ucis eu... — scânci Kaziu, ridicându-şi ca spre apărare mânile. — Buium Cizmaru l-a ucis.

Apoi, cerul începu să se întunece deasupra lui Kaziu şi, din beznă, răsări un om, pe care îl recunoscu imediat.

Da, acesta e Mitruţă Liopca, bărbatul Axânici. Mitruţă îl priveşte lung şi are ochi, cari trec dincolo de ochii lui Kaziu. Ce i-a spus Axâniei mecanicul în noaptea aceea, când a plecat pentru totdeauna? A, da! Işi amin-

teşte întocmai cuvintele lui Mitruţă. Aşa i-a spus Axâniei: „Este un Dumnezeu în ceruri, muiere, şi acela le vede pe toate."

— Dumnezeu! Dumnezeu! Dumnezeu! — urlă Kaziu, într'un efort suprem, şi-o şuviţă de sânge îi curge din gură, şi îi intră în ochi, căci capul îi stă aplecat spre creştet, şi îl orbeşte cu totul.

Apoi, pumnul, cu care salutase deatâtea ori fotografia lui Stalin în piaţa Unirii, se deschide încet şi scrisoarea mototolită a lui Widma către G.P.U.-ul din Hotin cade pe ţărna umedă de roua generoasei dimineţi de Iunie.

CAPITOLUL XXII

Maria şi liniştirea apelor

Petruş închise ochii lui Kaziu Sidoriuk. Pe urmă, începu să se gândească asupra situaţiei, în care se găsea. In primul rând, trebuia să părăsească porumbiştea asta, căci, aici, putea fi descoperit oricând de vre-o patrulă comunistă. Ar fi vrut să-l îngroape, însă se simţea prea slab pentru aceasta. In al doilea rând, voia să dea de nişte apă pe undeva, ca să-şi poată astâmpăra setea şi spăla rănile.

Târîndu-se prin porumbişte, trecu printr'un lan de ovăs şi pătrunse iarăşi într'o porumbişte, în mijlocul căreia se înălţa un păr cu coroana foarte largă. Oprindu-se sub pom, ca să se odihnească, Petruş auzi deodată un „st! st!", care îi îngheţă sângele în vine. Acuma, regreta că nu controlase buzunarele lui Kaziu, căci desigur c'ar fi găsit un revolver în vre-unul din ele.

In orice caz, era hotărît să-şi vândă cât mai scump pielea.

Când văzu că în faţă îi răsare, croindu-şi drum printre strujeni, un băietan de vre-o 18 ani, răsuflă uşurat.

Flăcăuandrul aruncă o privire repede asupra lui Petruş şi înţelese dintr'odată totul.

— Uliuliu, maică-mămucă! Da' urât v'au mai căsăpit păgânii, — exclamă dânsul. — Apoi, iată, la fel l-au căsăpit şi pe tătuca... Numai că pe tătuca l-au ucis aşăş de tot şi-a murit. Iii! Dumneavoastră vă curge sânge şi eu turuiesc ca o moară stricată.

Lui Petruş îi veniră lacrimi în ochi.

— Măi frate, da' tu ce cauţi aici?!

— Eh, ian lăsaţi pentru mai pe urmă întrebările şi nu vă mai gândiţi la alţii! Amu daţi-mi mânile, ca să vă pot sălta pe spatele meu...

— Fugi încolo, omule! Cum să mă porţi aşa...?! că's greu, nu glumă...

— Apoi, domnişorule, nu vă uitaţi că's tânăr şi slăbuţ. Am şi eu o ţâră de putere în braţele mele...! — răspunse cam jignit băietanul, în ai cărui ochi negri se citea un car întreg de bunătate.

Petruş se supuse şi se lăsă urcat pe spatele flăcăuandrului.

— Plecaţi-vă deasupra umărului meu capul, — spuse dânsul. — Că, dealtfel, s'ar putea să vă vadă cineva şi asta ne-ar mai lipsi...

Atâta mai auzi Petruş.

Setea, sângele scurs şi toată tensiunea nervoasă din ultima zi îl aruncă într'un leşin, din care nu se trezi decât când simţi pe faţă un pumn binefăcător de apă.

— Uliuliu, domnişorule, — rosti îngrijorat băietanul.—

Mă temeam că va trebui să vă sap groapa... De-un sfert de ceas vă tot stropesc cu apă. Da' amu, slavă-Domnului, văd că vi-i bine.

Petruş privi în jurul său. Flăcăuandrul îl adusese într'o pajişte de pădure, pe care stejarii şi fagii o fereau cu grijă de restul lumii. Un izvor mic, însă cu apă limpede, se furişa printre nişte ferigi, ca să dispară între câteva pietre acoperite cu muşchiu. Deasupra, cerul se boltea senin, fără fund dincolo de albăstrimile lui.

— Iţi mulţumesc, măi frate... — vorbi rănitul.

— Intindeţi-vă oleacă, — spuse băietanul, roşind. — Aşa, şi lăsaţi mai slobod piciorul. Intâiu, am să vă taiu cămeşa, ca să mă uit la rana dela piept, — şi flăcăuandrul tăie cu îndemânarea unui doftor pânza înegrită de sânge şi de închisoare.

Rana, de suprafaţă, îşi şi închegase sângele. Băietanul o spălă cu atenţie, ca să n'o sgândărească, rupse o bucată din propria cămaşă, care era curată, şi improviză un bandaj. La fel procedă şi cu rana dela picior.

— Bun! — se declară satisfăcut flăcăuandrul. — Iată, amu, domnişorule, putem grăi şi de altele.

— Ai fost doftorul meu şi nici nu ştiu cum te chiamă, — zâmbi Petruş.

— Culai a' lui Mihai Mălai, — se prezintă băietanul.

— Măi Culai, — zâmbi iarăşi Petruş, — tu eşti o adevărată poezie... La propriu, şi la figurat.

— Mda? — şi băietanul îl privi bănuitor, ca, apoi,

să isbucnească: — Da' ian spuneţi-mi, domnişorule, frumosu-i să vă bateţi joc de mine?!

— Vai, se poate, Culăiţă? Dacă nu erai tu, unde ajungeam? Plesneam sub părul acela din porumbişte. Aşa. Şi, acuma, dă-mi voie să mă prezint şi eu. Petruş Luria mă chiamă.

Işi strânseră mâna.

— Hai, Culăiţă, istoriseşte-mi ce cauţi pe-aici şi cum de m'ai găsit.

— Tocmai eram acolo, sus, pe dâmb, când am văzut pasărea aceea nemţească năpustindu-se asupra şoselei. M'am tupilat până la şosea, ca să văd ce s'a întâmplat, însă n'am mai găsit nimic altceva decât urmele de paşi şi două băltoace de sânge. Luându-mă după urme, am dat de-un mort.

— Un agent comunist, — îi explică Petruş. — Ţi-oiu istorisi totul mai târziu. Acuma, spune tu mai departe.

— Am văzut asta după straiele lui.

— Eşti un adevărat Piele-Roşie! — exclamă entusiasmat Petruş.

— Apoi, domnişorule, să ştiţi că mă supăr! Mai înainte aţi spus că's o poezie, iar amu că's Piele-Roşie. Indată, ce mă veţi mai face?! — grăi clipind şugubăţ băietanul şi continuă: — Şi, cum v'am zis, am găsit un mort. L-am căutat prin buzunare şi am dat de un revolver, pe care l-am luat, că ne poate prinde bine. După aceea, cu ochii mereu la urme, am ajuns la porumbiştea, în care v'am găsit. Intâiu, m'am gândit să nu fiţi vre-o poamă

dintre-acelea comuniste, însă m'am dumerit repede că nu poate fi vorba de-aşa ceva, căci prea eraţi prăpădit la faţă. Am ghicit că aţi stat la închisoare, aşa că m'am hotărît să mă arăt, da' mai 'ntâiu am făcut „st! st!", ca să nu vă speriaţi prea tare de arătarea mea.

— Incăodată, măi Culăiţă, îţi mulţumesc din tot sufletul. Dar acuma spune-mi ce cauţi prin singurătăţile acestea?

— Apoi iată ce... Amu trei luni, ne-am pomenit într'o noapte cu nişte holodnici de-ai lor în casă. Tata, Dumnezeu să-l ierte, a fost vornic pe vremuri, vornic şi gospodar de frunte, că era om chivernisitor, nu calic cum îs aieştia. Deaceea au pus ochiul pe dânsul şi pe întreaga mea familie. Când a văzut că bolşevicii vreau să-i ridice pe toţi, tata a dus mâna la o furcă şi a împlântat-o drept în pântecele unuia dintre dânşii. Atunci, l-au puşcat îndata-mare pe tata, iar pe mama şi pe cei doi fraţi ai mei i-au arestat şi, de-atunci, duşi au fost. Nici azi nu ştiu cum se face că am rămas neluat de ei. Ori poate că îmi era sortit să vă scap pe dumneavoastră astăzi.

— Şi asta-i cu putinţă, Culai.

— De-o săptămână, au început să umble cu o dubă neagră prin sat. Am înţeles că se pregăteau să ridice o mulţime de oameni şi chiar aşa s'a şi întâmplat. Eu am scăpat iarăşi, căci am fugit la timp în pădure. De ieri, simt că se întâmplă ceva deosebit cu bolşevicii.

— Da, Românii şi Germanii au pornit războiu împotriva comuniştilor, — spuse Petruş.

— Am bănuit eu aşa ceva, — strigă Culai şi chiui, ca, apoi, să-şi dea cu palma peste gură. — Thii, Doamne! Am uitat că ne-ar putea auzi cineva...

Pe urmă, băietanul îi istorisi lui Petruş toate câte auzise că se întâmplaseră în Bucovina în timp ce acesta stătuse la închisoare; la rândul său, rănitul îi arătă lui Culai tot ce păţise la Cernăuţi, precum şi rolul, pe care îl avusese Kaziu Sidoriuk la arestarea sa.

Pe la amiază, băietanul îi aduse câteva pere mustoase şi-o ulcică de apă.

— Aşa, şi-amu culcaţi-vă. Incercaţi să adormiţi. Eu am să stau lângă dumneavoastră. Şi, de azi înainte, să nu vă mai faceţi nici o grijă. Cred că, dacă a început războiul, Românii îi vor alunga în cel mult o săptămână peste Nistru pe păgânii aieştia. Iar până atunci, nici naiba nu ne va găsi în pădurea asta.

— Să dea Dumnezeu, Culăiţă! — rosti Petruş şi se pregăti de culcare.

Inchizându-şi ochii, începu să asculte murmurul izvorului. Umbra unui mesteacăn cădea verzuie asupra lui Petruş, care, după atâtea luni de zile, sta pentru întâia oară în faţa unui somn adevărat, fără coşmaruri, fără sgomot de lanţuri şi de zăvoare în apropiere, fără huruit de motoare şi fără figura tâmpă a soldatului bolşevic, care se bleojdea ca o sperietoare în uşa celulei. Uneori, câte-o albină zumzăia paşnic lângă rănit, însă Culai o alunga repede, ca nu cumva să-i facă vre-un rău lui Petruş, care, deşi cele două răni îl pişcau din timp în timp, se simţea fericit în baia de umbră a pădurii.

Seara, Culai îl duse într'o văgăună foarte adâncă şi acoperită de ramurile imense ale unor stejari cu trunchiul cât butia. Acolo, băietanul improvizase un culcuş din nişte frunze uscate, peste cari svârlise o cergă mare, adusă de-acasă încă din prima zi a ascunderii sale în pădure. Nu bătea nici un vânt, aşa că pădurea părea un imens decor de teatru, încremenit ca'n urma unei vrăji în lumina de aur dulce a lunei. Numai părâul din fundul văgăunii avea viaţă.

— Pe-aici nu sunt iele şi iasme, măi Culăiţă? — glumi Petruş. — Ori pitici răutăcioşi, pajure şirete şi vulpi cu graiu omenesc?

— Sunt! — răspunse băietanul, solemn. — In scorburi se-ascund bufniţe înţelepte, da' şi salamâzdre, ai căror ochi ard măduva omului, iar din părâu iese la miezul-nopţii o ştimă, care se tânguieşte că n'are cu cine să se drăgostească în fundul apelor.

— Atunci ce ne facem? — simulă Petruş că se înspăimântă.

— Ce ne facem? Iată, vom trânti un puiu de foc şi ştima s'a duce de-a berbeleacu' la mormolocii ei.

— Bine, însă nu e periculos să aprinzi un foc aici?

— Defel! Deh... Dacă mi-am ales eu aşa o văgăună ca ascunziş? Pentrucă din adâncimea asta de cin'sprezece metri nici o lumină nu poate pătrunde în afară.

Câteva vreascuri, pregătite de cu vreme, începură să pâlpâie deasupra flacării unui chibrit.

— Iată un frumos foc haiducesc, — se lăudă Culai.

— Intr'adevăr, un foc minunat, — spuse Petruş, şi, fără nici o tranziţie, îl întrebă: — Măi Culăiţă, tu ai vre-o fată?

— Mm! — se grăbi să răspundă muţeşte băietanul, şi-şi făcu repede de lucru la foc.

Petruş zâmbi:

— Măi Culai...

— Da...

— Ţi-a crescut de-un stânjen nasul!

Băietanul râse cu hohote.

— Să vă spun drept, am, — mărturisi dânsul când se linişti.

— Şi-i frumoasă?

— Sigur!

— Tare?

— Straşnic!

Focul trosni, aruncând o ploaie de scântei.

— Da' dumneavoastră aveţi vre-o duducuţă?

— Am!

— Şi-i frumoasă?

— Sigur!

— Tare?

— Straşnic!

Râseră amândoi.

Pe la miezul-nopţii, Petruş adormi cu Maria în vis.

Şi întunericul era binefăcător ca un sărut pe fruntea unui copil bolnav.

Dimineaţă, când se trezi, rănitul privi uimit în jurul său şi nu se desmetici decât treptat.

Fusese primul somn de noapte adevărat al lui Petruş.

Uimirea îi crescu şi mai mult când găsi lângă sine un rând de straie curate, un ştergar şi o pereche de bocanci.

Când băietanul se ivi cu o sticlă de lapte, Petruş spuse:

— Asta trebuie să fie pădurea fermecată, măi Culăiţă... De unde le-ai scos toate acestea?

— As'noapte, dupăce aţi adormit, m'am furişat până acasă.

— Şi nu te-ai temut, aşa, noaptea, prin pădure...?

— D'apoi dece să mă tem?! Codru-i frate cu Românul... De temut, m'am temut numai prin sat, căci mişună de holodnici pe-acolo! Cu toate acestea, m'am furişat cum am putut mai bine, şi iată ce-am adus. Ian spălaţi-vă şi schimbaţi-vă! Pe urmă, veţi bea laptele şi veţi mânca o bucată de pâne.

Petruş luă ştergarul şi-l desfăcu; înfăşurată în el — o bucată de săpun.

— Apoi asta e într'adevăr pădurea fermecată, măi Culăiţă!

— E!

— Şi de unde naiba ai scos săpunul?

— Săpunul a fost al fratelui meu. Săpun bun, cumpărat la apoteca lui Fait din Cernăuţi. Şi-i ne'nceput.

Petruş reuşi să coboare fără ajutorul lui Culai cei

câţiva paşi până la părâu şi fu foarte mândru de aceasta.

Avea impresia că e un fel de copil mare, care învaţă din nou viaţa.

Se spălă îndelung şi se simţi ca trezit dintr'o boală grea, când îmbrăcă straiele cele curate.

— Vă vin de minune. Aveţi întocmai măsura fratelui meu. Aşa. Şi-amu, beţi laptele. Pe urmă, am să vă mai dau ceva...

— Cum?! Mai ai ceva?!

— Sigur!

— Ce?

— Nu vă spun până nu beţi laptele şi nu vă mâncaţi dărabul de pâne.

— Biiine, domnule doftor. Mă supun.

Dupăce bău laptele şi mâncă pânea, o pâne gustoasă de casă, Petruş primi câteva pachete de ţigări şi o cutie de chibrituri.

— Ţigări din vremurile bune, — explică băietanul.— „Naţionale". Au rămas dela tătuca.

Işi aprinseră câte-o ţigară şi le fumară în tăcere, ca să le savureze mai bine.

— Am fost pe la un unchieş de-al meu şi mi-a spus că tocmai s'a re'ntors dela Cernăuţi ieri după-amiază. Bubuitul tunurilor româneşti se şi aude la Cernăuţi, iar aeroplanele nemţeşti sboară hojma deasupra oraşului. Ţiviliştii lor au şi început să se scurgă spre Suliţa-Nouă. Ceeace îi dureros e că arestează mereu la Români.

Petruş se posomorî.

„Maria!" — se gândi.

Băietanul observase schimbarea din faţa rănitului.

Il întrebă, însă nu imediat, ci, cu diplomaţie, după câteva propoziţiuni cu totul indiferente:

— Da' domnişoara dumneavoastră cum se chiamă?

— Maria Boldur. Dece?

— Ia... aşa... — se eschivă băietanul.

După o pauză:

— Şi unde locuieşte?

Petruş îi spuse adresa exactă.

— Şi-i singură?

— Nu. Cu maică-sa şi-un frate. Doamne, cine-ştie ce se va fi întâmplat cu dânşii!

Cu tot soarele ei îmbelşugat, ziua trecu neagră.

A doua zi dimineaţă, Petruş constată că băietanul a dispărut. Ingrijorat, îl căută cât putu prin apropiere, însă nu-l găsi nicăieri, şi Culai nu se arătă nici după două ceasuri. Petruş se aşeză deprimat pe marginea părâului, fără să mai aibă priviri pentru nici una din frumuseţile pădurii.

Pe la amiază, cineva bătu cu putere în uşa odăii, pe care o locuiau Maria şi mama ei.

— Nu, nu deschide! — şopti îngrozită Elena. — Aşa au bătut şi când l-au ridicat pe Ioniţă.

Bătăile în uşă se repetară.

— Nu, mamă, — spuse blând Maria. — Aceia băteau

cu pumnii. Asta e o bătaie veselă. Merg să-i deschid. Fii fără grijă, dânşii au acuma alte treburi decât să se ocupe de două nenorocite de femei ca noi. N'auzi cum vuiesc tunurile româneşti?! Dacă s'au cărat până şi cei cari ne-au ocupat toate celelalte odăi, înseamnă că în curând se va retrage şi armata lor, — şi fata merse să deschidă uşa.

Văzând un puiu de ţăran în faţa ei, fu foarte mirată. Dându-se la-o-parte din uşă, îl întrebă:

— Da' mata ce cauţi?

— Apoi... eu o caut pe duduca Maria Boldur... — spuse Culai.

— Şi ce ai cu mine? — se miră fata.

— Mai întâiu să închid uşa şi, apoi, vă voiu spune, — zâmbi băietanul. — Aşa. Iată, vin să vă duc la domnişoru' Petruş.

Petruş!

Şi Maria se sprijini de marginea oglinzii de lângă uşă.

— Da, vin din partea domnişorului Luria, — reluă Culai. — Iată, am adus schimburi pentru dumneavoastră în traista asta. Trebuie să vă îmbrăcaţi ca nişte ţărănci.

— Dar cum de-a scăpat Petruş?

Dupăce băietanul istorisi întreaga pătăranie, Maria se hotărî să plece imediat cu dânsul.

Mama ei, însă, era decisă să rămână locului.

— Mie n'are să-mi facă nimeni nimic, — spuse Elena. — Ce să caut eu la Cernauca? N'aş putea decât să vă stingheresc, pentrucă lângă doi oameni tineri ca voi n'are ce căuta o bătrână ca mine.

După-amiaza aceea era aurie şi soarele turna un fel de vin, care îmbăta de îndată, printre ramurile copacilor. Furnici mari, roşii, se plimbau agale printre uriaşe trunchiuri prăbuşite, ferigile înalbăstreau pământul şi mestecenii păreau nobile şi fantastice colonade ionice către cerul de vară. Ciuperci cu pălării roşii şi altele modeste, cu sărăcăcioase broboade cenuşii, ofereau o amuzantă privelişte de pitici pentru Gulliver-ul, care era Petruş. Pe-alocuri, ascunse printre ierburi sau crescute lângă marii bolovani ai părâului, se înălţau gingaşe flori galbene, cari păreau aburite de bruma răsuflării generoase a unui zeu. Printre ferigi şi tufişurile de lemnul-Domnului se plimbau agale gândăcei cu licăr de aur verde pe spate, iar peste smicuret bâzâiau bondari cu glas mânios sau săgetau viespi sprintene, cari voiau să fure întreaga lumină a soarelui în aripile lor străvezii.

Jur-împrejur, dealurile împădurite se subţiază tot mai albastre în depărtare. Fauni mici cu copite lucioase de piatră trecută prin lumini de lună şi cu zâmbete de copil saltă cântând din fluiere de-argint peste malurile scunde ale părâului. Cornişele lor de iezi răsar ca nişte muguri din mierea părului. Un ursişor, turburat din somnul de după-amiază, mormăie supărat, însă o bufniţă mioapă sare, greşindu-şi drumul, drept în valurile cântătoare ale părâului şi Martinel începe să râdă. Mai puţin îndrăzneţi decât faunii, câţiva silvani se joacă tăcuţi în umbra unui fag. Fruntea lor pare verzuie — atât e de vie umbra pădurii în lumina după-amiezii, pe care soarele o împarte

cu dărnicie, fără să se sinchisească de cei câţiva nouri albi, cari lunecă dinspre Vijniţa.

Un şuier spulberă deodată întreaga vrajă.

Inima lui Petruş svâcneşte.

A recunoscut şuierul lui Culai şi se bucură ca un copil.

Peste puţin, băietanul se arată zâmbitor din întunericul unor tufe.

Petruş nu mai poate răbda şi, cu toate că piciorul îl săgeată, porneşte şontâc-şontâc în întâmpinarea flăcăuandrului, ceeace îl alarmează foarte mult pe acesta.

— Hei-hei, domnişorule! — strigă Culai. — Rămâneţi pe loc... Ce, vreţi să vi se deschidă iarăşi rana?!

— Măi Culăiţă măi! — se repede Petruş, fără să ţină seama de dojană. — Bine c'ai venit, măi! Mă temeam să nu ţi se fi întâmplat ceva...

— D'apoi ce să mi se întâmple?! Că lucrul rău nu piere...

— Ian lasă, măi Culăiţă, nu te mai ocărî tu însuţi, că n'ai dece! Pe unde mi-ai fost?

— Am colindat şi eu oleacă pădurile, — se eschivează dela răspuns băietanul.

— Şi te-a răbdat inima să mă laşi aşa, singur, aici?!

— Da' ce?! Nu's destui fagi şi stejari în jurul dumneavoastră...? Insă amu aşezaţi-vă pe buturuga aiasta...

— Vai-de-mine! Nu cumva vrei să-mi tai capul?

— Nu, capul nu, da' barba vreau să v'o taiu...! — şi, până ca Petruş să mai obiecteze ceva, băietanul aleargă

la părâu, ia nişte apă într'un vas de cositor şi, peste zece minute, tânărul Luria e bărbierit proaspăt şi mândru ca un Făt-Frumos...

Dupăce Culai îşi termină lucrul, Petruş se miră:

— Da' ce te-a apucat să mă ferchezuieşti ca pe un mire, măi frate?

— Nu-mi plăcea barba dumneavoastră... — spune Culai şi îşi strânge ustensiliile.

Umbra copacilor se lungea tot mai mult şi Petruş simţea cum i se aşează lumini roşii pe frunte.

— Închideţi-vă puţin ochii, domnişorule, — îl rugă băietanul.

— Dece, Culăiţă?

— Împliniţi-mi dorinţa fără să mă întrebaţi dece.

— Bine... Văd c'am intrat la stăpân...!

Când îşi redeschise ochii, Petruş se clătină.

Maria îi prinse mânile şi îngenunchiară amândoi în lumina apusului.

Spre seară, Culai găti o cină împărătească. Făcuse ce făcuse — se furişase în două rânduri, fără să ţină seamă de primejdii, până acasă — şi se reîntorsese cu o traistă plină de vase şi cu un ceaun, în care fierse o mămăligă mare cât luna. Totodată, fripse ciobăneşte două găini, desfundă o sticlă cu vin vechiu şi aduse o cană cu apă proaspătă. Apoi, dupăce potoli focul, spuse:

— Amu, eu vă las, — şi-l privi cu anume tâlc pe tâ-

nărul Luria, ca, pe urmă, cu toate protestele acestuia, care voia să-l reţină la mâncare, să se depărteze înspre ţarini.

— Am rămas singuri în inima pădurii, — spuse solemn Petruş, când luna îşi aruncă primele raze pe mânile Mariei.

— Pentru întâia oară văd luna în felul acesta, — vorbi încet fata.

Pădurea mergea spre vis. Cu ea şi cei doi oameni, pe cari noaptea îi înfăşura blând în tainele ei de lumină.

— Credeam că pădurile's rele şi întunecate, — şopti Maria.

— Nu, pădurile sunt întotdeauna bune cu oameni. Noi suntem răi cu ele. Să ne rămână sufletul veşnic ca al acestor păduri, Maria.

O bufniţă fâlfâi greoiu peste părâu şi se lăsă lângă cei doi pământeni.

— Iată înţelepciunea, — spuse Petruş, arătând marea pasăre ursuză. — Ochii ei au închis în apa lor întreaga înţelepciune a veacurilor, după cum ai tăi toată lumina dragostei dela începutul lumii până azi.

— Petruş, ce fel de noapte e asta?

— Dă mâna ta în a mea, — răspunse dânsul. — Atunci ai s'o simţi mai bine. Şi, acuma, hai să urcăm pe culme. Vreau să-ţi spun ceva, Maria, şi ceeace vreau să-ţi spun nu se poate rosti aici, în văgăună, ci acolo, sus, unde luna ne va înfăşura cu totul în lumina ei.

— Dar n'o să te doară piciorul? — se îngrijoră fata.

— Asta n'are nici o importanţă. Trebuie să-ţi vorbesc neapărat. Şi nu-ţi pot vorbi decât sus, cât mai aproape de cer.

Începură să urce.

— Vezi, Maria? Noaptea aceasta e atât de mare, încât ai impresia că fiecare pas te apropie cu mii de chilometri de stele.

— Aşa ceva se'ntâmplă numai în vis.

— Numai în vis, şi iată că noi trăim un vis.

Depe culme se vedea întreaga vale. Aspectul pădurii care îşi curgea spre râpi adânci copacii era de-o straniе frumuseţă în noaptea aceea. Mai departe, se desfăşurau ca nişte pânze de aur câmpiile, pierzându-se încet în ceaţa albăstrie a zărilor, din cari cerul îşi înalţa impetuos uriaşele temelii înstelate.

Dupăce privi lung valea, Petruş o întoarse pe domnişoara Boldur cu faţa spre lună şi, luându-i mânile, îi spuse:

— Maria, vrei să fii soţia mea?

— Da, Petruş.

Răspunsul venise îndată, şi lui Petruş i se păru că toate luminile lumii i se deslănţuiesc în inimă.

— In inima mea e un orcan de lumini, — rosti Petruş.

Maria se lăsă la pământ, şi tânărul Luria alături de ea, şi fură soţ şi soţie cei doi oameni, pe cari pădurea îi ocrotea ca paradisul pe Adam şi Eva, şi nici o ruşine nu avură unul de celălalt, căci dragostea lor era mare

şi cinstită cum mare şi cinstit e gestul ţăranului, care îşi aruncă sămânţa în brazda generoasă a ogorului său.

Spre dimineaţă, când stelele începură să păleasca, bărbatul şi femeea coborîră, uşor înfiorați de răcoare, în văgăuna lor.

Jos, Culai îi şi aştepta. Când Maria şi Petruş veniră lângă dânsul, băietanul îşi făcu repede de lucru cu focul, pe care-l aprinsese cu puţin în urmă, ca să lumineze ceaţa, care se urca din părâu. Maria îl mângâie pe creştet şi-l întrebă:

— Pe unde-ai umblat întreaga noapte, Culăiţă?

— Eu? Eu... A, da... Nicăieri... Am aruncat cu pietre în lună...

— Şi-ai putut să nimereşti atât de departe? — râse întrebarea lui Petruş.

— Sigur! Da' departe nu prea era, căci luna sta în părâu...! — şi râseră tus-trei.

A doua zi, Maria observă că ochii lui Petruş arătau altfel decât în ziua trecută şi inima ei se strânse: ochii lui Petruş aveau în ei lumina, pe care dânsa i-o cunoştea din timpul înmormântării lui Silvestru Vodă.

Intr'o noapte, Culai veni cu sufletul la gură şi strigă:

— Veniţi sus cu mine... Arde Cernăuţiul!

Maria şi Petruş urcară cu băietanul pe culme. Culai îşi întinse mâna şi le arătă cerul înroşit de foc. Incendiul era atât de mare, încât limbile lui roşii se zăreau

distinct prin noapte. Flacări uriaşe şerpuiau ca dintr'o gură a iadului către cer, de par'c'ar fi încercat să-l cuprindă în întregime şi amestecându-se într'o culoare tulbure, aspră, cu lumina lunei, care se revărsa halucinant de liniştit asupra dezastrului de jos. Uneori, explozii formidabile scuturau ţâţânile lumii; atunci, tăcerea, care urma, părea atât de nefirească, încât Petruş se întreba înfiorat dacă nu cumva a murit orice vietate depe pământ. Când o stea se desprinse, ca să cadă în vălvătăile incendiului, Maria se strânse de bărbat şi prin mintea ei trecu repede amintirea unor pasagii din Apocalipsă, pe cari le citise în cursul ocupaţiei bolşevice.

„Petruş, oare nu se va deschide cerul îndată?" — vru să-l întrebe ea pe bărbat, însă îşi zugrumă întrebarea, căci ochii lui Petruş erau deschişi ca ai unui mort şi Maria se temu pentru dânsul.

Apoi, bubuitul tunurilor, care încetase după-amiază, reîncepu cu o putere şi mai mare.

Cu timpul, incendiul crescu în aşa măsură, că până şi frunzişul pădurilor dimprejurul Cernaucei deveni roş.

Petruş îşi duse mâna la gât.

Noaptea era înăbuşitoare şi se scurgea încet, tot mai încet, ca şi cum ar fi avut de gând să nu se sfârşească niciodată, ceeace îl exaspera pe tânărul bărbat, care ar fi dorit ca zorile să risipească fără întârziere viziunea drăcească a focului.

Nici o boare de vânt nu însufleţea pădurea, iar ceaţa

depe părâu rămânea locului, neclintită, pe când luna continua să privească indiferentă prăpădul, care mistuia Cernăuţii.

Când, în cele din urmă, cerul se lumină la răsărit, văsduhul îşi încenuşă transparenţele albăstrii şi cei trei oameni de pe culme putură să vadă cum nouri groşi de fum se înălţau greoi spre cer, ca să se risipească apoi deasupra văii Prutului, unde se amestecau fără grabă cu ceţurile de dimineaţă ale râului.

Maria şi Petruş coborîră extenuaţi în văgăuna lor, se trântiră pe cerga umezită de rouă şi încercară să adoarmă, însă nu reuşi nici unul din ei, aşa că, în cele din urmă, bărbatul rupse cu glas obosit tăcerea şi clipa, de care se temuse mai mult femeea, veni.

— M'am gândit tot timpul la tine în cursul ultimelor zile, — spuse el.

— Aşa se şi cădea, — încercă să glumească dânsa, ca şi cum ar fi vrut să ridice depe sufletul lui Petruş o povară mai grea decât toţi munţii din lume. — Oare nu sunt femeea ta şi tu nu eşti bărbatul meu?

— Da, asta suntem, şi e rău că suntem asta. In tensiunea acestor luni amintirea faptului meu asupra lui Sil nu m'a mai chinuit. Aproape că l-am uitat. Acuma, însă, mă îngrozesc iarăşi de crima mea şi ştiu că nu voiu mai ajunge niciodată la linişte. Ai uitat că eu nu mai aparţin vieţii? Şi iată că, luându-te femee în inima acestei păduri, am contractat o uriaşă datorie în faţa vieţii. Maria, ce va trebui să fac?

Ea nu spuse nimic.

Socotesc că, după o asemenea noapte, nu era potrivit să-i dea un sfat.

— Imediat ce vom putea părăsi pădurea, vom căuta pe cineva, care să ne căsătorească şi după lege. Asta trebuie s'o facem neapărat. Mă doare capul. Nu mă mai pot gândi limpede.

— Incearcă să dormi, Petruş.

— Nici măcar să dorm nu pot.

După scurt timp, veni Culai.

— Am fost până la marginea porumbiştei, — spuse gâfâind băietanul. Doamne-Dumnezeule, să vedeţi cum fug bolşevicii şi cum li se mai scutură ca nişte hârburi tancurile! Mii şi mii de soldaţi se scurg pe şoseaua noastră. Unii sunt răniţi şi cad în colb, însă comisarii politici îi silesc să se ridice, şi ei se ridică îndată, căci ştiu ce-i aşteaptă dacă nu pornesc imediat mai departe. Amu' vă las, ca să văd ce se mai întâmplă.

— Să nu te prindă, Culăiţă! — îl avertiză îngrijorat Petruş.

— Nuuu! Au ei alte treburi... Să ajungă cât mai repede la Moscova...

Maria şi Petruş reuşiră să adoarmă şi nu se treziră decât la amiază.

Culai era acuma iarăşi lângă ei.

— S'a terminat! — raportă dânsul, răsturnând pe fundul de lemn curat o mămăligă de aur. — Rar de mai trece, mâncând pământul, câte-un automobil. Un băietan

de lângă biserică a venit din Jucica peste câmpuri. Domnişorule, Cernăuţiul îi iarăşi al nostru!

Petruş sări şi o îmbrăţişă pe Maria.

— Auzi? Auzi? Cernăuţii îs iarăşi ai noştri! La noapte pornim într'acolo, Maria! Pornim spre Cernăuţi!

— Catanele au ajuns până dincoace de Jucica. Oamenii le-au ieşit cu icoane sfinte înainte şi sărută mânile ofiţerilor. Ţăran se'mbrăţişează cu soldat, femeile aduc flori şi căni cu lapte. Prin multe locuri, poporenii îngenunchiază la trecerea oştirilor noastre. Flăcăii se re'ntorc de prin păduri acasă. Domnişorule, Bucovina e iarăşi liberă şi comuniştii, cari n'au apucat să fugă, se-ascund şi în gaură de şarpe.

— La noapte vom porni spre Cernăuţi, — hotărî Petruş.

— Până atunci, catanele noastre vor fi aici, — reluă băietanul. — Plec şi eu cu dumneavoastră, domnişorule!

— Bine, Culăiţă. Cum ţi-am spus, văd c'am intrat la stăpân...

Maria, Petruş şi Culai porniră pe la orele 10 seara spre Cernăuţi. Nourii mai păstrau ceva din lumina zilei în făptura lor gingaşă de abure. Drumul îl luaseră prin câmp, peste haturi pline de sulcină şi de pelin. Erau, tus-trei, atât de veseli, încât par'că nici n'ar fi fost răsboiu.

La Cernăuţi, Petruş găsi un colonel — prieten al fra-

telui său. După ce îi arătă toate, prin câte trecuse, tânărul Luria obţinu promisiunea că va fi înrolat ca voluntar. Înainte de-a pleca, se căsători cu Maria. Nunta avu loc în casa doamnei Boldur, şi — cu toate că nu luară parte decât domnişoarele Gallin şi Culai — ea se desfăşură ca una din cele mai frumoase sărbători din viaţa lui Petruş.

Când tânărul soţ îşi luă rămas bun dela Maria, ea îi spuse:

— Vezi, Petruş, dragul meu? Acuma, acolo unde domneşte moartea, îţi vei câştiga din plin dreptul la viaţă. Şi eu te voiu aştepta aici, te voiu aştepta până ce te vei reîntoarce, Petruş. Şi te vei reîntoarce.

— SFARŞIT —

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTA

Din această lucrare, scrisă în trei tomuri, nu pot apare, din motive tehnice, decât primele două, ultimul — Eroul soarelui *(romanul războiului împotriva comuniștilor)* — *urmând să fie publicat ulterior.*

*

Cititorul e rugat să corecteze greşelile de tipar mai grave : la pag. 216, se va citi, în şirul 23, *Măi*, nu *Mă-i;* la pag. 233, şir 15, *Par'că's*, nu *Pu'că's*; la pag. 237, şir 29, *mei?* nu *mei.*; la pag. 243, şir 21, *iau*, nu *i-au*; la pag. 261, şir 14, *descarcă*, nu *descărcă*; la pag. 295, şir 12, *fata*, nu *Floarea*; la pag. 457, şir 22, *m'am* nu *n'am*; la pag. 459, şir 6, *de*, nu *la*; la pag. 704, şir 15, *Vodă*, nu *Lupşa*; aceeaşi pag., şir 26, *Silvestru*, nu *Lupşa*; la pag. 718, şir 3, *te*, nu *vă.*

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ALCĂTUIREA ROMANULUI.

TOMUL I

„Viaţa în pădure" sau explicaţie
la „Prăvălia diavolului" 7
Introducere 9
Capitolul I, Oamenii cari voiau să fure luna . . . 15
Capitolul II, Luca şi lupoaica 97
Capitolul III, Lumina cea mare 159
Prăvălia diavolului 249
Prolog, Hottentotentantenattentaetertaten 253
Capitolul I, In care Luni e Duminică 255
Capitolul II, Scandal la primărie 261
Capitolul III, In care şi Marţi e Duminică 269
Partea întâia, Războiul celor două roze 279
Capitolul I, Dănilă Prepeleac şi Ivan Turbincă . . 281
Capitolul II, Boală grea 285
Capitolul III, Nucul Frozinei 319
Capitolul IV, Chibzuiala chiaburului 329
Partea a doua, Prietenul oamenilor 335
Capitolul I, Odaie întunecată 337
Capitolul II, Dii, hai galop, iapa tatii! 345

Partea a treia, Cazul profesorului Ipatie Hrisant . 357
Capitolul I, Inceput de seară 359
Capitolul II, Zăpadă la Cernăuţi 383

TOMUL II

Partea a patra, După miezul-nopţii 433
Partea a cincea, Lupta împotriva visului 481
Capitolul I, Marea petrecere populară... 483
Capitolul II, Intâmplare de drum 495
Capitolul III, Sensaţie la internatul „Fetelor cuminţi" 505
Capitolul IV, Cămaşa lui Nessus 517
Capitolul V, Circul „Barnum" 537
Capitolul VI, „Bambus & Cuţulache" 547
Capitolul VII, Reportaj local 559
Capitolul VIII, „Spiel im Morgengrauen" 561
Capitolul IX, Reprezentaţie fără public 569
Partea a şasea, Fuga în Egipet 575
Capitolul I, Om fără somn 577
Capitolul II, Ispita 585
Capitolul III, Convorbire în ograda mănăstirii . . 595
Capitolul IV, Infrângerea trufiei 603
Capitolul V, Scrisoare din Cernăuţi 623
Partea a şaptea, Zeii în infern 627
Capitolul I, Ananke 629
Capitolul II, Zeul cu picioare de lut 635
Capitolul III, Scrânciobul vanităţilor 655
Partea a opta, Când arde cerul 665

Capitolul I, Banchetul 667
Capitolul II, Un cioban cânta din fluier 671
Capitolul III, Risipire 678
Capitolul IV, Căderea îngerului 681
Capitolul V, Tovarăşul Ştefan 689
Capitolul VI. G. P. U. 697
Capitolul VII, La lumina lunei 713
Capitolul VIII, Cerul cel mare 721
Capitolul IX, Cu traista pe umăr 735
Capitolul X, Totuşi — viaţă 739
Capitolul XI, Lupta cu îngerul 747
Capitolul XII, Petruş în furtună 759
Capitolul XIII, Eliberare 775
Capitolul XIV, Tovarăşul Widma poate fi şi altfel . 777
Capitolul XV, Ţăranii 781
Capitolul XVI, Sfârşit de bal 791
Capitolul XVII, Bucureşti, 1941 815
Capitolul XVIII, Diasporă 839
Capitolul XIX, „Cu gândul ţintă la drepturile neamului" 855
Capitolul XX, Vatră pustie 863
Capitolul XXI, Vizită în zorii zilei 869
Capitolul XXII, Maria şi liniştirea apelor 881
Notă 905

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂŢII
- IAŞI -

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

560

SCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
1985

CU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY